

W O D E

Wetenschappelijk onderzoek deelcollecties erfgoed in het Land van Waas

Eindrapport

In opdracht van

Copyrights fotomateriaal

Van links naar rechts

1. Heemkundig Museum, Bazel © Erfgoedcel Waasland, fotograaf Stefaan Van Hul
2. Archief de Bergeyck, Beveren © Erfgoedcel Waasland, fotograaf Stefaan Van Hul
3. Café De Fontein, Lokeren © Stadsarchief Lokeren
4. Nonnemanscollectie, Openbare Bibliotheek Stekene © Erfgoedcel Waasland, fotograaf Paul De Malsche

De Erfgoedcel Waasland maakt deel uit van het Intergemeentelijk Samenwerkingsverband van het Land van Waas (I.C.W.) en wordt ondersteund door de Vlaamse overheid en de steden en gemeenten Beveren, Kruibeke, Lokeren, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster.

De Erfgoedcel Waasland wil samen met de andere partners in het Erfgoedconvenant Land van Waas zorgen voor de bekendmaking en het bewaren van het Wase erfgoed. Enerzijds wil de Wase erfgoedgemeenschap ondersteuning bieden aan alle enthousiaste erfgoedvrijwilligers en erfgoedprofessionals en samen met hen op zoek gaan naar de beste manier om het erfgoed te bewaren en te beheren. Anderzijds zal de Wase erfgoedgemeenschap en de gemeentebesturen ook allerhande projecten voor het publiek ontwikkelen en stimuleren.

INHOUD

Inhoud	5
Voorwoord	23
Inleiding	25
Hoofdstuk A Algemeen	27
1. <i>Inleiding</i>	29
1.1 Doel van het onderzoek.....	29
1.2 Onroerend, roerend en immaterieel erfgoed.....	29
1.3 Opzet van het onderzoek.....	30
1.3.1 De onderzochte organisaties.....	30
1.4 Indeling van het rapport.....	32
1.4.1 Deel A, algemeen gedeelte.....	32
1.4.2 Deel B, rapporten per gemeente.....	32
1.4.3 Deel C, analyses per categorie erfgoed, erfgoedbewaarders en erfgoedbeheerders.....	32
1.4.4 Deel D, organisatie en omkadering.....	33
1.4.5 Deel E, conclusies en aanbevelingen.....	33
1.4.6 Samenhang.....	33
2. <i>Het erfgoedlandschap in Vlaanderen</i>	33
2.1 Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.....	34
2.2 Heemkunde Vlaanderen en Heemkunde Oost-Vlaanderen.....	35
2.3 Rijksarchief Beveren.....	35
2.4 Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur en Forum Kerkelijke Archieven Vlaanderen.....	35
2.5 Archiefbank Vlaanderen.....	35
2.6 Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium.....	36
2.7 Centrum voor Agrarische Geschiedenis.....	36
2.8 Danspunt.....	36
2.9 Resonant.....	36
2.10 Instituut voor Vlaamse Volkskunst.....	37
2.11 Faro.....	37
3. <i>De onderzoeksmethode</i>	37
3.1 Het onderzoek.....	38
3.2 Gegevens per organisatie.....	38
3.3 Gegevens per deelcollectie.....	38
3.3.1 Archieven.....	39
3.3.2 Documentair erfgoed.....	39
3.3.3 (Erfgoed)bibliotheken.....	39
3.3.4 Voorwerpen.....	39
3.4 Omvang van de deelcollecties.....	41
3.5 Datering.....	41
3.6 Status en eigenaar.....	42

3.7 Registratiegraad	42
3.8 Bewaaromstandigheden en conditie	42
3.8.1 Informatie over bewaaromstandigheden	43
3.8.2 Informatie over de conditie	43
3.9 Belang en gebondenheid van de deelcollectie	43
3.10 Gegevens per depot.....	44
3.11 Onderzochte organisatie	44
3.11.1 Organisaties die bezocht zijn in het kader van het onderzoek.....	44
3.11.2 Kerkbesturen die de enquête hebben ingevuld en kerkfabrieken waarvan informatie is gevonden bij het Rijksarchief en/of het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium	46
4. Registratie.....	47
4.1 Registratiesystemen.....	47
4.1.1 Word, Excel, Access.....	47
4.1.2 Dice.....	47
4.1.3 ADLiB en Move	48
4.1.4 Vubis-smart.....	48
4.1.5 Andere systemen.....	48
4.2 Registratiemethoden	48
4.2.1 Elke instelling registreert zelf.....	48
4.2.2 Instellingen registreren onder begeleiding	49
4.2.3 Externen laten registreren	49
4.3 Criteria voor het kiezen van een registratiesysteem	49
5. Erfgoed	50
5.1 Wat is erfgoed?	50
5.2 Waarden van erfgoed.....	50
5.2.1 Intrinsieke waarde van erfgoed	51
5.2.2 Institutionele waarde van erfgoed.....	53
5.2.3 Instrumentele waarde van erfgoed	55
5.3 Het Waasland.....	56
6. Algemeen overzicht van de deelcollecties.....	56
6.1 Algemeen overzicht.....	56
6.1.1 Het aantal onderzochte organisaties per gemeente	56
6.1.2 Het aantal deelcollecties in erfgoedorganisaties per gemeente.....	57
6.1.3 Het aantal deelcollecties van kerken, van kerkfabrieken in het Rijksarchief Beveren en deelcollecties geregistreerd bij het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium	58
6.1.4 Totaal aantal deelcollecties per gemeente	59
6.2 Deelcollecties archief	60
6.2.1 Het aantal deelcollecties archief per gemeente	60
6.2.2 Het aantal meter archief per gemeente	61
6.2.3 Het aantal meter archief per gemeente zonder de deelcollecties van het Rijksarchief	62

6.3 Deelcollecties voorwerpen	63
6.3.1 Het aantal deelcollecties voorwerpen.....	63
6.3.2 Het aantal voorwerpen per gemeente zonder deelcollectie exlibris Sint-Niklaas	64
6.4 Deelcollecties bibliotheek en documentatie	65
6.4.1 Het aantal deelcollecties documentatie	65
6.4.2 Het aantal deelcollecties bibliotheek per gemeente	66
Hoofdstuk B Roerend erfgoed in de gemeenten.....	67
1. Inleiding.....	69
1.1 Het Land van Waas.....	69
2. Beveren.....	70
2.1 Algemeen	70
2.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte	70
2.1.2 Deelgemeenten	70
2.1.3 Respondenten	70
2.1.4 Kerkfabrieken.....	71
2.2 Cultuur in Beveren.....	71
2.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst	71
2.2.2 Culturele voorzieningen van de gemeente	71
2.2.3 Cultuurraad	71
2.3 Erfgoed in de gemeente	72
2.3.1 Beschermd monumenten	72
2.3.2 Roerend erfgoed.....	72
2.3.2.1 Missie	72
2.3.2.2 Huisvesting en depot.....	73
2.3.2.3 Personeel en vrijwilligers.....	74
2.3.2.4 Publiekswerking	74
2.3.2.5 Budget.....	75
2.4 Deelcollecties roerend erfgoed	75
2.4.1 Archieven.....	75
2.4.2 Documentatie.....	77
2.4.3 Bibliotheek	77
2.4.4 Voorwerpen	78
2.4.5 Registratie.....	78
2.4.6 Datering	79
2.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden	79
2.4.8 Gebondenheid en belang	79
2.5 Slotbeschouwingen en aanbevelingen	80
2.5.1 Aanbevelingen	80
3. Kruibeke.....	80
3.1 Algemeen	80

3.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte	80
3.1.2 Deelgemeenten	80
3.1.3 Respondenten	81
3.1.4 Kerkfabrieken.....	81
3.2 Cultuur in Kruibeke.....	82
3.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst.....	82
3.2.2 Culturele voorzieningen van de gemeente.....	82
3.2.3 Cultuurraad.....	82
3.3 Erfgoed in de gemeente.....	82
3.3.1 Beschermd monumenten	82
3.3.2 Roerend erfgoed.....	83
3.3.2.1 Missie	83
3.3.2.1 Huisvesting en depot.....	84
3.3.2.3 Personeel en vrijwilligers.....	86
3.3.2.4 Publiekswerking	87
3.3.2.5 Budget.....	87
3.4 Deelcollecties roerend erfgoed	88
3.4.1 Archieven.....	88
3.4.2 Documentatie.....	89
3.4.3 Bibliotheek	89
3.4.4 Voorwerpen	89
3.4.5 Registratie.....	90
3.4.6 Datering	91
3.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden.....	91
3.4.8 Gebondenheid en belang	91
3.5 Slotbeschouwingen en aanbevelingen	92
3.5.1 Aanbevelingen.....	92
4. Lokeren.....	93
4.1 Algemeen	93
4.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte	93
4.1.2 Deelgemeenten	93
4.1.3 Respondenten	93
4.1.4 Kerkfabrieken.....	93
4.2 Cultuur in Lokeren.....	94
4.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst.....	94
4.2.2 Culturele voorzieningen van de stad	94
4.2.3 Cultuurraad.....	95
4.3 Erfgoed in de stad	95
4.3.1 Beschermd monumenten	95
4.3.2 Roerend erfgoed.....	96

4.3.2.1 Missie	96
4.3.2.2 Huisvesting en depotwerking	97
4.3.2.3 Personeel en vrijwilligers.....	99
4.3.2.4 Publiekswerking	99
4.3.2.5 Budget.....	100
4.4 Deelcollecties roerend erfgoed	100
4.4.1 Archieven.....	101
4.4.2 Documentatie.....	102
4.4.3 Bibliotheek	103
4.4.4 Voorwerpen	103
4.4.5 Registratie.....	104
4.4.6 Datering	105
4.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden	106
4.4.8 Gebondenheid en belang	106
4.5 Slotbeschouwingen en aanbevelingen	106
4.5.1 Aanbevelingen	107
5. <i>Sint-Gillis-Waas</i>	107
5.1 Algemeen	107
5.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte	107
5.1.2 Deelgemeenten	107
5.1.3 Respondenten	107
5.1.4 Kerkfabrieken.....	108
5.2 Cultuur in Sint-Gillis-Waas	108
5.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst	108
5.2.3 Culturele voorzieningen van de gemeente	108
5.2.4 Cultuurraad.....	108
5.3 Erfgoed in de gemeente.....	109
5.3.1 Beschermd monumenten	109
5.3.2 Roerend erfgoed.....	109
5.3.2.1 Missie	110
5.3.2.2 Huisvesting en depot.....	110
5.3.2.3 Personeel en vrijwilligers.....	112
5.3.2.4 Publiekswerking	114
5.3.2.5 Budget.....	115
5.4 Deelcollecties roerend erfgoed	115
5.4.1 Archieven.....	115
5.4.2 Documentatie.....	116
5.4.3 Bibliotheek	117
5.4.4 Voorwerpen	117
5.4.5 Registratie.....	120

5.4.5.1	Archieven	120
5.4.5.2	Documentatie	121
5.4.5.3	Bibliotheek.....	121
5.4.5.4	Voorwerpen.....	121
5.4.6	Datering	123
5.4.7	Conditie en bewaaromstandigheden.....	123
5.4.8	Gebondenheid en beland	123
5.5	Slotbeschouwingen en aanbevelingen	125
5.5.1	Inventarisatie	125
5.5.2	Depots	125
5.5.3	Aanbevelingen.....	126
6.	<i>Sint-Niklaas</i>	126
6.1	Algemeen	126
6.1.1	Aantal inwoners en oppervlakte	126
6.1.2	Deelgemeenten	126
6.1.3	Respondenten	126
6.1.4	Kerkfabrieken.....	127
6.2	Cultuur in Sint-Niklaas.....	127
6.2.1	Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst.....	127
6.2.2	Culturele voorzieningen van de stad	127
6.2.3	Cultuurraad.....	128
6.3	Erfgoed in de stad	128
6.3.1	Beschermde monumenten	128
6.3.2	Roerend erfgoed.....	129
6.3.2.1	Missie	129
6.3.2.2	Huisvesting en depot.....	132
6.3.2.3	Personeel en vrijwilligers.....	136
6.3.2.4	Publiekswerking	141
6.3.2.5	Budget.....	144
6.4	Deelcollecties roerend erfgoed	145
6.4.1	Archieven.....	145
6.4.2	Documentatie.....	148
6.4.3	Bibliotheek	149
6.4.4	Voorwerpen	151
6.4.4.1	Kleding	154
6.4.4.2	Gereedschap en uitrusting.....	154
6.4.4.3	Beeldmateriaal	155
6.4.4.4	Bouwmateriaal	155
6.4.4.5	Houders en interieurinrichting	156
6.4.4.6	Ruilmiddelen	156

6.4.5 Registratie.....	156
6.4.5.1 Archieven	156
6.4.5.2 Documentatie	157
6.4.5.3 Bibliotheek.....	157
6.4.5.4 Voorwerpen	157
6.4.6 Datering	158
6.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden	159
6.4.8 Gebondenheid en belang	160
6.4.8.1 Geografische binding	160
6.4.8.2 Belang	161
6.4.8.3 Mercator	162
6.4.8.4 Regionale uitstraling.....	162
6.4.8.5 Reynaert.....	163
6.4.8.6 Ste.M	164
6.4.8.7 Overige collecties.....	164
6.5 Slotbeschouwingen en aanbevelingen	165
6.5.1 Aanbevelingen	165
6.5.1.1 Collectieprofielen.....	165
6.5.1.2 Samenwerking rond behoud en beheer.....	166
6.5.1.3 Depotruimte.....	166
6.5.1.4 Ontsluiting	167
6.5.1.5 Onderzoek.....	167
6.5.1.6 Samenwerking over stadsgrenzen heen.....	168
7. <i>Stekene</i>	169
7.1 Algemeen	169
7.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte	169
7.1.2 Deelgemeenten	169
7.1.3 Respondenten	169
7.1.4 Kerkfabrieken.....	169
7.2 Cultuur in Stekene.....	170
7.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst	170
7.2.2 Culturele voorzieningen van de gemeente	170
7.2.3 Cultuurraad	170
7.3 Erfgoed in de gemeente.....	171
7.3.1 Beschermd monumenten	171
7.3.2 Roerend erfgoed.....	171
7.3.2.1 Missie	171
7.3.2.2 Huisvesting en depot.....	173
7.3.2.3 Personeel en vrijwilligers.....	174
7.3.2.4 Publiekswerking	175

7.3.2.5 Budget.....	175
7.4 Deelcollecties roerend erfgoed	176
7.4.1 Archieven.....	176
7.4.2 Documentatie.....	178
7.4.3 Bibliotheek	178
7.4.4 Voorwerpen	178
7.4.5 Registratie.....	180
7.4.6 Datering	180
7.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden	180
7.4.8 Gebondenheid en belang	180
7.5 Slotbeschouwingen en aanbevelingen	181
7.5.1 Aanbevelingen.....	181
8. <i>Temse</i>	181
8.1 Algemeen	181
8.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte	181
8.1.2 Deelgemeenten	181
8.1.3 Respondenten	182
8.1.4 Kerkfabrieken.....	182
8.2 Cultuur in Temse.....	182
8.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurcentrum.....	182
8.2.2 Culturele voorzieningen van de gemeente.....	182
8.2.3 Cultuurraad	183
8.3 Erfgoed in de gemeente.....	183
8.3.1 Beschermd monumenten	183
8.3.2 Roerend erfgoed.....	184
8.3.2.1 Missie	184
8.3.2.2 Huisvesting en depot.....	185
8.3.2.3 Personeel en vrijwilligers.....	186
8.3.2.4 Publiekswerking	186
8.3.2.5 Budget.....	187
8.4 Deelcollecties roerend erfgoed	187
8.4.1 Archieven.....	187
8.4.2 Documentatie.....	188
8.4.3 Bibliotheek	188
8.4.4 Voorwerpen	189
8.4.5 Registratie.....	189
8.4.6 Datering	190
8.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden.....	190
8.4.8 Gebondenheid en belang	190
8.5 Slotbeschouwing en aanbevelingen.....	191

8.5.1 Aanbevelingen	191
9. Waasmunster	191
9.1 Algemeen	191
9.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte	191
9.1.2 Deelgemeenten	191
9.1.3 Respondenten	191
9.1.4 Kerkfabrieken.....	192
9.2 Cultuur in Waasmunster.....	192
9.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst	192
9.2.2 Culturele voorzieningen van de gemeente	192
9.2.3 Cultuurraad	192
9.3 Erfgoed in de gemeente	193
9.3.1 Beschermd monumenten	193
9.3.2 Roerend erfgoed.....	193
9.3.2.1 Missie	193
9.3.2.2 Huisvesting en depot.....	194
9.3.2.3 Personeel en vrijwilligers.....	195
9.3.2.4 Publiekswerking	196
9.3.2.5 Budget.....	196
9.4 Deelcollecties roerend erfgoed	197
9.4.1 Archieven.....	197
9.4.2 Documentatie.....	198
9.4.3 Bibliotheek	198
9.4.4 Voorwerpen	199
9.4.5 Registratie.....	200
9.4.5.1 Archieven	200
9.4.5.2 Documentatie	201
9.4.5.3 Bibliotheek.....	201
9.4.5.4 Voorwerpen.....	201
9.4.6 Datering	202
9.4.6.1 Archieven	202
9.4.6.2 Voorwerpen.....	202
9.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden	203
9.4.8 Gebondenheid en belang	203
9.5 Slotbeschouwingen en aanbevelingen	205
9.5.1 Inventarisatie	205
9.5.2 Bewaaromstandigheden.....	205
9.5.3 Aanbevelingen	205
Hoofdstuk C Deelcollecties, erfgoedbeheerders en erfgoedbewaarders.....	207
1. Archieven en archiefsector	209

1.1 Inleiding	209
1.1.1 Wetgeving	209
1.1.1.1 De Archiefwet van 1955	209
1.1.1.2 Het Archiefdecreet	210
1.1.2 Het archieflandschap in Vlaanderen	210
1.2 Archieven in het Waasland	210
1.2.1 Gemeentelijke archiefdiensten	212
1.2.1.1 Aantal gemeentelijke archiefdiensten	212
1.2.1.2 Plaats en missie	214
1.2.1.3 Aanwezig archief	215
1.2.1.4 De aard van het aanwezige archief	216
1.2.1.5 Niet-archiefmateriaal	217
1.2.1.6 Personeel en vrijwilligers	217
1.2.1.7 Depotwerking	218
1.2.1.8 Registratie en inventarisatie	218
1.2.2 OCMW's als archiefbewaarders en -beheerders	218
1.2.2.1 Inleiding	218
1.2.2.2 Aanwezig archief	219
1.2.3 Kerkfabrieken als archiefbewaarders en –beheerders	219
1.2.3.1 Inleiding	219
1.2.3.2 Aanwezig archief	221
1.2.4 Heemkundige kringen als archiefbewaarders en –beheerders	221
1.2.4.1 Archieven van en in beheer bij vzw's	223
1.2.5 Het Rijksarchief Beveren als archiefbewaarder en –beheerder	223
1.2.5.1 Inleiding	223
1.2.5.2 Het Rijksarchief Beveren	224
1.2.5.3 Personeel	225
1.2.5.4 Aanwezige archieven met betrekking tot het Waasland	226
1.2.5.5 Datering	227
1.2.5.6 Registratie	227
1.2.6 Notariaatarchieven	227
1.2.6.1 Inleiding	227
1.2.6.2 Aanwezig archief	228
1.2.6.3 Registratie en inventarisatie	228
1.2.6.4 Datering	228
1.2.7 Privaatrechtelijke archieven (bedrijven en families)	229
1.2.7.1 Inleiding	229
1.2.7.2 Aanwezig archief	229
1.2.7.3 Bedrijfsarchieven	230
1.2.7.4 Familiearchieven	230

1.2.7.5 Datering.....	230
1.2.7.6 Bewaarplaatsen	231
1.2.7.7 Registratie en inventarisatie.....	232
1.3 Slotbeschouwing	232
2. <i>Voorwerpen en organisaties die voorwerpen bewaren</i>	232
2.1 Inleiding	232
2.1.1 Wetgeving.....	233
2.1.1.1 Het Erfgoeddecreet	233
2.1.1.2 Het Decreet betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensdiensten en kerkelijk wetboek.....	233
2.2 Ondersteuning voor collectiebeheerders en collectiebewaarders	234
2.2.1 Ondersteuning van musea	234
2.2.1.1 Museumconsulenten van het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.....	234
2.2.1.2 MovE	234
2.2.1.3 Musea Waasland = MuWa.....	234
2.2.1.4 Heemkunde Vlaanderen	235
2.2.2 Ondersteuning van kerkfabrieken	235
2.2.3 Musea in Vlaanderen.....	235
2.3 Musea en andere erfgoedbewaarders in het Waasland	235
2.3.1 Aantal en soort organisaties	235
2.4.2 De professionele organisaties	238
2.4.3 De vrijwilligersorganisaties	239
2.4.3.1 De heemkundige kringen met een museum of een kleine collectie	240
2.4.3.2 Andere vrijwilligersorganisaties.....	240
2.5 Deelcollecties voorwerpen	241
2.5.1 Aantal.....	241
2.5.1.1 Gemengde collecties.....	244
2.5.1.2 Beeldmateriaal	247
2.5.1.3 Gereedschap en uitrusting.....	248
2.5.1.4 Houders.....	251
2.5.1.5 Informatievormen	252
2.5.1.6 Interieurinrichting.....	253
2.5.1.7 Kleding	254
2.5.1.8 Overige topcategorieën.....	255
2.5.2 Datering	256
2.5.2.1 Deelcollecties van voor 1300	256
2.5.2.2 Deelcollecties tussen 1300 en 1800	257
2.5.2.3 Deelcollecties van na 1800	258
2.5.2.4 Ouderdom onbekend	259
2.5.3 Registratie.....	262

2.5.3.1	Identificatie van voorwerpen	263
2.5.3.2	Collectiebeleid	263
2.5.3.3	Uitwisseling en toegankelijkheid	263
2.5.3.4	Registratiegraad	263
2.5.3.5	Gebruikte softwareprogramma's	265
2.5.4	Conditie en bewaaromstandigheden	266
2.5.4.1	Conditie en onderhoud	266
2.5.4.2	Bewaaromstandigheden	266
2.5.4.3	Depots	266
2.6	Deelcollecties en profiel van de musea	267
2.6.1	Musea met heemkundige deelcollecties	267
2.6.2	Samenwerking van musea	269
2.6.3	Andere organisaties	270
2.7	Slotbeschouwing	271
3.	<i>Bibliotheek en documentatie</i>	271
3.1	Inleiding	271
3.2	Initiatieven rond erfgoedbibliotheken en documentaire collecties in Vlaanderen	272
3.2.1	Erfgoedbibliotheken	272
3.2.1.1	Short Title Catalogus Vlaanderen	272
3.2.2	Kranten	273
3.2.3	Lokaal documentair erfgoed in de provincie Antwerpen	273
3.3	Organisaties met documentair erfgoed in het Waasland	274
3.3.1	De Bibliotheca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas	274
3.3.2	Het Reynaertgenootschap en het Sint-Nicolaasgenootschap	275
3.4	De deelcollecties bibliotheek	276
3.4.1	Omvang van de deelcollecties	276
3.4.1.1	Datering	277
3.4.1.2	Registratiegraad	278
3.4.1.3	Digitaliseren	280
3.4.1.4	Een gemeenschappelijke bibliografie voor het Waasland	280
3.4.1.5	Conditie en bewaaromstandigheden	281
3.5	Documentair materiaal in het Waasland	281
3.5.1	De deelcollecties documentair erfgoed	283
3.5.1.1	Affiches	283
3.5.1.2	Digitale bestanden	284
3.5.1.3	Doodsprentjes en rouwbrieven	284
3.5.1.4	Films, video's en dvd's	284
3.5.1.5	Foto's, dia's, prentbriefkaarten	284
3.5.1.6	Geluidsopnames	284

3.5.1.7 Kaarten en plannen.....	284
3.5.1.8 Knipselmappen en onderwerpsmappen	285
3.5.1.9 Overige en gemengde deelcollecties	285
3.5.2 Datering	285
3.5.3 Registratie.....	286
3.5.2.1 Doodsprentjes en rouwbrieven	286
3.5.2.2 Foto's, dia's en prentbriefkaarten.....	287
3.5.2.3 Kaarten en plannen.....	289
3.5.2.4 Knipselmappen, onderwerpsmappen en gemengde documentatiemappen	290
3.5.2.5 Overige deelcollecties	290
3.5.4 Conditie en bewaaromstandigheden van documentaire collecties	291
3.6 Slotbeschouwing	291
4. <i>Immaterieel erfgoed</i>	292
4.1 Inleiding	292
4.2 Definitie van immaterieel erfgoed.....	292
4.3 Immaterieel erfgoed in het Land van Waas	293
4.3.1 Mondelinge tradities	293
4.3.2 Performances	295
4.3.3 Rituelen en festivals	296
4.3.4 Traditionele ambachten	296
4.4 Slotbeschouwing en aanbevelingen.....	297
5. <i>Eigendom</i>	298
5.1 Soorten eigendom	298
5.2 Problemen	299
5.2.1 Veilingen	299
5.2.2 Wie is eigenaar?	300
5.2.3 Schenkingen	300
5.3 Aanbevelingen.....	300
6. <i>Belang en gebondenheid</i>	300
6.1 Gebondenheid.....	300
6.1.1 Gebonden op verschillende manieren.....	301
6.1.2 Geografische binding.....	302
6.2 Belang	303
6.2.1 Werkingsgebied	303
6.2.2 Missies	304
6.2.3 Belang voor de organisatie	305
6.2.4 Belang voor het Waasland	305
6.2.4.1 Geografisch	306
6.2.4.2 Doelgroepen.....	307
6.2.4.3 Breder perspectief.....	307

6.2.4.4 Uitzonderlijk belang	307
6.3 Waarde(n) van erfgoed in het Waasland	308
6.3.1 Intrinsieke waarde	308
6.3.2 Erfgoedgemeenschappen	308
6.3.3 Institutionele waarde.....	309
6.3.4 Instrumentele waarden	309
6.3.4.1 Mercator	310
6.3.4.2 Reynaert.....	310
6.3.4.3 Canon, culturele biografie en topstukken.....	310
6.4 Doordacht bewaren	311
Hoofdstuk D Organisatie en omkadering.....	313
1. <i>Vrijwilligers en professionelen</i>	315
1.1 Vrijwilligers	315
1.1.1 Verzekering en vergoeding.....	316
1.1.2 Subsidies en financiën.....	316
1.1.3 Motivatie	317
1.1.4 Sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen.....	317
1.1.5 Swot-analyse	318
1.1.6 Vragen aan het Erfgoedconvenant Land van Waas	319
1.2 Professionelen.....	319
2. <i>Publiekswerking</i>	320
2.1 Een analysekader voor de publiekswerking.....	320
2.2 Feitelijke gegevens over publiekswerking.....	322
2.3 Terugkoppeling naar het analysemodel.....	323
2.4 De Ghesellen van Sint-Pieter als casus.....	324
2.5 Aanbevelingen.....	325
Hoofdstuk E Conclusies en aanbevelingen.....	327
1. <i>Conclusies</i>	329
1.1 Het onderzoek	329
1.2 De situatie in de gemeenten	329
1.3 De deelcollecties	330
1.3.1 Omvang van de deelcollecties.....	330
1.3.2 Aard van de deelcollecties.....	331
1.3.2.1 Voorwerpen.....	331
1.3.2.2 Archief	331
1.3.2.3 Bibliotheek en documentatie.....	331
1.3.3 Registratiegraad van de deelcollecties.....	331
1.3.4 Datering	333
1.3.5 Gebondenheid	334
1.3.6 Belang van erfgoed	334

1.3.7 Conditie en depots.....	335
1.3.7 Eigendom.....	335
1.3.8 Erfgoedorganisaties.....	336
1.3.9 Samenwerking en versnippering	337
1.3.10 Publiekswerking.....	337
1.4 Het Waasland vergeleken met andere regio's	338
1.4.1 Papieren erfgoed	338
1.4.2 Publiekrechtelijke archieven	338
1.4.3 Musea	338
1.5 Op maat.....	339
1.6 Prioriteiten	339
2. Aanbevelingen	340
2.1 Versterking van de interne erfgoedwerking van de organisaties	340
2.1.1 Registratie.....	341
2.1.2 Depot en bewaaromstandigheden	343
2.2 Versterken van de externe erfgoedwerking van de organisaties	343
2.3 Versterken van de maatschappelijke rol van de erfgoedorganisaties	344
2.3.1 Belang van erfgoed	344
2.3.2 Erfgoed als instrument tot city marketing	345
2.3.3 Erfgoed als instrument tot social inclusion	345
2.4 Ondersteuning bieden bij de voorwaarden, nodig voor het functioneren van de organisaties	345
2.4.1 Verder uitwerken van samenwerkingsverbanden	345
2.4.2 Evaluatie van financieringskanalen	347
2.4.3 Ondersteuning bij juridische vragen en vraagstukken.....	347
2.4.4 Ondersteuning bij de uitwerking van eigendomsoverdrachten	347
2.4.5 Ondersteuning en begeleiding bij de erfgoedpraktijk	348
2.5 Wie doet wat?.....	348
Literatuur	349
1. <i>Onderzoeksrapporten</i>	351
2. <i>Literatuur</i>	352
3. <i>Websites</i>	353
Bijlagen.....	355
Bewaartermijnen van diverse bedrijfsdocumenten	357
Colofon	369

VOORWOORD

Dit onderzoek naar deelcollecties roerend erfgoed in het Land van Waas is het resultaat van de inspanningen van vele mensen. Voor het onderzoek zijn tal van erfgoedzorgers in het Waasland bezocht, die met enthousiasme hun collecties geteld en getoond hebben en meegedacht hebben over het belang van het erfgoed dat ze onder hun hoede hebben. Zonder hun medewerking was dit onderzoek niet mogelijk geweest. Wij danken hen daarom hartelijk.

Alle partners in het Erfgoedconvenant Land van Waas en de leden van de stuurgroep hebben constructief meegedacht en het onderzoeksproces met belangstelling gevolgd. Hun klankbord was belangrijk om dit project voortdurend kritisch tegen het licht te houden. Ook hen willen wij bedanken.

Last but not least danken wij de medewerkers van de Erfgoedcel Waasland. Zij zijn op het originele idee voor dit onderzoek gekomen en hebben onvermoeid informatie doorgegeven, meegedacht en meegelezen. Wij hebben veel aan hen gehad. Wij hopen dat zij en de andere partners in het Erfgoedconvenant Land van Waas in dit rapport aanknopingspunten vinden voor hun erfgoedbeleid in de komende jaren.

Dit onderzoek naar deelcollecties roerend erfgoed in het Land van Waas is een primeur voor Vlaanderen. Er kunnen er nog vele volgen, de ervaringen die opgedaan zijn in het Waasland, zijn daarbij van groot belang.

Het Waasland is de eerste regio in Vlaanderen die een overzicht heeft van welk waardevol erfgoed er aanwezig is. Want waardevol is het erfgoed in het Waasland, dat is wel gebleken. Waarom we dit durven zeggen – en nog veel meer – leest u in dit rapport.

December 2007

Iris Steen

Patrick Van den Nieuwenhof

INLEIDING

Zoals u reeds kon lezen in het voorwoord, is dit erfgoedbrede onderzoek naar deelcollecties roerend erfgoed in het Land van Waas uniek in Vlaanderen én Nederland. Niet alleen heeft het Land van Waas nu een uitgebreid overzicht van het erfgoed, ook werd een nieuwe methodiek ontwikkeld om te komen tot deze inventaris op deelcollectieniveau.

Deze onderzoeksmethode op deelcollectieniveau heeft een aantal significante voordelen. Registratie op deelcollectieniveau is minder tijdsintensief dan die op objectniveau. Doordat samen mét de organisatie deze inventaris van de deelcollecties werd opgemaakt, is er een proces van reflexie over de eigen collectie(s). Bovendien wordt op deze manier een aanzet tot uitgebreidere inventarisatie door de organisatie zelf gegeven. In het Waasland wordt daarenboven de samenhang en de complementariteit van de collecties in de verschillende organisaties duidelijk(er).

Tijdens de uitvoering van het onderzoek bleek echter dat deze nieuw ontwikkelde onderzoeksmethode verder moet verfijnd worden. Zo zijn er bijvoorbeeld veel gemengde collecties, die niet altijd onderverdeeld kunnen worden volgens de categorieën voorwerpen, archief, documentatie en (erfgoed)bibliotheek. Bovendien is er nood aan een duidelijke omschrijving van de begrippen handbibliotheek en erfgoedbibliotheek. Ook de omvang van de deelcollecties is niet altijd eenvoudig te bepalen en uniform op te tekenen in meeteenheden. De methodiek voor het registreren van de bewaaromstandigheden en de conditie dient eveneens verder uitgewerkt te worden.

De verdere uitwerking en verfijning van de onderzoeksmethodiek gebeurt in samenwerking met een aantal partners in Vlaanderen en Nederland en zal resulteren in een heuse standaard voor deelcollectieregistratie!

Maart 2008

Erfgoedcel Waasland

HOOFDSTUK A ALGEMEEN

1. INLEIDING

1.1 DOEL VAN HET ONDERZOEK

De partners in het Intergemeentelijk Samenwerkingsverband van het Land van Waas voeren samen een **erfgoedbeleid** in het kader van een erfgoedconvenant, afgesloten met de Vlaamse Gemeenschap. Binnen dit Erfgoedconvenant Land van Waas werken de gemeenten samen met de Erfgoedcel Waasland en andere partners.

De Erfgoedcel Waasland gaf in het voorjaar van 2007 de opdracht aan twee onafhankelijke onderzoekers de collecties roerend erfgoed in de regio te onderzoeken op deelcollectieniveau. Dit rapport bevat de resultaten van dit onderzoek. Deze dienen als basis voor het uitstippelen van het toekomstige beleid, dat gericht is op een gezamenlijke aanpak van inventarisatie, collectiemobiliteit, selectie- en afstotingsbeleid, behoud en beheer en depotruimte.

Om deze doelen te bereiken, gaan de partners in het convenant werken aan:

- (sensibilisering rond) inventarisatie en registratie
- expertiseontwikkeling rond registratie en inventarisatie
- expertiseontwikkeling rond behoud en beheer
- koppeling van ontsluiting aan registratie
- informatie over eigendom van roerend erfgoed
- oplossing van depotproblemen.

Op basis van de uitkomsten van het voorliggende onderzoek worden aanbevelingen geformuleerd rond deze thema's.

1.2 ONROEREND, ROEREND EN IMMATERIEEL ERFGOED

Erfgoed is een begrip dat vele ladingen dekt. Het is een vrij recente term, althans als begrip dat alle relictten uit het verleden omvat waar wij betekenis aan hechten. De invulling van het begrip erfgoed komt uitgebreid aan de orde in hoofdstuk 5 van deel A.

Wereldwijd bestaat een indeling van soorten erfgoed in onroerend, roerend en immaterieel.

Onroerend erfgoed is niet verplaatsbaar en letterlijk in de grond verankerd: monumenten, landschappen, archeologische sites. **Roerend erfgoed** is verplaatsbaar, het gaat om kunstwerken, gebruiksvoorwerpen, documenten, foto's, de lijst is vrijwel onuitputtelijk. **Immaterieel erfgoed** is pas sinds kort onder de aandacht van beleid en publiek, onder andere door Unesco¹. Het gaat om niet-tastbare zaken als tradities, verhalen en gebruiken.

---

¹ Unesco Conventie voor de Bescherming van Immaterieel Erfgoed, 2003. <http://www.unesco.org/culture>.

Als sinds de 19de eeuw is er aandacht voor onroerend en roerend erfgoed. Monumentenzorg kwam op en musea werden opgericht. In de 20ste eeuw is het erfgoedbegrip verbreed: niet alleen 'hoge kunst', bestuursdocumenten en grote monumenten, maar ook voorwerpen uit het dagelijkse leven, massaproducten en dagboeken werden erfgoed; erfgoed werd meer van en voor iedereen.

In Vlaanderen valt het **onroerend erfgoed** onder een ander beleidsdomein dan het roerende en immateriële erfgoed. Onroerend erfgoed is grondgebonden en behoort daarom tot de bevoegdheden van het gewest. Roerend en immaterieel erfgoed zijn persoonsgebonden en behoren daarom tot het terrein van de gemeenschap. Omdat erfgoedconvenanten instrumenten zijn van de Vlaamse Gemeenschap, valt het onroerend erfgoed hier dus buiten. Dit betekent niet dat hoge schotten opgetrokken worden, maar wel dat er praktische taakverdelingen bestaan.

Het werkterrein van een erfgoedconvenant is dus het **roerende en het immateriële erfgoed**. In dit onderzoek is alleen het **roerende erfgoed** betrokken. De inventarisatie van het immateriële erfgoed vergt een aparte methodiek, die buiten de reikwijdte van dit onderzoek ligt.

1.3 OPZET VAN HET ONDERZOEK

Het onderzoek is in de eerste plaats bedoeld als **beleidsinstrument** voor het Erfgoedconvenant Land van Waas. Bij het onderzoek is uitgegaan van bestaande collecties roerend erfgoed van organisaties. Strikt private collecties zijn niet onderzocht. Op de methodiek van onderzoek naar deelcollecties wordt dieper ingegaan in hoofdstuk 3 van deel A.

Vóór de start van het onderzoek werd een indeling gemaakt van **erfgoed in verschillende categorieën**: archief, documentatie, bibliotheek en voorwerpen. Daarnaast werd een lijst opgemaakt met potentieel te onderzoeken organisaties.

Organisaties die bij het onderzoek betrokken zouden worden, moesten minstens één van deze categorieën erfgoed in huis hebben. Een lijst van alle onderzochte organisaties is te vinden in dit deel (hoofdstuk 3). Van de organisatie die bibliotheekmateriaal beheren (boeken, tijdschriften, kranten) zijn alleen diegenen onderzocht met documentair erfgoed (gedrukt materiaal dat op zichzelf erfgoed is (oude kranten, oude drukken) of materiaal dat over erfgoed gaat (vakbibliotheken). Daarom zijn **openbare bibliotheken** niet bij het onderzoek betrokken, hun opdracht is recente informatie verstrekken van algemene aard, hoewel sommigen erfgoedcollecties in huis kunnen hebben (oude kranten bijvoorbeeld) of collecties over erfgoed (bijvoorbeeld historische tijdschriften).

1.3.1 De onderzochte organisaties

Bij het bepalen **welke organisaties** onderzocht zouden worden, is uitgegaan van het gegeven dat er verschillende soorten organisaties zijn die erfgoed bewaren:

1. Organisaties met als hoofdtaak beheer van erfgoed (**erfgoedbeheerders**)
  - a. Beheerders van erfgoed, waarvan Waas erfgoed een deel is. Deze hoeven niet noodzakelijk in het Waasland gevestigd te zijn (Rijksarchief Gent, grote musea)
  - b. Beheerders van erfgoed, gevestigd in het Waasland, maar hun collectie hoeft niet noodzakelijk Waas erfgoed te zijn (bewaarbibliotheken, Rijksarchief Beveren)
  - c. Beheerders van Waas erfgoed, gevestigd in het Waasland (heemkundige kringen, musea, documentatiecentra)
2. Organisaties die erfgoed bewaren, maar niet als hoofdtaak erfgoed beheren (**erfgoedbewaarders**)
  - a. Publiekrechtelijke organisaties met erfgoed (gemeenten, OCMW's, polders, kerkfabrieken)
  - b. Privaatrechtelijke personen of organisaties met erfgoed (bedrijven en verenigingen)

Aangezien het onderzoek gegevens moet leveren voor het werkveld van het Erfgoedconvenant Land van Waas (en bijvoorbeeld niet gericht is op het vinden van alle bewaarplaatsen van Waas erfgoed buiten de regio) is het onderzoek in de eerste plaats gericht op de stand van zaken rond registratie, behoud en beheer van organisaties in het Waasland die voornamelijk Waas erfgoed beheren.

In totaal zijn ruim **120 organisaties** met erfgoed in het Waasland, in te delen volgens bovenstaande criteria. Binnen de gegeven tijd voor dit onderzoek bleek het niet mogelijk al deze organisaties diepgaand te onderzoeken. Daarom zijn enkel die organisaties diepgaand onderzocht, waarvoor het Erfgoedconvenant Land van Waas in de eerste plaats een beleid kan ontwikkelen. Dat zijn **Wase musea, heemkringen, archieven en andere verenigingen/organisaties met (Wase) collecties**. Daarnaast zijn van de **publiekrechtelijke organisaties** met erfgoed de archieven van gemeenten en OCMW's en het Rijksarchief in Beveren eveneens diepgaand onderzocht, aangezien deze organisaties naast een administratieve ook een culturele functie vervullen.

Al deze organisaties zijn – indien mogelijk – door de onderzoekers **persoonlijk bezocht** met een uitgebreide vragenlijst.

De **andere organisaties** met erfgoed zijn globaal onderzocht. Zo wordt een zo compleet mogelijk beeld gecreëerd van de deelcollecties, die in het Waasland bewaard worden. Het valt te verwachten, dat het Erfgoedconvenant Land van Waas voor deze laatste organisatie alleen op afstand iets kan betekenen. Het gaat hier om erfgoedcollecties van polders en kerkfabrieken. Deze organisaties kregen alleen een **schriftelijke vragenlijst**. De respons erop was niet groot: geen polderbestuur vulde de enquête in, dertien van de vijftig kerkbesturen deden dat wel (zie de lijst aan het einde van dit hoofdstuk). Dat de respons niet groot is, kan liggen aan het feit dat het erfgoedbewaarders betreft, die niet als hoofdtaak omgang met erfgoed hebben. Hun prioriteiten liggen elders. Bij kerkfabrieken speelt bovendien mee dat deze beheerd worden door vrijwilligers met tal van taken.

Bedrijven en verenigingen die erfgoed bewaren, maar niet als voornaamste opdracht, vormen een problematiek apart. Er is nog weinig zicht op de omvang van deze groep en het erfgoed dat zij beheren. Dit vergt een apart project en kan binnen deze aanpak niet grondig uitgevoerd worden. Uit enkele projecten die als doel hadden bedrijfs- en verenigingsarchieven op te sporen blijkt dat er veel materiaal bestaat². Als bronnen voor het sociale leven in gemeenschappen en de economische ontwikkeling van de streek verdienen ze meer zorg en aandacht. Bedrijfs- en verenigingsarchieven, die bewaard worden bij archiefinstellingen of heemkundige kringen zijn wel meegenomen bij de inventarisatie.

1.4 INDELING VAN HET RAPPORT

1.4.1 Deel A, algemeen gedeelte

In deel A, het algemene gedeelte, worden de achtergronden van het onderzoek uiteengezet: het erfgoedlandschap in Vlaanderen, de onderzoeksmethode, het erfgoedlandschap in Vlaanderen en reflecties op het begrip erfgoed. Het gedeelte eindigt met een algemeen overzicht van de omvang van de deelcollecties roerend erfgoed in het Waasland. Deze algemene inleiding is belangrijk als achtergrond bij de analyses per categorie erfgoed (deel C).

1.4.2 Deel B, rapporten per gemeente

Gegevens uit het onderzoek werden op verschillende manieren geanalyseerd. Ten eerste werd een analyse gemaakt per gemeente. Elke gemeente heeft specifiek erfgoed, eigen organisaties en afzonderlijke mogelijkheden en beperkingen wat betreft ondersteuning van de erfgoedorganisaties. Om de situatie in elke gemeente tot haar recht te laten komen, zijn daarom alle gegevens uit het onderzoek per gemeente gegroepeerd en besproken. Elke hoofdstuk eindigt met aanbevelingen, die specifiek op de situatie in die gemeente slaan en binnen de gemeentegrenzen opgevolgd kunnen worden. De rapporten per gemeente (Deel B) kunnen geheel op zichzelf gelezen worden, al is het zinvol om de gegevens per gemeente te vergelijken met het algemene overzicht in hoofdstuk vijf van deel A.

1.4.3 Deel C, analyses per categorie erfgoed, erfgoedbewaarders en erfgoedbeheerders

In deel C staan de analyses van elke categorie erfgoed: archieven, documentatie, bibliotheek en voorwerpen, gekoppeld aan de organisaties die ze beheren of bewaren.

---

² DEVOS (G.), COPPIETERS (G.), LEMAYEUR (B.) en SAS (B.), *Gids van bedrijfsarchieven en archieven bij werkgevers-, werknemers- en beroepsverenigingen in de provincie Antwerpen. Resultaten van twee enquêtes gehouden door het Centrum voor Bedrijfsgechiedenis, UFSIA, Universiteit Antwerpen*, Brussel, 2002.
HEIRMAN (P.) e.a. (red), *Hoera een jubileum?! Een vormingsproject voor verenigingen*, Leuven, 2004.

De algemene inleiding (deel A) is van belang om te begrijpen hoe de analyses gemaakt zijn en waarom op een bepaalde manier. Deze analyses kunnen apart van de andere gelezen worden.

1.4.4 Deel D, organisatie en omkadering

Een aantal algemene observaties over de organisatie van de erfgoedwerking, zoals publiekswerking, vrijwilligerswerk en financiën, zijn samengebracht in deel D. Deze zaken zijn niet afhankelijk van de categorieën erfgoed, waarmee instanties werken. Ze zijn daarom ondergebracht in een algemeen gedeelte dat los van de analyses in deel C gelezen worden.

1.4.5 Deel E, conclusies en aanbevelingen

In deel E worden alle conclusies van de voorgaande delen, uitgezonderd de conclusies uit deel B, samengebracht. Naar aanleiding hiervan worden aanbevelingen geformuleerd voor beleidsopties binnen het Erfgoedconvenant Land van Waas in de komende jaren. Aanbevelingen die strikt op gemeentelijk niveau zijn op te volgen, staan in deel B en worden hier niet herhaald.

1.4.6 Samenhang

Zoals uit voorgaande beschrijvingen blijkt, kunnen onderdelen van dit rapport afzonderlijk gelezen worden. Dat betekent wel dat sommige informatie op verschillende plaatsen herhaald wordt, wat zorgt voor de juiste context. Dit is tot een minimum beperkt. De diverse soorten analyses brengen met zich mee dat dezelfde gegevens in verschillende contexten geanalyseerd worden. Ook daarom wordt soms informatie herhaald.

2. HET ERFGOEDLANDSCHAP IN VLAANDEREN

Het **Erfgoedconvenant Land van Waas** heeft in de acht gemeenten onder andere de taak het roerende en immateriële erfgoed in de regio toegankelijk te maken voor een zo breed mogelijk publiek. De Erfgoedcel Waasland bevordert de samenwerking, bouwt netwerken uit, experimenteert en ontsluit het lokale of regionale erfgoed. Dat gebeurt in nauwe samenspraak met degenen die het erfgoed beheren en bewaren, andere (culturele) actoren en de gemeentebesturen en andere overheden.

De Erfgoedcel Waasland is niet de enige instantie die overkoepelt en ondersteunt. In de regio zijn meerdere regionale (erfgoed)organisaties actief. Hun activiteiten komen in dit onderzoek soms zijdelings, soms expliciet ter sprake. Daarom volgt hier een overzicht van de belangrijke initiatieven en organisaties, waarmee erfgoedorganisaties in het Waasland te maken hebben.

Deze instanties zijn nogal uiteenlopend van opdracht, reikwijdte en werking. In dit rapport zullen hun raakpunten met het erfgoed en de erfgoedorganisaties in het Waasland, waar relevant, aan bod komen. Bij het uitstippelen van een toekomstig beleid zal het Erfgoedconvenant Land van Waas

rekening moeten houden met bestaande initiatieven en de geplande acties zullen daarop moeten **afgestemd** worden.

2.1 PROVINCIEBESTUUR OOST-VLAANDEREN

Het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen ondersteunt op een aantal manieren het lokale erfgoedveld.

Onder andere:

- Een erfgoedmedewerker
- Een medewerker (dienst Cultuurpatrimonium, directie Cultuur en Monumentenzorg) die kerkfabrieken ondersteunt i.s.m. het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur. Van de volgende kerken in het Waasland is in samenwerking met het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen een inventaris opgemaakt:
  - Sint-Petruskerk Tielrode
  - Christus-Koningkerk Temse Hollebeke
  - Sint-Jan Baptistkerk Waasmunster Ruiter
  - Sint-Niklaaskerk Sint-Niklaas
  - Sint-Jozefkerk Sint-Niklaas
  - Christus Koningkerk Sint-Niklaas
  - Sint-Jan-de-Doperkerk Sint-Niklaas
  - Sint-Pauluskerk Lokeren-Oudenbos
  - Sint-Philippus-en Jacobuskerk Sint-Gillis-Waas Koewacht
  - Heilig-Hartkerk Moerbeke Kruisstraat
  - Sint-Antonius van Paduakerk Lokeren
- Het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen heeft een provinciaal museumconsulentschap met twee museumconsulenten, die musea bijstaan met advies en vorming
- Het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen stelt alle musea op haar grondgebied in de gelegenheid deel te nemen aan het museum inventarisatieproject MovE (Musea Oost-Vlaanderen in Evolutie). Deelnemende musea kunnen kosteloos gebruik maken van het inventarisatieprogramma ADLiB, worden opgeleid en krijgen feedback. De inventarissen zijn voor het publiek toegankelijk via de website www.museuminzicht.be. MovE stimuleert bovendien structurele en functionele samenwerking tussen de Oost-Vlaamse musea. In het Waasland zijn verschillende musea bij MovE aangesloten: het Gemeentelijk Heemkundig Museum in Beveren, de Heemkundige Kring De Kluize in Sint-Gillis-Waas, de Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700, het Stedelijk Museum Lokeren en de Stedelijke Musea Sint-Niklaas.
- In het kader van het nieuwe Erfgoeddecreet zal het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen inzetten op depotwerking.

2.2 HEEMKUNDE VLAANDEREN EN HEEMKUNDE OOST-VLAANDEREN

Heemkunde Vlaanderen biedt aangesloten verenigingen **vorming** en praktische **publicaties** (veelal te downloaden via www.heemkunde-vlaanderen.be) aan rond allerlei thema's, zoals projectmatige werking, collectiebeheer en archiefwerking. De digitale helpdesk www.helpdeslokaalerfgoed.be geeft algemene informatie aan erfgoedbeheerders en doet dienst als loket voor individuele vragen. **Consulenten** leveren begeleiding op maat. De koepelvereniging **Heemkunde Oost-Vlaanderen** stimuleert het contact tussen de heemkundige kringen in de provincie.

2.3 RIJKSARCHIEF BEVEREN

Het Rijksarchief (www.arch.be) is een federale wetenschappelijke instelling. De vestiging in Beveren is een van negentien instellingen van het Rijksarchief. Het Rijksarchief oefent **toezicht** uit op de goede bewaring van de archieven die door een overheid werden tot stand gebracht en beheerd. Het geeft in dit verband **richtlijnen en aanbevelingen** en verricht controlebezoeken. Het Rijksarchief verwerft, bewaart en ontsluit **archieven** van minstens dertig jaar oud van hoven en rechtbanken, openbare besturen (waaronder kerkfabrieken) en notarissen, alsook van de private sector en particulieren (bedrijven, politici, verenigingen en genootschappen, notarissen, grote families, enz.) die een belangrijke rol hebben gespeeld in het maatschappelijk leven.

2.4 CENTRUM VOOR RELIGIEUZE KUNST EN CULTUUR EN FORUM KERKELIJKE ARCHIEVEN VLAANDEREN

Het Forum Kerkelijke Archieven Vlaanderen (FoKAV) werkt onder de vleugels van het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (CRKC). Het Forum Kerkelijke Archieven Vlaanderen ondersteunt **parochies, bisdommen en kloosters** bij hun archiefwerking. Het Forum Kerkelijke Archieven Vlaanderen oefent geen bewaarfunctie uit. Het **adviseert** over kerkelijk archiefbeheer, biedt **vorming** aan rond ontsluiting en valorisatie en heeft een aantal **hulpmiddelen** voor archiefbeheer ter beschikking op zijn website (<http://www.crkc.be>).

Het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur ontwikkelde samen met het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen de databank www.religieuserfgoed.be (zie het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen).

2.5 ARCHIEFBANK VLAANDEREN

In Archiefbank Vlaanderen (www.archiefbank.be) kunnen erfgoedbeheerders **private archieven** registreren. Archiefbank is een digitaal publiek ontsluitingsmiddel voor deze zeer verspreid bewaarde

archieven. Enkele private archieven uit het Waasland, zoals de private archieven in het Stadsarchief Lokeren en het familiearchief De Bergeyck, zijn in Archiefbank ingevoerd.

2.6 KONINKLIJK INSTITUUT VOOR HET KUNSTPATRIMONIUM

Het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) is een federale wetenschappelijke instelling met de opdracht het **Belgische kunstpatrimonium te bestuderen en te conserveren**. Het KIK doet dat onder andere door het opstellen van een fotografische inventaris van de kunstwerken (raadpleegbaar op www.kikirpa.be) het beheer van de documentaire, wetenschappelijke en technische gegevens met betrekking tot het kunstpatrimonium. In de databank van het KIK is informatie te vinden over de kunstwerken in kerken en musea in het Waasland. Alle kerken in het Waasland, waarvan objecten vermeld staan in de databank van het KIK zijn vermeld in het overzicht aan het einde van hoofdstuk 3 van dit deel. De databank vermeldt niet hoe compleet de overzichten per organisatie zijn en evenmin, van wanneer de opgenomen gegevens dateren. Van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas zijn 28 kunstwerken opgenomen in de databank, van het Stedelijk Museum in Lokeren één object en dertien objecten in het stadhuis. Geen andere objecten uit musea zijn opgenomen.

2.7 CENTRUM VOOR AGRARISCHE GESCHIEDENIS

Met het project '**Het Virtuele Land**' brengt het Centrum Agrarische Geschiedenis agrarisch erfgoed (voorwerpen, foto's, documenten, affiches) en de gegevens van de bewaarders van dit erfgoed (musea, privé-verzamelaars, archieven, heemkundige kringen) digitaal bijeen in een databank. De website waarop de databank consulteerbaar is (www.hetvirtueleland.be) bevat ook verhalen en een bibliografie. De databank verkeert nog in een testfase. Wel staan de contactgegevens van alle musea in het Waasland die landbouwerfgoed beheren erin.

2.8 DANSPUNT

Danspunt (www.danspunt.be) is het Vlaamse **steunpunt voor amateurdans** en overkoepelt onder andere de volkskunstverenigingen. Danspunt organiseert workshops, cursussen, festivals en wedstrijden en ondersteunt activiteiten van groepen, scholen en individuele amateurdansers.

2.9 RESONANT

Resonant, Centrum voor Vlaams Muzikaal Erfgoed, (www.resonant.be) heeft als doel het **muzikale erfgoed** van Vlaanderen (van de middeleeuwen tot heden) te lokaliseren, conserveren, inventariseren, ontsluiten en creatief te valoriseren voor een zo ruim mogelijk publiek. Resonant doet hiervoor beroep op de kennis van gespecialiseerde organisaties en treedt op als **coördinator** tussen

de verscheidene instituten, overheden, concertverenigingen, musici en andere geïnteresseerden, die actief bezig zijn met Vlaams muzikaal erfgoed.

Resonant ontwikkelde **Muziekbank Vlaanderen** in samenwerking met Archiefbank Vlaanderen. De voornaamste doelstelling van het project is de vorming van een algemeen beeld van het muzikaal erfgoed in Vlaanderen. In het kader daarvan werd reeds in samenwerking met Heemkunde Vlaanderen een enquête bij de lokale erfgoedhouders in Oost-Vlaanderen verricht.

2.10 INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

Het Instituut voor Vlaamse Volkskunst (<http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>) is een onafhankelijke vzw, die onderzoek doet naar Vlaamse dansen, vendelzwaaien en Vlaamse streekdrachten en daarover publiceert.

2.11 FARO

De erfgoedsteunpunten Culturele Biografie Vlaanderen vzw en het Vlaams Centrum voor Volkscultuur vzw zijn vzw's in vereffening, een noodzakelijke stap om op 1 januari 2008 te openen als FARO, het ééngemaakte erfgoedsteunpunt.

3. DE ONDERZOEKSMETHODE

In dit onderzoek worden de collecties op deelcollectieniveau beschreven. Er zijn verschillende redenen voor de keuze voor inventarisatie op deelcollectieniveau:

1. De beschrijving op stukniveau is erg tijdsintensief en is niet mogelijk binnen het onderzoek.
2. Deelcollecties geven een goed beeld van het erfgoed dat er is, de omvang van de verzamelingen en de staat waarin het erfgoed verkeert.
3. Onderzoek op deelcollectieniveau biedt inzicht in samenhang en complementariteit van collecties in verschillende organisaties.

Onderzoek op deelcollectieniveau is in Vlaanderen nog niet eerder uitgevoerd.

Daarom is bij het ontwikkelen van de onderzoeksmethode gebruik gemaakt van de ervaringen van het Nederlandse **Musip**-project³. De Nederlandse databank Musip is door de Nederlandse museumconsulenten ontwikkeld als beheers- en ontsluitingsinstrument voor Nederlandse musea. De databank biedt informatie over de organisaties die erfgoed beheren, het aantal deelcollecties, de aard van de deelcollecties, de toestand rond registratie, de conditie van de collecties en de bewaaromstandigheden, de relatie tot en het belang van de collectie voor de streek. Musip biedt zo niet alleen cijfermatige en kwalitatieve gegevens over registratie, behoud en beheer en geeft aldus erfgoedbeheerders en beleidsmakers argumenten om prioriteiten te stellen, maar maakt effectief collectie- en afstotingsbeleid mogelijk en bevordert de collectiemobiliteit. De verzamelde gegevens

---

³ www.musip.nl.

vormen met andere woorden een basis voor beleid en concrete werking voor zowel de organisaties zelf als overkoepelende organisaties.

Aangezien dit onderzoek niet alleen museale collecties behelst, werd de Musip-methodiek **uitgebreid met documentair en archivalisch erfgoed en verder verfijnd**.

3.1 HET ONDERZOEK

De focus van het onderzoek is de deelcollecties. Daarnaast zijn algemene gegevens over alle erfgoedbeheerders en –bewaarders én hun depots opgenomen.

3.2 GEGEVENS PER ORGANISATIE

De Erfgoedcel Waasland beschikt al over een databank met een aantal gegevens per instantie. Deze werd opgesteld bij het opstarten van de Erfgoedcel Waasland in 2005. De gegevens hieruit zijn meegenomen en gecheckt. Ze zijn aangevuld met gegevens over budget, personeel, vragen aan de Erfgoedcel Waasland en een analyse van het vrijwilligerswerk. Dit laatste is gebeurd in het kader van de werking die de Erfgoedcel Waasland opbouwt rond vrijwilligers.

De volgende **gegevens** werden genoteerd:

- Naam adres en contactgegevens van de organisatie en contactpersonen
- Missie van de organisatie
- Budget voor behoud en beheer
- Publieksactiviteiten
- Beleidsmatige aspecten van behoud en beheer: calamiteitenplan, collectieplan, restauraties
- Aantal bezoldigde personeelsleden en hun taken
- Aantal vrijwilligers en hun taken
- Eventuele samenwerking tussen professionelen en vrijwilligers
- Noden van de vrijwilligers
- Swot-analyse van het vrijwilligerswerk in de organisatie
- Vragen aan de Erfgoedcel Waasland

3.3 GEGEVENS PER DEELCOLLECTIE

Een deelcollectie is een **groep objecten die samenhang met elkaar vertonen**. Dat kan doordat ze dezelfde functie hebben (bijvoorbeeld landbouwwerktuigen), uit hetzelfde materiaal bestaan (bijvoorbeeld zilverwerk), over hetzelfde onderwerp gaan (bijvoorbeeld Eerste Wereldoorlog) of eenzelfde functie hebben (bijvoorbeeld brieven). Het concept deelcollectie kan gebruikt worden in de verschillende erfgoedomgevingen.

Het concept deelcollectie is op verschillende manieren uitgewerkt voor **vier categorieën** erfgoed:

1. archieven
2. documentair erfgoed
3. (erfgoed)bibliotheken
4. voorwerpen.

De databank van Musip bevat wel enig documentair en archiefmateriaal, maar deze collecties blijken erg moeilijk in te delen in de toptermen van de Nederlandstalige **Art and Architecture Thesaurus (AAT)**⁴. Deze toptermen verenigen gelijkaardige voorwerpen en worden gebruikt om de aard van de deelcollecties aan te geven. Daarom werd voor voorwerpen wel een indeling in topcategorieën volgens de AAT gehanteerd en voor archieven, documentair erfgoed en bibliotheken een ander, verfijnder, systeem.

3.3.1 Archieven

In een archiefcontext is een deelcollectie in principe een **archiefvormer**. Het gaat om documenten of archieven gevormd door een persoon, groep personen of organisatie. Bij grote deelcollecties, zoals een gemeentearchief, is een onderverdeling gemaakt op basis van de administratieve indelingen, die gangbaar zijn (bijvoorbeeld schepenbank of archief na de fusie).

3.3.2 Documentair erfgoed

Bij documentaire collecties is een indeling gemaakt in de meest gangbare soorten collecties:

- **Affiches**
- **Digitale bestanden**
- **Doodsprentjes, rouwbrieven**
- **Films en video's**
- **Foto's, dia's en postkaarten**
- **Geluidsopnames**
- **Kaarten en plannen**
- **Knipsels en knipselmappen**

3.3.3 (Erfgoed)bibliotheken

Bibliotheekmateriaal is onderverdeeld in **boeken, brochures, kranten en tijdschriften**.

3.3.4 Voorwerpen

Deelcollecties voorwerpen zijn zoveel mogelijk beschreven volgens AAT-topcategorieën. Musip paste deze topcategorieën enigszins aan; dezelfde topcategorieën zijn gehanteerd in dit onderzoek met het oog op een eventuele uitwisseling en vergelijking van gegevens over de grens (bijvoorbeeld met Zeeland) in een later stadium. De indeling van de deelcollecties is gebeurd in overleg met de

---

⁴ <http://www.aat-ned.nl>.

beheerders en bewaarders. Waar al een indeling bestond, is deze overgenomen. Indeling in topcategorieën maakt het mogelijk optellingen en overzichten te maken van de soorten erfgoed die zich in de diverse organisaties bevinden.

In dit onderzoek komen de volgende topcategorieën voor. De opsomming van subcategorieën is niet limitatief.

- **Beeldmateriaal:** schilderijen, tekeningen, cartoons, beeldhouwwerken, etsen, textielkunst, medailles, altaarstukken, retabels; de categorieën foto's, prentkaarten, kaarten, plannen, dia's horen bij documentaire deelcollecties
- **Bouwmateriaal:** tegels, dakpannen, bakstenen, balken, ruiten
- **Dierlijk materiaal:** eieren, skeletten en skeletdelen, ingewanden, huid en leer, zijde, veren en dons, haren, wol, perkament, velijn, schelpen
- **Geluidsmiddelen:** muziekinstrumenten, luidsprekers, microfoons, metronomen, middelen voor geluidssignalen
- **Geologisch materiaal:** fossielen (dierlijk en plantaardig), (edel)stenen
- **Gereedschap en uitrusting:** elektrische gereedschappen, gereedschappen om allerlei materialen te bewerken (hout, metaal, steen), sport- en spelmateriaal, theaterobjecten, medische instrumenten, computers, verwarming, machines en machineonderdelen, keukengerief
- **Halfproducten:** textielmaterialen (lappen stof, garens), was, zeep, kunststoffen, glas, papier (onbedrukt), touw
- **Houders:** blikken, bussen, dozen, kuipen, manden, vaten, tassen, aquaria, vaatwerk, liturgische houders (wierookvaten), asurnen, vazen
- **Informatievormen:** voor zover voorwerpen niet vallen in de categorie documentatie gaat het om vlaggen, vaandels, zegels, naamplaten, nummerplaten, stickers, reclamemateriaal, ambtssymbolen, productverpakkingen
- **Interieurinrichting:** behang, gordijnen, hoezen, meubilair, meubelonderdelen, lampen, kaarshouders
- **Kleding:** liturgische gewaden, sieraden en accessoires, schoenen, kledingstukken, wapenrusting, uniformen, (hand)tassen, hoeden en petten, pruiken
- **Meetinstrumenten:** meetlinten, maatstokken, hoogtemeters, peilinstrumenten, elektriciteitsmeters, snelheidsmeters, meteorologische meetinstrumenten, weegschalen, thermometers, lichtmeters, geluidsniveaumeters
- **Menselijk materiaal:** skelet en skeletdelen, haren
- **Planten en plantaardig materiaal:** plantaardige fossielen, schors, zaden, bewerkt plantenmateriaal, hout en houtproducten, pollen
- **Recreatiemiddelen:** kaart-, bord- en tafelspelelementen, sport- en atletiekbenodigdheden, poppenkastpoppen, puzzels, speelgoed
- **Ruilmiddelen:** geld, verhandelbare waardepapieren, betalingsbewijzen
- **Varia:** alles dat niet in één van de andere categorieën te plaatsen is.
- **Vervoermiddelen:** koetsen, wagens, fietsen, auto's, karren, schaatsen, ski's, aanhangwagens, kruiwagens, kinderwagens, bromfietsen, motorfietsen

- **Wapens en munitie:** vuurwapens, (steek)messen, kogels, granaten, geschut, mijnen

De indeling van voorwerpen in een topcategorie is niet altijd eenvoudig. Sommige categorieën **overlappen** elkaar, bijvoorbeeld geologisch, plantaardig en dierlijk materiaal. De term houders overlapt gedeeltelijk met gereedschap en uitrusting, bijvoorbeeld wanneer het gaat om keukengerief: is een pot een houder of keukenuitrusting? In dit onderzoek is geprobeerd dezelfde soorten voorwerpen zoveel mogelijk in dezelfde topcategorie in te delen. De term bouwmetaal kwam niet in de Musip-lijst voor, maar bleek noodzakelijk vanwege de aard van sommige deelcollecties. De term **varia** is zo veel mogelijk gemedan, omdat deze nietszeggend is.

Er zijn deelcollecties, die onder **verschillende toptermen** vallen. Er zijn zelfs deelcollecties die zowel archief als documentaire zaken als voorwerpen bevatten. Omdat het tijdens het onderzoek meestal niet mogelijk was een nieuwe telling en indeling van de voorwerpen te doen, zijn deze deelcollecties als **gemengde collecties** geteld. Deelcollecties die bestaan uit verschillende soorten erfgoed (bijvoorbeeld archief en voorwerpen), hebben verschillende records gekregen, één per soort erfgoed. Er werd daarbij gezorgd dat er zich geen dubbeltellingen voordeden.

3.4 OMVANG VAN DE DEELCOLLECTIES

Deelcollecties tellen is uiteraard niet voldoende, omdat ze verschillend van omvang zijn. Daarom is van elke deelcollectie aangegeven hoe groot deze is. Waar mogelijk, is dit **exact** aangeduid. Dat kon meestal alleen als een volledige inventaris voorhanden was. Op veel plaatsen is daarom een **schatting** gemaakt.

Om deelcollecties te kunnen vergelijken en tellingen te kunnen doen, is het belangrijk dat per categorie dezelfde **eenheden** gebruikt worden. Dat bleek niet altijd eenvoudig. Voorwerpen kunnen per stuk geteld worden, maar bij sommige inventarissen wordt een groep voorwerpen samen beschreven, zonder exacte aanduiding van de aantallen. Archief wordt meestal in strekkende meters aangeduid, maar soms wordt het aantal omslagen, dozen of documenten aangegeven. Documentaire zaken zijn heel moeilijk te tellen, de manier van tellen varieert dan ook per soort en per organisatie: per stuk, per map, per doos. Boeken en brochures kunnen in aantallen gegeven worden, bij tijdschriften en kranten is dat al lastiger: sommige organisaties tellen per jaargang, andere per titel, andere weer per aflevering. Om geen appels met peren te vergelijken, zijn alleen die categorieën opgeteld, die zinvolle gehelen vormen. Bij elke deelcollectie is aangegeven of de telling exact is of een schatting betreft. Bij de geschatte aantallen is het belangrijk te bedenken dat de cijfers indicatief zijn en met de **nodige omzichtigheid** behandeld moeten worden.

3.5 DATERING

Om een deelcollectie te kunnen beschrijven is het belangrijk aan te geven uit welke periode deze stamt. Ook hierover ontbraken vaak **exacte** gegevens, waardoor veel aanduidingen **schattingen** zijn. Waar de informatie wel precies bekend was, is die opgenomen.

3.6 STATUS EN EIGENAAR

Het eigendom van erfgoed is een ingewikkelde, maar belangrijke kwestie, die uitgebreid aan bod komt in deel C, hoofdstuk 5. Waar bekend, is genoteerd of deelcollecties **het eigendom, een schenking, bruikleen** zijn **of in bewaring** zijn gegeven. Elke eigendomsstatus brengt andere rechten en plichten voor de beheerder mee.

3.7 REGISTRATIEGRAAD

Van elke deelcollectie is aangegeven in welke mate deze is **geregistreerd, geautomatiseerd** (dat wil zeggen geregistreerd met behulp van software) **en gedigitaliseerd** (dat wil zeggen gescand of digitaal gefotografeerd). Daarbij zijn de volgende categorieën gehanteerd:

Registratiegraad	Automatiseringsgraad	Digitaliseringsgraad
0-20%	0-20%	0-20%
20-40%	20-40%	20-40%
40-60%	40-60%	40-60%
60-80%	60-80%	60-80%
80-100%	80-100%	80-100%
Manier van registreren - steekkaarten - papieren inventaris	Manier van automatiseren - digitaal bestand - databank - soort databank	

De eerste categorie (0-20%) bleek in de praktijk niet werkbaar, omdat er een groot verschil is tussen helemaal geen registratie en minder dan 20%. Waar duidelijk helemaal geen registratie had plaatsgevonden, is dat aangegeven met **0**.

3.8 BEWAAROMSTANDIGHEDEN EN CONDITIE

Per deelcollectie is aangegeven hoe de deelcollecties bewaard worden en wat de conditie ervan is. Het meten van de conditie bleek moeilijk en het instrument dat daarvoor ontwikkeld is, kan nog verder verfijnd worden (zie uitleg hieronder). Om de conditie van de collectie te bepalen, moet deze grondig bekeken worden. Als de beheerder zelf de conditie niet kent en er geen tijd was om de conditie te bepalen werd de conditie niet genoteerd.

Bovendien werd per organisatie een beschrijving van het **depot** of de depots gegeven.

3.8.1 Informatie over bewaaromstandigheden

Per deelcollectie is aangegeven op welke **manier** deze bewaard wordt.

1. Los, zonder verpakking
  - a. In mappen, niet zuurvrij
  - b. In zuurvrij papier
  - c. In open dozen, niet zuurvrij
  - d. In gesloten dozen, niet zuurvrij
  - e. In zuurvrije dozen
2. Op open rekken
  - a. Op gesloten rekken/in gesloten kasten

3.8.2 Informatie over de conditie

De scorekaart voor de conditie bevat de volgende soorten schade:

1. **Mechanische schade:** door verkeerd gebruik en/of geweld (bijvoorbeeld boeken die uit de band hangen, scheuren in papier)
2. **Biologische schade:** schimmels, bacteriën
3. **Chemische schade:** door stoffen aanwezig op of in het document of voorwerp (bijvoorbeeld verzuring of inktvraat)
4. **Plaagschade:** insecten, knaagdieren
5. **Lichtschade:** verkleuring en vervaging als gevolg van licht
6. **Brandschade:** schade als gevolg van brand, bijvoorbeeld brandgaten, rookschade
7. **Waterschade:** schade als gevolg van water, bijvoorbeeld lekkage.

Dit systeem is erg **grofmazig**, omdat het voorziet in een aanduiding van de soort schade per deelcollectie, maar niet in een gradatie. Als bijvoorbeeld één van de tien stukken in een deelcollectie door schimmel is aangetast, werd genoteerd dat er biologische schade is, maar niet in welk percentage van de deelcollectie. Schade rapporteren is daarom met de nodige voorzichtigheid gebeurd en de beoordeling is meestal toegelicht.

3.9 BELANG EN GEBONDENHEID VAN DE DEELCOLLECTIE

Het belang van de deelcollectie is op verschillende manieren aangegeven.

1. Het belang van de deelcollectie voor de organisatie

Hier is, in overleg met de beheerder, gekeken naar de relatie van de deelcollectie met de missie van de organisatie. De mate waarin de deelcollectie beantwoordt aan de missie van de organisatie, bepaalt het belang ervan voor die organisatie. Dat is aangegeven als hoogst, hoog, matig of laag. Die beoordeling is vrijwel altijd toegelicht.

2. De gebondenheid van de deelcollectie

Dit geeft aan op welke manier de deelcollectie gebonden is aan een plaats of de regio.

Een deelcollectie kan gebonden zijn aan een plaats, één of meerdere personen, een proces, een organisatie of een vereniging. Meer dan één soort gebondenheid is uiteraard mogelijk.

Het gereedschap van een klompenmaker uit De Klinge is bijvoorbeeld gebonden aan een plaats, een proces (klompenmakerij) en een persoon. We hebben op deze manier ook proberen aan te geven of een deelcollectie vooral lokaal gebonden is of breder, regionaal of nationaal en zelfs internationaal. Gebondenheid slaat hier op herkomst.

3. Het belang van de deelcollectie voor het Waasland

Elke beheerder is gevraagd het belang van de deelcollectie voor het Waasland te formuleren.

Uiteraard is dit subjectief, maar de antwoorden zijn belangrijk als begin van een 'verhaal van het Waasland', waarin het bewaarde erfgoed een belangrijke rol speelt.

3.10 GEGEVENS PER DEPOT

In verband met het aangeven van de conditie en de bewaaromstandigheden zijn van elke organisatie de **depotfaciliteiten** in kaart gebracht. De volgende zaken zijn opgenomen:

- temperatuurmeting
- vochtmeting
- maatregelen tegen wateroverlast
- elektrische leidingen weggewerkt
- maatregelen tegen brand
- vluchtwegen
- maatregelen tegen diefstal en vandalisme
- bescherming tegen licht

Waar mogelijk zijn gegevens over temperatuur en vocht gemeld, maar om hiervoor betrouwbare gegevens te krijgen, zijn metingen over langere periode noodzakelijk. Waar mogelijk, is de capaciteit van het depot genoteerd.

3.11 ONDERZOCHE ORGANISATIE

3.11.1 Organisaties die bezocht zijn in het kader van het onderzoek

Naam organisatie en plaats van vestiging	Werkingsgebied
Archeologische Dienst Waasland, Sint-Niklaas	Beveren, Kruibeke, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse, Waasmunster
Archief de Bergeyck, Beveren	Beveren, Waasland, Vlaanderen, internationaal
Belgische Vereniging voor Paleontologie, Sint-Gillis-Waas	België en internationaal
Bibliotheca Wasiana, Sint-Niklaas	Waasland

Folkloregroep De Klomp, Sint-Gillis-Waas	Sint-Gillis-Waas, Vlaanderen, internationaal
Gemeentearchief Temse	Fusiegemeente Temse
Gemeentearchief Beveren	Fusiegemeente Beveren
Gemeentearchief Kruibeke	Fusiegemeente Kruibeke
Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas	Fusiegemeente Sint-Gillis-Waas
Gemeentearchief Waasmunster	Waasmunster
Gemeentemusea Temse	Fusiegemeente Temse
Ghesellen van Sint-Pieter, Bazel (Kruibeke)	Bazel
Heemkundige Kring Den Dissel, Sinaai (Sint-Niklaas)	Sinaai
Heemkundige Kring Braem, Elversele (Temse)	Elversele
Heemkundige Kring De Souvereinen, Lokeren	Fusiegemeente Lokeren
Heemkundige Kring d'Euzie, Stekene	Fusiegemeente Stekene
Heemkundige Kring 't Sireentje, Waasmunster	Waasmunster
Heemkundige Kring De Kluize, Sint-Gillis-Waas	Fusiegemeente Sint-Gillis-Waas
Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700, Nieuwkerken (Sint-Niklaas)	Nieuwkerken
Heemkundige Kring Wissekerke, Kruibeke	Fusiegemeente Kruibeke en Steendorp (Temse)
Heirbrugmolen, Lokeren	Fusiegemeente Lokeren
Hertogelijke Heemkundige Kring Land van Beveren, Beveren	Fusiegemeente Beveren, Zwijndrecht, Burcht
Historisch Pijp- en Tabaksmuseum, Sint-Niklaas	Sint-Niklaas en Vlaanderen
Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, Sint-Niklaas	Waasland
Landbouwmuseum Stekene, Stekene	Fusiegemeente Stekene
Museum De Schuur, Kruibeke	Fusiegemeente Kruibeke
Museum van de Abdij van Roosenberg, Waasmunster	Waasland, Vlaanderen
OCMW Sint-Gillis-Waas	Fusiegemeente Sint-Gillis-Waas
OCMW Sint-Niklaas	Fusiegemeente Sint-Niklaas
OCMW Waasmunster	Waasmunster
Regionaal Politiemuseum en –documentatiecentrum, Sint-Niklaas	Waasland
Reynaertgenootschap, Sint-Niklaas	Sint-Niklaas, Vlaanderen, internationaal
Rijksarchief Beveren	Vlaanderen
Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen, Sint-Niklaas	Vlaanderen
Stadsarchief Lokeren	Fusiegemeente Lokeren
Stadsarchief Sint-Niklaas	Fusiegemeente Sint-Niklaas
Stedelijke Musea Sint-Niklaas	Sint-Niklaas, Waasland
Stedelijk Museum Lokeren	Lokeren, Lokeren
Stichting Vilain XIII, Bazel (Kruibeke)	Waasland, Vlaanderen
Tinelmuseum, Sinaai (Sint-Niklaas)	Sinaai, Vlaanderen
Volkskunstgroep Boerke Naas, Sint-Niklaas	Sint-Niklaas, Vlaanderen, internationaal
Volkskunstgroep Drieske Nijpers, Sint-Gillis-Waas	Sint-Gillis-Waas, Vlaanderen, internationaal

Volkskunstgroep Reintje Vos, Stekene	Stekene, Vlaanderen, internationaal
Vlaamse Vereniging voor Familiekunde - Afdeling Land van Waas, Sint-Niklaas	Waasland
Vzw Durme, Lokeren	Lokeren, Grembergen, Zele, Waasmunster, Molsbroek

3.11.2 Kerkbesturen die de enquête hebben ingevuld en kerkfabrieken waarvan informatie is gevonden bij het Rijksarchief en/of het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium

Kerkbesturen die de enquête invulden	Gemeente	RA	KIK
Sint-Antonius van Padua	Lokeren		
Sint-Anna Heirbrug	Lokeren		
Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart Eksaarde	Lokeren		
Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart De Klinge	Sint-Gillis-Waas	ja	
Kristus Koning	Sint-Niklaas	ja	
Heilig Hart	Sint-Niklaas	ja	
Sint-Jan de Doper	Sint-Niklaas		
Sint-Jozef	Sint-Niklaas	ja	
Sint-Johannes Bosco	Sint-Niklaas		
Sint-Jacobus Kemzeke	Stekene	ja	
Sint-Margriet	Temse		ja
Onze-Lieve-Vrouw ten Hemelvaart	Temse	ja	
Sint-Rochus Sombeke	Waasmunster		ja
Kerkfabrieken waarvan informatie gevonden is bij het Rijksarchief en/of het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium		RA	KIK
Heilig Hart	Lokeren		ja
Heilig Kruis	Stekene	ja	ja
Kapel Sint-Antonius	Waasmunster	ja	
Onze-Lieve-Vrouw – Sint-Petrus en Paulus	Waasmunster	ja	ja
Onze-Lieve-Vrouw Doel	Beveren	ja	
Onze-Lieve-Vrouw Melsele	Beveren	ja	
Onze-Lieve-Vrouw Rupelmonde	Kruibeke		ja
Onze-Lieve-Vrouw Ten Bos Nieuwkerken	Sint-Niklaas	ja	
Onze-Lieve-Vrouw ten hemelopneming Rupelmonde	Kruibeke	ja	ja
Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand	Sint-Niklaas	ja	
Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart Kruibeke	Kruibeke	ja	ja
Sint-Andreas en Sint-Ghislenus Belsele	Sint-Niklaas	ja	
Sint-Antonius	Sint -Niklaas	ja	
Sint-Catharina Sinaai	Sint-Niklaas	ja	
Sint-Gillis	Sint-Gillis-Waas		ja
Sint-Laurentius	Lokeren		ja
Sint-Laurentius Verrebroek	Beveren	ja	
Sint-Margriet Elversele	Temse	ja	

Sint-Martinus	Beveren		ja
Sint-Michiels Kieldrecht	Beveren	ja	
Sint-Niklaas (of Sint-Nicolaas)	Sint-Niklaas	ja	
Sint-Paulus	Lokeren		ja
Sint-Paulus Sint-Pauwels	Sint-Gillis-Waas	ja	
Sint-Petrus Bazel	Kruikeke	ja	ja
Sint-Pieter en Sint-Paulus Kallo	Beveren	ja	
Sint-Pieters Tielrode	Temse	ja	

4. REGISTRATIE

Registratie is een essentieel onderdeel van erfgoedwerking. Omdat registratie in dit onderzoek een belangrijk element vormt, komen hieronder enkele geautomatiseerde registratiesystemen en werkwijzen aan bod, die in het Waasland zijn aangetroffen. Ze worden uitgebreid met een extra voorbeeld van een registratiemethode. Het voert dit onderzoek veel te ver alle registratiesystemen op te noemen en te vergelijken, omdat er teveel zijn. Heemkunde Vlaanderen heeft voor kleine erfgoedinstellingen een vergelijking van de registratieprogramma's Dice, Pandora en ADLiB Museum Lite gemaakt. Voor detailinformatie over deze programma's wordt dan ook naar dit rapport verwezen⁵.

4.1 REGISTRATIESYSTEMEN

Er zijn diverse systemen voor registratie.

4.1.1 Word, Excel, Access

De meeste erfgoedorganisaties die geautomatiseerd registreren, doen dat in een bestaand softwarepakket als Word, Excel of Access. Het voordeel van deze programma's is dat vrijwel iedereen erover beschikt en dat ze onderling uitwisselbaar zijn. Word is het minst geschikt, omdat er weinig zoekfuncties in zitten en het moeilijk is veel gegevens op een geordende manier erin op te slaan. Een nadeel van het gebruik van deze softwarepakketten is dat er (nog) geen uniforme methode gebruikt wordt voor registratie van erfgoed. De beschrijvingsstandaarden die elke erfgoedsector (archief, museum, bibliotheek) hanteert, worden niet altijd gebruikt. Elke organisatie ontwerpt nu zijn eigen formulier. Dat belemmert de onderlinge uitwisseling en leidt niet tot standaardisering van registratie.

4.1.2 Dice

Het registratieprogramma Dice beantwoordt wel aan registratiestandaarden. Het is ontworpen voor registratie van voorwerpen en minder geschikt voor andere soorten roerend erfgoed. Beeldmateriaal als kaarten en affiches kunnen er goed in geregistreerd worden, voor materiaal als doodsprentjes,

⁵ GEERTS (F.), LEMAN (S.), VERCUATEREN (G.), *In eigen beheer. Een vergelijkend onderzoek van objectregistratieprogramma's voor het beheer van kleine erfgoedcollecties*, Antwerpen/Mechelen, 2006.

knipselmappen, boeken of tijdschriften is het programma minder geschikt. De grote voordelen van Dice zijn de kostprijs en de programmatuur. Het programma wordt kosteloos ter beschikking gesteld. Het is bovendien in oorsprong een Access-toepassing, die uitwisselbaar is met andere toepassingen in SQL (Standard Query Language) databanken. Er zijn waarschijnlijk aanpassingen mogelijk, waardoor Dice ook geschikt wordt om documentatie en bibliotheek te registreren.

4.1.3 ADLiB en MovE

ADLiB is een softwarepakket, met speciaal ontwikkelde modules voor musea, archieven en bibliotheken. Er is een gratis versie beschikbaar, ADLiB Museum Lite. Binnen Adlib Museum Lite kunnen een beperkt aantal voorwerpen geregistreerd worden. Het kan gebruikt worden door privé-verzamelaars met een beperkte collectie. De registratie in MovE gebeurt in de uitgebreide versie van ADLiB, waarvoor het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen de licentie betaalt. Organisaties zonder museale collectie kunnen niet aan deelnemen aan dit project. Zelf licenties van ADLiB aankopen, is duur. Afzonderlijke instellingen, vooral kleinere, kunnen dit niet bekostigen.

Bestaande inventarissen in een databankstructuur kunnen (tegen betaling) geconverteerd worden naar ADLiB.

4.1.4 Vubis-smart

Vubis-smart is het registratieprogramma van openbare bibliotheken, dat gebruikt wordt door de Bibliotheca Wasiana. Het systeem is gericht op ontsluiting van bibliotheekmateriaal en minder geschikt (in zijn huidige vorm) voor documentatie. Het grote nadeel van het systeem is dat het enkel bruikbaar is voor openbare bibliotheken en dus niet voor de meeste erfgoedorganisaties.

4.1.5 Andere systemen

Er zijn tal van andere systemen in open domein (zoals Pallas) of te koop (bijvoorbeeld het databanksysteem van Apple, Filemaker-pro). Deze registratiesystemen, die in de regio niet of nauwelijks gebruikt worden, hebben als nadeel dat ze moeilijk uitwisselbaar of converteerbaar zijn naar andere. Dure software aanschaffen is voor de meeste instellingen ook niet weggelegd, maar zelfs open domeinsystemen vergen kennis, een server en onderhoud, zodat ze uiteindelijk toch niet kosteloos zijn.

4.2 REGISTRATIEMETHODEN

Er zijn verschillende methoden om registratie te bewerkstelligen.

4.2.1 Elke instelling registreert zelf

Dit is de meest voor de hand liggende methode. Elke instelling is verantwoordelijk voor zijn eigen registratie. Registratie is trouwens een basisfunctie van elke erfgoedorganisatie.

4.2.2 Instellingen registreren onder begeleiding

Dit is het systeem dat MovE hanteert. Instappen in MovE garandeert deelnemers ondersteuning, een platform om problemen aan te kaarten en ideeën uit wisselen. MovE is een inhoudelijke én financiële steun in de rug, want deelnemende musea betalen niet voor de licentie van ADLiB die ze gebruiken.

4.2.3 Externen laten registreren

In de provincie Antwerpen is een project uitgevoerd, waarbij Heemkunde Vlaanderen en het Provinciebestuur Antwerpen vrijwel alle archief-, documentatie- en bibliotheekcollecties van lokale erfgoedhouders (vrijwel altijd vrijwillige organisaties) geïnventariseerd hebben. Dat was een arbeidsintensieve opdracht, waarbij een aantal projectmedewerkers voor de erfgoedorganisaties inventarissen hebben opgesteld. Het project resulteerde in een repertorium en een website (www.lokaalerfgoed.be, zie ook Hoofdstuk C, 3.).

4.3 CRITERIA VOOR HET KIEZEN VAN EEN REGISTRATIESYSTEEM

Het spreekt voor zich dat geautomatiseerde registratie de voorkeur heeft boven papieren systemen, waarin zoeken moeilijk is, die lastig aan te vullen zijn en meestal uitsluitend in de instelling zelf raadpleegbaar zijn. Voor instellingen die nog niet geautomatiseerd registreren of dit nog maar heel basaal doen, kunnen de volgende criteria geformuleerd worden om software te kiezen.

1. Omdat registratie niet alleen van belang is voor de instelling zelf, maar op termijn een rol gaat spelen in collectiemobiliteit en onderlinge afstemming van collecties, is het belangrijk dat de registratie in diverse instellingen **uniform** gebeurt, volgens de bestaande **beschrijvingsstandaarden** per sector archief, bibliotheek elk museum. Het gebruikte programma moet daartoe de mogelijkheid bieden.
2. Registratie moet gebeuren in **platform-onafhankelijke systemen**, dat wil zeggen dat deze systemen converteerbaar moeten zijn naar andere soorten platforms, zodat de gebruikte software geen obstakel vormt voor uitwisseling. Zoals aangegeven is het voor de opbouw van databanken belangrijk dat ze in SQL geschreven zijn.
3. Registratieprogramma's moeten **gebruiksvriendelijk** zijn. Voor aanwijzingen over enkele programma's kan verwezen worden naar het rapport van Heemkunde Vlaanderen⁶.
4. De **kostprijs** is een belangrijk criterium; het betreft niet alleen de aanschafprijs, maar ook de prijs van eventuele updates, servicepakketten en dergelijke.
5. Het registratieprogramma moet de mogelijkheid bieden **digitale foto's of pdf's te koppelen** aan de afzonderlijke records.

---

⁶GEERTS (F.) e.a., a.w.

5. ERFGOED

Inventarisatie van deelcollecties roerend erfgoed houdt in dit onderzoek meer in dan tellen en turven. Er is niet alleen gevraagd naar wat organisaties bewaren, maar ook waarom ze dat doen. Die vraag raakt aan het wezen van erfgoed: wat is het, waarom heeft het een plaats in onze samenleving? Om deze vragen en de antwoorden die erop gegeven zijn (zie Hoofdstukken B en C) in te bedden in bredere discussies over erfgoed, volgen hier enige theoretische beschouwingen over erfgoed. In hoofdstuk 6 van deel C komen deze beschouwingen opnieuw ter sprake.

5.1 WAT IS ERFGOED?

Erfgoed omvat alle sporen uit het verleden wat wij als zodanig bestempelen door er betekenis aan te geven. Erfgoed zijn die relictten, die groepen mensen op allerlei gronden nu betekenis geven en voor de toekomst willen gehouden. Dat houdt in dat erfgoed niet als een vastliggende hoeveelheid documenten, voorwerpen, gebouwen, verhalen en gebruiken aan ons is overgeleverd. Het erfgoed is en wordt steeds opnieuw geselecteerd en geconstrueerd in een dynamisch proces. **Erfgoed is dus wat je tot erfgoed maakt.**

Aan het proces waardoor we zaken of verschijnselen tot erfgoed maken, gaat een selectieproces vooraf. We selecteren eerst wat in aanmerking komt om vernietigd te worden. **We kunnen immers niet alles bewaren.** Dit krijgt een voorlopige plaats in de vuilnisemmer. Het is pas bij het ledigen dat we definitief afscheid nemen van deze 'vuilnis'. Nochtans vissen we vaak zaken op uit een vuilnisemmer, waarom zou anders ons computersysteem vragen of we wel zeker zijn de 'items' uit de 'prullenbak' te verwijderen. Datgene wat bij het huisvuil staat, is daarom nog niet definitief weg⁷. Denken we bijvoorbeeld maar aan de archieven van vooraanstaande politici die door alerte burgers van straat geplukt werden. Of wat is er voor een archeoloog dankbaarder materiaal dan dat uit een vuilnisbelt of beerput. Ook wat mensen weggooien als 'waardeloos' kan in een andere tijd en andere context wél betekenis krijgen.

5.2 WAARDEN VAN ERFGOED

Dat brengt ons bij de redenen waarom we erfgoed bewaren, ofwel **welke waarden erfgoed voor ons heeft.** Als het waardeloos is, kunnen we het immers gewoon weggooien. Om hier enige systematiek in te krijgen, hanteren we het referentiekader dat gepresenteerd werd tijdens de conferentie 'Capturing the public value of heritage' gehouden te Londen op 25 en 26 januari 2006⁸. In dit referentiekader zijn er drie types van waarde.

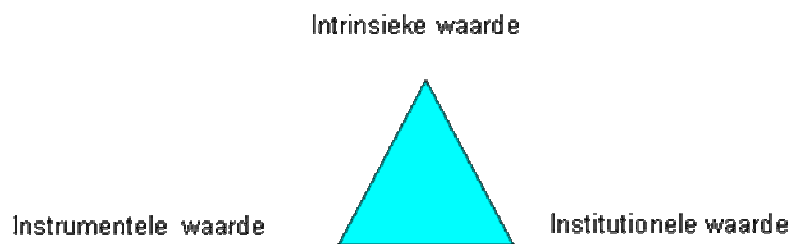
---

⁷ MATHIJSEN (M.), Wie bewaart, bezwijkt .... De paradox van het behoud van het verleden, In: *Mores*, 7, 2006, 1, p. 21-23.

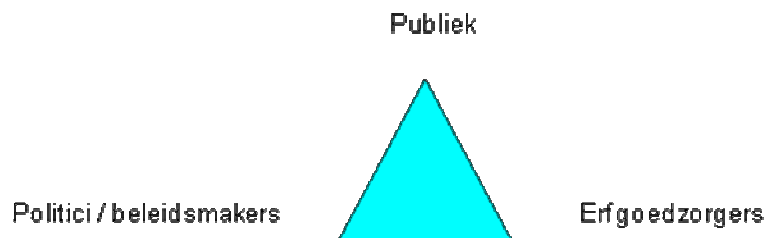
⁸ CLARK (K.) (ed.), *Capturing the public value of heritage*. The proceedings of the London conference, 25-26 January 2006.

1. De eerste waarde is de waarde van erfgoed op zich of de **intrinsieke waarde**. Die waarde kan esthetisch, wetenschappelijk of emotioneel zijn. Waardebepaling gebeurt vanuit onze individuele of collectieve opvattingen en ervaringen met plaatsen, objecten of verhalen. Naar deze waarde wordt gerefereerd op het moment dat mensen zeggen 'het vertelt me iets over wie ik ben' of 'het raakt me'.
2. Het tweede type is de **instrumentele waarde**: welke effecten genereert het erfgoed in onze samenleving? Het gaat om het inzetten van erfgoed als middel om maatschappelijke doelen te bereiken, bijvoorbeeld in samenlevingsopbouw.
3. De derde is de **institutionele waarde** en omvat processen en technieken, waarmee organisaties erfgoed naar het publiek brengen. Organisaties zijn dan meer dan verzamelplaatsen van objecten of plekken waar je je kunt ontspannen. Ze genereren zelf waarde(n) voor het publiek, zoals het vergroten van respect voor elkaar in de samenleving.

De drie types waarden zijn gelijkwaardig: de ene is niet belangrijker dan de andere. Ze vormen een driehoek waarin professionele erfgoedzorgers, vrijwilligers, beleidsmensen en het grote publiek zich bewegen op het moment dat die ene cruciale vraag 'wat is het bewaren waard?' gesteld wordt.

Deze waarden staan niet op zichzelf, maar zijn gekoppeld aan verschillende belanghebbenden en actoren. De **politici en beleidsmakers** zijn het meest bezig met de instrumentele waarden, de effecten op de samenleving. De **erfgoedzorgers** gaan uit van de intrinsieke waarden en houden zich van daaruit bezig met de institutionele waarden, terwijl het **publiek** (al is dat een generalisatie) meestal bezig is met de intrinsieke waarden. Er is dus een mix van waarden van erfgoed en erfgoedbeheer als waarde. Gecombineerd versterken deze waarden elkaar.

5.2.1 Intrinsieke waarde van erfgoed

De intrinsieke waarde handelt over de vraag welke dingen wij waardevol achten om te bewaren. Intrinsieke waardebepaling is 'betekenis geven aan' en zo zaken omvormen tot erfgoed. 'Wij' is geen homogeen collectief: elke belangstellende en elke erfgoedwerker heeft zijn of haar eigen perceptie, de

manier waarop we iets waarnemen. Deze wordt beïnvloed door allerlei factoren, zoals nationaliteit, gender, leeftijd, expertise en sociale klasse⁹.

Op welk moment geven we aan materiële of immateriële getuigen het etiket ‘erfgoed’ mee?

Immers heel wat objecten en documenten hadden niet de intentie om erfgoed te worden. Landbouwwerktuigen waren er om het land te bewerken en op deze manier inkomsten te genereren. Schilderijen als kunstproductie gaven aan de eigenaar een zekere status. Veel (gebruiks)voorwerpen hadden een tijdelijk nut en doel. Toch hebben mensen in de loop van de tijd allerlei zaken bewaard, omdat zij informatief, juridisch of praktisch nut hadden, maar ook vanwege een emotionele band met deze objecten. De redenen waarom zaken wel of niet bewaard werden en worden zijn in uiteenlopende perioden, van streek tot streek en van persoon tot persoon **verschillend** (geweest).

Het creëren van erfgoed is gebaseerd op een **selectieproces**. Wij moeten daarbij rekening houden met vroegere selectieprocessen, waarvan we het resultaat terugvinden in archieven en musea. Veel is verloren gegaan: versleten, verbrand, hergebruikt. Maar zoals we gezien hebben kunnen vuilnisbelten toch nog bronnen van erfgoed zijn. **Selecteren is geen objectieve bezigheid**. Iedereen die voorwerpen of verschijnselen verzamelt en er erfgoed van maakt, doet dit vanuit bepaalde overwegingen, bewust of onbewust. De selectiecriteria kunnen van instantie tot instantie verschillen en zelfs van persoon tot persoon. Soms zijn selectiecriteria duidelijk. Een museum selecteert voorwerpen op basis van zijn profiel. Binnen dat criterium kunnen nog andere criteria gehanteerd worden, zoals representativiteit – één voorwerp staat voor vele soortgelijke – uniciteit of esthetiek.

Soms zijn de **criteria opgelegd door de wet**. Dat geldt onder andere voor overheidsarchieven. Zij hebben de taak de documenten van de administratie en de politieke organen te bewaren. De overheid waarvoor je archiveert, kan met vragen terugvallen op het archief. Burgers die informatie of juridisch bewijsmateriaal zoeken of die beroep willen aantekenen tegen beslissingen van die overheid kunnen dat doen met behulp van archiefstukken. Zelfs deze evident lijkende taak betekent selectie: niet alle papier dat een administratie produceert kan en moet bewaard blijven. Daarom zijn er selectielijsten, opgesteld door het Rijksarchief op basis van relevantie voor administratie en burger.

In het selectieproces bepalen wij mede wat er voor de toekomst bewaard blijft. We kunnen niet anders dan selecteren: de ruimte in depots is maar beperkt en al het materiaal moet toegankelijk gemaakt worden. Maar we moeten de relativiteit van onze eigen opvattingen inzien. We werken maar vanuit ons referentiekader en onze prioriteiten.

Niets is uit zichzelf erfgoed, wij maken iets tot erfgoed. Paradoxaal genoeg isoleren we het relict daarmee uit zijn **context**, we zetten het apart en creëren er een eigen, nieuwe betekenis voor. Een ploeg in een landbouwmuseum is uit zijn oorspronkelijke omgeving gehaald en heeft zijn oorspronkelijke functie verloren. De ploeg staat er samen met andere landbouwwerktuigen en is een

---

⁹ HOWARD (P.), *Heritage: Management, Interpretation, Identity*, Londen, 2003, p. 213-219.

deel van het verhaal dat het museum vertelt over de nog niet gemechaniseerde landbouw. Een museum heeft informatie over die voorwerpen nodig om dat verhaal te maken, want uit zichzelf vertellen voorwerpen niet veel. Zonder context zijn het niet meer dan rariteiten. Een los document in een archief is waardeloos, zeker als het niet gedateerd en gesigneerd is. Het document krijgt pas betekenis in zijn samenhang met andere documenten. Maar zelfs een samenhangend archief is enkel oud papier als de archivaris er geen toegang toe gemaakt heeft door middel van een inventaris.

Erfgoed zegt ons dus alleen iets in een context, zowel de context waaruit we het gehaald hebben als de nieuwe context waarin we het plaatsen, zoals een beeldbank, een boek of een tentoonstelling. In dit verband is de term '**erfgoedgemeenschap**' belangrijk, geïntroduceerd in de Kaderconventie van Faro. Deze conventie beschrijft 'waarom' en 'voor wie' die zorg voor erfgoed dient¹⁰.

Erfgoedgemeenschappen zijn groepen die waarde hechten aan specifieke aspecten van cultureel erfgoed (bijvoorbeeld archeologie, traditionele stoeten of de geschiedenis van een dorp) die ze wensen te behouden en aan toekomstige generaties over te dragen met publieke acties. De leden van die groep brengen persoonlijke interesses, belangen en achtergronden samen in een erfgoedgemeenschap. Dit is een soort cirkel opgebouwd rond bijvoorbeeld een geografisch gebied, taal, religie of interessegebied. Zowel individuen als erfgoedgemeenschappen kunnen aanleiding geven tot het oprichten van een vereniging die streeft naar een structurele werking. Tot slot leveren ook de bestuurlijke instellingen een belangrijke bijdrage in het toekennen van een bepaalde waarde aan erfgoed. Zo komen we bij de institutionele waarden.

5.2.2 Institutionele waarde van erfgoed

Door complexe mechanismen beslissen we wat we bewaren, hoe we het bewaren en wat in aanmerking komt om vernietigd te worden. Het omvormen van artefacten en verschijnselen in erfgoed is een proces waarin erfgoedorganisaties een grote rol spelen. Een belangrijke opdracht voor hen is beslissen wat ze bewaren en wat niet. Welke waarden en normen liggen aan de basis voor de selectie ter bewaring of ter vernietiging? **Waarden en normen** worden in de huidige maatschappelijke context gebruikt als containerbegrippen, als zouden het synoniemen van elkaar zijn. Nochtans is er een fundamenteel verschil tussen beide begrippen. Normen zijn concrete gedragsregels die 'opgelegd' worden om het samenleven mogelijk te maken. Waarden zijn onderliggende motieven die de normen gestalte geven¹¹. Een waarde als respect voor heden en verleden zal mee bepalen wat we als (belangrijk) erfgoed bestempelen. Met andere woorden: het erfgoed wordt niet benaderd vanuit de betekenis die het uit zichzelf zou hebben (want dat heeft het niet), wel vanuit de vraag waarom erfgoed een plaats krijgt in de samenleving. **Gemeenschappelijke waarden** als openheid, verdraagzaamheid en respect geven mee vorm aan onze omgang met erfgoed.

¹⁰ Kaderconventie van de Raad van Europa over de bijdrage van het cultureel erfgoed aan de samenleving van 27 oktober 2005 opgesteld te Faro (Portugal). De kaderconventie is de nieuwste in een serie conventies van de Raad van Europa over erfgoed. JACOBS (M.), Een nieuwe sleuteltekst voor erfgoedbeleid in de 21ste eeuw, In: *Mores*, 2006, 1, p. 11-13.

¹¹ ABICHT (L.), TORFS (R.), VERMEERSCH (E.), e.a., *Rapport Vlaamse waarden*, 2006.

Het respect voor de medemens in het heden en uit het verleden brengt met zich mee dat de overheid normen en regels uitvaardigt die deze waarden weerspiegelen. Denk bijvoorbeeld aan het Topstukkendecreet, het Erfgoeddecreet, het Archiefdecreet en het Volkscultuurdecreet (de laatste drie worden binnenkort samengevoegd tot één Erfgoeddecreet).

De **erfgoedsector** zelf is begaan met het goede beheer van erfgoed omdat deze intrinsieke waarden eraan toekent. Beheerders gaan zorgvuldig om met het erfgoed omdat het een bron voor wetenschappelijk onderzoek is, juridische bewijskracht bezit voor burgers, het product van vakmanschap en vernuft uit het verleden is of omdat er persoonlijke of gemeenschappelijke herinneringen en emoties mee verbonden zijn. Vanuit deze gemeenschappelijke bekommernis (waarde) groeide de noodzaak om te komen tot deontologische codes. Zowel het archief- als het museumwezen beschikken over een dergelijke code¹². Een strikt normerend kader is dit niet, wel een gedragen waardenkader. Dit op zijn beurt geeft aanleiding tot normen, criteria, vereisten en standaarden die onze dagelijkse erfgoedpraktijk mee bepalen.

Het **respectvol omgaan met erfgoed** is zeker geen evidentie. In het voormalige Joegoslavië en bij het aftakelen van het regime in Irak werd de (erfgoed)wereld op extreme manier geconfronteerd met uitingen van emoties¹³. Het verzet en de haat tegen het regime en tegen bepaalde bevolkingsgroepen vertaalde zich in de vernieling van belangrijke stukken cultureel erfgoed. Het archief werd in het bijzonder gevisieerd. Het archief, als symbool voor macht en voor rechten van mensen of bevolkingsgroepen, werd systematisch vernietigd. Haat was daarbij een belangrijke drijfveer. Uiteraard is het voorgaande eerder de uitzondering dan wel de regel. Veel erfgoed wordt van verloren gaan gespaard door de positieve betekenis die het heeft voor individuen en organisaties. Precies deze band zet (mensen in) de gemeenschap aan om op voorzichtige en zorgvuldige wijze om te gaan met erfgoed.

Hoe kunnen publieke maar ook andere organisaties hierop inspelen? Kunnen er **lijsten** opgemaakt worden met erfgoed dat een bijzondere waarde heeft voor onze samenleving? Is zo'n oefening nuttig? Indien ja, hoe wordt deze lijst dan opgesteld? In de aanloop naar het Topstukkendecreet van 23 januari 2003 was er discussie over het te kiezen systeem¹⁴. Een aantal landen hanteert het lijstensysteem: een lijst met individuele erfgoedstukken krijgt het label 'topstuk' mee. Op andere plaatsen wordt het categorieënsysteem gebruikt: een aantal fenomenen, gebeurtenissen uit het verleden worden geselecteerd als toonaangevend voor een bepaalde regio of tijd. De getuigenissen of overblijfselen van deze 'topcategorie' worden beschouwd als topstuk. Aan de basis van deze twee opties ligt een fundamenteel verschil in benadering van het verleden. De ene optie gaat uit van het nog bewaarde erfgoed en geeft hier een bestemming van topstuk aan of niet. De twee optie vertrekt vanuit facetten uit het verleden die vandaag belangrijk of waardevol geacht worden. Daarbij staat niet

---

¹² Voor de archiefsector zie: www.vybad.be, de museumsector zie: www.culturelebiografie.be.

¹³ Voor wat ex-Joegoslavië betreft: http://www.archivists.org/statements/kosovo_resolution.asp. Voor wat Irak betreft: <http://hrw.org/english/docs/2003/04/10/iraq5929.htm>

¹⁴ <http://www.wvc.vlaanderen.be/erfgoed/topstukken/index.htm>.

a priori vast of er wel erfgoed bewaard is om dit facet te documenteren. De tweede optie stapt af van het erfgoed of erfgoedstukken als uitgangspunt, maar kiest voor een geheel van personen, teksten, kunstwerken, voorwerpen, verschijnselen en processen die samen laten zien hoe een bepaalde regio zich ontwikkeld heeft tot het gebied waarin we nu leven. In het zoeken naar deze elementen zitten we op het terrein van het samenstellen van een canon. Momenteel woedt deze discussie zeer sterk in Nederland¹⁵. Het voordeel is dat als bepaalde zaken in de **canon** opgenomen zijn, erfgoedzorgers actief betrokken erfgoedstukken kunnen gaan verwerven. Het nadeel is dat daardoor ook zaken buiten de boot kunnen vallen, hoewel de canon niet voor eeuwig vastligt en voorwerp van discussie blijft.

Het begrip **culturele biografie** is wat opener dan het begrip canon. De term is geïntroduceerd door de Nederlandse etnoloog Gerard Rooijackers¹⁶, die ermee duidt op de sporen die mensen getrokken hebben in het landschap, die verschillende 'lagen' vormen en heel divers zijn: artefacten, verhalen, gebouwen. Culturele biografie is een dynamisch begrip, aan de culturele biografie wordt voortdurend gewerkt.

Vaste lijsten, een canon of een culturele biografie hebben hun voor- en nadelen, maar alle laten toe om na te denken over wat waard is om bewaard te worden. Het gaat in alle gevallen om erfgoed als symbolische betekenisdrager¹⁷.

5.2.3 Instrumentele waarde van erfgoed

De instrumentele waarde peilt naar het **nut voor de maatschappij om erfgoed te bewaren**. Het gaat daarbij niet in de eerste plaats om winst of opbrengst in economische zin (hoewel dat ook kan, bijvoorbeeld in de toeristische sector), wel om de meerwaarde voor de samenleving van het op een zorgvuldige en tegelijk creatieve manier erfgoed behouden. Erfgoed is dan een soort aangrijpingspunt voor de **culturele en maatschappelijke werking**. Het erfgoed is niet langer meer iets exclusiefs voor de museum- of archiefbezoeker, het is inzetbaar op allerlei domeinen. Erfgoed biedt buurtwerkers, leerkrachten, economen, een meerwaarde in hun dagelijkse werking¹⁸.

Een vaak naar voren gebrachte, maar omstreden instrumentele waarde van erfgoed is de rol die het speelt bij het bevorderen van **sociale cohesie**. Streven naar maatschappelijke samenhang en inclusie van alle groepen is een belangrijk thema. Erfgoed zou daarin een rol spelen, omdat wij als individu of als groep ons (h)erkennen in dit erfgoed. Het erfgoed zou de voedingsbodem zijn voor **collectieve identiteit**. Deze omvat zowel het beeld dat de bewoners van zichzelf hebben als het beeld dat buitenstaanders van hen hebben. Bij het vormen van dat zelfbeeld spelen relictten uit het verleden een rol, naast taal, cultuur, tradities, religie, symbolen en landschap. Identiteit, zelfbeeld en beeld van buitenstaanders, is een sociale constructie die een gemeenschap samenhang verleent, al is deze

---

¹⁵ <http://www.entoen.nu>.

¹⁶ ROOIJAKKERS (G.), Het leven van alledag benoemen. Cultureel erfgoed tussen ondernemerschap en nieuwe technologie, in *Boekmancahier* 41, 1991, p. 275-290.

¹⁷ O'TOOLE (J.), The symbolic significance of archives, In: *American Archivist*, 1993, p. 234-255.

¹⁸ Zie het themanummer: *Terzake Vlaams erfgoed(beleid) op nieuwe sporen*, juni 2002.

gemeenschap 'verbeeld': de leden kennen elkaar vaak niet¹⁹. Het probleem bij het construeren van een collectieve, bijvoorbeeld regionale, identiteit is dat een gevoel van verbondenheid en herkenbaarheid verschilt van mens tot mens en geen tastbare realiteit of een meetbare kwaliteit is. Een regionale of andere collectieve identiteit is dan ook altijd de opstelsom van individuele identiteiten met grote onderlinge verschillen²⁰. **Deze notie biedt wel aanknopingspunten om in een regio na te denken over welk erfgoed, van wie en voor wie verzameld en getoond wordt.**

5.3 HET WAASLAND

Alvorens te spreken over de betekenis, de waarde van het erfgoed in het Waasland, moet duidelijk zijn wat er aan roerend erfgoed bewaard wordt, hoe en waarom dat gebeurt. Deze vragen worden gesteld in dit onderzoek. Vervolgens worden de antwoorden op de vraag naar 'waarom erfgoed verzameld wordt' met elkaar vergeleken en geanalyseerd in deel C, hoofdstuk 6.

6. ALGEMEEN OVERZICHT VAN DE DEELCOLLECTIES

De acht gemeenten die samenwerken in het Intergemeentelijk Samenwerkingsverband van het Land van Waas (het I.C.W.) zijn verschillend van omvang en aard. Dat verschil komt ook tot uiting in de omvang van het bewaarde erfgoed in elke gemeente. Hieronder staan verschillende algemene overzichten van onderzochte organisaties en aangetroffen deelcollecties.

6.1 ALGEMEEN OVERZICHT

6.1.1 Het aantal onderzochte organisaties per gemeente

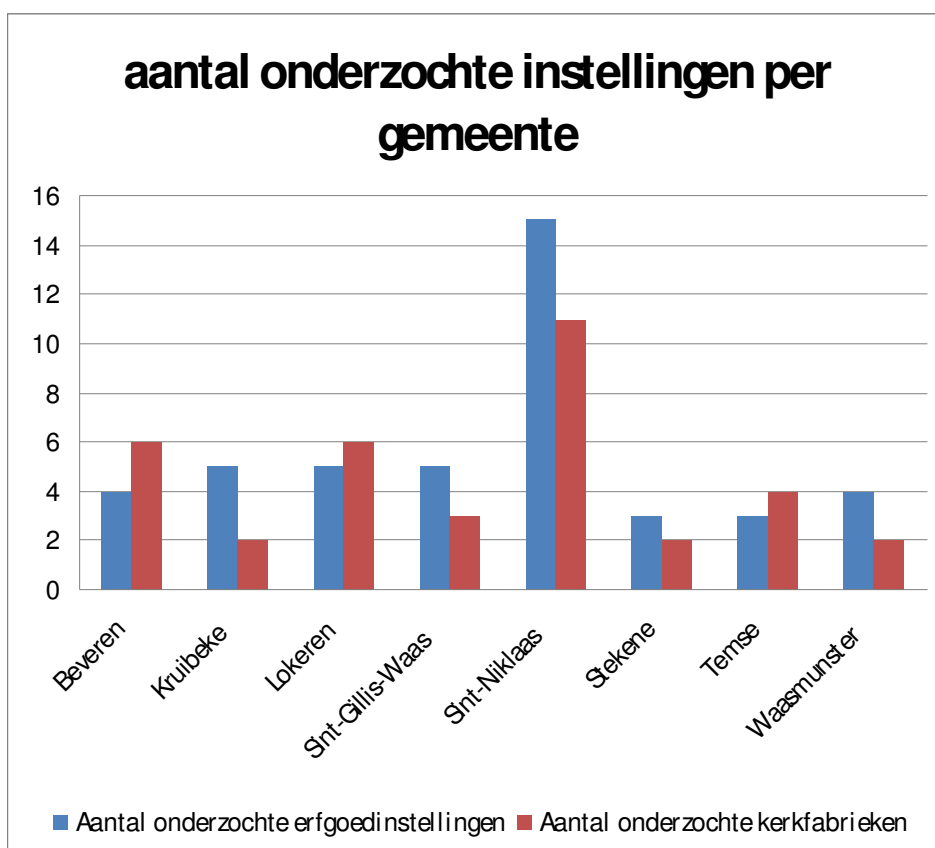
In het kader van het onderzoek zijn 44 erfgoedorganisaties met roerend erfgoed onderzocht door middel van plaatsbezoeken. De deelcollecties van kerken zijn onderzocht via enquêtes en er kwam aanvullende informatie uit het Rijksarchief Beveren en het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium. Omdat niet alle enquêtes door de kerkfabrieken werden ingevuld en het Rijksarchief en het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium niet over gegevens van alle kerken beschikken, is er geen compleet overzicht ontstaan van alle deelcollecties van kerken. In totaal zijn gegevens van 35 kerken opgenomen.

---

¹⁹ Benedict Anderson introduceerde hiervoor de term *imagined community*. ANDERSON (B.), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Londen, 1983.

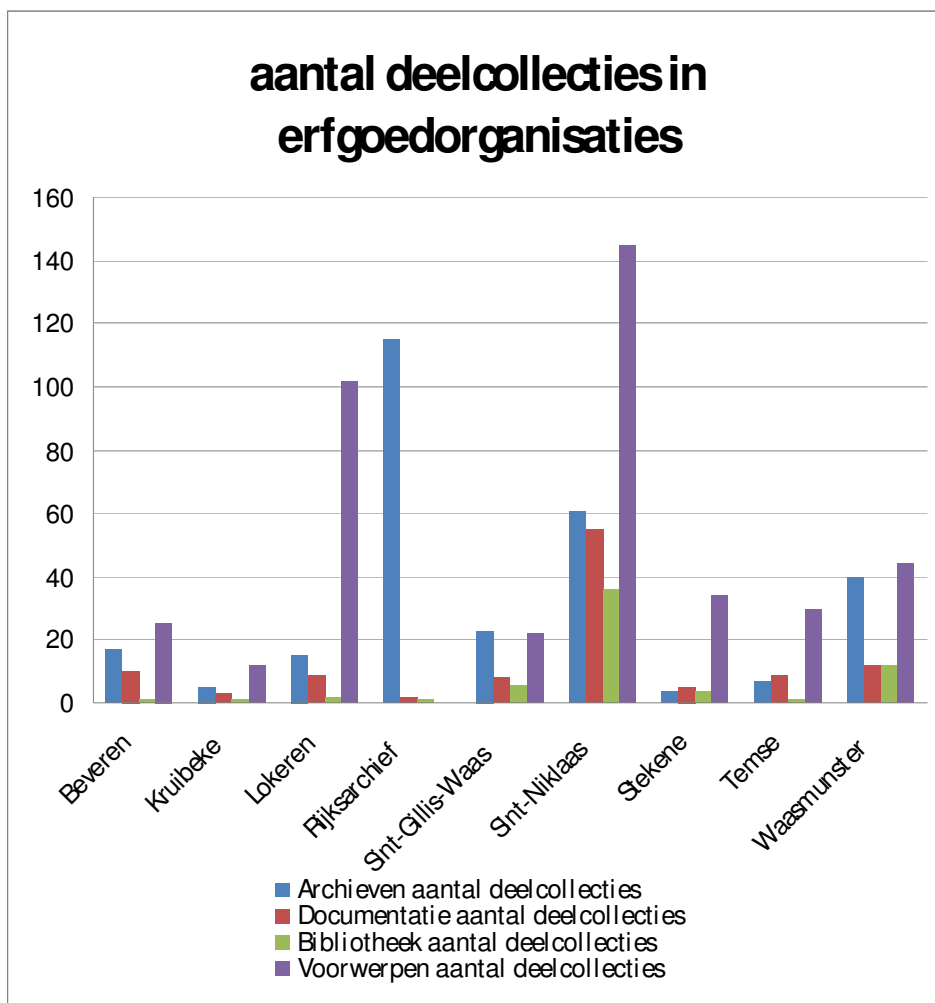
²⁰ BIJSTERVELD (A.J.A), *Brabant bestaat niet. Een fotografisch onderzoek naar de vermeende identiteit van Brabant*, Amsterdam, 2006, Inleiding.

6.1.2 Het aantal deelcollecties in erfgoedorganisaties per gemeente

Omdat de gegevens van de erfgoedorganisaties wel volledig zijn en die van de kerken niet, zijn de gegevens voor beide soorten organisaties apart weergegeven. In onderstaande grafiek is het aantal deelcollecties in de erfgoedorganisaties per gemeente weergegeven. De deelcollecties in het Rijksarchief Beveren en in de databank van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium zijn apart opgenomen. Van het Rijksarchief Beveren zijn alleen de deelcollecties uit het Waasland opgenomen.

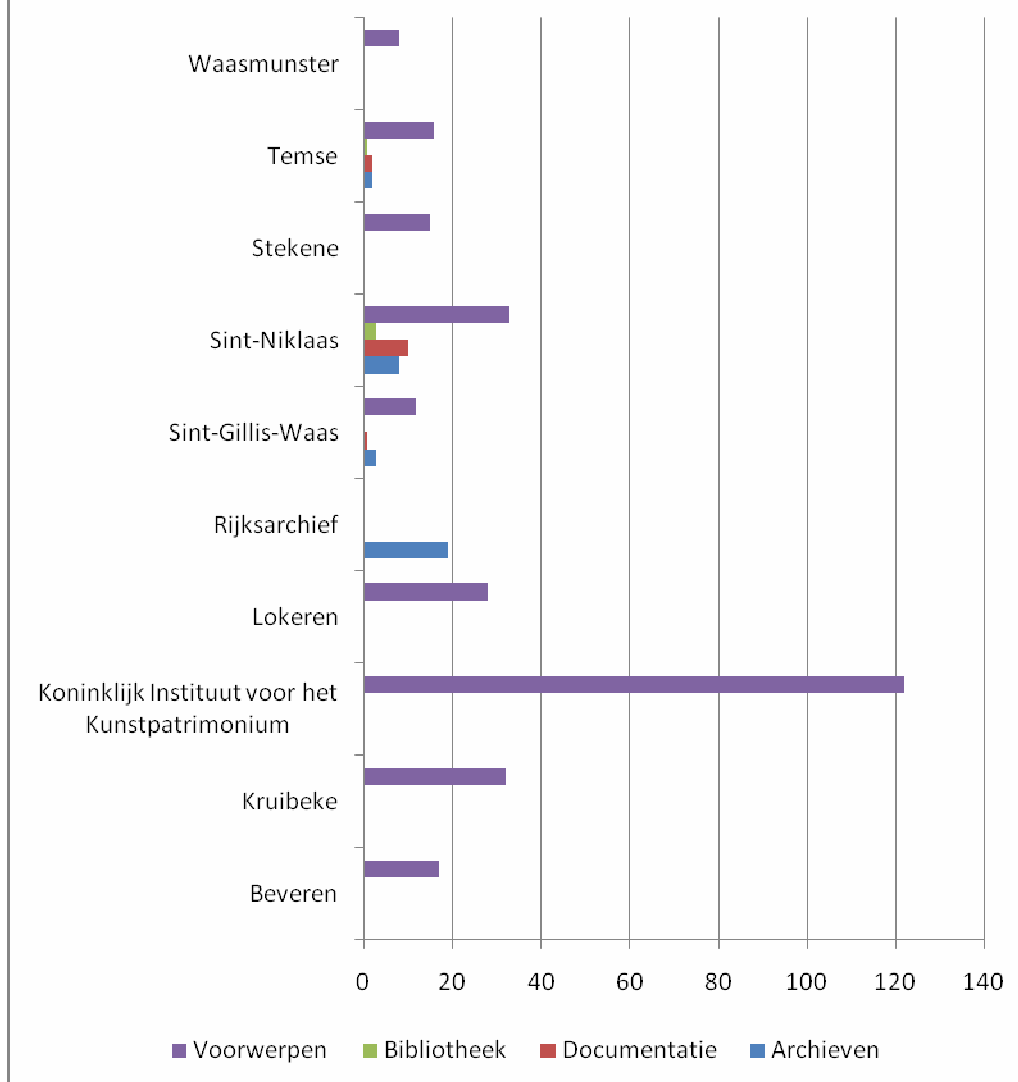

De tellingen per deelcollectie zijn vaak schattingen. Van 557 deelcollecties op totaal 1076 is de exacte omvang bekend, van de overige is de omvang geschat. De omvang per deelcollectie is dus in veel gevallen indicatief.

6.1.3 Het aantal deelcollecties van kerken, van kerkfabrieken in het Rijksarchief Beveren en deelcollecties geregistreerd bij het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium

In deze grafiek is het aantal deelcollecties dat in kerken (voorwerpen) of door kerkbesturen zelf (archieven bibliotheek en documentatie) bewaard wordt, opgenomen, evenals de archieven van kerkfabrieken, die gedeponereerd zijn in het Rijksarchief Beveren en de deelcollecties, die geregistreerd zijn in de databank van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium.

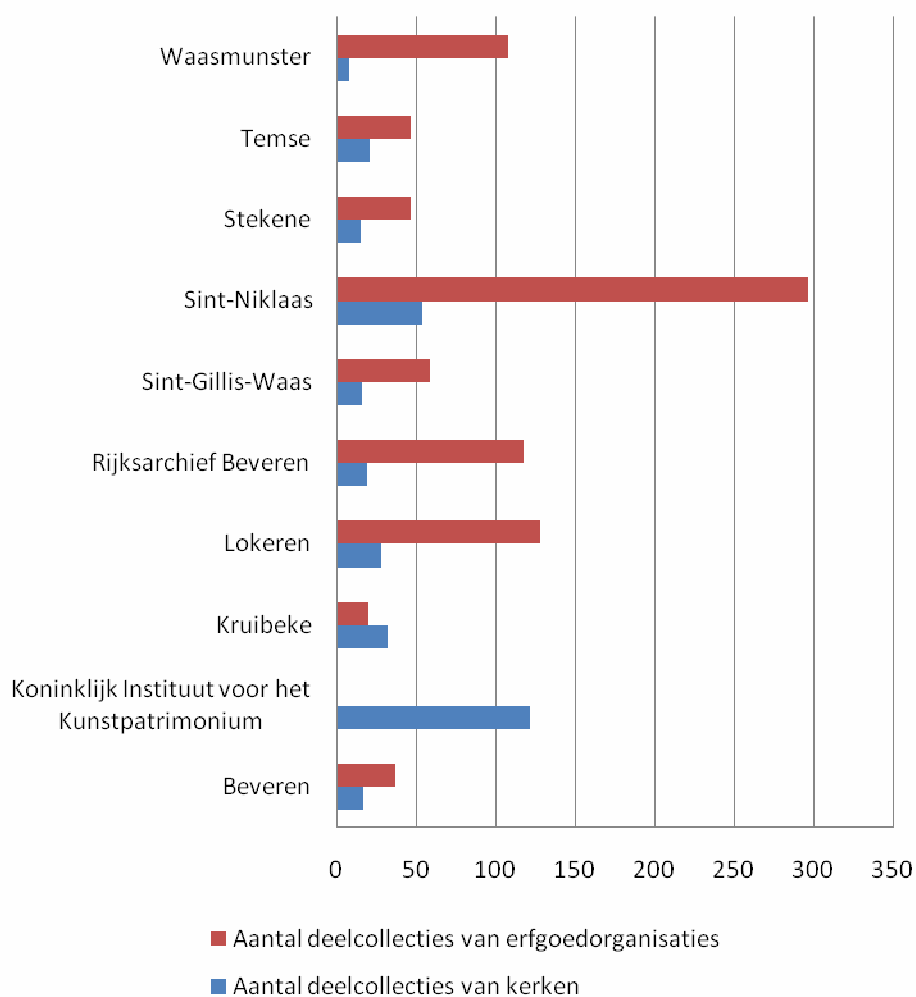
aantal deelcollecties in kerken, archieven van kerkfabrieken in het Rijksarchief en kerkelijke voorwerpen, geregistreerd bij het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium

6.1.4 Totaal aantal deelcollecties per gemeente

In deze grafiek zijn de gegevens van beide vorige grafieken samengebracht. Per gemeente zijn alle deelcollecties in de vier categorieën roerend erfgoed – archieven, bibliotheek, documentatie en voorwerpen – opgeteld, apart voor erfgoedorganisaties en kerken. De twee staven bij het Rijksarchief geven de archieven van kerken en de andere archieven aan.

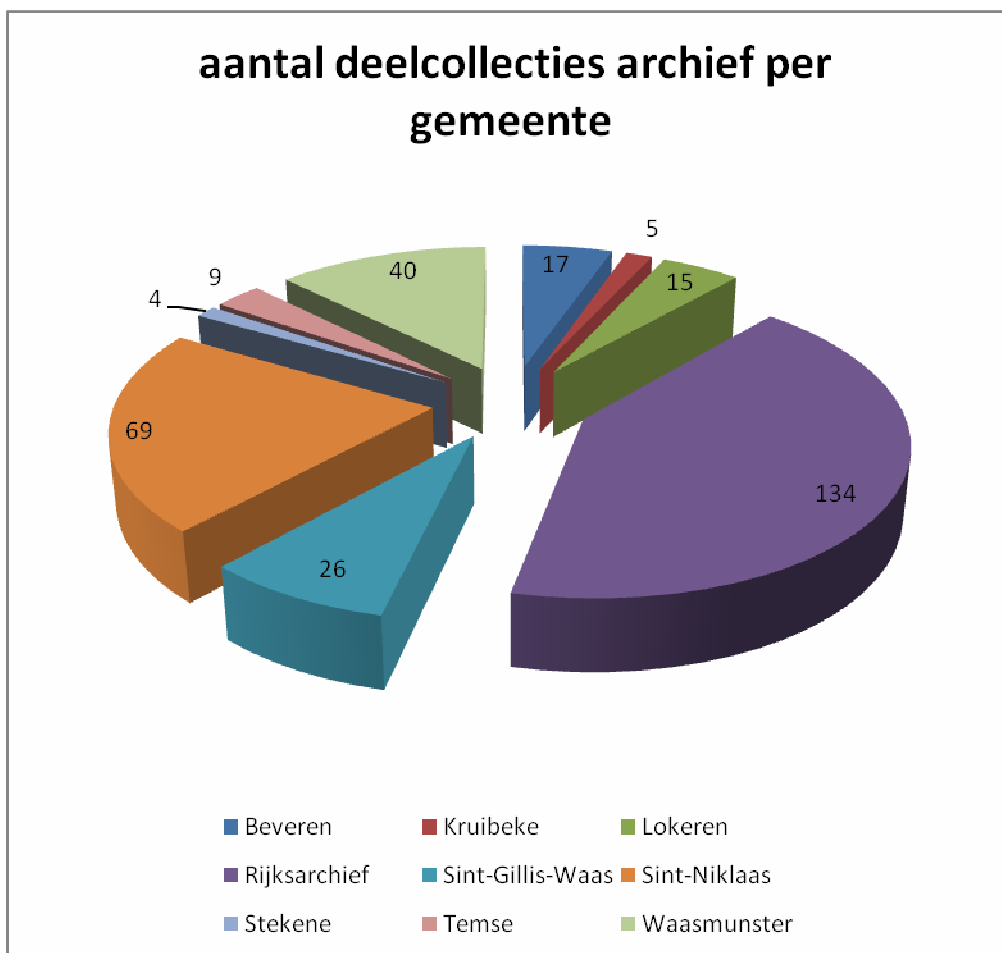
aantal deelcollecties per gemeente, in het Rijksarchief Beveren en geregistreerd bij het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium

6.2 DEELCOLLECTIES ARCHIEF

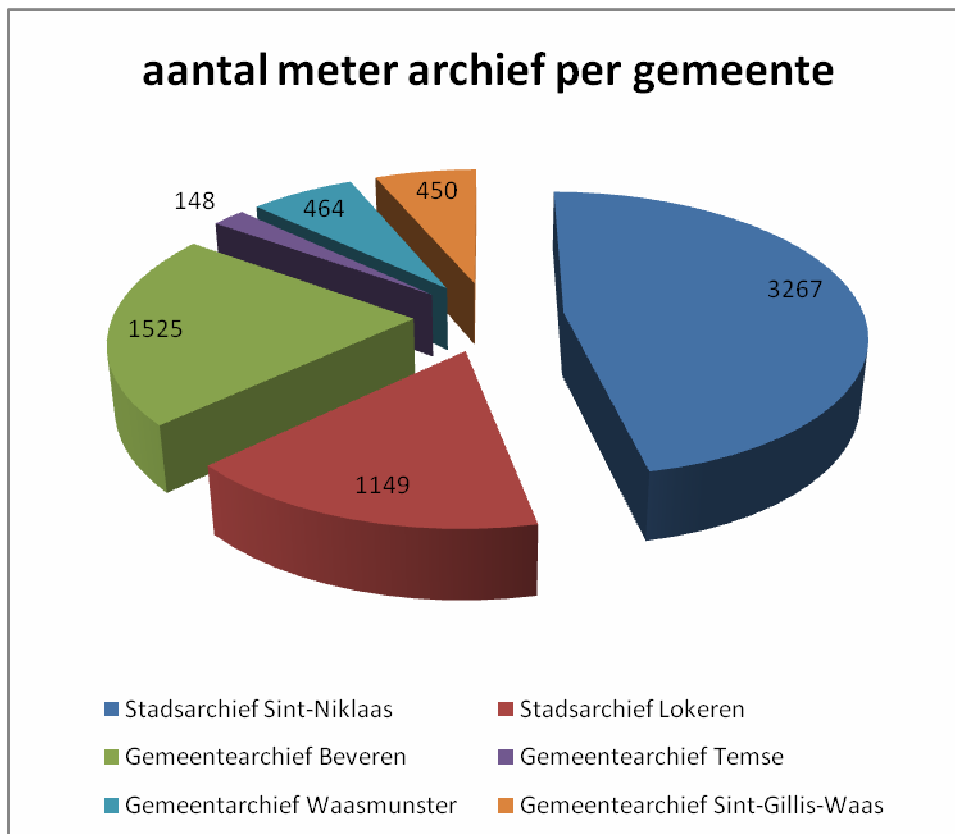
6.2.1 Het aantal deelcollecties archief per gemeente

In deze grafiek is het aantal deelcollecties archief, in erfgoedorganisaties en van kerken, per gemeente samengebracht, inclusief de deelcollecties in het Rijksarchief Beveren.

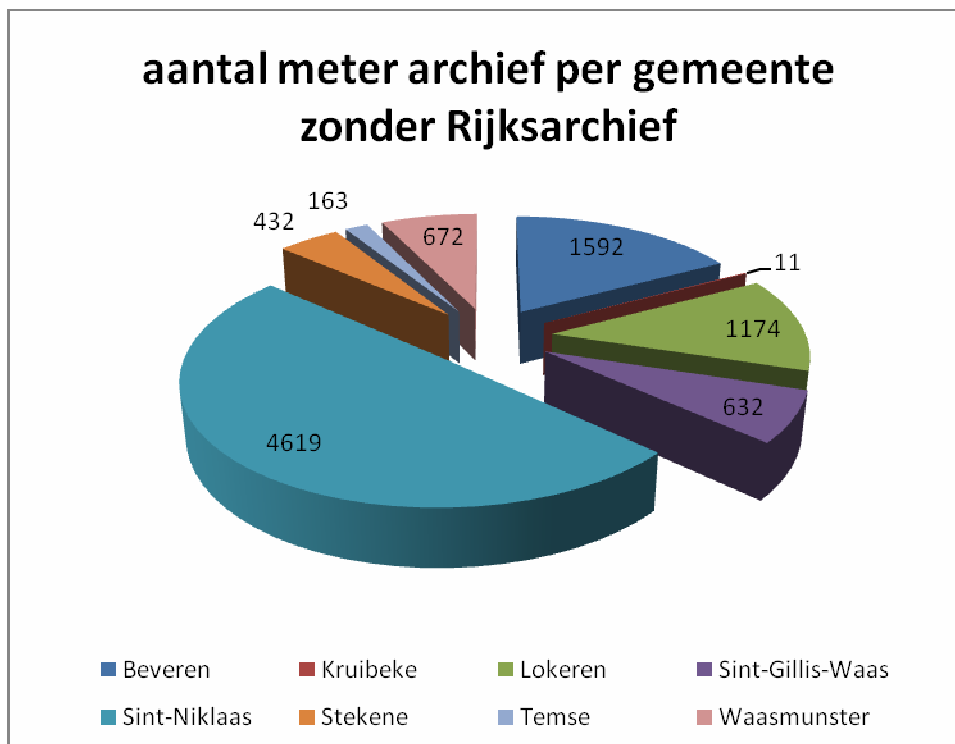
6.2.2 Het aantal meter archief per gemeente

Omdat de omvang van elke deelcollectie verschillend is, is hieronder aangegeven hoeveel meter archief per gemeente (deelcollecties in erfgoedorganisaties en van kerken) en in het Rijksarchief Beveren aanwezig is. Van de deelcollecties in het Rijksarchief zijn sommige niet in meter uitgedrukt, maar in aantal eenheden, die in omvang verschillen. De medewerkers van het Rijksarchief konden niet aangeven om hoeveel meter het ging; het zijn 2303 eenheden. Deze zijn niet meegeteld in onderstaande grafiek, omdat het een andere soort telling betreft. Het aantal meter van het Rijksarchief is dus hoger dan hier is aangegeven.

6.2.3 Het aantal meter archief per gemeente zonder de deelcollecties van het Rijksarchief

Omdat er vrij veel archief aanwezig is in het Rijksarchief en dit het beeld voor de gemeenten een beetje vertekent, is hieronder een grafiek weergegeven die alleen het aantal meter archief van de gemeenten aangeeft. De deelcollecties die kerken zelf bewaren, zijn hierin wel opgenomen, de deelcollecties van kerken in het Rijksarchief niet.

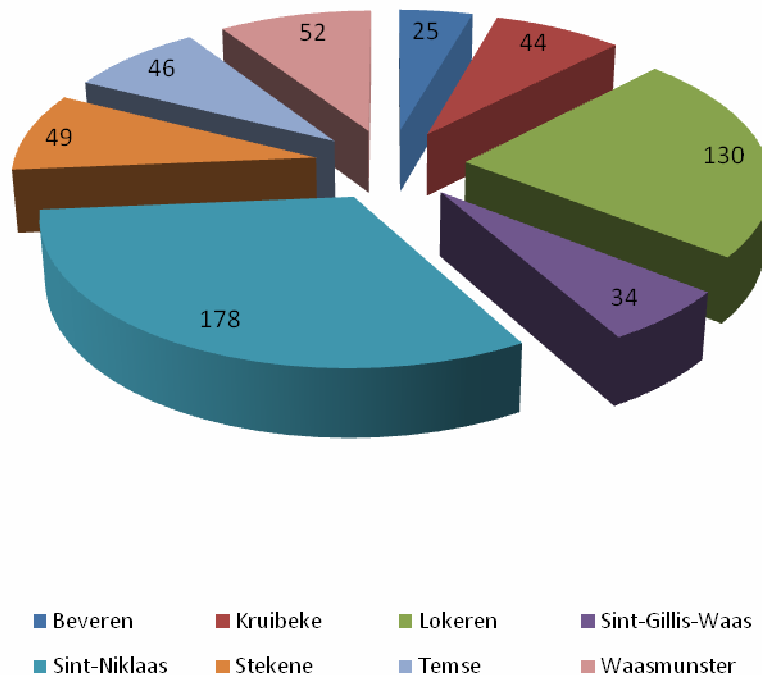

6.3 DEELCOLLECTIES VOORWERPEN

6.3.1 Het aantal deelcollecties voorwerpen

In onderstaande grafiek is het totale aantal deelcollecties voorwerpen in erfgoedorganisaties en van kerken weergegeven.

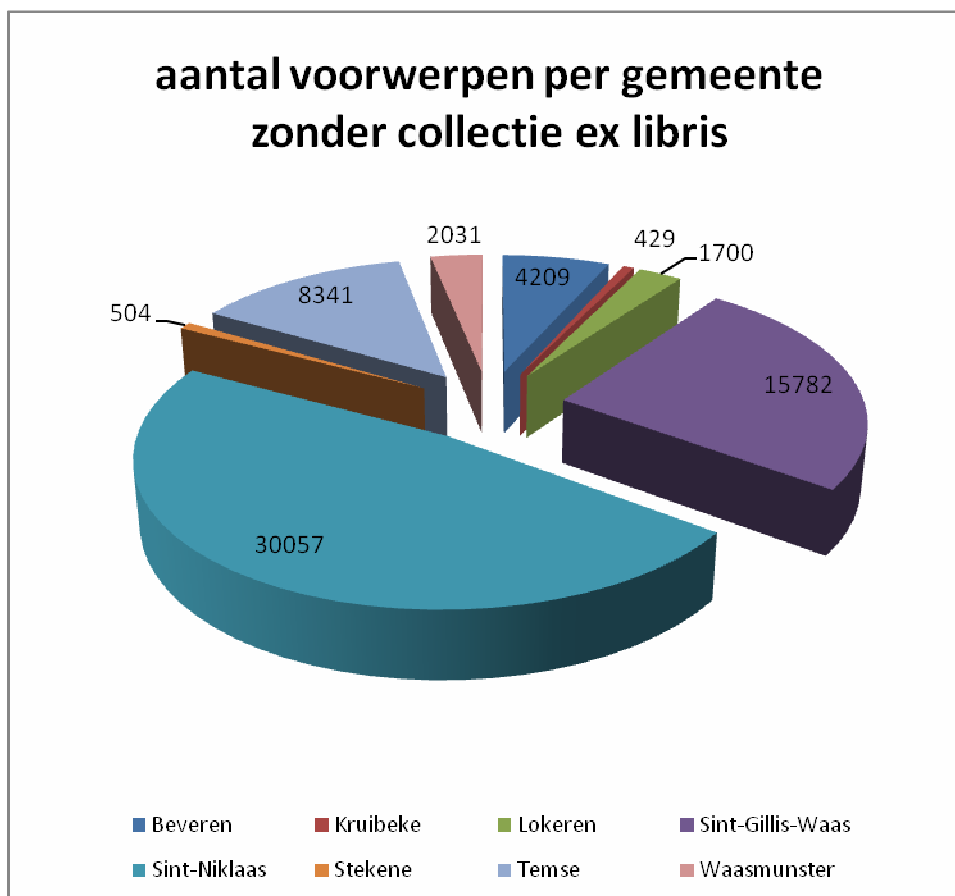
aantal deelcollecties voorwerpen per gemeente

6.3.2 Het aantal voorwerpen per gemeente zonder deelcollectie exlibris Sint-Niklaas

De deelcollectie exlibris van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas is de allergrootste, 160.000 stuks. De aanwezigheid van deze deelcollectie vertekent het beeld voor de categorie beeldmateriaal en voor het geheel als het om aantallen voorwerpen gaat. Daarom is in deze de deelcollectie exlibris niet opgenomen. Het grote aantal voorwerpen in Sint-Gillis-Waas is grotendeels afkomstig uit het Huis van de Evolutie (ruim 14.000 fossielen). Alle cijfers zijn zowel van voorwerpen in erfgoedorganisaties als in kerken.

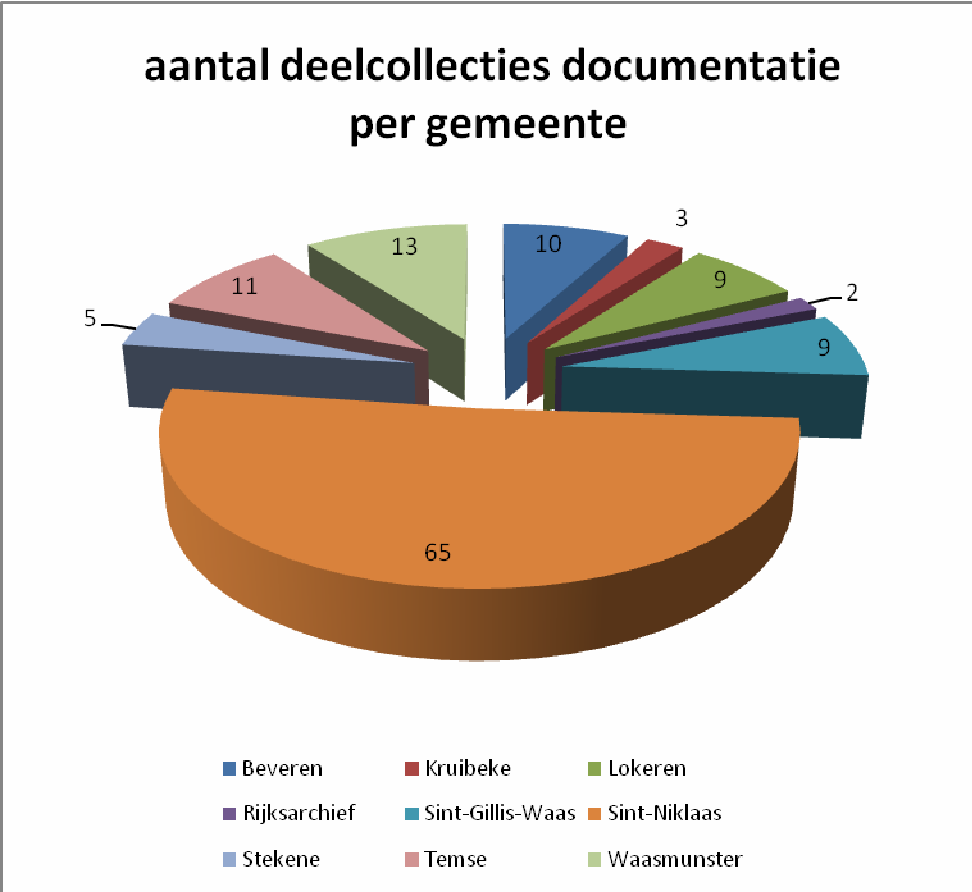

6.4 DEELCOLLECTIES BIBLIOTHEEK EN DOCUMENTATIE

6.4.1 Het aantal deelcollecties documentatie

Van de categorie documentatie wordt alleen het aantal deelcollecties aangegeven en niet de omvang per soort, omdat het gaat om zeer uiteenlopende materialen (die per soort en vaak per organisatie verschillend geteld worden). Sommige deelcollecties zijn zeer omvangrijk, bijvoorbeeld in Beveren. De categorie documentatie omvat affiches, digitale bestanden, doodsprentjes en rouwbrieven, films en video's, foto's; dia's en prentbriefkaarten geluidsopnames, kaarten en plannen en knipsel- en onderwerpsmappen. Deze grafiek bevat zowel deelcollecties in erfgoedorganisaties als die van kerken.

6.4.2 Het aantal deelcollecties bibliotheek per gemeente

De categorie bibliotheek is hybride. Hieronder vallen zowel oude drukken, oude kranten en tijdschriften, dit is gedrukt materiaal als erfgoed, als resultaten van historisch onderzoek, dat wil zeggen handbibliotheken en vakbibliotheken. In het onderzoek is geen onderscheid gemaakt tussen beide soorten, wat een vertekend beeld oplevert van het geheel. De meeste erfgoedinstellingen beschikken over een handbibliotheek voor eigen gebruik. Sommige beschikken over oude drukken en/of oude kranten.

HOOFDSTUK B ROEREND ERFGOED IN DE GEMEENTEN

1. INLEIDING

Het roerende erfgoed, zoals archieven, schilderijen en objecten uit het dagelijkse leven van vroeger, vormt samen met het onroerende en immateriële erfgoed een afspiegeling van het rijke verleden van elke gemeente afzonderlijk en van het Land van Waas als geheel. Om recht te doen aan de veelzijdigheid van dat verleden, zou alle erfgoed in beschouwing genomen en met elkaar in verband gebracht moeten worden. Deze integrale benadering van erfgoed staat voorop in de actuele omgang met erfgoed.

Deze integrale aanpak is in het kader van dit onderzoek echter onmogelijk. De inventarisatie van het immateriële erfgoed vergt een aparte methodiek, die buiten de reikwijdte van dit onderzoek ligt.

Aangezien onroerend erfgoed gewestelijke materie is en roerend erfgoed gemeenschapsmaterie, behoort onroerend erfgoed op zich niet tot het werkterrein van het Erfgoedconvenant Land van Waas. Een inventarisatie van dat onroerende erfgoed behoorde dan ook niet tot de scope van dit onderzoek. In de beschrijving van erfgoed per gemeente is dan ook alleen beperkte informatie over beschermde monumenten, landschappen, stads- en dorpsgezichten opgenomen.

Per gemeente wordt een korte schets gegeven van het culturele landschap, waar erfgoed een onderdeel van is.

Het onderzoek beoogde niet de geschiedenis van het Land van Waas uiteen te zetten. Vele studies hierover zijn te vinden in de streek. Of het bewaarde erfgoed aansluit bij of een nieuw licht werpt op de geschiedenis van de streek, wordt duidelijk zodra bekend is wat waar bewaard wordt. Dat is belangrijk voor de geschiedenis van de gemeenten afzonderlijk, maar ook voor de streek als geheel, omdat de streek al zo lang een aparte (rechts)eenheid vormt – sinds 1241 – en er op allerlei manieren onderling contact en beïnvloeding is geweest, politiek, juridisch, religieus en economisch. Onderstaande uiterst korte schets van de streek moet daarom alleen maar aangeven dat er samenhang is geweest in de regio. Daarnaast heeft elke (deel)gemeente zijn eigen specifieke geschiedenis én zijn eigen kenmerkende erfgoed en is daar trots op. Getuige de vele gemeentelijke websites, waarop de geschiedenis van de gemeente verteld wordt.

1.1 HET LAND VAN WAAS

Het Land van Waas wordt omsloten door Schelde en Durme. In het noorden grenst het aan Zeeuws-Vlaanderen, een grens die sinds het einde van de 16de eeuw bestaat. Abdijen en kloosters speelden vanaf ongeveer de 13de eeuw een belangrijke rol bij de agrarische ontwikkeling van de streek. Tot in de 19de eeuw was het overwegend een landbouwgebied, met twee stedelijke kernen: Sint-Niklaas en Lokeren. In deze twee steden ontwikkelde de industrie zich vanaf de 19de eeuw, de overige gemeenten bleven agrarisch tot het midden van de 20de eeuw.

Het Land van Waas is sinds 1241 een apart rechtsgebied onder de graven van Vlaanderen. Er waren verschillende machtscentra in het Land van Waas, onder andere het gebied van de heren van

Beveren. Ook al waren verbindingen en communicatie veel minder uitgebreid dan tegenwoordig, de inwoners van de streek ontkwamen niet aan invloed van buitenaf en bredere processen als oorlogen, misoogsten, ziekten, religieuze hervorming of afschaffing van de feodaliteit.

Met de Franse Revolutie verdween de macht van de adel en kreeg de kerk een minder dominante rol in het openbare leven, ook in het Waasland. De ontwikkelingen die de streek uiterlijk het meest hebben veranderd vonden plaats in de 19de eeuw en vooral in de 20de eeuw: industrialisatie en aanleg van land- en spoorwegen. Het agrarische karakter verdween grotendeels, de bewoners kregen werk in nieuwe industrieën en dienstverlening, in en buiten de streek.

Gelukkig is met de modernisering niet alles uit het verleden verdwenen. Die sporen uit het verleden zijn zowel opvallend (zoals kastelen en kerken) als verborgen (in de grond, in archieven, in musea). Er zijn levende sporen in de vorm van verhalen en tradities. Al dit erfgoed draagt bij aan de eigenheid van een gemeente of een deelgemeente. Maar nog lang niet al die sporen bekend zijn, laat staan onderzocht. Daarom presenteren we het resultaat van de inventarisatie van deelcollecties roerend erfgoed en de werking eromheen op gemeentelijk of stadsniveau, aanvullend aan en complementair met de algemene analyse voor het hele Land van Waas. Daarmee reiken we een bouwsteen aan voor een gemeentelijk erfgoedbeleid, als onderdeel van het algemene cultuurbeleid. De aanbevelingen die aan het eind van elk hoofdstuk in deel B staan, betreffen alleen die zaken, die op gemeentelijk niveau aangepakt kunnen worden. Alle andere (regionaal en Vlaams) aanbevelingen staan in deel E.

2. BEVEREN

2.1 ALGEMEEN

2.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte

Beveren had op 1 januari 2007 45.771 inwoners. Het is met haar 150,2 k m² de grootste gemeente in de regio en tevens de derde grootste gemeente in Vlaanderen.

2.1.2 Deelgemeenten

In 1977 fuseerden Doel, Haasdonk, Kallo, Kieldrecht, Melsele, Verrebroek en Vrasene met Beveren. Dit zorgt enerzijds voor een grote erfenis aan erfgoed en anderzijds voor een bijzonder actieve en gestructureerde erfgoedwerking.

2.1.3 Respondenten

Voor het onderzoek naar de deelcollecties roerend erfgoed zijn een aantal plaatsbezoeken afgelegd bij verschillende organisaties die erfgoed bewaren of beheren in de gemeente.

Naam organisatie	Naam respondent	Functie	Datum bezoek
Gemeentearchief	Carine Goossens	Gemeentearchivaris	16 juli 2007

Beveren			30 augustus 2007
Archief de Bergeyck	Carine Goossens	Gemeentearchivaris	16 juli 2007 30 augustus 2007
Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren + Gemeentelijk Heemkundig Museum Beveren	Freddy Buys	Beheerder	13 juli 2007

2.1.4 Kerkfabrieken

Het roerende erfgoed van de kerken is onderzocht door middel van een schriftelijke enquête. Als er geen enquête is ingevuld, is informatie over archieven en ander roerend patrimonium opgezocht bij het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK, www.kikirpa.be).

Parochie	Enquête ingevuld	Informatie bij Rijksarchief aanwezig	Informatie bij KIK aanwezig
OLV Melsele	nee	ja	nee
Sint-Martinus	nee	nee	ja
OLV Hemelvaart Doel	nee	ja	nee
Sint-Pieter en Sint-Paulus Kallo	nee	ja	nee
Sint-Michiels Kieldrecht	nee	ja	nee
Sint-Laurentius Verrebroek	nee	ja	nee

2.2 CULTUUR IN BEVEREN

2.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst

Het cultuurbeleid wordt sinds eind 2006 gecoördineerd door de cultuurbeleidscoördinator, Hilde Reyniers. In 2007 werd het cultuurbeleidsplan voor de komende beleidsperiode opgemaakt. Accenten hierin zijn de werking rond het cultuurcentrum, de openbare bibliotheek en het erfgoed.

2.2.2 Culturele voorzieningen van de gemeente

Beveren beschikt over een cultuurcentrum (categorie C) Ter Vesten, Gravenplein 2 9120 Beveren. Deze staat onder leiding van een cultuurfunctionaris, Rik Van Daele. Het cultuurcentrum biedt podiumkunsten en vormingsactiviteiten aan en organiseert tentoonstellingen. De bibliotheek van Beveren bestaat uit een hoofdvestiging (Kloosterstraat 37, 9120 Beveren, binnenkort verhuizing naar nieuw gebouw naast het cultuurcentrum) en acht filialen. Beveren heeft een Gemeentearchief en beheert het familiearchief de Bergeyck. Er is een gemeentelijke Academie voor Woord, Muziek en Dans en een afdeling van de Academie voor Schone Kunsten van Sint-Niklaas.

2.2.3 Cultuurraad

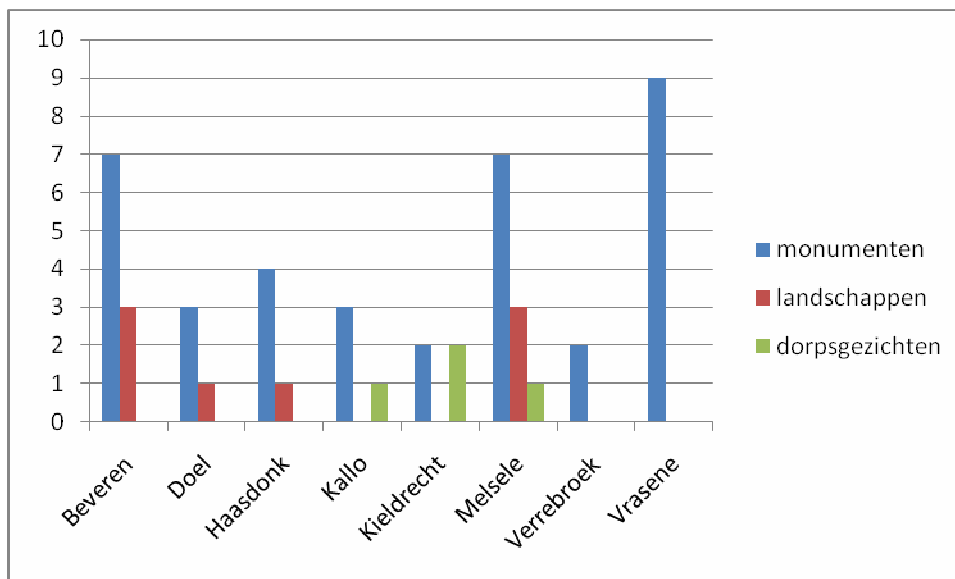
Binnen het culturele kader krijgt ook de cultuurraad (via de werkgroep erfgoed) inspraak in de uitbouw van het beleidsdomein cultuur.

Meer informatie over cultuur in Beveren is te vinden op www.beveren.be.

2.3 ERFGOED IN DE GEMEENTE

2.3.1 Beschermden monumenten

In de gemeente zijn 37 beschermde monumenten, acht beschermde landschappen en vier beschermde dorpsgezichten.

2.3.2 Roerend erfgoed

In Beveren zijn er (afgezien van de kerkfabrieken, van wie geen enkel de enquête heeft ingevuld) twee instellingen die erfgoed beheren, dat wil zeggen dat het erfgoed niet hun belangrijkste opdracht is: het Gemeentearchief en het OCMW-archief. De gegevens van het OCMW-archief zijn niet in dit onderzoek verwerkt bij gebrek aan een contactpersoon. Er zijn twee organisaties die erfgoed bewaren als opdracht hebben, namelijk de Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren en het Gemeentelijk Heemkundig Museum Beveren en het Archief de Bergeyck.

Gegevens over de kerkfabrieken zijn gevonden in de databank en de gedrukte inventarissen van het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (www.kikirpa.be). Deze gegevens zijn in deze analyse mee verwerkt.

2.3.2.1 Missie

Hertogelijke Heemkundige Kring Land van Beveren en Gemeentelijk Heemkundig Museum Beveren

De missie van de Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren is: de studie van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder de heemkunde en het erfgoed van de gemeente Beveren en omstreken en het bevorderen van de studie en de belangstelling voor deze onderwerpen het ijveren voor het behoud van historische, heemkundige, culturele en historisch-landschappelijk waardevolle elementen in de gemeente Beveren en omstreken het uitdragen van deze geschiedenis, heemkunde en erfgoed naar het publiek het aanleggen van documentatie omtrent deze werkgebieden het verzamelen en/of verwerven van voorwerpen, documentatie en andere over deze werkgebieden. De Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren werd opgericht in 1957 en vierde dit jaar een halve eeuw erfgoedzorg.

Gemeentearchief Beveren

De archiefdienst formuleert de missie als volgt: “de archiefdienst staat in voor het gestructureerd en kwalitatief bewaren en beheren van de documenten, de dossiers en de registers die de gemeentelijke administratie produceert. Het gaat hier zowel om de documenten van de acht deelgemeenten, als om de dossiers die de gemeentelijke diensten vandaag behandelen. Een efficiënt document- en archiefbeheer waarin zowel papieren als digitale dragers centraal staan, biedt garanties voor een moderne en transparantere dienstverlening die kadert in de openbaarheid van bestuur. Anderzijds garandeert deze zorgzame omgang met de eigen archieven ook dat toekomstige generaties toegang zullen hebben tot ‘het geheugen’ van de gemeente.”

Archief de Bergeyck

Het Archief de Bergeyck stelt zich tot doel het behoud, beheer en de verdere ontsluiting van het privé-familiearchief de Bergeyck onder beheer van de gemeente Beveren.

2.3.2.2 Huisvesting en depot

De Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren is gehuisvest op verschillende plaatsen. De bibliotheek- en archiefcollecties worden momenteel in de Kloosterstraat 35 bewaard. De verhuizing van de Openbare Bibliotheek biedt de mogelijkheid aan de Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren om uit te breiden naar de Kloosterstraat 37, beter bekend onder de naam Huize Lombaert of het oude Vredegerecht. De landbouwcollectie was tot twee jaar geleden ondergebracht in het Fort Liefkenshoek. Gezien de collectie naar aanleiding van de restauratie van het monument moest verhuizen, is ze tegelijk gecontroleerd, geschoond en gewied. De collectie verblijft nu in een voorlopig depot, terwijl naar een andere, geschikte locatie wordt uitgekeken. De collectie zal niet terugkeren naar het Fort Liefkenshoek, dat een bestemming heeft gekregen als bezoekerscentrum en verder in die zin zal worden uitgebouwd.

Het Gemeentelijk Heemkundig Museum Beveren bevindt zich op de zolderverdieping van Kasteel Cortewalle. Momenteel zijn ook hier renovatiewerken aan de gang. Tot slot zal in de toekomst het Gemeentelijk Heemkundig Museum Beveren een vaste stek krijgen in het nog te restaureren Hof ter Welle.

Het Gemeentearchief Beveren bevindt zich in de kelderverdieping van het gemeentehuis. Het Archief de Bergeyck bevindt zich in het archiefdepot van Kasteel Cortewalle. Beide depots zijn goed ingericht. Door de inrichting van het depot is de temperatuur en de relatieve vochtigheid vrij stabiel. Er zijn maatregelen getroffen tegen calamiteiten, maar een rampenplan is niet voorzien.

2.3.2.3 Personeel en vrijwilligers

Er zijn professionele krachten en vrijwilligers werkzaam in de erfgoedsector in Beveren.

Het Gemeentearchief Beveren stelt drie mensen te werk, hetgeen overeenkomt met 2,5 voltijdse medewerkers. Momenteel doet het Gemeentearchief Beveren nog geen beroep op vrijwilligers. Wel wordt er aan gedacht de komende jaren een vrijwilligerswerking uit te bouwen. Denkpistes zijn bewoningsonderzoek van huizen en indexering van de gedigitaliseerde registers van Burgerlijke Stand.

Voor het Archief de Bergeyck werken twee voltijdse werkkrachten (de gemeentearchivaris en de erfgoedmedewerkster van Cultuurcentrum Ter Vesten), die echter slechts een gedeelte van hun tijd aan het archief kunnen besteden. Er wordt geen beroep gedaan op vrijwilligers.

De Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren is volledig gebaseerd op een vrijwillige werking. Ongeveer twintig vrijwilligers zetten zich uit interesse en hobby in voor de bekendmaking van het Beverse erfgoed. Heel wat van de vrijwilligers zijn ook op professioneel vlak actief in de cultuur of erfgoedsector. Tevens is er een goede samenwerking met de professionelen in Beveren. Een probleem van organisatorische aard werd gesignaleerd: de vraag stelt zich of heemkundige kringen onderworpen zijn aan de nieuwe bewakingswet. Indien ja hoe moet / kan de Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren hier op anticiperen?

2.3.2.4 Publiekswerking

Het Gemeentearchief Beveren is dagelijks open van 8.30u tot 12.30u en op afspraak in de namiddag. Archief de Bergeyck is dagelijks open maar na voorafgaandelijke afspraak. Het Gemeentelijk Museum is van mei tot september elke zondag open van 14u tot 17u. Het documentatiecentrum van de Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren is raadpleegbaar na afspraak.

Deelname aan evenementen

Organisatie	Adres	Openingstijden	Toegangsprijs	Deelname aan evenementen
Gemeentearchief Beveren	Stationsstraat 2 9120 Beveren	Maandag tot vrijdag van 8.30u tot 12.30u en op woensdag van 13.30u tot 17u	Niet van toepassing	Open Gemeentehuis
Archief de Bergeyck	Kasteel Cortewalle Zwarte Dreef 1 9120 Beveren		Niet van toepassing	Erfgoeddag, Nacht van Cortewalle Open Monumenten-

				dag Week van de Smaak Projecten CC Ter Vesten
Gemeentemuseum	Kasteel Cortewalle Zwarte Dreef 1 9120 Beveren	Het museum is gesloten in 2007	Niet van toepassing	Erfgoeddag Open Monumenten- dag

De werking rond en de bekendmaking van het Bevers erfgoed gebeurt ook via geschreven kanalen. De Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren publiceert driemaandelijks een tijdschrift 'Land van Beveren' waarin aandacht is voor de geschiedenis en het erfgoed van Beveren. Tevens werken ze mee aan gelegenheidspublicaties.

2.3.2.5 Budget

Het Gemeentearchief Beveren beschikt over een jaarlijks budget van ongeveer 7.500 euro. Dit kan onder meer worden gebruikt voor de aankoop van zuurvrij verpakkingsmateriaal en conservaties. Dit budget omvat niet de depotinrichting, dit is opgenomen in de algemene post 'onderhoud' van de gemeente.

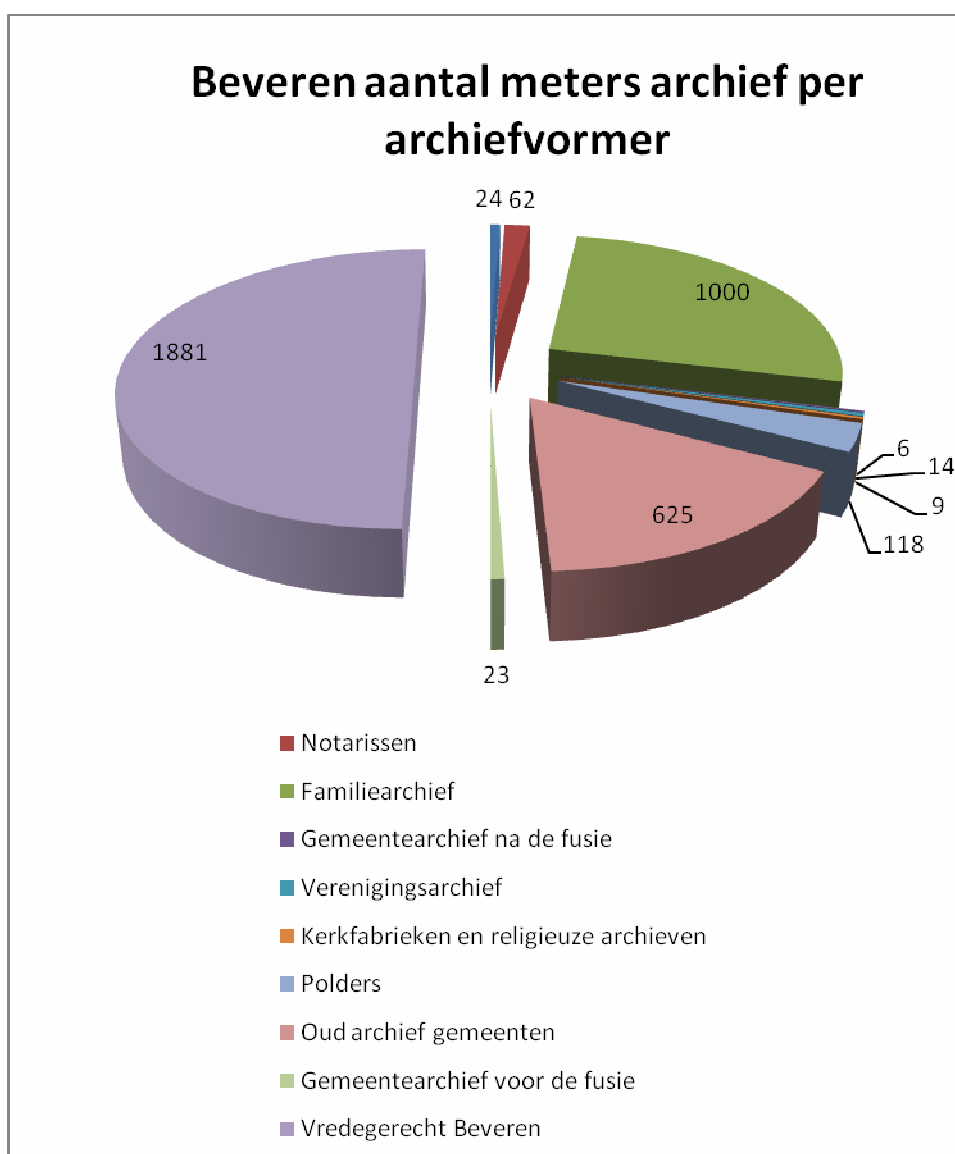
Het budget van Archief de Bergeyck is opgenomen in de budgetten van het cultuurcentrum. De Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren kent diverse financieringskanalen. Een deel van het budget bestaat uit subsidies van de gemeente, dit op basis van een puntensysteem dat bewaakt wordt door de cultuurraad. Een andere subsidie komt van het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, dat een toelage voorziet voor het uitgeven van een tijdschrift, evenals de Vlaamse Gemeenschap. Het aantal bladzijden is in deze het criterium. Een ander deel van het budget komt uit de lidgelden. Tot slot wordt ook actief gezocht naar sponsors. Een deel van de werking kan hiermee gefinancierd worden. Daarnaast ondersteunt de gemeente de Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren door logistiek en infrastructuur te beschikking te stellen. Tevens zijn de voorwerpen eigendom van de gemeente, de Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren beheert deze. Hierdoor worden de kosten voor aankoop en onderhoud gedrukt. De Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren investeert zelf in de bibliotheek, foto's en archief.

2.4 DEELCOLLECTIES ROEREND ERFGOED

2.4.1 Archieven

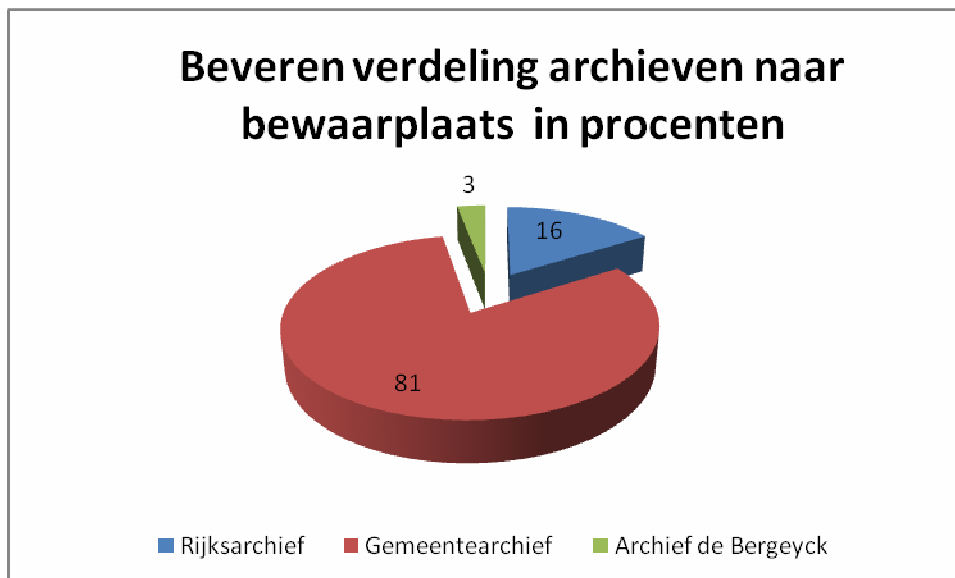
Beveren is een gemeente met een bijzonder rijk archief en aanbod. Het zou te detaillistisch zijn om alle archiefvormers in een kader in dit rapport weer te geven. Wel zijn de in totaal 41 archiefbestanden gegroepeerd naar de aard van de archiefvormers. Onderstaand schema geeft hiervan een overzichtelijk overzicht.

Archiefvormer	Omvang archief in meter
Notarissen	24
Familiearchief	62
Gemeentearchief Beveren na de fusie	1000
Verenigingsarchief	6
Kerkfabrieken en religieuze archieven	14
Polders	9
Oud archief gemeenten	118
Gemeentearchief Beveren voor de fusie	625
Vrederecht Beveren	23
Totaal	1881

In Beveren zijn drie grote archiefbeheerders, het Rijksarchief, het Gemeentearchief Beveren en het Archief de Bergeyck. In deze gemeentelijke analyse werden niet alle archieven die betrekking hebben

op het Land van Waas opgenomen. Het Rijksarchief wordt in een apart hoofdstuk geanalyseerd omdat hun werking die van de gemeente én van het Waasland overstijgt. Onderstaande grafiek geeft wel duidelijk aan waar de archieven bewaard worden.

2.4.2 Documentatie²¹

Aangezien de gegevens over de omvang van de documentatie niet altijd vergelijkbaar zijn (omdat ze nu eens in meter dan weer in stukken uitgedrukt is), beperken we ons tot enkele interessante en unieke deelcollecties. De Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren beschikt over bidprentjes (14851), doodsbrieven (9025), kaarten en plannen, foto's, affiches, kranten, kantpatronen, films en documentatiemappen (214).

Er zijn vier documentaire deelcollecties die door het gemeentearchief beheerd worden. Ten eerste de collectie Liefkenshoek: deze omvat kaarten, plannen, dia's, foto's, documenten, knipselmappen en publicaties betreffende geschiedenis van het fort Liefkenshoek. Deze collectie van tien meter bestaat voor het grootste gedeelte uit het documentatiecentrum dat het gemeentelijke BTK-project uit de jaren 1980 heeft samengesteld, de schenking van het persoonlijk archief van de Beverse fort Liefkenshoekspecialist Herman Cools en nieuwe aanwinsten sinds 2005. De tweede deelcollectie is de Eximius Fototheek of het gemeentelijke foto- en dia-archief en omvat 9000 stukken. Daarnaast beschikt het gemeentearchief over documentatie over Ciamberlani en Beverse schilders. Het archief de Bergeyck heeft gegevens die de archiefvormers en het kasteel documenteren.

2.4.3 Bibliotheek

Alle erfgoedinstellingen beschikken over een handbibliotheek. De Hertogelijke Heemkundige Kring van het Land van Beveren beschikt over boeken van en over Beveren en ruilabbonnementen. In totaal

---

²¹ Van de deelcollecties documentair materiaal kan moeilijk een samenvattend overzicht gemaakt worden, omdat de categorieën onderling moeilijk vergelijkbaar zijn en totaaltellingen weinig zin hebben.

worden 2500 boeken bewaard, waarvan er 1600 in VUBIS in gegeven zijn. Het Rijksarchief bewaart de Gazet van Beveren, die uitgegeven werd tussen 1883 en 1968.

2.4.4 Voorwerpen

Er werden 25 deelcollecties getraceerd. Deze zijn goed voor 4209 voorwerpen. Volgend schema geeft een procentuele verdeling van de voorwerpen in topcategorieën.

Het beeldmateriaal en de gemengde collecties, die eveneens veel beeldmateriaal bevatten, zijn de twee grote categorieën in de deelcollecties. Het gereedschap heeft voornamelijk betrekking op de landbouwwerktuigen (581 stukken) beheerd door het Gemeentelijk Heemkundig Museum Beveren. Het museum beschikt tevens over een collectie ambachten en dagelijks leven, die samengevat zijn als gemengde collectie. Een ander opvallend element is het bijzonder grote aandeel beeldmateriaal. Dit kan verklaard worden door de enorme collectie van kunstenaar Albert Ciamberlani (+/- 1200 stukken).

2.4.5 Registratie

Voor wat betreft de registratie van de deelcollecties is geen eenduidig beeld te schetsen. Een gemiddelde opmaken zou daarom afbreuk doen aan de specificiteit van elke deelcollectie. Daarom wordt exemplarisch de ontsluitingsgraad van een aantal deelcollecties gegeven.

In tegenstelling tot de oude archieven van de gemeente Beveren en diens deelgemeenten is het hedendaags archief van Beveren nauwelijks ontsloten. Dit kan verklaard worden door de recente start van de gemeentelijke archiefdienst. Grote uitzondering hierop zijn de dossiers van stedenbouw: via het GIS systeem zijn namelijk veel dossiers digitaal ontsloten. Sinds september 2007 zijn ook de

registers van Burgerlijke Stand voor de acht deelgemeenten en vanaf 1786 digitaal ontsloten en raadpleegbaar.

Het Archief de Bergeyck en de daarbij horende andere familie- en persoonsarchieven zijn voor 100% geregistreerd maar nog niet geautomatiseerd noch gedigitaliseerd. Momenteel wordt hier verder aan gewerkt. Een beperkt deel van de foto's is geregistreerd en geautomatiseerde inventarisering en gedigitaliseerd via de Beeldbank Waasland is onlangs van start gegaan. De omvangrijke collectie Liefkenshoek is voor 80% geregistreerd, maar nog niet geautomatiseerd.

De voorwerpen in het Gemeentelijk Heemkundig Museum zijn en het gemeentelijk kunstpatrimonium zijn voor 80% geregistreerd. Een groot deel ervan in MovE. Deze gegevens zijn daarom nog niet voor het grote publiek zichtbaar. MovE laat toe dat gegevens pas later vrij gegeven worden.

2.4.6 Datering

Het ancien régime is voor Beveren zeer goed gedocumenteerd. Zowel de archieven van openbare besturen als de archieven van private personen gaan terug tot begin 16de eeuw. Veel van deze archieven lopen verder door tot nu. Het is daarom moeilijk dit grafisch voor te stellen. Het is immers onbegonnen werk het aantal meter per periode op te meten.

Voor wat betreft de voorwerpen overheerst de periode 1850-1950. De verzamelde voorwerpen verwijzen in de eerste plaats naar (h)erkenbare fenomenen, zoals landbouw en het dagelijks leven.

2.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden

Door de uitgebouwde werking van de diensten, zowel op het vlak van preservering als conservering, zijn er nauwelijks schades vastgesteld. Door de renovatie van de gebouwen en de verhuizing van sommige collecties vindt eveneens een schoning van het erfgoed plaats. Dit heeft dan ook positieve effecten op de algemene toestand van de collecties.

2.4.8 Gebondenheid en belang

Wat betreft de archieven bestaat een evidente gebondenheid aan de archiefvormer zelf, hetzij in de vorm van een organisatie (stad, kerkfabriek), hetzij aan een persoon, familie of vereniging. Uniek is het Archief de Bergeyck. De inhoud van dit archief overstijgt ruim het lokale. De archieven werpen een licht, niet alleen op de lokale geschiedenis, maar ook op de regionale, Vlaamse en landelijke geschiedenis. Door de ruime invloedssfeer van de familie de Bergeyck is dit archief zonder twijfel een topstuk als historische bron. Even uniek is de werking en de omgang met dit archief. De Beverse casus kan in deze als voorbeeld dienen voor andere bewaarders van adellijke familiearchieven. Het Archief de Bergeyck zou in deze een voortrekkersrol kunnen spelen.

De gebondenheid en het belang van de deelcollecties in het Gemeentelijk Heemkundig Museum Beveren is eerder lokaal te noemen. De Beverse graanmaat van 1697 is hiervan een getuige. Het Land van Beveren had als heerlijkheid eigen maten en gewichten. Vandaag spreekt men soms nog van een Beverse maat. Hoewel een sterke lokale gebondenheid kunnen sommige deelcollecties wel

een regionale tot zelfs landelijke uitstraling hebben. De deelcollectie Beverse kant is daar een voorbeeld van: er werd niet alleen voor de lokale of regionale markt geproduceerd, immers tot circa 1965 leverde Beveren kanten voor de mutsen van Noord-Holland en Friesland.

Het lokale wordt meermaals overstegen. Denk bijvoorbeeld aan de bijzonder grote collectie van Ciamberlani, die deel uit maakt van het gemeentelijk kunstpatrimonium. De kunstenaar, die leefde van 1864 tot 1956, kende en kent internationale faam. Hij nam deel aan verschillende internationale tentoonstellingen en stond bekend om zijn decoratieve werk, schilderijen en tekeningen. Beveren en enkele andere Belgische steden en gemeenten beschikken over een unieke en omvangrijke collectie van deze kunstenaar.

2.5 SLOTBESCHOUWINGEN EN AANBEVELINGEN

Beveren is niet alleen geografisch groot, ook op het vlak van erfgoedwerking is het bijzonder goed gestructureerd en gediversifieerd. Beveren is daarbij één van de grotere archiefgemeenten, zowel naar soorten archiefvormers als naar werking. Uniek daarbij is de archiefzorg voor het Archief de Bergeyck.

2.5.1 Aanbevelingen

Lang niet alle mogelijke verbeteringen zijn uitvoerbaar binnen de gemeente alleen. Aanbevelingen daartoe zullen in het algemene gedeelte van het eindrapport worden opgenomen. De gemeente kan zelf wel actie ondernemen op de volgende punten:

- Promoot archiefsamenwerking als model voor andere gemeenten en steden.
- Werk een gemeentelijk erfgoedrampenplan uit.

3. KRUIBEKE

3.1 ALGEMEEN

3.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte

Kruike is met zijn 15.328 inwoners (situatie op 1 januari 2007) één van de kleinere gemeenten in het Land van Waas. De gemeente heeft een oppervlakte van 33,4 km².

3.1.2 Deelgemeenten

De gemeente omvat sinds de fusie in 1977 de deelgemeenten Bazel, Kruike en Rupelmonde.

3.1.3 Respondenten

Voor het onderzoek naar de deelcollecties roerend erfgoed zijn een aantal plaatsbezoeken afgelegd bij verschillende organisaties die erfgoed bewaren of beheren in de gemeente.

Naam organisatie	Naam respondent	Functie	Datum bezoek
Gemeentearchief	Marleen De Laet	Verantwoordelijke burgerlijke stand	6 september 2007
Archief Vilain XIII	Peter De Wilde	Beheerder	1 september 2007
Ghesellen van Sint-Pieter	Dirk Gorrebeeck	Voorzitter	8 augustus 2007
Heemkundige Kring Wissekerke	Jeroom De Jonghe	Voorzitter	12 juli 2007
Museum De Schuur	Cecilia Van de Voorde	Beheerder	9 juli 2007
Gemeente Kruibeke	Stijn Bogaert	Schepen	12 juli 2007

Tijdens de uitvoering van de plaatsbezoeken in Kruibeke, werd een overleg georganiseerd met Stijn Bogaert, schepen van cultuur te Kruibeke. Tijdens dit gesprek bleek dat Kruibeke bijzonder veel initiatieven heeft tot het behoud van het erfgoed. Pijnpunt is wel dat ze nauwelijks met elkaar overleggen. Vanuit deze optiek werd een informatievoormiddag georganiseerd op zaterdag 6 oktober 2007. Tijdens dit informatiemoment maakten de erfgoedzorgers van Kruibeke kennis met de eerste resultaten van het onderzoek voor Kruibeke. Eén van de behoeften op lange termijn blijft een structureel erfgoedoverleg. Er zal dan ook een erfgoedgemeenschap opgericht worden waarin de erfgoedzorgers nauwer contact met elkaar hebben.

3.1.4 Kerkfabrieken

Het roerende erfgoed van de kerken is onderzocht door middel van een schriftelijke enquête. Als er geen enquête is ingevuld, is informatie over archieven en ander roerend patrimonium opgezocht bij het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK, www.kikirpa.be).

Parochie	Enquête ingevuld	Informatie bij Rijksarchief aanwezig	Informatie bij KIK aanwezig
OLV Rupelmonde	nee	nee	ja
OLV ten Hemelopneming	nee	ja	ja
Sint-Petrus Bazel	nee	ja	ja

3.2 CULTUUR IN KRUIBEKE

3.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst

Kruikeke beschikt niet over een cultuurbeleidscoördinator noch een cultuurcentrum. Wel is er voor de coördinatie van culturele aangelegenheden een cultuurdienst. In 2008 wordt een cultuurbeleidsplan opgemaakt.

3.2.2 Culturele voorzieningen van de gemeente

Er is een academie voor muziek, woord en dans, een filiaal van de academie in Beveren. De hoofdbibliotheek (Onze-Lieve-Vrouwplein 18, 9150 Kruikeke) heeft filialen in Bazel en Rupelmonde.

3.2.3 Cultuurraad

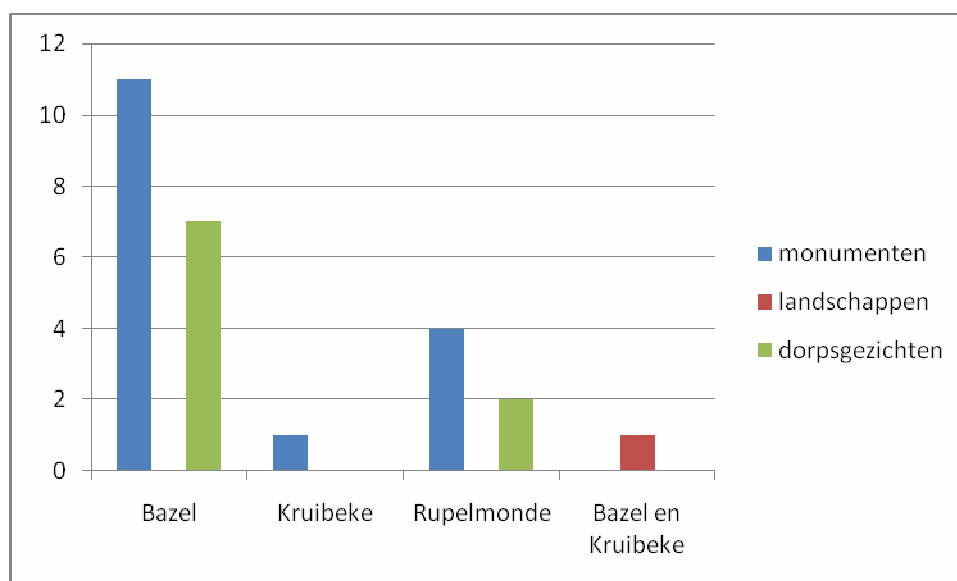
De cultuurraad adviseert de gemeente. In de cultuurraad zijn 30 verenigingen vertegenwoordigd. Het aantal verenigingen is groot, immers er is één vereniging voor 450 inwoners.

Meer informatie over de gemeente en cultuur in de gemeente is te vinden op www.kruikeke.be.

3.3 ERFGOED IN DE GEMEENTE

3.3.1 Beschermd monumenten

In de gemeente zijn zestien beschermde monumenten, één beschermd landschap en negen beschermde dorpsgezichten.

3.3.2 Roerend erfgoed

In Kruikeke zijn (afgezien van de kerkfabrieken, van wie er geen de enquête heeft ingevuld) twee instellingen die erfgoed beheren, dat wil zeggen dat het erfgoed niet hun belangrijkste opdracht is: het Gemeentearchief en het OCMW-archief. Het OCMW-archief is niet bezocht in het kader van dit onderzoek bij gebrek aan een contactpersoon. Er zijn drie organisaties die erfgoed bewaren als opdracht hebben: de Heemkundige Kring Wissekerke, het Museum De Schuur en Archief Vilain XIII. De Ghesellen van Sint-Pieter houden zich bezig met ontsluiting, studie en inventarisatie van erfgoed. Gegevens over de kerkfabrieken zijn gevonden in de databank en de gedrukte inventarissen van het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (www.kikirpa.be). Deze gegevens zijn in deze analyse mee verwerkt.

3.3.2.1 Missie

Heemkundige Kring Wissekerke

De Heemkundige Kring Wissekerke werd opgericht in 1976. De missie van de Heemkundige Kring Wissekerke is: de bewaring, instandhouding, verzamelen van alle materiële uitingen en merkwaardigheden van het culturele leven in heden en verleden van Bazel, Kruikeke, Rupelmonde en Steendorp. De Heemkundige Kring Wissekerke neemt dit als uitgangspunt voor de verwerving en/of afstoting van erfgoed. Door de kleine behuizing is het echter niet mogelijk om grote stukken te aanvaarden. In het heemkundig museum is ook een cafeetje 'de drij klakken'. Als vergaderruimte en rustplaats heeft dit een sterke sociale functie. De leden van de Heemkundige Kring Wissekerke suggereren daarom om nauwer te gaan samenwerken met bijvoorbeeld Museum De Schuur of andere verenigingen in de regio.

Museum De Schuur

Deze cafetaria werd geopend in 2000 door privé-personen. De eigenaars van deze cafetaria bezitten daarnaast een collectie voorwerpen, voornamelijk oude ambachten uit het Land van Waas, waarvan het leeuwendeel landbouwwerktuigen. Deze voorwerpen zijn uitgesteld in de cafetaria. Dit is echter bij uitstek een cafetaria, waardoor geen sprake is van museumbeheer.

Gemeentearchief Kruikeke

Er is momenteel geen structurele archiefwerking. Het hoofd van de Burgerlijke Stand, Marleen De Laet, heeft de verantwoordelijkheid over het archief. Door tijdsgebrek kunnen weinig acties ondernomen worden naar concreet archiefbeheer. De oudste archieven zijn reeds overgedragen aan het Rijksarchief. Er is in het verleden een poging ondernomen om iemand in dienst te nemen, maar dit is uiteindelijk afgeblazen.

Om de archiefwerking vlotter te laten verlopen, werd enkele jaren terug nauw samengewerkt met de Heemkundige Kring Wissekerke. Deze inventariseerde onder andere het oud archief van Bazel, waarna het werd overgedragen aan het Rijksarchief.

Archief Vilain XIII

Het archief wordt momenteel beheerd door de Stichting Vilain XIII. Dit gebeurt in samenwerking met de gemeente en de familie Vilain XIII.

Het archief kent een lange geschiedenis. In 1971 werd het overgebracht naar het Rijksarchief Gent. In 2006 vond een overbrenging van Rijksarchief Gent naar Kasteel Wissekerke plaats, waar de Stichting Vilain XIII onderdak kreeg voor het archief. Het archief beslaat de periode 1568-1969.

Ghesellen van Sint-Pieter

Deze projectvereniging startte in 2003 met een project rond de ontsluiting van het erfgoed, zowel roerend als onroerend, van de Sint-Petruskerk. Vanaf het begin werd vooropgesteld dat de vereniging slechts vijf jaar zal bestaan. De vereniging beheert noch verzamelt erfgoed en ontsluit enkel het bestaande erfgoed dat zich op diverse plaatsen kan bevinden. De vereniging werkt met vijftien vrijwilligers. Deze worden verder opgedeeld in werkgroepen: archieven, documentatie, archeologie, monument, maquette. De eindresultaten worden verwacht in september 2008: een tentoonstelling, publicatie en cd-rom.

3.3.2.1 Huisvesting en depot

De gemeente Kruikeke speelt een belangrijke rol in het ter beschikking stellen van infrastructuur voor culturele doeleinden. De gemeente huisvest het eigen archief in een ingericht depot in de kelderverdieping van het gemeentehuis. Dit depot is echter overvol en er is een gebrek aan ruimte voor degelijke opslag van de archieven. Daarnaast investeerde de gemeente ook in de huisvesting van de Heemkundige Kring Wissekerke en het Archief Vilain XIII in Kasteel Wissekerke.

Heemkundige Kring Wissekerke

Sinds 1992 is de Heemkundige Kring Wissekerke ondergebracht in de voormalige pastorie van Bazel. Het gebouw huisvest naast de Heemkundige Kring Wissekerke ook een KBC Bank.

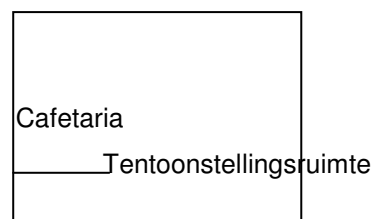
Grondplan

Gelijkvloers

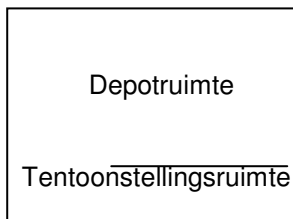

||
Ingang

1ste verdieping

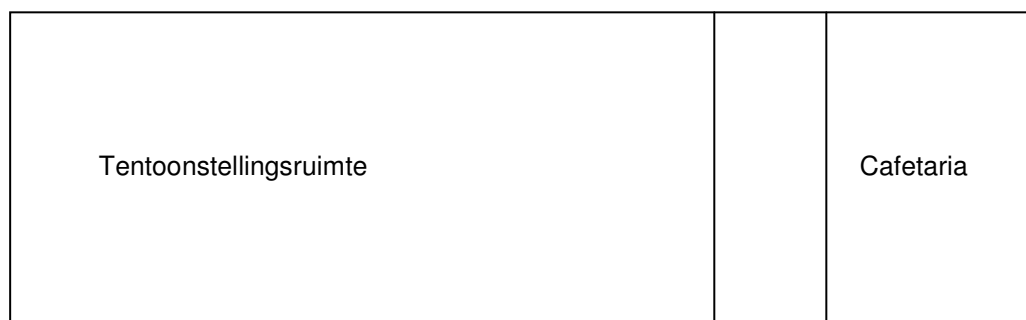
Winkel
2de verdieping

Museum De Schuur

Museum De Schuur is gehuisvest in een oude droogwijmschuur van de uitbater, die gebouwd werd in 1830 door Vilain XIII.

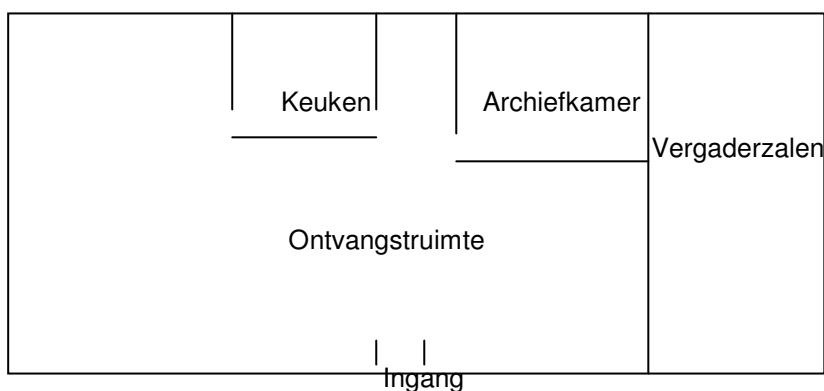
Grondplan

Archief Vilain XIII

Het archief bevindt zich in de oorspronkelijke archiefkamer van de familie Vilain XIII in Kasteel Wissekerke. De kamer werd door financiële inbreng van de gemeente en de familie gerenoveerd en voorzien van gesloten kasten. Hoewel de doorloop door de archiefkamer tot een minimum beperkt wordt, is het toch vrij gemakkelijk om de kamer binnen te komen. Het wordt soms ook als doorgang gebruikt door het keukenpersoneel om koffie en etenswaren naar de aanpalende vergaderzaal te brengen.

Grondplan

Behalve het archiefdepot in het gemeentehuis en het kleine depot van de Heemkundige Kring Wissekerke is er geen echte depotwerking. De bezochte erfgoedzorgers stelden de vraag naar een

gemeenschappelijk gemeentelijk of regionaal initiatief op dit vlak. De gemeente zou bij uitstek een stimulerende rol kunnen spelen.

3.3.2.3 Personeel en vrijwilligers

Behalve in de cultuurdienst (halftijdse administratieve bezetting) en de openbare bibliotheek zijn geen professionele krachten werkzaam in de culturele sector. Dit heeft uiteraard implicaties op de openingsuren en de ruimere publiekswerking (zie publiekswerking).

Zowel het OCMW als de gemeente heeft geen archivaris in dienst. In beide instellingen wordt één personeelslid (met een ruimer takenpakket) verantwoordelijk gesteld voor het archiefbeheer. Hierdoor komt het archief 'er bij' en door tijdsgebrek kan onvoldoende aandacht besteed worden aan de dagelijkse archiefzorg.

De Heemkundige Kring Wissekerke werkt volledig op vrijwillige basis. De Heemkundige Kring Wissekerke kan rekenen op twaalf vaste werkende leden. Interesse voor de lokale geschiedenis is belangrijkste drijfveer voor de vrijwilligers. Vanuit de Heemkundige Kring Wissekerke is er behoefte aan begeleiding bij de uitvoering van projecten en aan het verder uitbouwen van wisselwerking tussen professionelen en vrijwilligers. Tevens werd tijdens het gesprek gewezen op de reglementeringslast door toepassing van een aantal wetten. Onduidelijkheid bestaat bijvoorbeeld over de vernieuwde VZW- wetgeving, SABAM, de Bewakingswet, de verzekering van vrijwilligers, auteursrechten en privacy wetgeving. De Heemkundige Kring Wissekerke vraagt concrete begeleiding bij de opvolging en implementatie van deze juridische aspecten.

Museum De Schuur is een privé-initiatief en doet soms beroep op vrijwilligers. Het aantal is echter wisselend en het takenpakket is vaak niet erfgoed gerelateerd; wel logistieke ondersteuning zoals het openhouden van het café en hulp bij evenementen.

De Ghesellen van Sint-Pieter is – zoals eerder aangegeven – een projectvereniging die voor de duur van vijf jaar bestaat. De Ghesellen werken in werkgroepen en kunnen rekenen op vijftien vrijwilligers. Ze werken zelfstandig en zoeken actief naar bijscholing voor de vrijwilligers. Een aantal van hen zijn ook op professioneel vlak bezig met erfgoedbeheer. Dit verhoogt de kwaliteit van hun werk en de expertise wordt ter beschikking gesteld van de andere medewerkers.

De Graventoren vzw werkt rond het monument 'de Graventoren'. Dit monument heeft een lange geschiedenis die terug gaat tot de 12de eeuw. Momenteel is er een permanente tentoonstelling rond Mercator. Op termijn wil de vzw graag een monumenten vzw worden. Doordat het onderzoek voornamelijk focuste op het roerend erfgoed, werd deze erfgoedactor niet mee opgenomen. Maar in de toekomst zouden de linken tussen het monument en het roerende erfgoed verder aangescherpt kunnen worden.

3.3.2.4 Publiekswerking

Adressen, openingsuren, prijzen, deelname aan evenementen

Organisatie	Adres	Openingstijden	Toegangsprijs
Gemeentearchief	Onze-Lieve-Vrouwplein 20 9150 Kruibeke	Op afspraak tijdens kantooruren	Niet van toepassing
Heemkundige Kring Wissekerke	Kruibekestraat 2 22 9150 Kruibeke (Bazel)	Elke zondag van 14u tot 18u Archief- en documentatiecentrum op afspraak	Geen gegevens
Museum De Schuur	Lang Graanweg 22 9150 Kruibeke	Elke zaterdag en zondag open van 11u tot 20u, tijdens de zomermaanden juli en augustus elke dag, behalve op vrijdag, open van 11u tot 20u	Geen gegevens
Archief Vilain XIII	Kasteel Wissekerke Koningin Astridplein 9150 Kruibeke (Bazel)	Op afspraak	Niet van toepassing

Deelname aan evenementen

	Erfgoeddag	Open Monumentendag	Andere
Heemkundige Kring Wissekerke	ja	ja, afhankelijk van thema	Jaarlijks thema tentoonstelling
Museum De Schuur	nee	nee	Ambachtelijk weekend Vlaanderen feest Dag van het Park
Archief Vilain XIII	nee	kasteel is wel open	nee
Ghesellen van Sint-Pieter	nee	ja	Plannen grootschalig publieksmoment in september 2008
Gemeentearchief Kruibeke	nee	gemeentehuis is wel open	nee

De werking rond en de bekendmaking van het Kruibeeks erfgoed gebeurt ook via geschreven kanalen. De Heemkundige Kring Wissekerke publiceert driemaandelijks een tijdschrift waarin aandacht is voor de geschiedenis en het erfgoed van Kruibeke. Tevens werken ze mee aan gelegenheidspublicaties. Eén ervan is bijvoorbeeld Vilain XIII. Duizend jaar blauw bloed in Vlaanderen van de hand van Peter De Wilde. De resultaten van het project van de Ghesellen van Sint-Pieter worden bekend gemaakt in september 2008 door middel van een boek en cd-rom met visueel materiaal betreffende de kerk.

3.3.2.5 Budget

De financieringskanalen van de diverse erfgoedorganisaties zijn verschillend. Museum De Schuur werkt volledig autonoom en is aangewezen op het aantal bezoekers en het gebruik van de cafetaria. Heemkundige Kring Wissekerke haalt inkomsten uit lidgelden, de opbrengsten van de cafetaria en van de gemeentelijke projectsubsidie en de Cultuurprijs die ze regelmatig winnen. Het Archief Vilain XIII is in belangrijke mate afhankelijk van de financiële inbreng van de familie zelf. De Ghesellen van Sint-

Pieter krijgen projectsubsidies van de gemeente. Ze kregen ook een éénmalige subsidie van het VCM – Contactforum voor erfgoedverenigingen in het kader van een subsidieactie 12 x 1500 euro. Het Gemeentearchief Kruibeke heeft geen apart budget, wel zijn er posten voorzien in de begroting onder de rubriek onderhoud.

3.4 DEELCOLLECTIES ROEREND ERFGOED

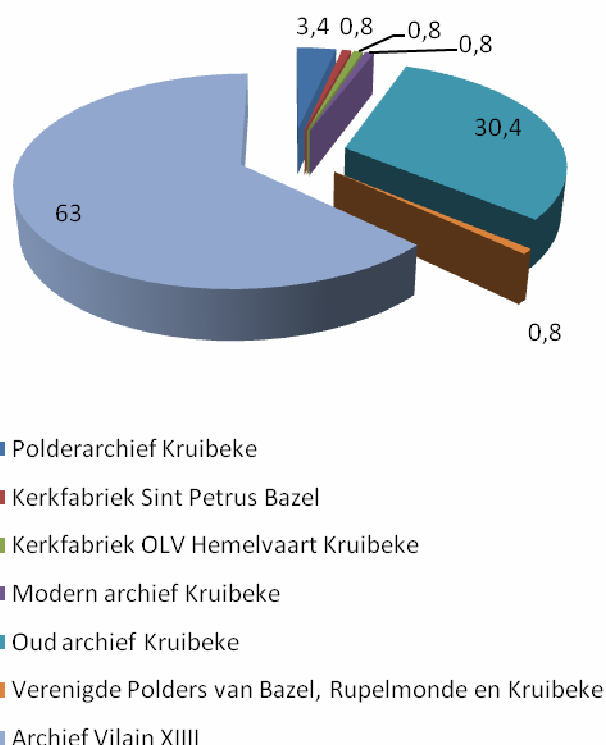
3.4.1 Archieven

Naam deelcollectie	Naam organisatie	In meter	Procentueel
Polderarchief Kruibeke	Heemkundige Kring Wissekerke Kruibeke	4	3,4
Kerkfabriek Sint-Petrus Bazel Kruibeke	Rijksarchief Beveren	1	0,8
Kerkfabriek OLV Hemelvaart Kruibeke	Rijksarchief Beveren	1	0,8
Modern archief Kruibeke	Rijksarchief Beveren	1	0,8
Oud archief Kruibeke	Rijksarchief Beveren	36	30,3
Verenigde Polders van Bazel, Rupelmonde en Kruibeke	Rijksarchief Beveren	1	0,8
Vilain XIII	Stichting Vilain XIII	75	63,0
Totaal		119	100

Het beeld over archieven is enigszins vertekend. Met 75 meter archief is het Archief Vilain XIII het grootste aanwezige archief. Opvallend is ook de afwezigheid van de archieven van de kerkfabrieken. Vermoedelijk bewaren de kerkfabrieken zelf nog archief. Dit werd niet achterhaald. Het Gemeentearchief Kruibeke is de grote afwezige in dit rijtje. Er kon geen schatting opgemaakt worden van het aantal meter, aangezien er geen echt centraal beheer is van de archieven. Het depot is eerder om de bulk in kwijt te raken. De inschatting is moeilijk te maken op basis van de kasten, aangezien er ook archieven los in het depot liggen. Het zou een vertekend beeld geven. In de kantoren is ook nog veel statisch archief aanwezig dat naar het archiefdepot zou kunnen. Tot slot: de meerderheid van de getraceerde archieven is in bewaring gegeven van het Rijksarchief.

Kruibeke percentage archieven per archiefvormer

3.4.2 Documentatie

Enkel de Heemkundige Kring Wissekerke heeft documentatiemateriaal in beheer.

Naam deelcollectie	In meter
Fotoarchief	5
Doodsprentjes	3
Totaal	8

3.4.3 Bibliotheek

Enkel de Heemkundige Kring Wissekerke heeft een bibliotheekwerking. Deze verzamelt publicaties (+/- 150) over Kruibeke. Meestal zijn dit giften. Daarnaast beschikt Heemkundige Kring Wissekerke ook over de ruilabonnementen van andere heemkundige kringen uit de regio.

3.4.4 Voorwerpen

In totaal werden er 44 deelcollecties voorwerpen getraceerd. Deze zijn goed voor 421 voorwerpen. Zowel een overzicht in absolute cijfers als in procenten wordt hierna gegeven.

Collectiecategorie voorwerpen	Omvang deelcollectie
Beeldmateriaal	64
Gereedschap en uitrusting	225
Houders	39
Informatievormen	32
Interieurinrichting	34
Kleding	27
Totaal	421

Opvallend is het grote aandeel gereedschap en uitrusting. Er zitten echter wel grote verschillen in het soort gereedschap: het gaat zowel om groot als klein landbouwalaam, maar even goed zijn hier winkelieregereedschap en fotoestellen in opgenomen.

3.4.5 Registratie

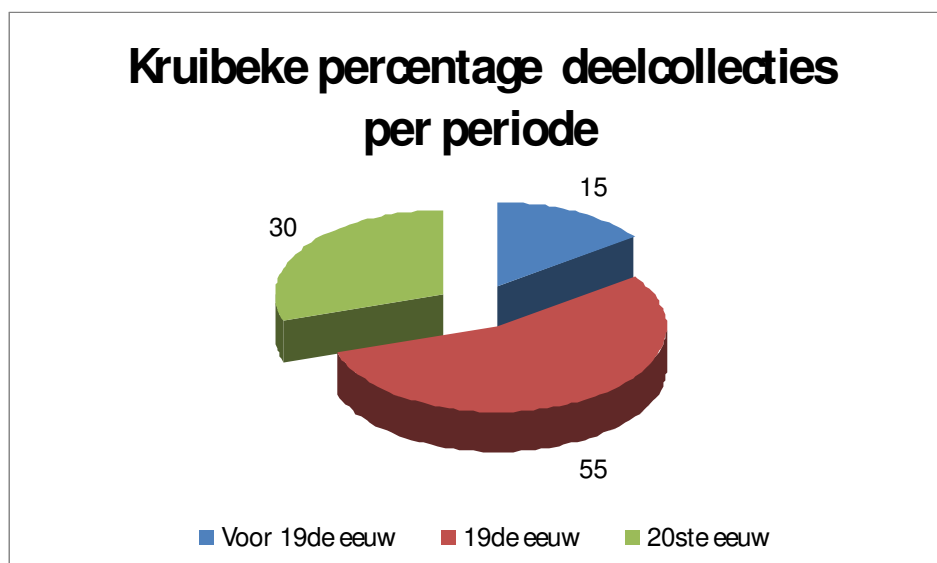
Goed 50% van de deelcollecties in Kruibeke is geregistreerd en 30% is geautomatiseerd. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de registratie en automatisering voornamelijk door het Rijksarchief en het KIK tot stand is gekomen. Museum De Schuur heeft zijn collectie niet geregistreerd. De Heemkundige Kring Wissekerke is op dit moment zijn achterstand aan het wegwerken. De Heemkundige Kring Wissekerke participeert bijvoorbeeld nog niet aan de beeldbank, omdat deze eerst zelf wil weten wat er in huis is. In dit verband is een verdere begeleiding nodig.

Het Archief van Vilain XIII is nog niet volgens de regels van de archivalieken ontsloten. Toch bestaat er een zeer uitvoerige thematische index.

Slechts 5% van al het Kruibeeks erfgoed is gedigitaliseerd. Dit is in de eerste plaats de verdienste van de Ghesellen van Sint-Pieter. Door hun werking digitaliseren ze zowel voorwerpen als archieven en foto's van de kerk Sint-Petrus.

3.4.6 Datering

Onderstaande grafiek geeft een goed beeld van de verdeling van alle deelcollecties naar periode. De grafiek is opgedeeld in drie periodes: de periode voor de 19de eeuw, de 19de eeuw en de 20ste eeuw.

De stukken van voor de 19de eeuw hebben voornamelijk betrekking op de kerkfabrieken. Terwijl de laat 19de en vroeg 20ste eeuwse stukken zich in de Heemkundige Kring Wissekerke en Museum De Schuur bevinden.

3.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden

Op enkele uitzonderingen na, zoals voorwerpen die aangetast zijn door roest of houtworm, werden geen grote schades aangetroffen. Dit kan verklaard worden door het feit dat de Heemkundige Kring Wissekerke de binnengebrachte stukken eerst behandelt in het atelier. Museum De Schuur schoont de stukken regelmatig.

3.4.8 Gebondenheid en belang

De gebondenheid is moeilijk in een grafiek weer te geven, aangezien meerdere deelcollecties verschillende gebondenheden kennen. Toch valt op dat bijna de helft van de deelcollecties gebonden

is aan een proces. Dit kan verklaard worden door de sterke band tussen deze stukken en de economische activiteit waaruit ze voortkomen.

Dit is tevens indicatief voor het belang van de deelcollecties. Ze zijn niet alleen lokaal gebonden, maar eerder regionaal. Gelijkaardig landbouwerfgoed bijvoorbeeld wordt ook elders bewaard. Een samenwerking tussen de diverse actoren is daarom van belang.

Uniek is het Archief Vilain XIII. De inhoud van dit archief overstijgt ruim het lokale. De archieven werpen een licht niet alleen op de lokale geschiedenis, maar ook op de regionale, Vlaamse en landelijke geschiedenis. Door de ruime invloedssfeer van de familie Vilain XIII is dit archief zonder twijfel een topstuk. Verdere ontsluiting van het archief is aangewezen. De Heemkundige Kring Wissekerke bewaart door zijn focus op de lokale geschiedenis voornamelijk die zaken die betrekking hebben op Kruibeke. Vermeldenswaard als topstuk is de 'kevedrager', een gevlochten korf op een stok, ooit het symbool van de Meezenvangers van Kruibeke. Eveneens als lokale 'topstukken' te klasseren zijn de plekijzers, die gebruikt werden voor het ontschorsen van de wijmen. Ze herinneren aan de wijmenteelt die tussen 1820 en 1950 in deze streek aan veel mensen werk verschafte.

3.5 SLOTBESCHOUWINGEN EN AANBEVELINGEN

Diverse verenigingen en organisaties zijn actief op het vlak van erfgoedwerking. De belangstelling voor dit waardevolle werk zou groter kunnen zijn als de werking meer structureel zou gecoördineerd worden. Eén van de eerste aan te pakken pijnpunten is het in kaart brengen van die stukken die verloren gegaan zijn en hoe dit in de toekomst vermeden kan worden. Er wordt in 2008 dan ook werk gemaakt van een erfgoedgemeenschap waarin de erfgoedzorgers samen gebracht worden.

3.5.1 Aanbevelingen

Lang niet alle mogelijke verbeteringen zijn uitvoerbaar binnen de gemeente alleen. Aanbevelingen daartoe zullen in het algemene gedeelte van het eindrapport worden opgenomen. De gemeente kan zelf wel actie ondernemen op de volgende punten:

- Optimaliseer de (depot)werking van het Gemeentearchief en het OCMW-archief, ook voor wat betreft het voorkomen van calamiteiten.
- Breng de actoren rond erfgoed in de gemeente bijeen in een structureel overlegorgaan voor de erfgoedwerking, bijvoorbeeld rond het thema van de eigendomsrechten.
- Voor landbouwwerktuigen zoeken naar samenwerkingsverbanden in de regio.
- Zorg voor verder ontsluiting van het Archief Vilain XIII.
- Maak de werking van de Ghesellen van Sint-Pieter verder bekend omwille van de uniciteit van het doel van het project en zijn werking.

4. LOKEREN

4.1 ALGEMEEN

4.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte

Lokeren is qua inwoneraantal één van de grotere entiteiten van het Waasland. De stad had op 1 januari 2007 38.276 inwoners. De stad heeft een oppervlakte van 67,5 km².

4.1.2 Deelgemeenten

De stad Lokeren telt vijf grote woonkernen en een heleboel kleinere gehuchten verspreid over drie deelgemeenten: Daknam, Eksaarde en Lokeren. Daknam is zowel in inwonersaantal als in oppervlakte de kleinste van de drie terwijl Lokeren net de grootste is. In deze stad is heel wat erfgoed aanwezig. Diverse actoren bewaren en beheren cultureel erfgoed van en over de stad.

4.1.3 Respondenten

Voor het onderzoek naar de deelcollecties roerend erfgoed zijn een aantal plaatsbezoeken afgelegd bij verschillende organisaties die erfgoed bewaren of beheren in de gemeente.

Naam organisatie	Naam respondent	Functie	Datum bezoek
Heirbrugmolen	Maria De Rooze	Voorzitter en molenarin	18 juli 2007
Stadsarchief Lokeren en Stedelijk Museum Lokeren	Nico Van Campenhout	Stadsarchivaris	19 juli 2007
Heemkundige Kring De Souvereinen	Alex Dierick	Secretaris	19 juli 2007
VZW Durme	André Verstraeten Geert Braem	Beheerder Directeur	8 augustus 2007
Stedelijk Museum Lokeren	Leen Heyvaert	Conservator – cultuurbeleidscoördinator	12 november 2007

4.1.4 Kerkfabrieken

Het roerende erfgoed van de kerken is onderzocht door middel van een schriftelijke enquête. Als er geen enquête is ingevuld, is informatie over archieven en ander roerend patrimonium opgezocht bij het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK, www.kikirpa.be).

Parochie	Enquête ingevuld	Informatie bij Rijksarchief aanwezig	Informatie bij KIK aanwezig
Parochie Sint-Antonius van Padua, Lokeren	ja	nee	nee
Parochie Onze-Lieve-Vrouw	ja	nee	nee

Hemelvaart, Eksaarde			
Parochie Sint-Anna Heirbrug	ja	nee	nee
Parochie Heilig Hart, Lokeren	nee	nee	ja
Parochie Sint-Laurentius	nee	nee	ja
Parochie Sint-Paulus	nee	nee	ja

4.2 CULTUUR IN LOKEREN

4.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst

De stad heeft een cultuurdienst en sinds november 2007 een cultuurbeleidscoördinator, Leen Heyvaert. Leen Heyvaert is ook deeltijds conservator van het museum. Momenteel werkt de stad Lokeren aan een nieuw cultuurbeleidsplan, waarin een luik erfgoed is opgenomen.

Voor meer gegevens wordt verwezen we naar de volgende website:

<http://www.lokeren.be/xe111mcs246kmg0hlf99659b230.aspx>

Ook op beleidsmatig niveau is aandacht voor erfgoed en erfgoedwerking. In de beleidsnota 2007-2012 'Lokeren in een rechte lijn naar de toekomst' stelt Lokeren zich voor wat betreft cultuur onder andere tot doel:

- "een Lokeren dat zorg draagt voor zijn onroerende patrimonium en erfgoed,
- een Lokeren met een bruisend en gevarieerd vrijetijdsleven,
- een Lokeren dat zich als een regionale toeristische aantrekkingspool profileert."

Met andere woorden: in de beleidsnota zijn er aanknopingspunten te vinden die verwijzen naar erfgoed. De indruk bestaat echter wel dat sterk de nadruk gelegd wordt op het onroerende patrimonium: "Lokeren kent heel wat waardevolle historische monumenten en gebouwen, landschappen, natuurgebieden en een uitgebreid kunstpatrimonium. Erfgoed is uiteraard meer dan gebouwen en landschappen alleen, ook de lokale verhalen, tradities, het dialect, maken deel uit van ons erfgoed (p. 6)." De acties worden nadien verder gespecificeerd. Dit zijn eerder losse acties. Voor een meer gestructureerde visie op het cultuur beleid wordt ook verwezen naar de beleidsnota: "strategische en planmatige integratie en coördinatie van het hele culturele veld door de aanstelling van een cultuurbeleidscoördinator en het opstellen van een beleidsplan cultuur (p. 15)". Hierover volgt later meer. Voor de archiefwerking van zowel de stad als het OCMW wordt volgende actie geformuleerd: "de papierstromen in stad en OCMW beheersen door de digitale archivering en een documentenbeheersysteem uit te bouwen (p. 13)."

4.2.2 Culturele voorzieningen van de stad

Lokeren beschikt over een cultuurcentrum (categorie B), het Cultureel Centrum Lokeren en de activiteiten zijn gelokaliseerd op drie plaatsen:

- Hoofdgebouw met theaterzaal, Kerkplein 5
- Bijgebouw met Toreenzaal, Torenstraat 1
- Vergaderinfrastructuur, Daknamdorp 54.

De cultuurdienst en het cultuurcentrum kennen dezelfde personeelsbezetting, waardoor een onderscheid niet altijd even duidelijk is.

De Stedelijke Openbare Bibliotheek is gelokaliseerd op twee plaatsen:

- Hoofdgebouw, Kerkplein 3
- Uitleenpost Eksaarde, Eksaardedorp 86

Binnen Lokeren is ook de Stedelijke Academie voor Muziek en Woord actief. Er is een studierichting muziek en een studierichting woord. Daarnaast telt de Academie ook twee afdelingen op het grondgebied van andere gemeenten, namelijk Waasmunster en Zele.

4.2.3 Cultuurraad

Lokeren beschikt over een aantal erkende inspraakorganen die mee het cultuur- en erfgoedbeleid adviseren:

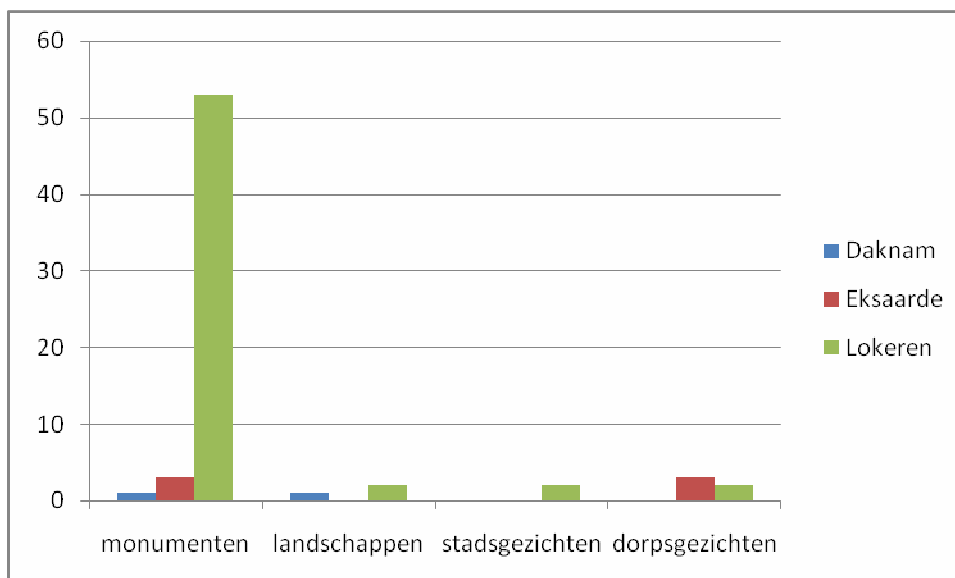
- De Cultuurraad
- De Museumcommissie
- De Commissie Kunstpatrimonium.

De Stedelijke Cultuurraad Lokeren heeft als doel het bevorderen van een integraal cultuurbeleid in het belang van alle inwoners van de stad. Daartoe brengt de Cultuurraad adviezen uit over alle cultuuraangelegenheden, coördineert hij culturele activiteiten en brengt overleg en samenwerking tot stand in de culturele sector. De Cultuurraad verricht onderzoek naar en verzamelt informatie over het culturele leven en de culturele behoeften in Lokeren. De Cultuurraad neemt op de behoeften afgestemde initiatieven op gebied van culturele animatie, bevordering van het cultureel welzijn en kaderopleiding. De Cultuurraad neemt deel aan het beheer van de stedelijke culturele infrastructuur. Een uitgebreide voorstelling van de werking van de Cultuurraad is terug te vinden op <http://www.cultuurraadlokeren.be/>.

4.3 ERFGOED IN DE STAD

4.3.1 Beschermd monumenten

In de stad zijn 57 monumenten, drie landschappen, twee stadsgezichten en vijf dorpsgezichten.

4.3.2 Roerend erfgoed

4.3.2.1 Missie

De Dienst Archief

De activiteiten van de Dienst Archief zitten in het Stadsarchief Lokeren, Torenstraat 1 A.

Het Stadsarchief Lokeren neemt het beheer van de stedelijke archivalia op zich. Door zijn focus op cultuur en geschiedenis, gaat het in de eerste plaats om statische archieven. Dit heeft drie redenen:

- Het archief is bijna vol
- In de kelder van het Stadhuis is een tussenarchief
- De diensten van de gemeenten beheren zelf een groot deel van het recent archief, aangezien ze dit door veelvuldig onmiddellijk tot hun beschikking willen hebben.

De Dienst Museum

De activiteiten van de Dienst Museum zitten gelokaliseerd op twee plaatsen:

- Het Stedelijk Museum Lokeren, Markt 15 A
- Het Huis Thuysbaert, Stationsplein 10.

Deze dienst stelt zich samen met de Dienst Archief tot doel het Lokerse culturele erfgoed te verzamelen, te inventariseren, te conserveren, te valoriseren, bekend te maken en te tonen aan de eigen Lokerse leefgemeenschap en daarbuiten. Het Stedelijk Museum Lokeren en het Huis Thuysbaert vormen samen in de eerste plaats een lokaal museum dat zich richt op het Lokerse verleden in al zijn aspecten en op uit Lokeren afkomstige personen, feiten of dingen die buiten de stad faam en bekendheid verwierven. Daarnaast is er aandacht voor de volkskundige traditie van het museum. Het Stedelijk Museum Lokeren is als enige museum in het Waasland erkend en dit op lokaal niveau.

Het Stedelijk Museum Lokeren wordt voor het ogenblik verbouwd. Recent dienden ze een beleidsplan in voor de periode 2009-2014. In dat beleidsplan wordt hun missie als volgt omschreven: “Het

Stedelijk Museum Lokeren is één van de belangrijkste erfgoedactoren en – beheerders in de Stad Lokeren en in de Wase regio. Het wil de belangrijkste aspecten van de geschiedenis van (het leven in) de stad op een toegankelijke manier vertalen naar een zo groot mogelijk, in hoofdzaak lokaal publiek, met als doel een historisch kader te bieden voor de interpretatie van het hedendaagse leven in de stad en de regio.”

De Heirbrugmolen (beschermd monument 1979)

De werking rond de Heirbrugmolen is niet gestructureerd in een vzw. De molen is eigendom van het stadsbestuur en kan daarbij rekenen op de vrijwillige inzet van molenarin Maria De Rooze en enkele andere vrijwilligers. Instandhoudingswerken en publieksmomenten rond de molen zijn de voornaamste activiteiten.

VZW Durme

Bij de oprichting van vzw Durme in 1969 werd in de statuten opgenomen dat het doel van de vereniging is “zich in te spannen om van het Molsbroek te Lokeren een volwaardig reservaat te maken”. Het huidige bezoekerscentrum werd in 1986 geopend. De focus ligt dus op natuurbehoud en –werking. Deze kernactiviteit wordt mee ondersteund door een erfgoedwerking, in de vorm van een permanente tentoonstelling, het documenteren en fotograferen van hun activiteiten.

Heemkundige Kring De Souvereinen

Heemkundige Kring De Souvereinen, gesticht in 1969, is een vereniging voor de studie van en de kennisverspreiding over de lokale geschiedenis, de heemkunde, de volkskunde, occasioneel ook familiekunde, folklore en archeologie. Vertrekkende vanuit deze missie besliste de Heemkundige Kring De Souvereinen zelf geen erfgoed te verzamelen, maar de studie over de geschiedenis van Lokeren te faciliteren. Nochtans werden er in het verleden erfgoedstukken verzameld. Eén van de stichters Frans de Vos had twee beluikhuisjes in zijn bezit, waarin de verzamelde stukken werden ondergebracht. Door het overlijden van Frans de Vos en de verkoop van de huisjes, stelde zich een huisvestingsprobleem. De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas nam deze privé-verzameling over en creëerde hiervoor een apart fonds, het Fonds Frans de Vos.

Kerkfabrieken

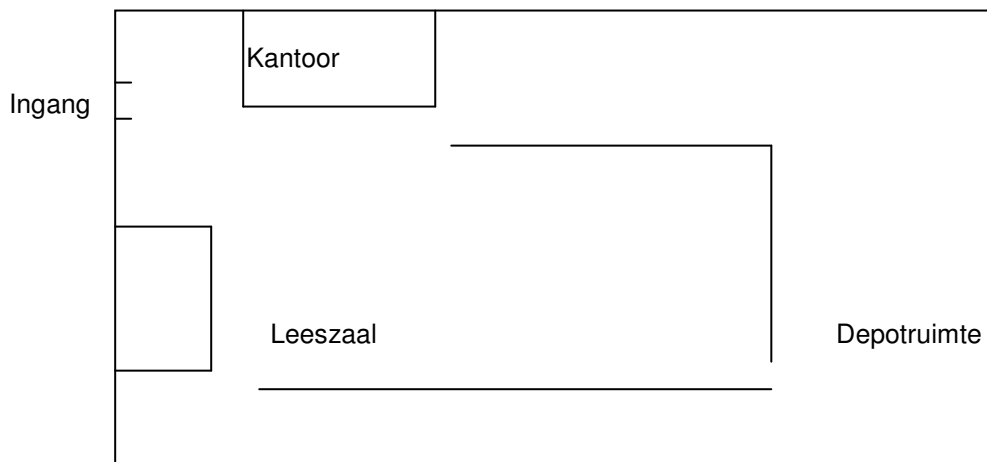
Zoals eerder aangegeven werd de enquête ingevuld door de kerkfabriek van de parochies OLV Hemelvaart Eksaarde, Sint-Antonius van Padua Lokeren en Sint-Anna Heirbrug. Hun gegevens werden aangevuld met gegevens van het Rijksarchief Beveren en het KIK.

Vrijwilligers

In de stad Lokeren zijn veel vrijwilligers actief, o.a. in de Cultuurraad en het Masereelfonds. Zij werken dikwijls samen met andere erfgoedactoren in de stad. Zo vonden er bijvoorbeeld twee mondelinge geschiedenis projecten rond de Tweede Wereldoorlog plaats.

4.3.2.2 Huisvesting en depotwerking

Het Stadsarchief Lokeren beschikt over een aparte leeszaal en depot. In de leeszaal zijn naast publicaties over de geschiedenis van Lokeren ook inventarissen en klappers op de parochieregisters en burgerlijke stand raadpleegbaar. Een ruwe schets van het grondplan is als volgt:

In het depot is ongeveer 2.3 km archief opgeslagen. Ondanks de grote capaciteit, is te verwachten dat er in de toekomst naar meer ruimte moet uitgekeken worden.

Het Stedelijk Museum Lokeren is momenteel bezig met renovatiewerken. Het is gehuisvest in een neoclassicistisch gebouw uit 1849, de voormalige Academie voor Teken- en Bouwkunde. Het Huis Thuysbaert is een neobarokke burgerwoning uit 1844. Huis Thuysbaert beschikt over enkele tentoonstellingsruimtes en vergaderaccomodatie. Voor de Reynaerttentoonstelling die zich voor het ogenblik op de tweede verdieping bevindt, wordt een nieuwe bestemming gezocht. Huis Thuysbaert wordt gebruikt voor tijdelijke tentoonstellingen, lezingen enz.

Door de werken was het moeilijk een goed beeld te krijgen van de beschikbare ruimtes.

De publieksruimte voor de permanente opstelling in het museum zelf is vóór de vernieuwing als volgt ingedeeld: Vlaamse kamer, keuken, religieuze zaal, confrériekamer, mecenaat, zaal Gustave Maes, drukkerij, schutterszaal, bakkerij, slagerij, feestzaal, schooltje.

Naast de publieksruimtes beschikt het Stedelijk Museum Lokeren over twee depots. Eén ervan bevindt zich in het museum op zolder. De tweede is een loods achter het station. Deze laatste zal binnen vier à vijf jaar verdwijnen wegens de verkaveling van het domein. Structureel kampt het museum dus op korte termijn met een depotprobleem. De vraag stelt zich of er op regionaal niveau geen oplossingen kunnen uitgewerkt worden.

Zowel de Heirbrugmolen als de Heemkundige Kring De Souvereinen heeft geen echte huisvesting noch depot.

VZW Durme is gehuisvest in het bezoekerscentrum van het Molsbroek. Ondanks het feit dat erfgoedbeheer niet hun kernactiviteit is, bewaren ze op goed ingerichte plaatsen erfgoed gerelateerde stukken. Op het gelijkvloers zijn bijvoorbeeld hun eigen archief en hun fotocollectie opgeslagen. Op de tweede verdieping worden archeologische vondsten tentoon gesteld.

4.3.2.3 Personeel en vrijwilligers

Naast het personeel in het cultuurcentrum en de openbare bibliotheek, worden zowel de Dienst Archief als het Stedelijk Museum Lokeren bemand door professionele krachten, in equivalenten uitgedrukt: waarvan één voltijdse archivaris, één halftijdse administratieve kracht, één poetsvrouw voor twee halve dagen in het Stadsarchief en waarvan één halftijdse conservator op A-niveau, één voltijdse museumconsulent op B-niveau, één halftijdse administratieve medewerker op C-niveau en één voltijdse poetsvrouw op E-niveau in het Stedelijk Museum Lokeren.

Het archief en het museum doen momenteel geen beroep op vrijwillige krachten voor de dagdagelijkse werking. Het museum kan wel rekenen op tien vrijwillige gidsen die rondleidingen verzorgen.

VZW Durme stelt acht voltijdse medewerkers te werk. Daarnaast kan de vzw rekenen op zestig à zeventig vrijwilligers. Deze worden echter ingeschakeld in hun kernactiviteit van natuurbehoud. Sporadisch worden acties ondernomen met de fotocollectie. Dit is echter weinig systematisch. De vraag werd dan ook gesteld in hoeverre ze kunnen participeren aan de beeldbank. Hiervoor is wel concrete ondersteuning in de vorm van opleidingen nodig.

De werking van de Heemkundige Kring De Souvereinen en de Heirbrugmolen gebeurt volledig op vrijwillige basis. Ze kunnen respectievelijk rekenen op zes en drie vrijwilligers. Bij de Heirbrugmolen dient wel vermeld te worden dat het gaat om professioneel opgeleide molenaars. Bij beide is er de vraag naar meer concrete logistieke ondersteuning bij hun dagelijkse werking.

4.3.2.4 Publiekswerking

Openingsuren, adressen, prijzen

Organisatie	Adres	Openingstijden	Toegangsprijs
Stadsarchief Lokeren	Torenstraat 1 A 9160 Lokeren	Woensdag van 13.15u tot 17.15u, wekdagen op afspraak	Niet van toepassing
Stedelijk Museum Lokeren	Markt 15 9160 Lokeren	Tijdelijk gesloten. Na heropening dinsdag, woensdag, donderdag en vrijdag van 14u tot 17u en op zondag van 10u tot 12u en van 14u tot 17u	Gratis. Geleide groepsbezoeken 2,70 euro per persoon (minimaal 40 euro per groep), tot 18 jaar 1,35 per persoon
Huis Thuysbaert	Stationsplein 10 9160 Lokeren	Alle activiteiten van het museum vinden hier plaats tot heropening, dinsdag, woensdag, donderdag en vrijdag van 14u tot 17u en op zondag van 10u tot 12u en van 14u tot 17u	gratis
VZW Durme	Molsbergenstraat 1 9160 Lokeren	Alle werkdagen tijdens kantooruren. Weekendactiviteiten in het natuurreservaat	

Heirbrugmolen	Kapellestraat 73 9160 Lokeren	Elke 2 ^{de} en 4 ^{de} zondag van de maand. Soms aparte maaldagen	
---------------	-------------------------------------	--	--

Vermits de Heemkundige Kring De Souvereinen geen vaste locatie heeft, is deze hier niet opgenomen.

Deelname aan evenementen

	Erfgoeddag	Open Monumentendag	Andere
Stadsarchief Lokeren	ja	Ja	Occasioneel medewerking aan tentoonstellingen
Stedelijk Museum Lokeren	ja	Ja	Jaarlijks eigen thema tentoonstellingen en tentoonstellingen van derden die in overeenstemming zijn met de missie van het museum
VZW Durme	nee	Nee	
Heirbrugmolen	ja	Ja	Open Molendag Maaldagen Blinden project

Zowel het Stedelijk Museum Lokeren als het Stadsarchief Lokeren brengen regelmatig gelegenheidspublicaties uit. De vraag werd dan ook gesteld of de Erfgoedcel Waasland, naast publiekswerking, een stimulerende rol zou kunnen spelen in wetenschappelijk en historisch onderzoek. De Heemkundige Kring De Souvereinen geeft driemaandelijks het Tijdschrift De Souvereinen uit en werkt mee aan diverse publicaties.

4.3.2.5 Budget

Het Stadsarchief Lokeren en het Stedelijk Museum verzekeren hun werking door aparte posten in de Lokerse begroting. De Heirbrugmolen is eveneens financieel afhankelijk van de stad en zorgt daarnaast voor eigen inkomsten door inkomgelden. De Heemkundige Kring De Souvereinen krijgt een subsidie via de cultuurraad, die via een verdeelsleutel gelden toekent aan de verenigingen. Daarnaast genereert de Heemkundige Kring De Souvereinen ook inkomsten uit de lidgelden. De Vlaamse Gemeenschap tenslotte betoelaagt de Heemkundige Kring De Souvereinen voor haar publicatie. VZW Durme krijgt gelden vanuit regionale en landelijk natuurbeschermingsverenigingen.

4.4 DEELCOLLECTIES ROEREND ERFGOED

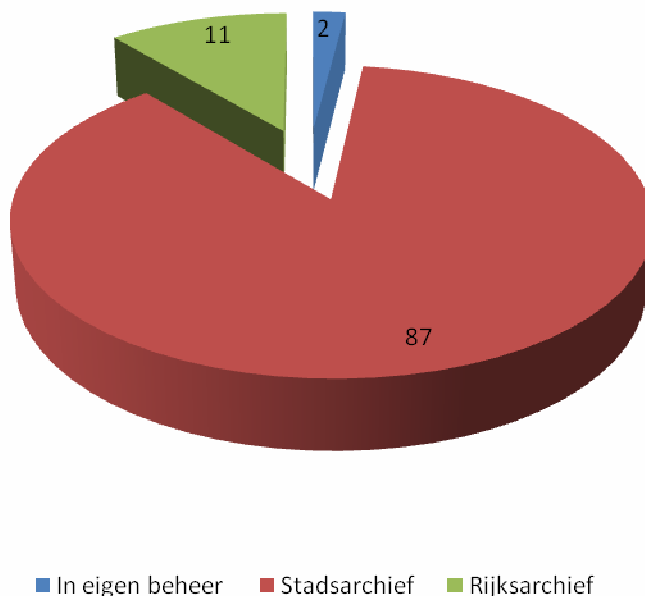
In Lokeren zijn het vooral de professionele organisaties die erfgoed beheren en bewaren. Zowel de Heemkundige Kring De Souvereinen als de Heirbrugmolen hebben geen kernactiviteit naar erfgoedbeheer.

4.4.1 Archieven

Naam deelcollectie	Naam organisatie	In meter	Procentueel
Notaris Juliaan Matthys Lokeren	Rijksarchief Beveren (Lokeren)	10	0,8
Notaris P. De Meirman Lokeren	Rijksarchief Beveren (Lokeren)	125	9,4
Notaris M.E. Thuysbaert Lokeren	Rijksarchief Beveren (Lokeren)	2	0,2
Notaris J. Van Winckel Lokeren	Rijksarchief Beveren (Lokeren)	12	0,9
Archief ancien régime	Stadsarchief Lokeren	30	2,3
Archief Lokeren tot fusie	Stadsarchief Lokeren	30	2,3
Hedendaags archief Lokeren	Stadsarchief Lokeren	1000	75,3
Ancien régime archief Daknam	Stadsarchief Lokeren	10	0,8
Ancien régime archief Eksaarde	Stadsarchief Lokeren	10	0,8
Hedendaags archief Daknam	Stadsarchief Lokeren	15	1,1
Hedendaags archief Eksaarde	Stadsarchief Lokeren	15	1,1
OCMW en voorlopers	Stadsarchief Lokeren	20	1,5
Archief pater Gustaaf Drossens	Stadsarchief Lokeren	3	0,2
Archief notaris Jozef Van Winckel	Stadsarchief Lokeren	3	0,2
Archief Pater De Meester	Stadsarchief Lokeren	5	0,4
Archief Jazzclub	Stadsarchief Lokeren	2	0,2
Archief 'Reporter 17", Hubert Van de Vijver	Stadsarchief Lokeren	3	0,2
Archief hechteniskamp (1944-1947)	Stadsarchief Lokeren	3	0,2
Archief VZW Durme	VZW Durme Lokeren	25	1,9
OLV Hemelvaart Eksaarde	Kerkfabriek	3	0,2
Sint-Anna Heirbrug	Kerkfabriek	1	0,1
Sint-Antonius van Padua	Kerkfabriek	1	0,1
Totaal		1328	100,0

Een groot deel van de archieven heeft betrekking op het moderne en hedendaags archief van de stad Lokeren. Het volgende schema geeft een indruk van de procentuele verdeling tussen het Rijksarchief, het Stadsarchief Lokeren en het archief in eigen beheer. Dit laatste heeft voornamelijk betrekking op de archieven van VZW Durme.

Lokeren procentuele verdeling naar bewaarplaats archieven

De actieve rol van het Stadsarchief Lokeren vertaalt zich ook in het hoog aantal bewaarde archieven. De archieven beperken zich wel tot statische archieven. Deze functie als beheerder van Lokerse openbare en private archieven kan verder uitgebouwd worden. In het kader van een intergemeentelijke samenwerking, zou Lokeren een stimulans kunnen zijn voor de archiefwerking in andere gemeenten zonder archiefdienst.

4.4.2 Documentatie

De meeste deelcollecties werden in meter uitgedrukt behalve de affiches die het Stadsarchief Lokeren bewaart.

Naam organisatie	Naam deelcollectie	Omvang deelcollectie
Heemkundige Kring De Souvereinen	Prentkaarten	4m
Heemkundige Kring De Souvereinen	Foto's	2m
Heemkundige Kring De Souvereinen	Documentatiemappen	5m
Stadsarchief Lokeren	Affiches	1500 stuks
Stadsarchief Lokeren	Kaarten	20m
Stadsarchief Lokeren	Doodsbrieven en doodsprentjes	4m
Stadsarchief Lokeren	Foto's	8m
Stedelijk museum Lokeren	Foto's	30m
VZW Durme Lokeren	Dia's en foto's	10m

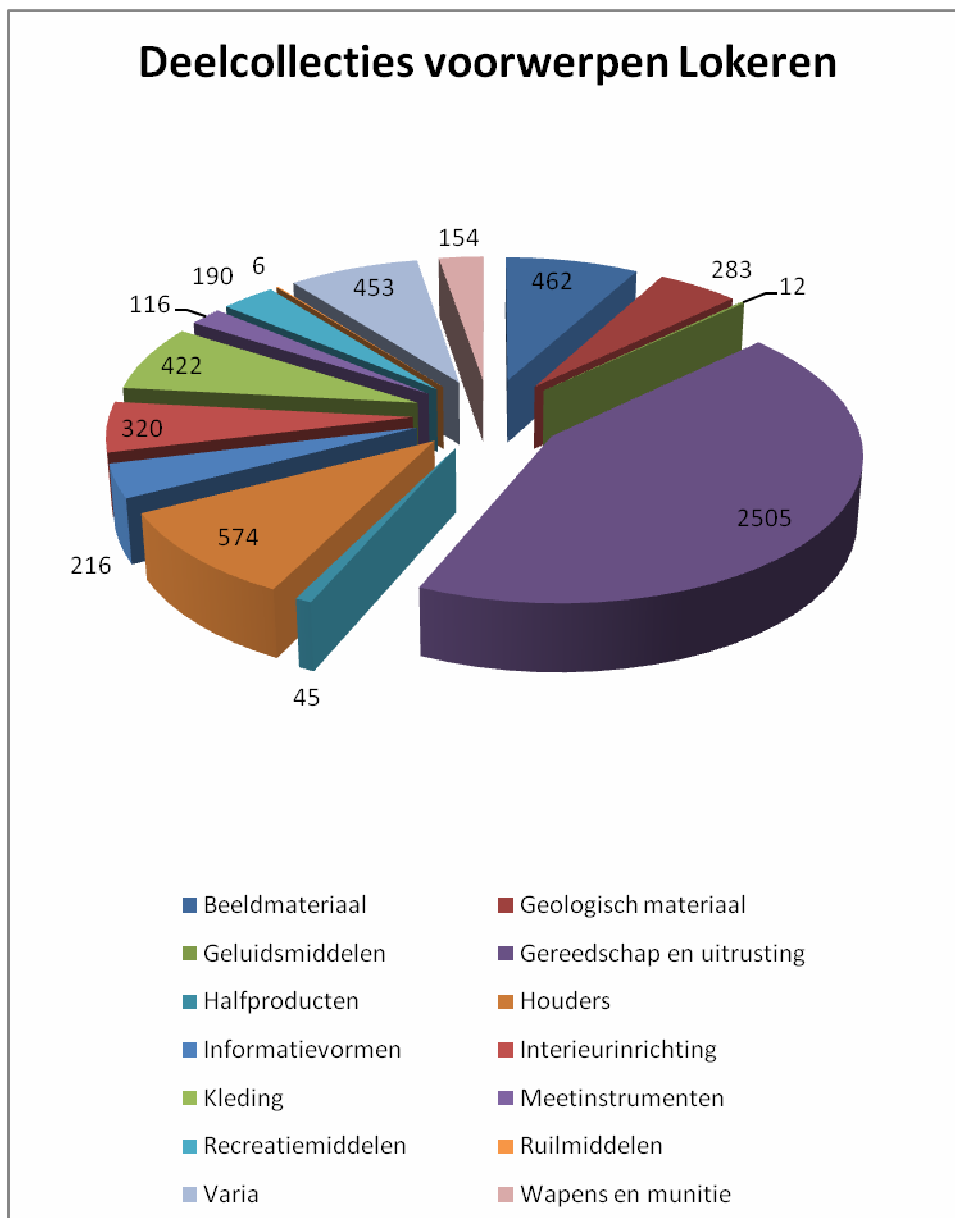
4.4.3 Bibliotheek

Er werden vijf deelcollecties aangetroffen die betrekking hebben op de bibliotheekwerking:

- Heemkundige Kring De Souvereinen: ruilabonnements heemkundige kringen uit de regio
- Stadsarchief Lokeren: lokale kranten en publicaties over de Lokerse geschiedenis
- Stedelijk Museum Lokeren: publicaties over Lokerse geschiedenis
- VZW Durme: boeken met betrekking tot natuurbescherming.

4.4.4 Voorwerpen

In totaal werden 130 deelcollecties voorwerpen getraceerd, honderd behoren tot het Stedelijk Museum, 28 tot de kerkfabrieken en één tot VZW Durme (archeologische vondsten) en één tot de Heirbrugmolen. Samen zijn ze goed voor 5758 voorwerpen, waarvan de procentuele verdeling in de volgende grafiek te zien is.

4.4.5 Registratie

Ongeveer 75% van de deelcollecties is geregistreerd en geautomatiseerd. Er wordt hard gewerkt om de overige 25% ook te registreren. In het registratiebeleid werden en worden duidelijke prioriteiten gelegd. De digitalisering is voornamelijk de verdienste van het Stedelijk Museum Lokeren. Het museum is aangesloten bij het MovE-project. De collectie is te raadplegen via www.museuminzicht.be

Bij de registratie kunnen de volgende twee punten nog vermeld worden:

1. VZW Durme wenst deel te nemen aan de Beeldbank Waasland om op die manier haar unieke deelcollectie foto's en dia's verder te ontsluiten voor het grote publiek. De vraag is zeker legitiem aangezien de vereniging een unieke fotocollectie heeft over het natuurgebied. Hiertoe zijn twee acties nodig: de scanning van het beeldmateriaal en de concrete begeleiding van de vrijwilligers.
2. Het Stedelijk Museum Lokeren ontsluit zijn collectie op twee manieren. De eerste invalshoek is de afkomst of het gebruik van de voorwerpen. Er wordt eerst een onderverdeling gemaakt in afdelingen en daarna worden daar collecties aan gekoppeld. De volgende afdelingen, met in het cursief de collecties, worden onderscheiden:
  - *Archeologie*: Egypte, Rome, oudheid, prehistorie, Spanje
  - *Beroepsleven*: algemeen, apotheker, arts, bakker, barometermaker, borstelmaker, brandweerman, dienstmeid, drukker, haarsnijder, hoedenmaker, kantoorbiedende, kapper, klompenmaker, kuiper, kerkbewerker, landbouwer, landmeter, militair, naaister, politiemans, rijkswachter, schoenmaker, schrijnwerker, slager, smid, steenkapper, strodekker, textielbewerker, touwslager, vlasbewerker, winkelier, zeeman
  - *Dagelijks leven*: geboorte en doop, communie, verloving en huwelijk, dood en begrafenissen, kindertijd, onderwijs, huisraad, mode, hygiëne
  - *Kunst en geschiedenis*: Lokeren, nationaal
  - *Ontspanning*: feest, film, fotografie, huisvlijt, muziek, kaartspel, reizen, herberg, schuttersgilde, sport en spel, duivensport, vinkenzetting, pijp en tabak
  - *Religie*: privé en publiek

Deze invalshoek wordt gebruikt om de collectie te presenteren en op te slaan in het depot.

De tweede invalshoek is die van de voorwerpen zelf, terwijl de eerste eerder een functionele invalshoek is. Voor de tweede worden objectcategorieën gebruikt: *architecturale elementen, beeldhouwwerken, boeken, decoratie, drukwerk, eretekens, foto- en filmbenodigdheden, gereedschap, gilden, grafiek, haardgerei, juwelen, kantoorbenedigdheden, keukengerei, kleding, kledingaccessoires, lichaamsverzorging, machines, meetinstrumenten, meubilair, militaria, munten, miniatuur, munten, muziekinstrumenten, organisch materiaal, optische instrumenten, presentatie, recipiënten, religieuze objecten, schilderijen, schoolgerief, schoonmaakartikelen, souvenirs, speelgoed, sportbenodigdheden, textielonderhoud, toestellen, vaatwerk, varia, vlak textiel, vrije tijd.*

In deze tweede invalshoek wordt dus abstractie gemaakt van de functie van de voorwerpen. Een beenhouwersmes en het kuipersmateriaal van een slager zitten in dezelfde categorie van gereedschap.

De tweede invalshoek, objectcategorie, wordt dus best steeds in combinatie met de eerste, de functionele, gelezen.

De twee invalshoeken kunnen samengevat worden op twee assen:

Objectcategorie Collectie	Gereedschap	Meetinstrumenten	Kleding	Enzovoort
Apotheker	X	X	X	
Bakker	X		X	
Slager	X	X	X	
Enzovoort				

De ontsluiting van de informatie op www.museuminzicht.be verloopt niet altijd even gemakkelijk, omdat de consultatie van de databank het zoeken op twee assen zou moeten combineren. Een meer thematische ontsluiting - aan de hand van collectie en niet aan de hand van de objectcategorie – zou de ontsluiting van de databank dus veel publieksgerichter maken.

Deze databank sluit dus het best aan bij voorwerpen met minder contextgebonden informatie, zoals een schilderij of een beeldhouwwerk. Dit zijn voorwerpen op zich en ze moeten niet noodzakelijk in samenhang met andere 'gelezen' of 'bekeken' worden. Voorwerpen uit het dagelijks en beroepsleven kunnen echter niet zonder die context. Wat betekent immers een paar schoenen zonder een broek of jas?

Vanuit deze ervaring is het goed een discussie te houden over de wijze waarop dit opgevangen kan worden in een databank, zodanig dat zowel het voorwerp zelf als de functie of de context van het voorwerp duidelijk wordt.

4.4.6 Datering

Behalve de archeologische, prehistorische en Grieks-Romeinse stukken, zijn de oudste stukken terug te vinden in de archieven. De aanwezigheid van voornamelijk ancien régime archief van zowel de stad, het OCMW als de kerkfabrieken maakt van het Stadsarchief Lokeren een bron voor historisch onderzoek. Voor de voorwerpen is het moeilijk een omvattende verdeling op te maken, aangezien de meeste deelcollecties over verschillende periodes reiken. Algemeen gesteld worden stukken bewaard die dateren uit de 19de en eerste helft van de 20ste eeuw. Vier van de 41 deelcollecties gaan terug tot de 16de eeuw. In de kerkfabrieken dateren de meeste stukken uit de 15de tot de 19de eeuw.

4.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden

Door de uitgebouwde werking van de diensten, zowel op het vlak van preservering als conservering, zijn er nauwelijks schades vast gesteld. Bij de kerkfabrieken stelt zich een algemeen probleem: kerken en onbewoonde pastorijen kennen een wisselende temperatuur en relatieve vochtigheid.

4.4.8 Gebondenheid en belang

Voor wat betreft de archieven is er een evidente gebondenheid aan de archiefvormer zelf, hetzij in de vorm van een instelling (stad, kerkfabriek) hetzij een persoon (notaris, pastoor). Voor VZW Durme en het Stedelijk Museum primeert de gebondenheid aan een plaats, respectievelijk het Molsbroek en de stad Lokeren. Het belang van de deelcollecties is eerder lokaal te noemen. Nochtans wordt dit meermaals overstegen in het Stedelijk Museum Lokeren, meer vanuit de geschiedenis van de instelling dan louter geografisch gezien. In 1896 nam een groep verzamelaars het initiatief om in Lokeren een Stedelijk Museum in te richten. Dit in navolging van heel wat Europese steden die op het einde van de 19de eeuw regionale musea met een historisch-archeologisch karakter oprichtten. De initiatiefnemers waren industriëlen en juristen die een belangstelling koesterden voor het verre verleden en meestal zelf beschikten over kabinetten met kunstobjecten. Zij verzamelden antiquiteiten, bijvoorbeeld uit de Klassieke Oudheid. Dit verklaart de aanwezigheid van archeologisch materiaal uit Rome, Egypte en de prehistorie.

Langzaam aan werden musea minder elitair opgevat en de toegang werd voor een ruimer publiek mogelijk gemaakt. Hierdoor verruimde in de tweede helft van de 20ste eeuw ook het aandachtsveld van het te verzamelen en te bewaren erfgoed. De ambachtelijke wereld van voor de Industriële Revolutie kwam als referentieperiode in beeld.

Tot op vandaag (h)erkennen mensen bepaalde facetten uit dit gereconstrueerde dagelijks leven. Het bewaarde erfgoed biedt met andere woorden een meerwaarde doordat mensen geconfronteerd worden met een verleden dat ofwel zij zelf ofwel hun voorouders gekend hebben.

Maar ook vanuit een andere invalshoek is dit 'erfgoed' interessant en van belang te noemen.

Het geeft ons immers een goed beeld van hoe mensen in de 19de en 20ste eeuw het begrip erfgoed invulden. Door zorgvuldig om te gaan met dit erfgoed worden tevens de getuigen van het erfgoeddenken in heden en verleden bewaard. Dit kan een aanleiding vormen tot verder verdieping van het denken over erfgoed en het belang ervan²².

4.5 SLOTBESCHOUWINGEN EN AANBEVELINGEN

Lokeren is een stad met een bijzonder rijk erfgoed. De erfgoedwerking kent een sterke basis. De openbare diensten kennen reeds een lange traditie. Daarnaast is het wetenschappelijk onderzoek een

---

²² GIELEN (P.) e.a., *In de schaduw van het heden. Het geheugen van de erfgoedsector*, Antwerpen, CBV, 2004.
DEVOS (G.), COPPIETERS (G.), LEMAYEUR (B.) en SAS (B.), *Gids van bedrijfsarchieven en archieven bij werkgevers-, werknemers- en beroepsverenigingen in de provincie Antwerpen. Resultaten van twee enquêtes gehouden door het Centrum voor Bedrijfs geschiedenis, UFSIA, Universiteit Antwerpen*, Brussel, 2002.

bijzonder aandachtspunt en werken veel vrijwilligers actief mee aan de uitbouw van de erfgoedwerking. De begeleiding van de erfgoedbewaarders zoals de kerkfabrieken kan nog geoptimaliseerd worden.

4.5.1 Aanbevelingen

- Er dient een oplossing gevonden te worden voor de depotwerking. Zoals hierboven aangegeven zoekt het Stedelijk Museum Lokeren naar een oplossing voor de opslag van de collectie. Het is een dringend probleem, omdat het huidige groot depot zal verdwijnen binnen vijf jaar.
- Er is vraag naar de evaluatie van het MovE invulformulier in verband met de invoer van contextgebonden informatie en de gepubliceerde velden op www.museuminzicht.be.
- Op lokaal niveau zou de verdere uitbouw van de personeelsbezetting onder de aandacht moeten geplaatst worden.
- VZW Durme vraagt om deel te nemen aan de beeldbank. Hiervoor is wel begeleiding nodig.
- Verdere uitbouw van de begeleiding en ondersteuning van vrijwilligers.

5. SINT-GILLIS-WAAS

5.1 ALGEMEEN

5.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte

Sint-Gillis-Waas is qua inwoneraantal één van de kleinere gemeenten van het Waasland. De gemeente had op 1 januari 2007 18.164 inwoners. De gemeente heeft een oppervlakte van 55 km².

5.1.2 Deelgemeenten

Sint-Gillis-Waas is een fusiegemeente met de deelgemeenten De Klinge, Meerdonk, Sint-Gillis-Waas en Sint-Pauwels. De deelgemeente De Klinge vormde tussen 1794 en 1815 met het Zeeuwse Clinge één gemeente. Meerdonk was maar vanaf 1845 een zelfstandige gemeente, daarvoor was het een kerkdorp van Vrasene (nu deelgemeente van Beveren).

5.1.3 Respondenten

Voor het onderzoek naar de deelcollecties roerend erfgoed zijn een aantal plaatsbezoeken afgelegd bij verschillende organisaties die erfgoed bewaren of beheren in de gemeente.

Naam organisatie	Naam respondent	Functie	Datum bezoek
Folkloregroep 'De Klomp'	Eric De Keyzer	Secretaris	12 juli 2007
Gemeentearchief	Kenneth Colleman	Gemeentearchivaris	17 augustus 2007
OCMW	Katrien De Donder, Annick Van Lokeren	Administratieve medewerkers	13 juli 2007

Belgische Vereniging voor Paleontologie	Luc Van Gysel	Voorzitter	22 augustus 2007
Volkskunstgroep Drieske Nijpers	Wim Van Oppens	Groepsleider	11 juli 2007
Heemkundige Kring De Kluiuze	Luc Ruymbeke Romain D'Hollander	Voorzitter Oud-voorzitter	20 augustus 2007

5.1.4 Kerkfabrieken

Het roerende erfgoed van de kerken is onderzocht door middel van een schriftelijke enquête. Als er geen enquête is ingevuld, is informatie over archieven en ander roerend patrimonium opgezocht bij het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK, www.kikirpa.be).

Parochie	Enquête ingevuld	Informatie bij Rijksarchief aanwezig	Informatie bij KIK aanwezig
Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart, De Klinge	ja	ja	nee
Sint-Gillis, Sint-Gillis-Waas	nee	nee	ja
Sint-Paulus, Sint-Pauwels	nee	ja	nee

5.2 CULTUUR IN SINT-GILLIS-WAAS

5.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst

De gemeente heeft een cultuurdienst, maar geen cultuurbeleidscoördinator.

5.2.3 Culturele voorzieningen van de gemeente

Er is een openbare bibliotheek met een hoofdzetel in Sint-Gillis-Waas en drie uitleenposten, in elke deelgemeente één.

Er is een gemeenschapscentrum De Route, Stationstraat 201 bus 1, Sint-Gillis-Waas.

Sinds 2001 is het Tempuscomité actief, dat grootschalige culturele initiatieven, die de werking van de plaatselijke verenigingen overstijgen, organiseert in samenwerking met het gemeenschapscentrum en andere organisaties in de gemeente. Het Tempuscomité bestaat uit een afvaardiging van de Gemeentelijke Cultuurraad en een aantal privé-participanten.

Het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas heeft sinds 2005 een voltijdse archivaris in dienst.

5.2.4 Cultuurraad

De Cultuurraad bestaat uit zeven geledingen:

1. Beeldende kunsten, taal en letteren
2. Podiumkunsten, film, fotografie, radio-omroep en televisie
3. Muziek- en volkskunst
4. Socio-culturele verenigingen

5. Cultuurspreidende verenigingen
6. Vrijtijdsbesteding, toerisme en permanente opvoeding
7. Cultureel patrimonium, musea, culturele en wetenschappelijke organisaties.

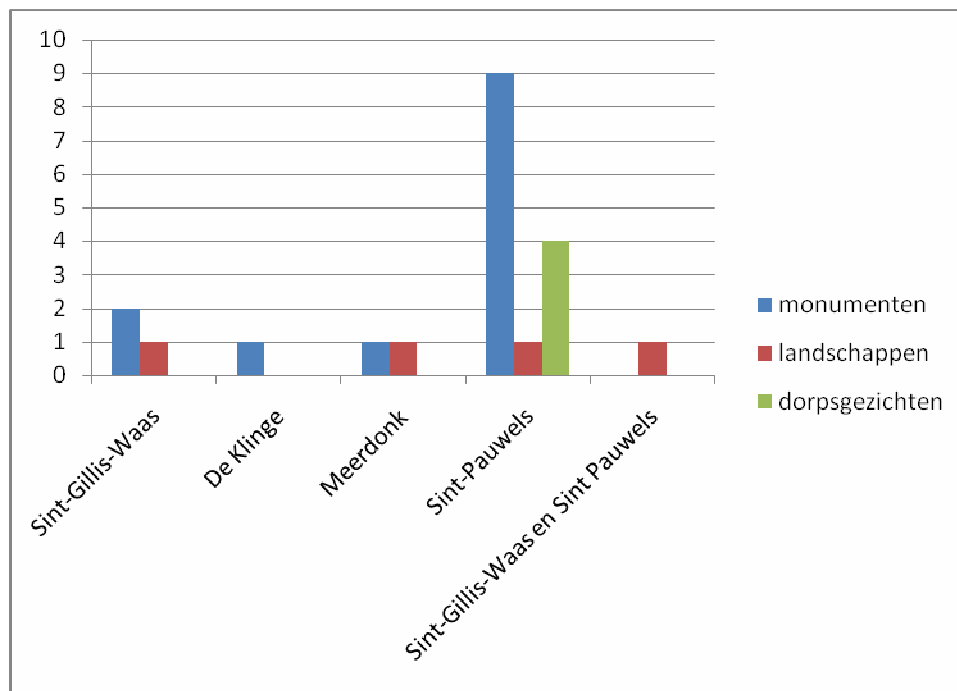
De leden ervan zijn onafhankelijke deskundigen en vertegenwoordigers van plaatselijke verenigingen.

Meer informatie over cultuur in Sint-Gillis-Waas is te vinden op www.sint-gillis-waas.be.

5.3 ERFGOED IN DE GEMEENTE

5.3.1 Beschermd monumenten

In de gemeente zijn dertien beschermde monumenten, drie beschermde landschappen en vier beschermde dorpsgezichten.

5.3.2 Roerend erfgoed

In Sint-Gillis-Waas zijn (afgezien van de kerkfabrieken) twee instellingen die erfgoed beheren, dat wil zeggen dat het erfgoed niet hun belangrijkste opdracht is: het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas en het OCMW-archief. Er zijn vier organisaties die erfgoed bewaren als opdracht hebben: de Heemkundige Kring De Kluize, het Huis van de Evolutie, Folkloregroep De Klomp en Volkskunstgroep Drieske Nijpers.

5.3.2.1 Missie

De verschillende opdrachten blijken uit de missies. Het bewaren van erfgoed staat centraal bij de vier hierboven genoemde organisaties. De focus van de Heemkundige Kring De Kluize is lokaal.

De Heemkundige Kring De Kluize, die het museum beheert, wil de geschiedenis van de gemeente beschrijven aan de hand van beelden (foto's) en teksten. De fotocollectie is het belangrijkste.

Folkloregroep De Klomp en Volkskunstgroep Drieske Nijpers hebben een grotere actieradius. Beide zijn lokaal ingebed, maar hun activiteiten richten zich op een bredere regio en zelfs het buitenland. Beide verenigingen willen het erfgoed levend houden. Folkloregroep De Klomp verzamelt alles wat te maken heeft met de klompenmakerij, leert het ambacht aan en geeft het door aan de volgende generaties. Volkskunstgroep Drieske Nijpers houdt tradities levend met volksdansen uitvoeren, vendelzwaaien, muziek maken en jaarfeesten organiseren.

Het Huis van de Evolutie is van een geheel ander kaliber; het is een museum op basis van een privé-collectie fossielen uit de hele wereld. De missie van het museum luidt: mensen boeien met natuurhistorie, hen confronteren met uitgestorven levende wezens en hen zorgzaam leren omgaan met natuur. Het museum richt zich op het hele land en zelfs het buitenland. Er is weinig inhoudelijke binding van de collectie met de regio, afgezien van enkele stukken die uit de regio afkomstig zijn.

De twee overheidsarchieven, van de gemeente en het OCMW, zijn in de eerste plaats administratieve eenheden, gevormd in het bestuurlijke proces en daarvoor in de eerste plaats bedoeld. De informatie die erin opgeslagen ligt, reikt verder dan administratief en juridisch gebruik. Archief is ook voor burgers van belang in het kader van de openbaarheid van bestuur en als informatiebron over hun woning (bouwvergunningen, plannen) of hun familie (bevolkingsregisters, burgerlijke stand, OCMW-archieven over wezen). Secundair, maar niet onbelangrijk, bevatten deze archieven bronnen voor de lokale sociale, economische en politieke geschiedenis. Het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas neemt een tussenpositie in tussen erfgoedbeheerder en -bewaarder, omdat het voornamelijk statisch archief herbergt en weinig taken heeft op het gebied van hedendaags documentbeheer. De missie van het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas is dan ook eerder die van een erfgoedbewaarder: het erfgoed van de gemeente bewaren voor de toekomst en mensen laten beseffen dat het archief waarde heeft.

5.3.2.2 Huisvesting en depot

De Heemkundige Kring De Kluize en het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas zijn gevestigd in hetzelfde gebouw, het Oud-Vrederecht aan de Kerkstraat in Sint-Gillis-Waas. De Heemkundige Kring De Kluize beschikt over een tweede locatie in het oud gemeentehuis van Sint-Pauwels, Dries 21.

Beide locaties van de Heemkundige Kring De Kluize worden gebruikt als tentoonstellingsruimte.

Het depot bevindt zich in Sint-Gillis-Waas.

Het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas beschikt over twee ruimtes in de kelder en de zolder.

De Heemkundige Kring De Kluize heeft een ruimte in de kelder en ook een deel van de zolder.

Het Oud-Vredegerecht is eigendom van de gemeente.

De Heemkundige Kring De Kluize kampt er met het probleem dat de ruimte in de kelder regelmatig wordt opgeëist voor andere activiteiten, waardoor een deel van de collectie naar de zolder is verhuisd, waar de omstandigheden veel slechter zijn. Heemkundige Kring De Kluize kampt met ruimtegebrek in het depot.

Oud Vredegerecht, Sint-Gillis-Waas

Er zijn meerdere ruimtes in de kelder. Eén ervan is geheel voor het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas.

De ruimte is droog, met daglicht, er zijn redelijke temperaturomstandigheden, weinig schommelingen. Er staan afsluitbare rolkasten op een verhoging tegen wateroverlast. Er zijn brandblussers. Het depot zit op slot en beschikt over twee uitgangen (vluchtwegen). De elektrische leidingen zijn weggewerkt. De ruimte wordt maandelijks schoongemaakt. De andere kelder heeft een iets mindere kwaliteit. Deze is eveneens droog, met daglicht en redelijke temperaturomstandigheden. Maar de ruimte is stoffig doordat stof uit bakstenen in het plafond dwarrelt. Er zijn vaste kasten met open rekken. De veiligheidsomstandigheden zijn dezelfde als in de andere kelder.

De Heemkundige Kring De Kluize beschikt nog over een andere ruimte in de kelder, waar open en gesloten kasten staan met voornamelijk archief en documentair materiaal. Deze ruimte is niet zo stoffig, omdat er geen onbewerkte bakstenen in de ruimte zijn. De omstandigheden zijn verder dezelfde als in de ruimtes van het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas.

De zolder is van veel mindere kwaliteit. Er is direct daglicht en de temperaturomstandigheden zijn slecht vanwege grote schommelingen. Er staan open rekken, zowel voor het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas als voor de Heemkundige Kring De Kluize. Er zijn brandblussers. Het depot zit op slot. Er is geen vluchtweg. De elektrische leidingen zijn deels weggewerkt. De ruimte wordt maandelijks schoongemaakt.

Volkskunstgroep Drieske Nijpers

Volkskunstgroep Drieske Nijpers beschikt over een eigen gebouw. Het depot bevindt zich in het secretariaat in het gebouw. Bibliotheek en documentatie staan er op open rekken, kleding en andere voorwerpen staan in gesloten dozen op rekken achter een gordijn. De ruimte is redelijk donker. Het secretariaat staat vrij vol met de collectie. De souvenirs staan in vitrines in het verenigingslokaal, waar daglicht binnenkomt. Er zijn voorzorgsmaatregelen tegen brand genomen.

Folkloregroep De Klomp

De situatie bij de Klomp is nogal moeilijk. De vereniging beschikt over drie loodsen voor het grote materiaal (klompenmakersapparatuur en gereedschap), waarvan twee heel goed zijn en één lekkage heeft. De vzw is in samenwerking met de gemeente op zoek naar een goed depot en tentoonstellingsruimte. Zo kan de rest van de collectie, die eigendom is van de secretaris en bij hem thuis opgeslagen is, overgedragen worden aan de vzw.

Huis van de Evolutie

Het Huis van de Evolutie is gevestigd in een voormalige winkel. Het gebouw is eigendom van Luc Van Geysel, de bezieler van het museum. Fossielen zijn niet zo gevoelig, waardoor de bewaaromstandigheden niet zo van invloed zijn op hun kwaliteit. De materialen in het museum staan in afgesloten vitrines, de ruimte is donker als er geen bezoekers zijn. Daarnaast zijn er twee depots. Eén ruimte naast het museum, waar fossielen geprepareerd worden. Er staan rekken met dozen en kisten, waarin nog te prepareren fossielen liggen. Het andere depot is de voormalige koelruimte van de winkel, die voorheen in het gebouw gevestigd was. De fossielen liggen in kisten op rekken. Beide depots zijn overvol. Er zijn geen veiligheidsmaatregelen genomen.

OCMW

Het archief van het OCMW is verspreid over twee kelders: één in het OCMW-gebouw zelf en één in het rusthuis op hetzelfde terrein. De medewerkers van het OCMW vermoeden dat de kelders te vochtig zijn, maar hebben dit nog niet gemeten. De kelders zijn redelijk donker. Beide kelders hebben brandvrije deuren. De deuren zijn afgesloten. Er staan deels vaste, deels rolkasten. De depots staan beide vol.

Parochie Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart

Het kerkbestuur van parochie Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart in de Klinge bewaart de archieven op de zolder in de pastorie. De ruimte is donker, maar verder niet aangepast aan het opgeslagen materiaal. De stukken worden in gesloten kasten bewaard, op een open zolder. De ruimte is stoffig. In de kerk is een alarmsysteem, beheerd door de Vlaamse Gemeenschap. Daar is ook een beperkt aantal brandblusapparaten.

5.3.2.3 Personeel en vrijwilligers

Medewerkers

Zoals hierboven al is vermeld, heeft slechts één instelling een professioneel personeelslid, namelijk het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas. De archivaris is nog niet zo lang in dienst (sinds 2005). Hij is voornamelijk bezig met het inventariseren van het oude archief van voor de fusie. Dat ligt in het archiefgebouw (het Oud-Vredegerecht), recentere dossiers staan voor een deel nog in het gemeentehuis.

Heemkundige Kring De Kluiuze heeft 23 actieve leden en nog zes andere vrijwilligers, die de website en het tijdschrift verzorgen. Die laatste groep bestaat uit jonge mensen die 1 specifieke taak willen, maar niet meer. De overige leden houden zich bezig met het digitaliseren van foto's (de hoofdtaak van de vereniging), het fotoarchief onderhouden, invoeren in de Beeldbank Waasland, registreren in MovE, opzoekingen doen, gidsen en open deuren verzorgen. De Heemkundige Kring is gevestigd op twee locaties, in Sint-Gillis-Waas en Sint-Pauwels. Zij zou graag ook in Meerdonk en De Klinge (eventueel samen met Folklore groep De Klomp) een vaste plek krijgen.

Folkloregroep De Klomp kan rekenen op twintig vrijwilligers, die helpen bij de organisatie van allerlei activiteiten, voornamelijk demonstraties, en die zich bezighouden met klompen maken in alle aspecten. Omdat de vrijwilligers in de buurt gezocht worden om praktische redenen (het ambacht aanleren vergt veel tijd) kampt de groep met een tekort aan medewerkers. Het vrijwillige karakter van de vereniging brengt ook met zich mee dat er te weinig geld en tijd is voor een degelijke vergelijkende wetenschappelijke studie van de klompenmakerij in het verleden. De collectie onderbrengen is een belangrijk punt van zorg van de vereniging. Ze is op zoek, samen met de gemeente, naar een geschikte ruimte om alle materiaal (gereedschap en collectie klompen) adequaat onder te brengen.

Het Huis van de Evolutie kan voor de werking rekenen op vier vrijwilligers, maar is hoofdzakelijk het werk van één persoon, Luc Van Gysel. De collectie is grotendeels zijn eigendom, evenals het museumgebouw. De vrijwilligers prepareren de fossielen, helpen bij de inrichting van het museum en verzorgen gidsbeurten. De meest actieve leden werken nog en kunnen niet alles doen. Dat betekent dat heel wat werk blijft liggen, vooral inventarisatie schiet erbij in, evenals het uitbouwen van een bibliotheek.

Volkskunstgroep Drieske Nijpers heeft 49 leden, die dansen, muziek maken en vendelzwaaien. Binnen het bestuur van tien mensen is er een kleine groep mensen die de verantwoordelijkheid draagt voor de dagelijkse leiding. Alle andere functies en de leiding over specifieke werkgroepen nemen de overige bestuursleden op zich. Het gaat dan om het patrimonium beheren en onderhouden, jaarfeesten organiseren, het tijdschrift uitgeven, de dansleiding verzorgen, de jeugdgroep leiden en afvaardigingen verzorgen naar andere organisaties.

Ondersteuning

In het OCMW zijn twee administratieve personeelsleden belast met archiefzorg, maar niet voltijds, ze kunnen er maar één dag per maand aan besteden. Desondanks besteden de medewerkers de nodige zorg aan het archief, zij het dat zij veel vragen hebben over praktische archiefzorg. Ze hebben behoefte aan echte richtlijnen voor archiefbeheer en inhoudelijke ondersteuning. Ze houden wel contact met het Rijksarchief over vernietiging. De archiefmedewerkers zouden een hygrometer willen plaatsen om vocht in kelder te meten. Ze hebben het vermoeden dat die te vochtig is.

Heemkundige Kring De Kluize is gedeeltelijk gevestigd in hetzelfde gebouw dan het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas. Dat leidt tot een goede symbiose, omdat de vrijwilligers van de Heemkundige Kring De Kluize kunnen terugvallen op de expertise van de gemeentearchivaris. Ze zouden daarnaast nog meer contact willen hebben met professionele erfgoedwerkers. De medewerkers van de Heemkundige Kring De Kluize blijven behoefte houden aan vorming, maar deze moet dan wel in het Waasland plaatsvinden. Follow-up van vorming is voor hen eveneens belangrijk, zodat wat geleerd is geïmplementeerd kan worden. De medewerkers hebben goede ervaringen met uitwisseling tussen

grotere groepen bestuursleden en vrijwilligers van kringen zoals in het provinciaal project Over de Muur en zouden die activiteiten graag voortzetten.

5.3.2.4 Publiekswerking

De Heemkundige Kring De Kluize, die op twee locaties gevestigd is, en het Huis van de Evolutie zijn open voor bezoekers, zij het beperkt. Dat komt door het vrijwillige karakter van de werking.

Folklore groep De Klomp en Volkskunstgroep Drieske Nijpers verzorgen demonstraties op locatie, soms in de eigen gemeente, meestal daarbuiten. Folklore groep De Klomp beschikt daarvoor over een eigen tent. Het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas heeft een leeszaal voor bezoekers. Het OCMW-archief is alleen op aanvraag te bezoeken, maar veel aanvragen zijn er niet. De kerkfabriek van De Klinge meldt dat het archief onder strikte voorwaarden met gemotiveerde aanvraag toegankelijk is.

Adressen, openingsuren, prijzen

Organisatie	Adres	Openingstijden	Toegangsprijs	Deelname aan evenementen
Folklore groep De Klomp	Hogenakkerstraat 7, 9170 Sint-Gillis-Waas	Geen eigen gebouw voor publiek. Demonstraties soms op eigen terrein, maar meestal op locatie in een eigen tent	Niet van toepassing	Open Monumentendag, Erfgoeddag, Ambachtelijk Weekend en tal van andere evenementen
Huis van de Evolutie	Lage Kerkwegel 3, 9170 Sint-Gillis-Waas	zaterdag van 10u tot 13u en van 14u tot 17u, zondag van 10u tot 13u en op afspraak	Volwassenen 5 euro studenten 2,50 euro kinderen tot 12 jaar gratis	Open Monumentendag, Nacht van de Geschiedenis
Volkskunstgroep Drieske Nijpers	Pompstraat 2, 9170 Sint-Gillis-Waas	Geen activiteiten voor bezoekers in eigen zaal, geen vaste collectie. Optreden gebeurt elders	Niet van toepassing	Open Monumentendag, Erfgoeddag en evenementen in de gemeente
Heemkundige Kring De Kluize	Kerkstraat 63 en Dries 21, 9170 Sint-Gillis-Waas	1 ^{ste} zondag van de maanden mei tot september, van 10u tot 12.30u (Sint-Pauwels) en de 3 ^{de} zondag van de maanden mei tot augustus van 10u tot 12.30u (Sint-Gillis-Waas) en op afspraak	Gratis	Erfgoeddag, zomertentoonstelling in Roomanmolen, leden werken mee met activiteiten Open Monumentendag
Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas	Kerkstraat 63, 9170 Sint-Gillis-	Maandag voormiddag,	Niet van toepassing	Erfgoeddag

	Waas	donderdag namiddag en na afspraak		
OCMW-archief	Blokstraat 2, 9170 Sint-Gillis-Waas	Op aanvraag	Niet van toepassing	Geen

5.3.2.5 Budget

Aan elke instantie die bezocht is, is gevraagd of deze een specifiek budget voor behoud en beheer van het erfgoed heeft, bijvoorbeeld voor de aankoop van zuurvrije dozen of ander opbergmateriaal, voor schoonmaak of restauraties.

Volksgroep Drieske Nijpers heeft geen afzonderlijk budget, de meeste kledij is van de leden zelf.

Heemkundige Kring De Kluize heeft twee gebouwen van de gemeente ter beschikking als tentoonstellingsruimte en depot. Verder heeft deze vzw geen specifiek budget voor behoud en beheer.

Folklore groep De Klomp besteedt gemiddeld per jaar 150 euro aan technische kosten.

Het Huis van de Evolutie heeft geen afzonderlijk budget voor behoud en beheer. Het beschikt wel over een ruimte en materialen om de fossielen te bewerken.

Het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas besteedt per jaar 1.500 euro aan archiefmateriaal en 500 euro aan vernietiging. Er is een budget van 2.000 euro voor conservatie in aanvraag. Vorig jaar is stevig geïnvesteerd in rolkasten (13.000 euro).

Het OCMW betaalt materiaal voor het archief uit algemene administratieve budgetten.

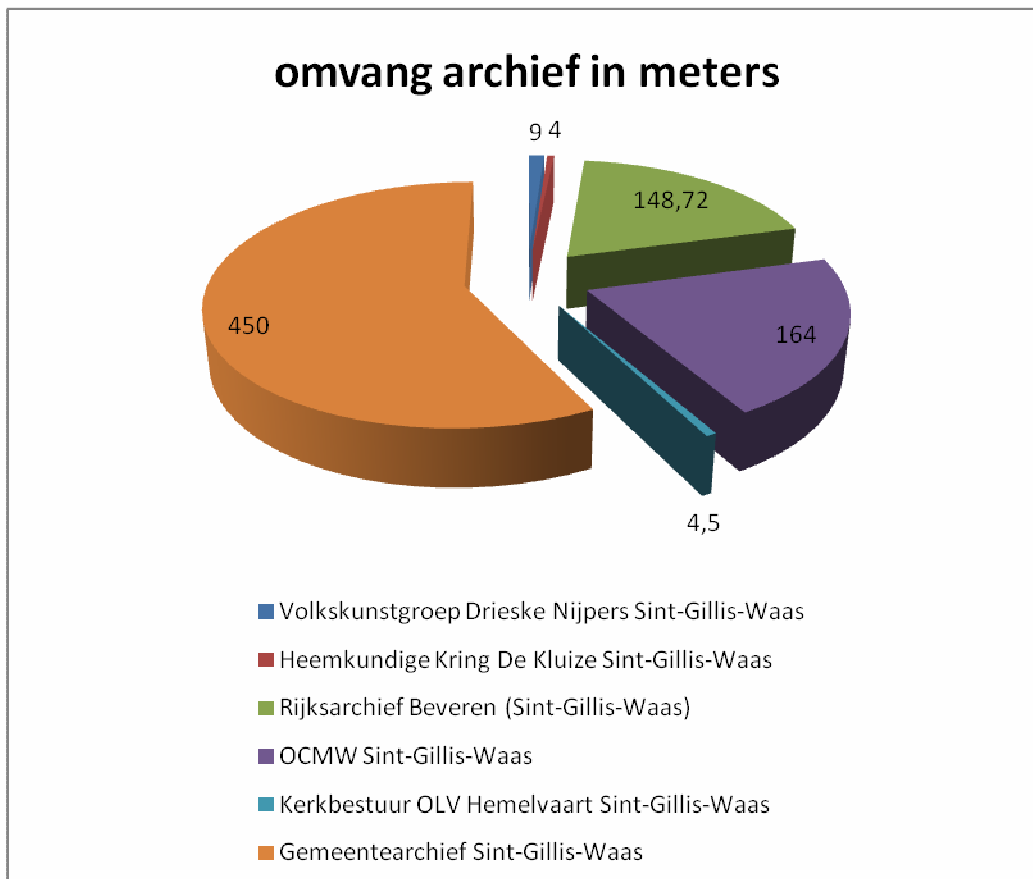
5.4 DEELCOLLECTIES ROEREND ERFGOED

De indeling in deelcollecties is gebeurd in samenspraak met de beheerders. Voor overheidsarchieven gelden indelingscriteria, die zoveel mogelijk gevolgd zijn. Als al een indeling bestond in deelcollecties of andere categorieën, is deze eveneens gevolgd. De indeling van gemeente en OCMW-archieven is gebeurd op basis van bestaande administratieve indelingen. Het enige materiaal dat niet in de gemeente bewaard wordt, maar wel direct afkomstig is ervan, zijn de archieven die gedeponeed zijn in het Rijksarchief in Beveren. Deze zijn in dit overzicht mee opgenomen.

5.4.1 Archieven

In totaal wordt 630 meter archief bewaard in de gemeente zelf. Er zijn aanzienlijke hoeveelheden archief gedeponeed in het Rijksarchief. Het gaat om delen van het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas (de deelgemeenten), het archief van het Vredegerecht, het archief van de kerkfabriek van Sint-Pauwels en een notarieel archief. Bij de omvang van de archieven moet in acht genomen worden dat niet van alle kerkfabrieken gegevens over hun archief bekend zijn.

Naam organisatie	Periode	Aantal bestanden	Omvang deelcollectie in meter	Percentage met Rijksarchief	Percentage zonder Rijksarchief
Volksgroep Drieske Nijpers	20 ^{de} eeuw	2	9	1,2	1,4
Heemkundige Kring De Kluize	18 ^{de} -20 ^{de} eeuw	6	4	0,5	0,6
Rijksarchief Beveren	15 ^{de} -20 ^{de} eeuw		148,72	19,1	
OCMW Sint-Gillis-Waas	18 ^{de} -21 ^{de} eeuw		164	21,0	26,0
Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas	16 ^{de} -21 ^{de} eeuw		450	57,7	71,4
Kerkbestuur OLV Hemelvaart Sint-Gillis-Waas			4,5	0,5	0,6
Totaal			780,22		

5.4.2 Documentatie

Documentair materiaal, zoals foto's, kaarten, affiches en doodsprentjes, is te vinden bij Heemkundige Kring De Kluize en Folklore groep De Klomp. De grootste verzamelingen zijn die van de Heemkundige Kring De Kluize. De eerste deelcollectie is de foto's (ongeveer 12.000). Dat is niet verwonderlijk, aangezien de Heemkundige Kring De Kluize zich toelegt op het verzamelen van foto's; nauwkeuriger

gezegd het scannen van foto's, de originelen blijven meestal bij de eigenaars. De tweede grootste deelcollectie vormt doodsprentjes en rouwbrieven (ongeveer 10.000). Daarna volgen postkaarten, met afbeeldingen van klompen (2.000) van Folklore groep De Klomp en afbeeldingen van de gemeente van Heemkundige Kring De Kluize (600). Kleinere deelcollecties zijn affiches (elke vereniging 30) en films (34 van Heemkundige Kring De Kluize en twee van Folklore groep De Klomp). Het kerkbestuur van De Klinge bezit twee plannen.

5.4.3 Bibliotheek

Tijdschriften, brochures en boeken zijn gerangschikt onder de noemer 'bibliotheek'. De werken die hieronder vallen zijn uiteenlopend: van boeken over geschiedenis en erfgoed tot brochures en tijdschriften. Volkskunstgroep Drieske Nijpers heeft een redelijk omvangrijke bibliotheek (500 à 600 boeken) over allerlei aspecten van volksdans en andere tradities, Folklore groep De Klomp heeft een kleine bibliotheek over klompenmakerij (vijftien boeken). Volkskunstgroep Drieske Nijpers beschikt over een eigen tijdschrift (22 jaargangen) en enkele andere titels (tien). Heemkundige Kring De Kluize heeft ruilabonnementen met andere heemkundige kringen (ongeveer vijftig titels) en geeft een eigen tijdschrift uit 'De Kluizenaer', dat viermaal per jaar verschijnt.

Het gemeentearchief beschikt in haar handbibliotheek over een vijftigtal werken, lokaal-historische boeken en algemeen historische publicaties. Het gaat dus om zeer bescheiden collecties.

5.4.4 Voorwerpen

De aard van de verzamelde voorwerpen hangt samen met de missie van de verschillende verenigingen. Hoewel Heemkundige Kring De Kluize zich voornamelijk richt op het verzamelen van foto's, heeft de vereniging toch een aardige hoeveelheid objecten verzameld. Dat verzamelen gebeurt omdat anders deze objecten geheel zouden verdwijnen, wat de leden van de vereniging niet willen laten gebeuren. Folklore groep De Klomp verzamelt alleen materiaal dat een binding heeft met de klompenmakerij. Voor ander materiaal verwijst Folklore groep De Klomp door naar de Heemkundige Kring De Kluize. De allergrootste verzameling is die van het Huis van de Evolutie. Het gaat hier om negen deelcollecties met samen ruim 14.000 voorwerpen (fossielen), die 88 % van het totale aantal voorwerpen in de gemeente uitmaken. De andere 29 deelcollecties bevatten samen 1736 voorwerpen. De verzameling van het Huis van de Evolutie is zo groot en zo specifiek, dat een optelling van alle voorwerpen in de gemeente daardoor erg vertekend wordt. Vandaar dat er twee overzichten van de voorwerpen per topcategorie zijn gemaakt: één met en één zonder de fossielen.

Voorwerpen per topcategorie

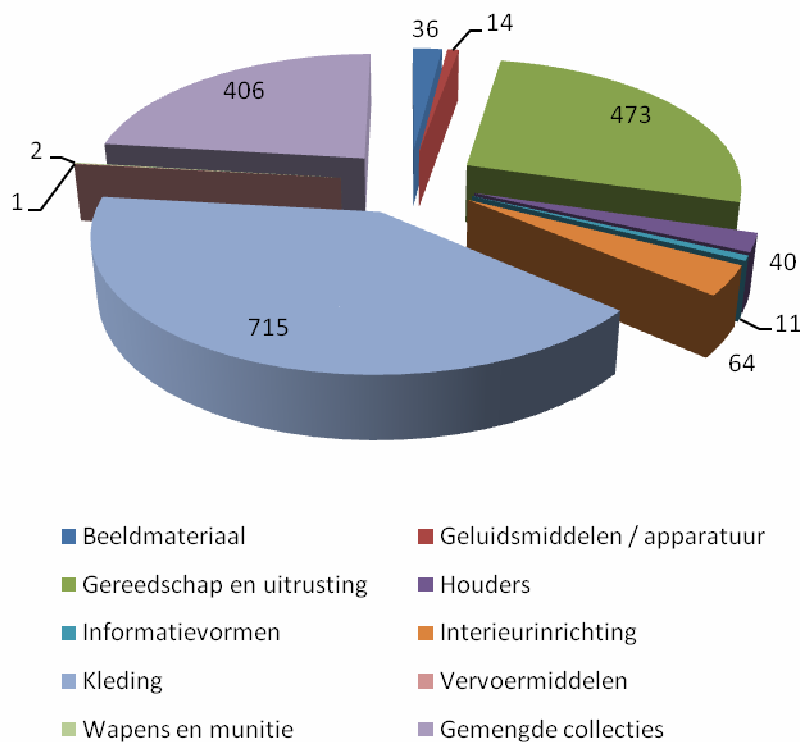
Topcategorie	aantal	percentage²³
Beeldmateriaal	36	
Dierlijk materiaal, plantaardig materiaal	14.020	88
Geluidsmiddelen/apparatuur	14	
Gereedschap en uitrusting	473	3
Houders	40	
Informatievormen	11	
Interieurinrichting	64	
Kleding	715	4,5
Vervoermiddelen	1	
Wapens en munitie	2	
Gemengde deelcollecties (meer dan een topcategorie)	406	2,5
Totaal	15.782	

Voorwerpen per topcategorie zonder verzameling Huis van de Evolutie

Topcategorie	aantal	percentage
Beeldmateriaal	36	2
Geluidsmiddelen/apparatuur	14	0,8
Gereedschap en uitrusting	473	26,8
Houders	40	2,3
Informatievormen	11	0,6
Interieurinrichting	64	3,6
Kleding	715	40,6
Vervoermiddelen	1	0,1
Wapens en munitie	2	0,1
Gemengde deelcollecties (meer dan een topcategorie)	406	2
Totaal	1.762	

²³ De andere categorieën zijn ten opzichte van de grote verzameling fossielen zo klein, dat percentages uitrekenen weinig zin heeft. Alle categorieën bij elkaar vormen 1% van het totaal. Daarom is een 2de verdeling opgenomen, zonder fossielen van het Huis van de Evolutie.

aantal objecten per deelcollectie zonder Huis van de Evolutie

Kleding is de topcategorie met de meeste voorwerpen. Die categorie wordt vooral gevuld met 700 paar klompen van Folkloregroep De Klomp. Gereedschap en uitrusting is de daarop volgende grootste categorie. Deze voorwerpen zijn vooral te vinden bij Heemkundige Kring De Kluize (415 voorwerpen), minder bij Folkloregroep De Klomp (58). Bij Folkloregroep De Klomp is het duidelijk: klompenmakersgereedschap behoort bij de kerntaak van de vereniging. Heemkundige Kring De Kluize verzamelt weliswaar niet in de eerste plaats materiaal, maar blijkt toch nogal wat gereedschappen van vroegere ambachtslieden te herbergen (schoenmaker, wagenmaker, kantklosmateriaal, hoefijzers).

De gemengde deelcollecties (406 voorwerpen) omvatten een niet-onderzochte collectie archeologische vondsten, oud herbergmateriaal van Heemkundige Kring De Kluize en curiosa en souvenirs van Folkloregroep De Klomp en Volkskunstgroep Drieske Nijpers.

De categorie interieurinrichting wordt gevuld met voorwerpen uit twee kerken, in Sint-Gillis zelf en in De Klinge. In hoeverre de telling in de kerk van Sint-Gillis-Waas volledig is, is onzeker, omdat deze inventaris is gemaakt op basis van de databank van het KIK. Die vermeldt niet of alle objecten uit de kerk hierin geregistreerd zijn. De kerkfabriek zelf deed geen opgave.

Beeldmateriaal is een categorie die zeer diverse zaken herbergt. Het gaat hier voornamelijk om beelden en schilderijen uit kerken en beeldmateriaal van een schutterij.

De categorie houders omvat liturgisch vaatwerk en zaken als monstransen en reliekhouders. De kleinste categorieën tenslotte omvatten klokken, bellen en gongs uit kerken (geluidsmiddelen), kerkelijke vaandels en de vlaggen die Volkskunstgroep Drieske Nijpers gebruikt bij het vendelzwaaien, wapens in de Heemkundige Kring De Kluize en een mallejan die gebruikt werd om hout te vervoeren, de grondstof voor klompen.

5.4.5 Registratie

5.4.5.1 Archieven

De mate waarin de archieven geregistreerd zijn, verschilt per instelling. De hoogste registratiegraad is te vinden bij het OCMW-archief en het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas. Vrijwel alle bestanden die zich daar bevinden zijn in meer of mindere mate geïnteriseerd. Van het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas is dat 80%, zij het dat de registratie in het verleden niet altijd even goed gebeurd is en de archivaris die ten dele moet overdoen. De recente stukken van het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas (na 1977) zijn enkel rudimentair geïnteriseerd. Van de meesten is enkel een papieren inventaris beschikbaar.

De archieven van de voorgangers van het OCMW, die zeer klein zijn vergeleken met de bulk van na 1977, zijn niet geïnteriseerd. Een percentage is moeilijk te berekenen, omdat het om bestanden gaat, die niet in meter zijn uitgedrukt. Een schatting van het niet geïnteriseerde deel is minder dan 1% van het totale OCMW-archief is. Afgezien van de bestanden van het OCMW, die allen in Word of Excel zijn geregistreerd, zijn er geen geautomatiseerde bestanden beschikbaar, net zo min als gedigitaliseerde, op enkele foto's van het OCMW na.

De kleinere archiefcollecties zijn vrijwel niet ontsloten. Dat geldt voor het archief van de kerkfabriek OLV Hemelvaart in De Klinge, de persoonsarchieven die Heemkundige Kring De Kluize bewaart en de archieven van Drieske Nijpers. Het schutterijarchief bij Heemkundige Kring De Kluize is wel geïnteriseerd.

De dertien deelcollecties in het Rijksarchief, afkomstig uit de gemeente, zijn alle op papier geïnteriseerd. Een inventaris is meestal via een pdf op internet raadpleegbaar.

De situatie wat betreft registratie van de archieven in en over de gemeente is dus redelijk gunstig, zeker gezien het feit dat er een professionele archivaris in de gemeente is, wiens taak het is het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas verder te ontsluiten. De situatie bij het OCMW is eveneens vrij gunstig, ondanks de geringe personeelsinzet. Het zijn vooral de kleinere organisaties met vrijwillige medewerkers, die met achterstand t.o.v. hun archief kampen. Automatisering is nog niet zo ver gevorderd, van volledige digitalisering is nog geen sprake. Er is wel een belangrijke aanzet gegeven, 65 % van de akten van burgerlijke stand zijn gefotografeerd.

5.4.5.2 Documentatie

De ontsluiting van het belangrijkste documentaire materiaal in de gemeente, foto's, postkaarten en doodsprentjes, is uitstekend. Heemkundige Kring De Kluize, die de grootste verzameling onder zijn hoede heeft, legt zich erop toe deze te digitaliseren. De foto's die de Heemkundige Kring De Kluize scant, worden per deelgemeente en per thema in Excel geregistreerd. Beschrijving van de foto's in MovE staat nog in kinderschoenen. De prentbriefkaarten zijn eveneens gescand en geregistreerd in Excel. De doodsprentjes zijn geklasseerd en deels gescand en geregistreerd in Access. De films die de Heemkundige Kring De Kluize beheert zijn deels gedigitaliseerd. Folklore groep De Klomp heeft een film omgezet op dvd.

De collectie prentbriefkaarten van Folklore groep De Klomp is niet geregistreerd, net zo min als de affiches van Folklore groep De Klomp en Heemkundige Kring De Kluize.

5.4.5.3 Bibliotheek

De registratiegraad van de relatief kleine collectie bibliotheekmateriaal, naslagwerken en tijdschriften, is laag. Dat komt vooral omdat de grootste bibliotheek, die van Volkskunstgroep Drieske Nijpers, maar gedeeltelijk geregistreerd is. De zeer kleine collecties van Folklore groep De Klomp en Heemkundige Kring De Kluize zijn wel geregistreerd.

5.4.5.4 Voorwerpen

De registratiegraad van de voorwerpen verschilt per organisatie. Kerkefabrieken krijgen hulp van de provincie Oost-Vlaanderen bij het inventariseren van hun objecten. Dit is gebeurd bij de kerkfabriek van Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart in De Klinge. Dat kerkbestuur beschikt nu over een complete, professioneel opgestelde inventaris, met foto's van de objecten. Ook de databank van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) slaat gegevens op over objecten van kerkefabrieken. De objecten in de Sint-Egidiuskerk zijn met beschrijving in de databank van het KIK terug te vinden. Het is echter niet duidelijk of de inventaris van het KIK per kerk compleet is en de databank vermeldt evenmin de datum van beschrijving. Van de andere kerken in de gemeente zijn in het kader van dit onderzoek geen gegevens bekend geworden.

In de Heemkundige Kring De Kluize zijn acht van de elf deelcollecties op papier geregistreerd, ruim 70%. De archeologische deelcollectie is ten dele geregistreerd. Twee deelcollecties zijn niet geregistreerd: die met materiaal uit een oude herberg en die met zeer uiteenlopend materiaal, dat recent is verworven. De medewerkers hebben zelf nog weinig zicht op die collectie. De stukken worden opgeslagen omdat ze anders verloren dreigen te gaan, maar zijn een problematisch bezit, want voorwerpen verzamelen is niet de belangrijkste taak van de Heemkundige Kring De Kluize en depotruimte ervoor is schaars.

De situatie van de deelcollecties van Folklore groep De Klomp is uiteenlopend. De klompen uit de privé-verzameling van de secretaris zijn volledig geregistreerd in Excel en gefotografeerd. De andere

materialen zijn niet geregistreerd, op foto's van types messen uit het klompenmakersmateriaal na. Deze voorwerpen worden voornamelijk bij demonstraties gebruikt.

De situatie bij Volkskunstgroep Drieske Nijpers is ietwat apart. De vereniging legt zich niet toe op het verzamelen van voorwerpen. De voorwerpen die gebruikt worden, zoals muziekinstrumenten en vendels, zijn geen erfgoed in de strikte zin van het woord: als ze versleten zijn, worden ze vervangen, hun ouderdom of levensgeschiedenis is niet echt van belang, het gaat om het levend houden van de activiteiten. De voorwerpen zijn alleen een ondersteuning van het immateriële erfgoed en worden daarom ook niet geregistreerd. Van de kleding zijn alleen de oude exemplaren meegeteld, die geschonken zijn door oudere inwoners en die dienen als voorbeeld voor nieuw te maken kledij. De andere voorwerpen, die zij verzamelen, houden verband met hun activiteiten, namelijk optreden in binnen- en buitenland. De souvenirs daarvan vormen een deelcollectie, die maar voor een kleine helft is geregistreerd.

De objecten in het Huis van de Evolutie tenslotte zijn niet geïnventariseerd. Alle voorwerpen in het museum hebben echter wel een label en van alle voorwerpen, ook die in het depot, is een dagboek van de vondsten en een vermelding op de dozen en kratten. Er zijn wel plannen om de collectie te registreren, maar wegens gebrek aan tijd is hier nog geen werk van gemaakt.

Registratiegraad van alle deelcollecties

Deelcollecties	Niet geregistreerd	Geregistreerd	Geautomatiseerd	Gedigitaliseerd
Archieven Totaal 38	8 21%	30 79%	14 37%	0 0%
Documentatie Totaal 8	4 50%	3 37,5%	3 37,5%	5 62,5%
Bibliotheek Totaal 6	3 50%	2 33%	1 17%	0 0%
Voorwerpen Totaal 38	19 50%	19 50%	11 29%	12 32%

De cijfers in dit overzicht moeten voorzichtig gehanteerd worden: de documentaire collecties bijvoorbeeld zijn 'maar' voor 37,5% geregistreerd en geautomatiseerd en voor 62,5% gedigitaliseerd, het betreft hier wel de allergrootste deelcollecties. De situatie is dus veel beter dan deze cijfers doen vermoeden. Wat de voorwerpen betreft zijn de niet-geregistreerde deelcollecties hier de allergrootste; deze 50% omvat meer dan 88 % van alle voorwerpen, want het gaat hier om de deelcollecties van het Huis van de Evolutie. De situatie bij de archieven kan hier redelijk correct uit afgelezen worden. De registratiegraad van de boeken is minder rooskleurig dan uit bovenstaand overzicht blijkt, want de grootste collectie is nauwelijks geregistreerd.

5.4.6 Datering

De archieven omspannen een ruime periode. Vooral de archieven van de kerkfabriek en voormalige gemeenten gaan terug tot in de 15de eeuw. Slechts acht van de 38 deelcollecties stammen van voor 1795, de rest is 19de en 20de eeuws. Vooral het OCMW-archief is zeer recent, de meeste stukken dateren van na 1977.

Al het documentatiemateriaal is laat 19de eeuws (enkele foto's en doodsprentjes), maar vooral 20de eeuws.

Het bibliotheekmateriaal is 20ste en 21ste eeuws.

De datering van de deelcollecties voorwerpen ziet er anders uit met de fossielen van het Huis van de Evolutie dan zonder. Uiteraard zijn de fossielen afkomstig uit een zeer ver verleden en moet daarvoor gewerkt worden met geologische tijdsindelingen. Van de andere deelcollecties blijken vier van de 28 niet-geologische deelcollecties objecten van voor 1800 te bevatten. Drie ervan zijn afkomstig uit kerken, één is schutterijmateriaal, dat bij Heemkundige Kring De Kluize ligt. De overige deelcollecties zijn 19de en 20de eeuws.

5.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden

De depots verschillen van kwaliteit, de bewaaromstandigheden en conditie van de deelcollecties eveneens. Er is bij alle beheerders voldoende bekend dat archiefstukken zuurvrij en lichtdicht verpakt moeten worden, de praktijk is anders, vaak omdat zuurvrij materiaal duur is. Het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas brengt langzamerhand archieven over in zuurvrije dozen.

Over het algemeen is de conditie van de materialen goed. De beheerders en bewaarders besteden daar ook veel zorg aan. Slechts enkele stukken hebben een problematische conditie: een akte van keizer Karel in het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas (die dringend gerestaureerd moet worden), de notariële affiches van de Heemkundige Kring De Kluize (die gescheurd en verkleurd zijn) en een zaagmachine en een collectie klompen van Folklore groep De Klomp. Voor de zaagmachine is geen geld en expertise om die te repareren, de klompen staan in de lekkende loods en zijn al bijna verloren.

5.4.8 Gebondenheid en beland

Voor het archivalische erfgoed dat lokaal bewaard wordt, kan een lokale gebondenheid verondersteld worden: het is ontstaan op de plaats waar het bewaard wordt. Dat klopt voor het overgrote deel van de archivalische deelcollecties: 33 van de 39 zijn lokaal gebonden: die van gemeente, OCMW, de collecties van de kerkfabriek en gemeente in het Rijksarchief en die van de Heemkundige Kring De Kluize. Alleen het liedboek van Drieske Nijpers heeft een regionale binding, omdat het liederen uit het Waasland bevat. De regionale binding geldt ook voor de archieven van het Vredegerecht in het Rijksarchief en het archief van een notaris.

Het documentaire erfgoed is al even lokaal gebonden als het archivalische. Dit is logisch; het gaat om materiaal afkomstig uit de gemeente of van personen in de gemeente of de organisatie. Dat geldt

vooral voor de foto's en doodsprentjes, de grootste deelcollecties. Alleen het documentaire materiaal van de Folkloregroep De Klomp is niet strikt regionaal gebonden, soms is het zelfs nationaal of internationaal gebonden.

Boeken, brochures, kranten en tijdschriften zijn minder lokaal gebonden. Naast de lokale kranten en tijdschriften gaat het om algemenere werken over geschiedenis, heemkunde of andere verwante disciplines.

De gebondenheid van de voorwerpen is per organisatie verschillend.

20 van de 38 deelcollecties (52%) zijn lokaal gebonden. De deelcollecties van Heemkundige Kring De Kluize zijn op één na (de archeologische collectie, die uit de regio afkomstig is) lokaal gebonden. Dat geldt ook voor de voorwerpen van de kerkfabrieken. Die zijn lokaal gebonden omdat ze ter plaatse gebruikt en bewaard worden. Negen van de 38 deelcollecties zijn regionaal gebonden (24%).

De voorwerpen van Folkloregroep De Klomp hebben een lokale verankering. Klompenmakerij was een belangrijk plaatselijk ambacht, maar heeft een band met de bredere regio, waarin klompenmakerij veel voorkwam.

De voorwerpen van Volkskunstgroep Drieske Nijpers zijn niet typisch lokaal, ze zijn gebonden aan tradities in een bredere regio. De overige negen deelcollecties (24%) zijn van het Huis van de Evolutie. Zoals al gemeld, zijn deze niet gebonden aan de streek; de fossielen zijn afkomstig van over de hele wereld en eerder bij toeval in de streek bewaard.

Er is gepeild naar het belang van de deelcollecties voor enerzijds de organisatie zelf: wat betekent de deelcollectie voor de organisatie, sluit het bewaren ervan aan bij de missie van de organisatie? En anderzijds is gevraagd naar het belang van de deelcollecties voor het Waasland. De antwoorden op deze vragen van de collectiebeheerders zijn zeer uiteenlopend, ze zijn gegeven vanuit hun perspectief en worden hier ook zo weergegeven.

Heemkundige Kring De Kluize acht het zijn taak om materiaal van verenigingen die verdwijnen te bewaren. Vanuit diezelfde zorg bewaren zij persoonlijke archieven. Vanuit de missie van de vereniging heeft Volkskunstgroep Drieske Nijpers volksliederen uit de regio verzameld.

Voor alle verenigingen die documentatie verzamelen staat deze activiteit in verband met hun missie. Voor Heemkundige Kring De Kluize is dit de belangrijkste opdracht, voor Folkloregroep De Klomp en Drieske Nijpers is de documentatie nodig als omkadering van de werking en voor studie. Hetzelfde geldt voor de bibliotheekmaterialen.

Het verzamelen van foto's, films en prentbriefkaarten heeft naast een documentaire waarde, die vooral lokaal is, een emotionele waarde: het herkennen van situaties en personen is voor (oud)inwoners een directe confrontatie of band met dat verleden.

Voorwerpen verzamelen is voor de verenigingen niet de hoofdtaak. Heemkundige Kring De Kluize probeert voorwerpen aan anderen door te geven, maar de aanbieders van dit materiaal wensen dit

niet altijd aan een andere vereniging door te geven. Wat niet uit Sint-Gillis-Waas komt, heeft de Heemkundige Kring De Kluize liever niet. Er is een behoorlijke verzameling voorwerpen, die herinneren aan ambachten, die in de gemeente beoefend werden. De voorwerpen die Folklore groep De Klomp verzamelt, staan in het teken van het in leven houden van het klompenmakerambacht, dat typisch was voor het dorp De Klinge en een ruimere streek. Datzelfde geldt mutatis mutandis voor de kleding en vendels van Volkskunstgroep Drieske Nijpers, die herinneren aan volkskundige tradities uit de streek. Alleen hun verzameling souvenirs bestempelen zij als matig belangrijk doch alleen voor leden interessant.

De fossielen in het Huis van de Evolutie passen allen in het verhaal van het ontstaan van leven op aarde en moeten daarom getoond worden: alle uitgestalde voorwerpen zijn deel van deze keten en dus van belang om te komen tot het totaalbeeld, dat het museum wil schetsen. Er is geen specifieke band met het Waasland: het verhaal van het museum is universeel, niet specifiek gericht op de streek. De voorwerpen in kerken staan uiteraard direct in verband met het doel van de kerkfabriek: de eredienst mogelijk maken. Er is niet gevraagd naar hun belang voor het Waasland, maar het is duidelijk dat het erfgoed, bewaard en gebruikt in de kerken, mede vorm geeft aan het (religieuze) verhaal van de streek.

5.5 SLOTBESCHOUWINGEN EN AANBEVELINGEN

5.5.1 Inventarisatie

De gemeente herbergt heel wat deelcollecties, die vooral lokaal gebonden zijn. Een groot aantal deelcollecties is geregistreerd. Deze registratie is echter alleen ter plaatste te consulteren. Een gezamenlijk registratiesysteem, dat via internet raadpleegbaar is, zoals bijvoorbeeld MovE voor museumcollecties van musea, kan deze collecties voor een breder publiek toegankelijk maken. De meeste collecties zijn onderling verwant, gebonden aan de geschiedenis en tradities in de gemeente en de streek. Alleen de collectie van het Huis van de Evolutie valt hier geheel buiten. De Heemkundige Kring De Kluize valt terecht terug op de professionele archivaris, de enige professionele erfgoedwerker in de gemeente. Anderen doen dat niet, terwijl er wel behoefte is aan raad en daad, bijvoorbeeld bij het OCMW-archief. Het is wel de vraag hoeveel ondersteuning de archivaris kan geven naast zijn eigenlijke werk. Het opzetten van een structureel overlegorgaan voor de erfgoedwerking kan zorgen voor een betere doorstroming van informatie en onderlinge afstemming.

5.5.2 Depots

De bewaaromstandigheden zijn op de meeste plaatsen redelijk tot goed; dat geldt ook voor de conditie van de meeste materialen. Folklore groep De Klomp kampt met depotproblemen, die deels weerslag hebben op de conditie van de collectie.

De ruimte in de depots is op de meeste plaatsen een probleem. Heemkundige Kring De Kluize kampt met een gebrek aan bergruimte, waarvoor de gemeente wel een helpende hand reikt met extra ruimte,

maar wel op een andere plaats dan het huidige depot. Het OCMW-archief zit vol, het Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas heeft enige groeiruin.

5.5.3 Aanbevelingen

- Breng de actoren rond erfgoed in de gemeente bijeen in een structureel overlegorgaan voor de erfgoedwerking.
- Werk een gezamenlijke oplossing voor alle erfgoeddepots in de gemeente uit.

6. SINT-NIKLAAS

6.1 ALGEMEEN

6.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte

Sint-Niklaas had op 1 januari 2007 70.016 inwoners. De stad heeft een oppervlakte van 83,8 km².

6.1.2 Deelgemeenten

Sint-Niklaas is een fusiegemeente en omvat de deelgemeenten Belsele, Nieuwkerken, Sinaai en Sint-Niklaas.

6.1.3 Respondenten

Voor het onderzoek naar de deelcollecties roerend erfgoed zijn een aantal plaatsbezoeken afgelegd bij verschillende organisaties die erfgoed bewaren of beheren in de gemeente.

Naam organisatie	Naam respondent	Functie	Datum bezoek
Archeologische Dienst Waasland	Rudiger Van Hove	directeur	6 juli 2007
Bibliotheca Wasiana	Johan De Vriendt	documentalist	3 september 2007
Heemkundige Kring Den Dissel	Etienne De Meester	bestuurslid vzw Sinaai leeft	8 september 2007
Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700	Guido Van Havere	conservator	17 augustus 2007 17 september 2007
Historisch Pijp- en Tabaksmuseum	Richard Thiron	conservator	15 oktober 2007
Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas	Alfred Van der Gucht	voorzitter	10 juli 2007 11 september 2007 18 september 2007
OCMW Sint-Niklaas	Tjeu van Diessen	secretaris	28 augustus 2007
Regionaal Politiemuseum en -documentatiecentrum	Gunther Vael	voorzitter	27 augustus 2007
Reynaertgenootschap	Rik van Daele	voorzitter	21 augustus 2007
Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen	Luc Vermeulen	bibliothecaris	23 oktober 2007

Stadsarchief Sint-Niklaas	Piet Van Bouchaute	archivaris	8 juli 2007
Stedelijke Musea Sint-Niklaas	Els Baetens	Stafmedewerker inventarisatie	29 augustus 2007
Tinelmuseum	Jo De Vos	secretaris vzw, conservator	28 augustus 2007
Vlaamse Vereniging voor Familiekunde – Afdeling Land van Waas	Luc De Backer	voorzitter ondergroep	10 juli 2007
Volkskunstgroep Boerke Naas	Dirk Adriaenssens	bestuurslid	19 augustus 2007

6.1.4 Kerkfabrieken

Het roerende erfgoed van de kerken is onderzocht door middel van een schriftelijke enquête. Als er geen enquête is ingevuld, is informatie over archieven en ander roerend patrimonium opgezocht bij het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK, www.kikirpa.be).

Parochie	Enquête ingevuld	Informatie bij Rijksarchief aanwezig	Informatie bij KIK aanwezig	Datum bezoek
Sint-Jozef	ja	nee	ja	21 augustus 2007
Heilig Hart	ja	nee	ja	
Kristus Koning	ja	nee	ja	
OLV van Bijstand	nee	nee	ja	
Sint-Jan de Doper	ja	nee	nee	
Sint-Johannes Bosco	ja	nee	nee	
Sint-Antonius	nee	nee	ja	
Sint-Niklaas (of Sint-Nicolaas)	nee	nee	ja	
Sint-Andreas en Sint-Ghislenus Belsele	nee	ja	nee	
Sint-Catharina Sinaai	nee	ja	ja	
OLV Ten Bos Nieuwkerken	nee	ja	nee	

6.2 CULTUUR IN SINT-NIKLAAS

6.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst

Er is een dienst cultuur van de stad, met een cultuurbeleidscoördinator, Irida Verellen en cultuurconsulent, Ronny De Mulder. De stad heeft een cultuurbeleidsplan.

6.2.2 Culturele voorzieningen van de stad

De stad Sint-Niklaas heeft een uitgebreide culturele infrastructuur.

De stad beschikt over een hoofdbibliotheek met acht filialen. De hoofdbibliotheek is gevestigd op het Hendrik Heymanplein.

Het Cultuurcentrum Sint-Niklaas is gevestigd op diverse locaties. Er is een stadsschouwburg, een museumtheater op de site Zwijgershoek en diverse andere zalen. Het cultuurcentrum heeft een aanbod van podiumkunsten, vrije ateliers, jeugd- en scholenprogramma's en organiseert verschillende projecten.

De Stedelijke Musea Sint-Niklaas omvatten het Mercatormuseum, de Salons voor Schone Kunsten, het Internationaal Exlibriscentrum, het Zwijgershoekmuseum en het Breigoedmuseum.

Het Stadsarchief is gevestigd in het gebouw van de Openbare Bibliotheek.

Er is een stedelijke academie voor schone kunsten en er is een stedelijke academie voor muziek, woord en dans.

6.2.3 Cultuurraad

De stad beschikt over een cultuurraad, waarbij de culturele en de socio-culturele verenigingen zijn aangesloten. Deze is de intermediair tussen het stadsbestuur en culturele verenigingen en organisaties in de stad. De cultuurraad geeft adviezen over het cultuurbeleid aan het stadsbestuur, onder andere bij het opstellen van het cultuurbeleidsplan.

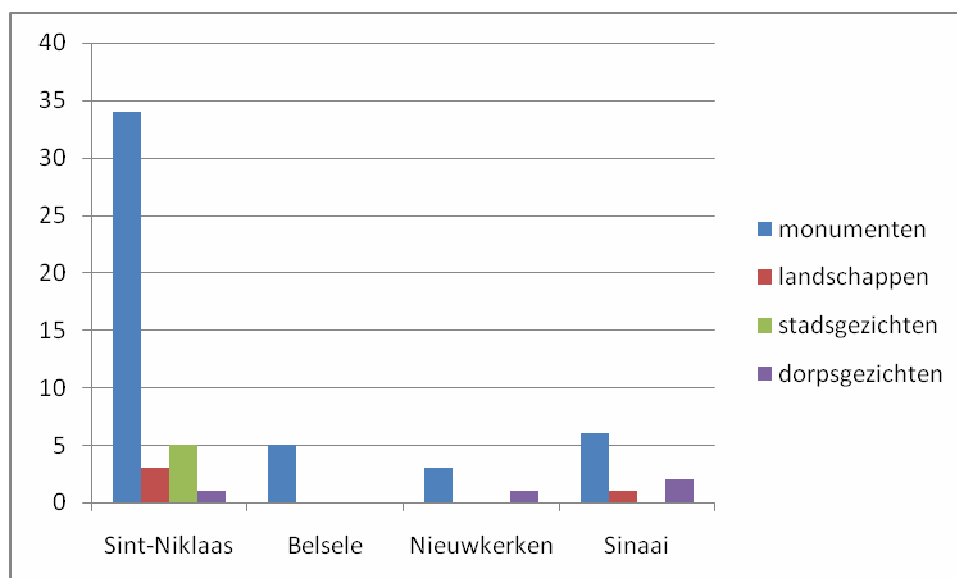
De cultuurraad is opgedeeld in drie deelraden, voor sociaal-cultureel werk, kunsten en erfgoed.

Meer informatie over cultuur in Sint-Niklaas is te vinden op www.sint-niklaas.be.

6.3 ERFGOED IN DE STAD

6.3.1 Beschermd monumenten

In Sint-Niklaas en deelgemeenten zijn 48 beschermde monumenten, vier landschappen, vijf stadsgezichten en vier dorpsgezichten.

6.3.2 Roerend erfgoed

Naast de organisaties van de stad zelf zijn er private erfgoedorganisaties, waaronder een aantal grote met een rijke traditie. Er is geen scherp onderscheid te maken tussen de private organisaties en die van de stad, omdat de stad sommige ervan onderdak verleent, collecties vermengd zijn en de private organisaties lange tijd de rol vervulden die stadsdiensten nu vervullen. Om zicht te krijgen op de verwevenheid en de eigenheid van de verschillende organisaties, volgt hier een kort overzicht van de verschillende organisaties. Sommige organisaties, gevestigd in Sint-Niklaas, hebben een regionale of zelfs nog bredere werking. Ook dat fenomeen zal nog verder belicht worden.

Er is een onderscheid tussen organisaties die erfgoed bewaren (dat wil zeggen dat erfgoed niet hun belangrijkste opdracht is) en organisaties die erfgoed beheren (hun werkveld is wel primair het erfgoed).

Tot de erfgoedbewaarders behoren de kerkfabrieken, het stads- en het OCMW-archief (die beide erfgoedbewaarder zijn binnen het bredere verband van de stad en het OCMW). De kerkfabrieken zijn door middel van een schriftelijke enquête bevroegd; gegevens over de andere kerkfabrieken zijn gevonden in de databank en de gedrukte inventarissen van het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (www.kikirpa.be). Deze gegevens zijn in deze analyse mee verwerkt.

De erfgoedbeheerders zijn de Stedelijke Musea Sint-Niklaas, de Bibliotheca Wasiana, de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, de Archeologische Dienst Waasland, de heemkundige kringen Den Dissel en Nieuwkerken-Waas 200/700, het Tinelmuseum, het Regionaal Politiemuseum en -documentatiecentrum, het Reynaertgenootschap, het Sint-Nicolaasgenootschap, het Historisch Pijp- en Tabaksmuseum en Volkskunstgroep Boerke Naas. Een wat aparte plaats neemt de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde - Afdeling Waasland in. Deze bewaart zelf geen erfgoed, maar bewerkt het wel.

6.3.2.1 Missie

Alle bezochte organisaties is gevraagd hun missie te formuleren. De verschillende opdrachten blijken uit de missies. De erfgoedbeheerders met een lokale focus en missie zijn de twee heemkundige kringen Den Dissel en Nieuwkerken-Waas 200/700.

Heemkundige Kring Den Dissel in Sinaai is een zeer jonge vereniging (in 2004 opgericht), die over een kleine collectie beschikt. De vereniging stelt zich ten doel: “de bevordering van de studie van de plaatselijke geschiedschrijving en alle andere aspecten van de lokale heemkunde - promotie, bevestiging en beschutting van het lokale erfgoed, vervoering en het behoud van heemkundig erfgoed”. Heemkundige Kring Den Dissel werkt mee aan tentoonstellingen over Sinaai en bouwt een documentatiecentrum over Sinaai uit.

De Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 (opgericht in 1996) stelt zich als doel “het bewaren van erfgoed van Nieuwkerken (archief en voorwerpen). Het volksleven in Nieuwkerken vroeger registreren.” De Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 doet dit onder andere door het openhouden van een museum.

Het Tinelmuseum en het Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen hebben zowel een lokale binding en opdracht als een bredere focus.

Het Tinelmuseum in Sinaai richt zich op: “de gedachtenis aan Tinel in Sinaai en daarbuiten levendig houden, met speciale aandacht voor zijn jeugd (die hij tot zijn 9de doorbracht in Sinaai).” Het dorp Sinaai heeft de componist Edgar Tinel herdacht vanaf de jaren 1950 met feesten en andere activiteiten. Naast de lokale bevolking richt het museum zich op muzikliefhebbers in het algemeen.

Het Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen is enerzijds actief in Sint-Niklaas zelf en anderzijds op heel Vlaanderen gericht. Het genootschap spant zich in voor “de instandhouding, de herwaardering en de studie van de Sinterklaasgebruiken in Vlaanderen en Sint-Niklaas, door wetenschappelijke, folkloristische, culturele, sociale en artistieke activiteiten.”

De andere erfgoedbewaarders richten zich op een groter gebied van Sint-Niklaas.

De Stedelijke Musea Sint-Niklaas bestaan uit het Mercatormuseum, de Salons voor Schone Kunsten, het Internationaal Exlibriscentrum, het Breigoedmuseum en het museum Zwijgershoek. Het geheel ondergaat momenteel een grote reorganisatie. De missie luidde: “Het museum is opgebouwd rond drie assen: kunst, cartografie en cultuurgeschiedenis. Het verzamelt, inventariseert, bestudeert en ontsluit voorwerpen rond deze thema's voor drie belangrijke doelgroepen: scholen, groepen, en individuele bezoekers”. In het kader van de reorganisatie, waarbij ook de collecties van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en de Archeologische Dienst Waasland betrokken zijn, zal het museum, dat voortaan Ste.M heet, in 2008 een nieuwe missie formuleren. Het museum vervult een regionale functie.

De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (KOKW) is een organisatie met een lange traditie. Het is één van de oudste historische kringen van Vlaanderen. Opgericht in de 19de eeuw door notabelen uit Sint-Niklaas, heeft de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas vanaf dat moment intensief objecten, documenten en boeken verzameld. De focus lag daarbij op het hele Waasland. De grootste opdracht is het publiceren van de Annalen (nu deel 110). Deze bevatten bouwstenen voor de geschiedenis van de regio. Daarnaast legt de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas zich toe op het beschikbaar stellen van de bibliotheek, het documentatiecentrum en het archief. Over de toekomst van de museale verzameling beraadt de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas zich momenteel. De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas heeft de intentie het beheer van de voorwerpen over te

dragen aan de stad en zich te concentreren op verwerving en beheer van archief, documentatie en bibliotheek.

De Vlaamse Vereniging voor Familiekunde – Afdeling Land van Waas heeft als doelstelling “het organiseren en coördineren van de activiteiten in verband met genealogie en heraldiek in het Land van Waas; het stimuleren van het familieonderzoek, door opleiding, en aanmoediging tot het samenstellen van een echte familiegeschiedenis; het in stand houden van het centrum, noodzakelijk voor het samenbrengen en inventariseren van de door de vereniging verworven items”. De Vlaamse Vereniging voor Familiekunde - Afdeling Land van Waas heeft een documentatiecentrum, maar beheert zelf geen bronnen voor het familieonderzoek.

Het Reynaertgenootschap legt zich toe op “het bestuderen van de rijkdom van het Reynaertverhaal, het bewaren van dat erfgoed, het overbrengen en het vulgariseren”. Het genootschap wil een verbinding tot stand brengen tussen wat er op lokaal niveau en internationaal niveau rond Reynaert gebeurt.

De Bibliotheca Wasiana is een bewaarbibliotheek die “alles wat gedrukt, geschreven of op band, plaat of cd is opgenomen over het Waasland of door Waaslanders en voor zijn bewoners bewaart en beschikbaar stelt”.

De Archeologische Dienst Waasland heeft als missie: “zorg voor het archeologische patrimonium van het Waasland, waarbij de aandacht in de eerste plaats gaat naar de behandeling van het bedreigd archeologisch patrimonium”. De organisatie beweegt zich op het vlak van ruimtelijke ordening, cultuur en wetenschap.

Volkskunstgroep Boerke Naas houdt volkskunst in brede zin van het woord levend. De groep is gevestigd in Sint-Niklaas, maar treedt overal in binnen- en buitenland op.

Het Regionaal Politiemuseum en -documentatiecentrum bestaat voornamelijk uit de verzameling van een oud-politieman, aangevuld met materiaal van een gezelligheidsvereniging van oud-politiemensen. Het museum dat er ooit zou moeten komen, zou over het dagelijkse leven van de politie in het Waasland moeten gaan. Voorwerpen en documentatie daarover vormen de kern van de collectie.

De erfgoedbewaarders van de gemeente, OCMW en kerkfabrieken, hebben niet als eerste taak omgang met het erfgoed. De twee overheidsarchieven, van gemeente en OCMW, zijn administratieve eenheden, gevormd in het bestuurlijke proces en daarvoor in de eerste plaats bedoeld. Toch reikt de informatie, die erin opgeslagen ligt, verder dan het administratieve en juridische gebruik. Archief is ook voor burgers van belang in het kader van de openbaarheid van bestuur en als informatiebron over hun woning (bouwvergunningen, plannen) of hun familie (bevolkingsregisters, burgerlijke stand, OCMW-archieven over wezen). Secundair, maar niet onbelangrijk, bevatten deze archieven bronnen voor de

lokale sociale, economische en politieke geschiedenis. Toch neemt het Stadsarchief een tussenpositie in tussen erfgoedbeheerder en -bewaarder, omdat het een rijke verzameling beheert, die verteruggaat in de tijd.

De bezittingen van kerkfabrieken (archieven, gebouwen en voorwerpen) zijn verworven (voorwerpen) en ontstaan (archieven) in het kader van het uitvoeren van de eredienst. Maar ook hiervoor geldt, net als voor de gemeente- en OCMW-archieven, dat hun belang verder reikt dan hun eigen organisatie. De missie van het Stadsarchief Sint-Niklaas weerspiegelt dan ook deze tweeledigheid (beheerder en bewaarder): "het stadsarchief bewaart en ontsluit archiefdocumenten van het stadsbestuur als ondersteuning voor de stadsdiensten, als verantwoording tegenover de burger en vanwege algemeen cultuurhistorisch belang. Het archief draagt kennis en ervaring over aan de erfgoedsector en aan het brede publiek." Het OCMW formuleert de missie van het archief als volgt: "archiefbeheer is een wettelijke verplichting en dient voor historisch onderzoek".

6.3.2.2 Huisvesting en depot

De bovengenoemde verstrengeling van de organisaties in de stad blijkt onder andere uit de huisvesting en de depotwerking. Bij het beschikbaar stellen van huisvesting speelt de stad Sint-Niklaas een belangrijke rol. Uiteraard zijn de stedelijke erfgoedorganisaties, musea, stads- en OCMW-archief, gevestigd in gebouwen van de stad. De Archeologische Dienst Waasland is gevestigd in hetzelfde gebouwencomplex als de Stedelijke Musea Sint-Niklaas. Daarnaast beschikken de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, de Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700, het Tinelmuseum en Heemkundige Kring Den Dissel over gebouwen van de stad Sint-Niklaas. De Bibliotheca Wasiana, een vzw, is ondergebracht in het gebouw en de ruimtes van de openbare bibliotheek en het Stadsarchief Sint-Niklaas. Volkskunstgroep Boerke Naas heeft een eigen gebouw, maar de bibliotheek en het archief zijn ondergebracht bij de stedelijke bibliotheek. De Vlaamse Vereniging voor Familiekunde - Afdeling Land van Waas heeft zijn documentatiecentrum gevestigd in de leeszaal van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Het Sint-Nicolaasgenootschap heeft eveneens documentatie opgeslagen in het gebouw dat de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas gebruikt. De rest van de collectie staat bij leden thuis. Het Historisch Pijp- en Tabaksmuseum is gevestigd in een eigen gebouw. Het Reynaertgenootschap beschikt niet over een eigen gebouw of depotruimte.

Stedelijke Musea Sint-Niklaas en Archeologische Dienst Waasland

De Stedelijke Musea Sint-Niklaas zijn gevestigd in een aantal gebouwen, gelegen aan de Zwijgershoek, de Zamanstraat en de Regentiestraat. Het museum wordt grondig gerenoveerd. Ook het depot wordt geheel vernieuwd. Het nieuwe concept omvat twee depots: een gesloten een half open (waar het publiek in kan, maar niet aan de voorwerpen kan komen). Het halfopen depot wordt beveiligd met plexiglazen platen. De nieuwe depots, die in 2008 in gebruik genomen worden, zullen voorzien zijn van temperatuurcontrole (permanent 18°), speciale sloten en vluchtwegen. Er is geen

systeem voor vochtbeheersing voorzien. Het gesloten depot zal 121m² groot zijn, het open depot 276m².

In de nieuwe depots zal een deel van de collecties van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en de Archeologische Dienst Waasland opgeslagen worden. De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en de Archeologische Dienst Waasland leveren eveneens voorwerpen, die in het nieuwe verhaal van het museum een plaats krijgen.

De Archeologische Dienst Waasland (Regentiestraat 63) waarvan de collecties nu nog verspreid liggen over verscheidene depots, krijgt eveneens een nieuw depot in 2008.

Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas

De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas beschikt over een museumgebouw, een leeszaal en depots in de Zamanstraat (nr. 49). Het museum is gevestigd in een oud herenhuis; de leeszaal en de depots in een ruimte die eraan vast gebouwd is. Het museum is eigenlijk vooral een depot: de ruimtes staan vol voorwerpen. Ze zijn niet beschermd tegen daglicht. Daarnaast liggen er voorwerpen op zolder. In verband met de komende restauratie van het museum pand zal de collectie geïnventariseerd worden en overgebracht worden naar de depots van de Stedelijk Musea Sint-Niklaas.

Er is een oude bibliotheek met daglicht en ruimtes waar het documentatiemateriaal en de archiefstukken staan. De ruimte waar de kostbare atlanten, archiefstukken en foto's staan, is afgesloten, donker en centraal verwarmd. In de leeszaal staan de recente boeken en tijdschriften op open rekken, de kaarten liggen in dichte plannenkasten. In de leeszaal bevindt zich eveneens het documentatiecentrum van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde - Afdeling Land van Waas. In één van de depotruimtes staan gesloten kasten met documentatiemateriaal van het Sint-Nicolaasgenootschap. Het gebouw is beveiligd tegen brand en wordt regelmatig gecontroleerd door de brandweer, zoals alle gebouwen van de stad. Alle ruimtes van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas staan vol.

Stadsarchief Sint-Niklaas

Het Stadsarchief Sint-Niklaas is gevestigd in het gebouw van de openbare bibliotheek, Hendrik Heymanplein 3. Het archief beschikt daar over een leeszaal, een veel te kleine administratieve ruimte en depots in de kelder. In 1996-1997 heeft het Stadsarchief Sint-Niklaas een rapport op laten stellen over de depotwerking door Guy De Witte, conserverings- en restauratiedeskundige. Daaruit blijkt dat de depots in de kelder van het gebouw ongeschikt zijn als archiefbewaarplaats. De kelders zijn nooit bedoeld als depot; het zijn technische ruimtes, met alle brandgevaar van dien. Er is grote kans op wateroverlast en schimmelvorming als gevolg van vocht, de betonnen muren en plafonds zorgen voor stof, er is geen klimatisatie. Kortom: het depot is ongeschikt. Er is wel een evacuatieplan voor het personeel, maar geen plan voor de collecties. Er is een codeslot op de deuren. De ruimtes worden één keer per jaar volledig gereinigd en de vloer wordt regelmatig onderhouden.

Bibliotheca Wasiana en Volkskunstgroep Boerke Naas

Deze omstandigheden gelden ook voor de boeken en stukken van de Bibliotheca Wasiana en het archief en de bibliotheek van Volkskunstgroep Boerke Naas, die beiden eveneens een plaats hebben in de kelders. De Bibliotheca Wasiana beschikt daarnaast over een afgesloten gedeelte van de leeszaal van de stedelijke bibliotheek. In die leeszaal staan alle documentatiemappen en courante monografieën en tijdschriften, in een lichte, erg droge omgeving op open rekken. Er zijn geen brandblussers bij de hand. Er zijn afspraken over de veiligheid (alleen bevoegden mogen in de ruimte). Zowel de gesloten als de open leeszaal (waar de lopende tijdschriften staan) staan onder camerabewaking.

OCMW

Het OCMW is gevestigd op een grote medische campus aan de Lodewijk De Meesterstraat. Het beschikt over vijf af te sluiten ruimtes op een verdieping in een gebouw op de campus van het OCMW (boven het sociale restaurant), tamelijk ver van de kantoren van het OCMW zelf. De ruimtes hebben vaste open rekken, worden verwarmd en zijn lichtdicht. Verder zijn er geen speciale maatregelen genomen. Behalve de ruimte waar de bibliotheek zich bevindt, zijn deze ruimtes overvol.

Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700

De Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 heeft een gebouw in Nieuwkerken, Gyselstraat 110. Daar is het museum gevestigd en bevinden zich enkele depotruimtes en een ruimte voor kleine restauraties en onderhoud van de objecten. Daarnaast heeft het museum een loods voor grote stukken. Het museum en de depots zijn centraal verwarmd; de thermostaat staat op 18°. Het gebouw wordt regelmatig gecontroleerd door de brandweer en er zijn brandveiligheidsmaatregelen genomen. De vrijwilligers maken het gebouw zelf regelmatig schoon. De depotruimtes zijn lichtdicht. Het museum kampt met ruimtegebrek: alle ruimtes staan overvol.

Heemkundige Kring Den Dissel

Heemkundige Kring Den Dissel beschikt sinds kort over een lokaal op de eerste verdieping van het oude gemeentehuis van Sinaai. Het is een nette ruimte, vrij licht (met lichte gordijnen) en centraal verwarmd. Er zijn nog drie lokalen op de verdieping, waar de heemkundige kring eventueel over kan beschikken, zodat er voorlopig geen capaciteitsproblemen zijn. De nog bescheiden collectie is opgesteld in open en gesloten kasten. Er zijn brandveiligheidsmaatregelen genomen zoals in alle gebouwen van de stad. De ruimte zit op slot en het gemeentehuis is beveiligd met codes.

Tinelmuseum

Het Tinelmuseum is gevestigd op de eerste verdieping van het geboortehuis van Edgar Tinel, Tinelstraat 33 in Sinaai. De museumruimte, waar de meeste voorwerpen staan, is lichtdicht en centraal verwarmd. De verwarming staat op een vaste temperatuur. Er zijn brandblussers beneden (waar de academie voor beeldende kunst gevestigd is) en boven, maar niet in het depot. De Stad

Sint-Niklaas poetst. Het depot is een ruimte naast het museum, waar enkele objecten in dichte kasten staan. De omstandigheden zijn er hetzelfde als in het museum. Er is voldoende ruimte in het depot.

De organisaties die over een eigen gebouw of ruimtes beschikken zijn het Historisch Pijp- en Tabaksmuseum, Volkskunstgroep Boerke Naas en het Regionaal Politieuseum en -documentatiecentrum.

Historisch Pijp- en Tabaksmuseum

Het Historisch Pijp- en Tabaksmuseum is gevestigd op de begane grond en de eerste verdieping van een gebouw, Regentiestraat 29. Een deel van het gebouw is eigendom van de bezieler van het museum, Richard Thiron, een ander deel huurt de vereniging van pijprokers (waar hij deel van uitmaakt en dat het museum uitbaat). Vrijwel de hele collectie is tentoongesteld. Er is een zeer kleine ruimte op de begane grond, die als depot dient. Het materiaal staat er in gesloten dozen opgestapeld. Daarnaast zijn er in alle vitrines kasten verwerkt, die ook als depot dienen. Er heerst in alle ruimtes een constante temperatuur, er is centrale verwarming, waardoor het er relatief droog is. Er zijn veiligheidsmaatregelen tegen brand genomen. In het gebouw is een camerasysteem, er zijn borden en noodverlichting naar de uitgang. De ruimtes worden regelmatig geïmagineerd.

Volkskunstgroep Boerke Naas

Volkskunstgroep Boerke Naas heeft een eigen gebouw, Pastoor De Meerleerstraat 94. Dat wordt vooral gebruikt als repetitieruimte voor dansen en vendelzwaaien en als verenigingslokaal. Op de verdieping is een ruimte waar de objecten van de vereniging staan. Die ruimte heeft voldoende capaciteit. Er zijn brandveiligheidsmaatregelen genomen en de ruimte kan worden afgeschermd van licht. De collectie boeken en archief bevindt zich in de Bibliotheca Wasiana.

Regionaal Politieuseum en -documentatiecentrum

Het Regionaal Politieuseum en -documentatiecentrum is eigenlijk een privé-verzameling van één persoon, Gunter Vael. Hij is een verzamelaar met allerlei collecties, onder andere die over de politie. Zijn eigen huis, een ander huis en het verenigingslokaal van oud-politiemensen aan de Raapstraat staan vol met materiaal. De bovenverdieping van het lokaal aan Raapstraat (een voormalig café) doet dienst als depot. Die ruimte is zeer stoffig; er is daglicht. De ruimte staat helemaal vol en is weinig ordelijk. De benedenverdieping is verenigingslokaal en museum. Dat wil zeggen dat er wat voorwerpen staan opgesteld. Het lokaal wordt alleen gebruikt door de vereniging.

Kerken

De kerkbesturen beschikken over het algemeen wel over een ruimte voor hun archief; de objecten staan meestal in de kerk. Enkele kerkbesturen hebben de enquête ingevuld. Daarvan zijn de depotomstandigheden bekend.

Het kerkbestuur van Sint-Jozef, Tereken 5, beschikt over een lokaal in de pastorie, waar het archief ligt. De ruimte is gedeeltelijk beschermd tegen licht (met gordijnen) en centraal verwarmd. De stukken

liggen deels in open, deels in gesloten kasten. De kasten zijn redelijk gevuld, het lokaal staat vrij vol. In de kerk, waar de objecten staan, is vochtigheid gemeten in het kader van de restauratie, die in fasen plaatsvindt. De kerk is redelijk droog, maar uiteraard niet lichtdicht. Er is een branddetectiesysteem en er zijn blussers.

Het kerkbestuur van Sint-Jan de Doper heeft het archief en de documentatie in een aparte ruimte in de pastorie ondergebracht. Er is een brandblusapparaat en de stukken zijn beschermd tegen licht. Ook het kerkbestuur van Kristus Koning bewaart de archiefstukken in de pastorie, waar enkel de elektriciteit is weggewerkt. Andere veiligheidsmaatregelen zijn niet gemeld.

Reynaertgenootschap en Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen

Deze twee organisaties beschikken helemaal niet over een eigen depot. Vooral de situatie van het Reynaertgenootschap is nijpend. De gehele collectie staat in het huis van de voorzitter, Rik Van Daele, in dossierkasten. Op termijn moet de collectie ergens gedeponneerd worden. De vereniging streeft naar het oprichten van een documentatiecentrum over Reynaert.

Het Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen beschikt evenmin over een eigen ruimte, maar heeft de documentaire collectie ondergebracht bij de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, in drie gesloten kasten, waarvan er twee vol zijn. De objecten en een deel van de documentaire collectie (die veel gebruikt wordt) staan bij de documentatiebeheerder, Luc Vermeulen, thuis.

6.3.2.3 Personeel en vrijwilligers

Hieronder staat een volledig overzicht van het aantal professionele krachten en vrijwilligers dat elke organisatie kan inzetten. Er is gepeild naar eventuele samenwerking tussen professionelen en vrijwilligers en naar de noden van de organisaties op het gebied van ondersteuning door het Erfgoedcel Waasland.

Naam organisatie	Personeel in VTE	Taken personeel	Vrijwilligers
Stadsarchief Sint-Niklaas	4,5	twee voltijdse A niveau, een op B-niveau voltijds, C niveau 4/5 administratie, D-niveau halftijds (atelier)	0
Stedelijke Musea Sint-Niklaas	34	totaal 21 VTE 9 stafleden, rest ander personeel	4
Archeologische Dienst Waasland	10	de personeelsformatie bestaat momenteel uit 11 personeelsleden (7 met wetenschappelijke en 4 met technische/administratieve opleiding)	0
Bibliotheca Wasiana	2	documentalist voltijds, halftijdse medewerker die klasseert en een medewerker van bibliotheek die bijspringt	1
OCMW Sint-Niklaas	0,1	archiefbeheer door een secretariaatsmedewerker, die er soms wat tijd kan aan besteden. Mannen van groendienst helpen in winter met dozen verplaatsen en andere klusjes	0

Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas	0		16
Heemkundige Kring Den Dissel	0		12
Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700	0		12 Werkgroep museum en werkgroep archief
Vlaamse Vereniging voor Familiekunde - Afdeling Land van Waas	0		11
Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen	0		10
Reynaertgenootschap	0		10
Tinelmuseum	0		10, 1 conservator voor collectie
Historisch Pijp- en Tabaksmuseum	0		4
Volkskunstgroep Boerke Naas	0		40, waarvan 2 voor collectie
Regionaal Politiemuseum en – documentatie-centrum	0		1

Het beeld is zeer wisselend, zowel bij de professionele als bij de andere organisaties. Nog meer wisselend, als de activiteiten van de medewerkers mee bekeken worden. Die zijn uiteenlopend en worden voor een groot deel bepaald door de doelstellingen van de organisatie.

Het Stadsarchief Sint-Niklaas heeft twee voltijdse archivariissen op A niveau, één voltijds medewerker op B-niveau, één 4/5 medewerker op C niveau voor de administratie, en één halftijds op D-niveau, in het atelier. Deze medewerkers voeren samen alle archieftaken uit. Het archief werkt niet op structurele wijze met vrijwilligers (gebrek aan ruimte), maar wel in het kader van projecten. Op een nieuwe locatie zou dat beter kunnen. Die werking zou dan wel gericht moeten zijn, in projecten en met afgebakende taken. Er zijn regelmatig stagiairs (6de/7de jaar kantoor).

De Stedelijke Musea Sint-Niklaas beschikken over 34 medewerkers, totaal 21 VTE. Negen van hen zijn stafleden, de rest is ander personeel. Er is een personeelslid voor inventarisatie. Het museum doet structureel een beroep op vrijwilligers: op een vrijwilliger voor kunsthistorisch onderzoek naar de collectie Matthys-Vanneste, op drie vrijwilligers voor de collectie breigoed (inventarisatie en onderhoud van de machines). Voor het breigoed bestaat een aparte vzw. De samenwerking verloopt goed, zij het wat op afstand met de vrijwilligers voor de breigoedcollectie. Het museum ziet verbeteringen mogelijk door vorming, vergoeding van vrijwilligers en meer betrokkenheid van de vrijwilligers bij het werkoverleg.

De Archeologische Dienst Waasland is een intergemeentelijk samenwerkingsverband, dat als voornaamste taken heeft: noodonderzoek, inventarisatie, evaluatie en bescherming van vindplaatsen, conservatie en inventarisatie van de archeologische collecties, studie en publicatie van de onderzoeksresultaten en publiekswerking. Daarvoor beschikt de dienst over vijf archeologen, twee geografen en één historicus. De personeelsformatie bestaat uit elf personeelsleden (7 met wetenschappelijke en vier met technische/administratieve opleiding). Het totale aantal personeelsleden is gelijk aan 9,1 VTE. Acht personeelsleden zijn contractueel in dienst van de Archeologische Dienst Waasland, terwijl twee personeelsleden ter beschikking worden gesteld door de gemeente Beveren (1 voltijds en één halftijds) en één (voltijds) personeelslid door de Stad Sint-Niklaas. Er zijn nauwelijks vrijwillige medewerkers (ze zijn wel welkom), wel stagiairs en jobstudenten.

De Bibliotheca Wasiana vzw heeft één voltijdse documentalist en één halftijdse medewerker die klasseert in dienst. Een medewerker van de bibliotheek springt bij met boekverzorging, klasseren en incidenteel tentoonstellingen opbouwen. Daarnaast doet de Bibliotheca Wasiana een beroep op vrijwilligers. Eén vrijwilliger klasseert op vaste basis. Soms zijn er alternatief gestraften in dienst. Daarnaast zijn er vrijwilligers die materiaal leveren. De Bibliotheca Wasiana zou graag stagiairs hebben. De samenwerking met de vrijwilligers verloopt goed en is een steun in de rug voor de bibliotheekmedewerkers. Er blijkt wel een kloof tussen vrijwilligers en professionelen te zijn. Meer informeel overleg zou deze kloof kunnen dichten.

In het OCMW wordt het archiefbeheer verzorgd door een secretariaatsmedewerker, die er soms wat tijd aan kan besteden. In de winter helpen personeelsleden van de groendienst met klussen zoals dozen verplaatsen. Het OCMW pakt het beheer zo efficiënt mogelijk aan, maar stuit op gebrek aan deskundigheid en tijd. Daarom zou hulp bij het inventariseren en gerichte informatie rond wetgeving zeer welkom zijn. De brochure van het Rijksarchief met archiefrichtlijnen voor OCMW's alleen is niet voldoende.

De andere organisaties draaien volledig op niet-betaalde medewerkers. Sommige organisaties kunnen terugvallen op een redelijk omvangrijke groep medewerkers, met een duidelijke taakverdeling. De Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 beschikt over verschillende werkgroepen, waarvan de werkgroep museum acht leden telt en de werkgroep archief vier; daarnaast zijn er nog andere werkgroepen actief. Heemkundige Kring Den Dissel kan terugvallen op een ploeg van zes actieve personen, die zich bezighouden met publiceren, opslaan van fotomateriaal, familiekunde en tentoonstellingen maken.

Het Tinelmuseum beschikt over tien mensen, die rondleidingen verzorgen, concerten regelen en praktische taken uitvoeren. Een conservator beheert de collectie.

De Vlaamse Vereniging voor Familiekunde – Afdeling Land van Waas zet ongeveer elf mensen in, die zich bezighouden met het ontsluiten van genealogische bronnen. één webmaster, vier fotografen en

anderen bewerken archiefdocumenten om cd-roms uit te geven. Ook vullen mensen de databank met huwelijken uit het ancien régime tot 1900 aan en doen bestuursleden permanentie in de leeszaal.

De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas kan terugvallen op zo'n zestien medewerkers, maar dat is in de praktijk lang niet genoeg. Er zijn twee vaste medewerkers die vrijdagvoormiddag werken aan restauraties en onderhoud. Bestuursleden houden permanentie in de leeszaal en anderen inventariseren. Dat is lang niet voldoende om een zo rijke en diverse collectie te beheren en te ontsluiten. Een dergelijk patrimonium beheren gaat de mogelijkheden van vrijwilligers te boven. De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas beraadt zich daarom op de toekomst van de museale collectie, die dringend aan herschikking toe is. De eerste stap daartoe is een inventarisatieproject in 2008, in samenwerking met de Erfgoedcel Waasland en de Stedelijke Musea Sint-Niklaas. De voorzitter Alfred Van der Gucht is het geheugen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Zijn kennis van de collectie is fenomenaal, maar deze kennis moet dringend vastgelegd worden, niet alleen wat de objecten betreft. De hoofdtaken die de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas zich stelt, is het beschikbaar stellen van de bibliotheek, het documentatiecentrum en het archief.

Het Reynaertgenootschap en het Sint-Nicolaasgenootschap zijn beide verenigingen, die tal van activiteiten ontplooiën en daarvoor kunnen rekenen op een tiental medewerkers. Het Sint-Nicolaasgenootschap kan daarbij rekenen op actieve steun van de stad Sint-Niklaas, die de activiteiten rond de heilige zeer belangrijk vindt voor het imago van de stad. Het Reynaertgenootschap daarentegen is wel regionaal ingebed en werkt mee aan allerlei regionale initiatieven rond Reynaert, waarmee de streek zich sterk identificeert, maar stuit op een gebrek aan structurele verankering.

Het Historisch Pijp- en Tabaksmuseum draait voornamelijk op de inzet van één persoon, de conservator Richard Thiron. De collectie is grotendeels van hem, een deel van het museumgebouw ook. Er zijn vier actieve vrijwilligers, die gidsen, de bar doen en het museum onderhouden. Volgens de conservator zijn er weinig problemen rond de werking.

Volkskunstgroep Boerke Naas verkeert in problemen. Het aantal leden neemt gestaag af en er is weinig zicht op verbetering op korte termijn. De traditionele volkscunst waarmee de groep bezig is, dansen en vendelen, spreekt nog weinig mensen aan. Daarnaast kampt de vereniging met het ontbreken van een overkoepelende organisatie. Danspunt biedt hen niets. Er zijn twee leden zeer actief en voortvarend bezig met collectiebeheer. Zij hebben behoefte aan meer vorming rond collectiebeheer.

Het Regionaal Politiemuseum en -documentatiecentrum tenslotte is eigenlijk een "uit de hand gelopen privé-verzameling". Er is geen enkele structurele werking rond de verzameling, afgezien van de inzet van de eigenaar van de collectie. De verbinding met een vereniging van oud-politiemensen is los. De

eigenaar heeft de collectie ooit aan de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas aangeboden, maar deze heeft het aanbod afgewezen.

Gekoppeld aan de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen, die elke organisatie voor het vrijwilligerswerk gemaakt heeft, komt het onderstaande globale beeld naar voren.

Samenwerking tussen vrijwilligers en professionelen

Er is vrij veel samenwerking tussen vrijwilligers en professionelen. De Stedelijke Musea Sint-Niklaas, de Bibliotheca Wasiana en het Stadsarchief Sint-Niklaas werken samen met vrijwilligers, zij het dat het archief huisvestingsproblemen heeft en daardoor minder met vrijwilligers kan werken dan het zou wensen. De Archeologische Dienst Waasland werkt weinig met vrijwilligers, maar wel met stagiairs en jobstudenten. Dit komt onder andere door het specialistische karakter van het werk.

Alle organisaties beoordelen de samenwerking als positief. Daarnaast is er samenwerking tussen de professionele en niet-professionele organisaties: de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde – Afdeling Land van Waas werkt samen met het Stadsarchief Sint-Niklaas; Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 doet regelmatig een beroep op de deskundigheid van de Archeologische Dienst, de Stedelijke Musea Sint-Niklaas en het Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen richten samen jaarlijks het Huis van de Sint in.

Motivatie van de vrijwilligers

De meeste vrijwilligers geven ongeveer dezelfde motivatie voor hun inzet aan: interesse in het onderwerp, zinvolle vrijetijdsbesteding, inzet voor de gemeenschap en de sociale aspecten van het verenigingsleven. Meestal is het niet één van deze motieven, maar een combinatie ervan die hen de energie geeft dit werk te blijven doen.

Swot-analyse

Alle ondervraagde personen hebben zelf een swot-analyse gemaakt van hun vrijwilligerswerk; ook daaruit komen veel parallellen tevoorschijn. Sterke punten die veelvuldig genoemd worden, zijn gedrevenheid, de sociale aspecten van het werk en deskundigheid. Zwakke kanten die veelvuldig naar voren komen zijn de overbelasting van vrijwilligers, het los-vaste engagement, gebrek aan deskundigheid op een bepaald terrein of gebrek aan aansluiting bij grotere gehelen. De meesten zien kansen, zij het op verschillende terreinen: de één ziet kansen in steun van de stad, de ander in het Vlaamse erfgoedbeleid, nog anderen in meer structurele samenwerking tussen professionelen en vrijwilligers. De grootste gemeenschappelijke bedreiging tenslotte is het gebrek aan vrijwilligers, deels veroorzaakt door vergrijzing. De professionele organisaties die met vrijwilligers werken zien twee snelheden bij professionelen en vrijwilligers en als gevolg daarvan een kloof tussen beide groepen.

6.3.2.4 Publiekswerking

Er is uiteraard een verschil in mogelijkheden voor publiekswerking tussen professionele organisaties en organisaties die door vrijwilligers worden beheerd. De professionele organisaties hebben ruimere openingsuren dan die door vrijwilligers worden beheerd. Publiekswerking gebeurt niet alleen door openstelling van de collecties, er zijn ook andere manieren: meewerken aan tentoonstellingen en evenementen, via een tijdschrift en andere publicaties, via een website. De publiekswerking van de bezochte organisaties is niet uitgebreid onderzocht. Het ging in dit onderzoek om de collecties zelf. De valorisering ervan via publiekswerking kan echter niet ontbreken bij de analyse van het volledige collectiebeheer van een organisatie.

Naam organisatie	Adres	Openingstijden	Toegangsprijs
Stedelijke Musea Sint-Niklaas Mercatormuseum	Zamanstraat 49, 9100 Sint-Niklaas	Donderdag tot zaterdag van 14u tot 17u, op zondag van 10u tot 17u. Scholen op afspraak	Volwassenen 2,50 euro, groepen 2,00 euro Scholen buiten Sint-Niklaas 1,50 euro Scholen Sint-Niklaas gratis
Stedelijke Musea Sint-Niklaas Salons voor Schone Kunsten	Stationsstraat 85, 9100 Sint-Niklaas	Donderdag tot zaterdag van 14u tot 17u, op zondag van 10u tot 17u. Scholen op afspraak	Volwassenen 2,50 euro, groepen 1,00 euro Scholen buiten Sint-Niklaas 1,00 euro Scholen Sint-Niklaas gratis
Stedelijke Musea Sint-Niklaas Breiatelier	Zwijgershoek 14 9100 Sint-Niklaas	Op afspraak	Gratis
Stedelijke Musea Sint-Niklaas Exlibriscentrum	Zwijgershoek 14 9100 Sint-Niklaas	Op afspraak	Gratis
Stedelijke Musea Sint-Niklaas Museum Zwijgershoek	Zwijgershoek 14 9100 Sint-Niklaas	Gesloten tot 2008	Nieuwe prijzen in 2008
Stadsarchief Sint-Niklaas	Hendrik Heymanplein 3 9100 Sint-Niklaas	Woensdag- en donderdagnamiddag van 13.30u tot 17u en op afspraak	Gratis
OCMW-archief	Lodewijk De Meesterstraat 3 9100 Sint-Niklaas	Op afspraak	Niet van toepassing
Bibliotheca Wasiana (plus boekencollectie Volkskunstgroep Boerke Naas)	Hendrik Heymanplein 3 9100 Sint-Niklaas	Dinsdag- en woensdagnamiddag van 14u tot 17u en op afspraak. Gerichte vragen kunnen ook gesteld worden via de balie van de leeszaal van de openbare bibliotheek	Niet van toepassing
Archeologische Dienst Waasland	Regentiestraat 63 9100 Sint-Niklaas	Leeszaal op afspraak	Niet van toepassing

Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en Vlaamse Vereniging voor Familiekunde – Afdeling Land van Waas	Zamanstraat 49 9100 Sint-Niklaas	Zaterdag van 14u tot 17u (gesloten in juli) en op afspraak	Niet van toepassing
Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700	Gyselstraat 101 9100 Nieuwkerken - Sint-Niklaas	Dinsdag van 14u tot 16u, elke eerste zondag van de maand van 14u tot 17u, bij speciale gelegenheden en op afspraak	Gratis
Tinelmuseum	Tinelstraat 33 9112 Sinaai	1 ^{ste} zondag in de maand in de zomer en op afspraak	Gratis
Historisch Pijpen- en Tabaksmuseum	Regentiestraat 29 9100 Sint-Niklaas	Zondag van 10u tot 13u en op afspraak voor groepen	
Heemkundige Kring Den Dissel	Dries 21, 9112 Sinaai	De vrijwilligers zijn in het lokaal 2-wekelijks te bereiken op zaterdag van 10u tot 12u	Niet van toepassing
Reynaertgenootschap Vlaanderen	Huis Thuysbaert, Stationsplein 10, 9160 Lokeren	Dinsdag, woensdag, donderdag en vrijdag van 14u tot 17u en op zondag van 10u tot 12u en van 14u tot 17u. Groepen op aanvraag	Gratis

Niet alle organisaties hebben een tentoonstelling of leeszaal. Publiekswerking gebeurt ook op andere manieren.

De Archeologische Dienst Waasland organiseert geleide bezoeken bij opgravingen en workshops en communiceert via publicaties.

Het Reynaertgenootschap communiceert via het tijdschrift Tielcelijn en de e-nieuwsbrief.

Documentatie van het Sint-Nicolaasgenootschap is op aanvraag beschikbaar; het genootschap heeft een nieuwsbrief samen met de Nederlandse zusterorganisatie. Daarnaast verzorgt het genootschap elk jaar in samenwerking met het Huis van de Sint op de zolder van de Salons voor Schone Kunsten. Het Regionaal Politiemuseum en -documentatiecentrum is niet open voor publiek.

Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 en Heemkundige Kring Den Dissel geven een tijdschrift uit. Het tijdschrift van Den Dissel is een onderdeel van een tijdschrift dat in de hele deelgemeente verschijnt.

Van de kerkbesturen meldde het bestuur van Kristus Koning dat het archief beschikbaar is voor onderzoekers.

Er is ook gepeild naar deelname aan landelijke evenementen als Erfgoeddag, Open Monumentendag en Nacht van de Geschiedenis. Dat levert het volgende beeld op (de niet genoemde organisaties nemen nergens aan deel of er zijn geen gegevens van voorhanden):

Naam organisatie	Open Monument endag	Erfgoeddag	Nacht van de Geschiedenis	Andere	Opmerkingen
Stadsarchief Sint-Niklaas		Deed tot nu toe wel mee, maar drempel naar het archief blijkt hoog, er komen te weinig mensen op af. Publieksactiviteiten op andere locaties blijken interessanter	Volgend jaar medewerking aan Nacht van de Geschiedenis		
Tinelmuseum				Deelname aan plaatselijke activiteiten (dan is het museum open)	Muzikale projecten
Stedelijke Musea Sint-Niklaas	Niet altijd	ja			
Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas	Ja	ja		Medewerking buiten Waasland aan allerlei tentoonstellingen	
Vlaamse Vereniging voor Familiekunde – Afdeling Land van Waas		Deelname als het thema aansluit bij de werking			
Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700	Ja			Ambachtelijk Weekend	
Volkskunstgroep Boerke Naas	Dans- en vendeloptredens	Dans- en vendeloptredens			
Heemkundige Kring Den Dissel	Ja		ja		Deelname aan tentoonstellingen en evenementen in het dorp
Reynaertgenootschap					Soms deelname

					aan grote evenementen
Historisch Pijp- en Tabaksmuseum					Deelname aan grote evenementen
Kerk Sint-Jozef	Ja				
Kerk Kristus koning	1 maal				

6.3.2.5 Budget

Aan elke instantie die bezocht is, is gevraagd of deze een specifiek budget voor behoud en beheer van het erfgoed heeft, bijvoorbeeld voor de aankoop van zuurvrije dozen of ander opbergmateriaal, voor schoonmaak of restauraties.

Bij de Archeologische Dienst Waasland werkt de helft van het personeel aan behoud en beheer (opdrachten van derden, die voor de helft door die derde partij betaald worden). Sommige zaken worden uitbesteed (leer, klein hout, glas); voor keramiek en metaal is een eigen restaurator in dienst. Inrichting van twee ateliers, die nu bezig is, kost gemiddeld 150.000 euro. De eigen inbreng van de Archeologische Dienst Waasland voor behoud en beheer is 35.000 euro op jaarbasis inclusief materiaal.

De Bibliotheca Wasiana heeft geen speciaal budget voor behoud en beheer. De kosten van de vzw zijn vervlochten in budgetten van de openbare bibliotheek. Dozen en ander verpakkingsmateriaal worden via de bibliotheek aangekocht.

Volksgroep Boerke Naas heeft zijn archief en boekencollectie ondergebracht in de Bibliotheca Wasiana. Onderhoudskosten voor materiaal dat in de bibliotheek staat komen voor rekening van de Bibliotheca Wasiana. Kleine kosten worden uit de kas betaald.

Heemkundige Kring Den Dissel heeft geen specifiek budget. Eventuele grote kosten kunnen betaald worden via de vzw Sinaai leeft, waar Heemkundige Kring Den Dissel een onderdeel van is. Het gebouw is van de stad, die de exploitatie ervan betaalt.

Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 heeft alleen een kas voor de heemkundige kring als geheel. Het gebouw is van de stad, die de exploitatie ervan betaalt.

De conservator van het Historisch Pijp- en Tabaksmuseum betaalt alle kosten zelf, de inkomsten van het museum zijn voor de huur van de ruimte boven het museum. Het museum is zijn privé-eigendom, evenals vrijwel alle stukken erin.

Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas beschikt niet over een apart budget voor behoud en beheer. De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas krijgt subsidie van Vlaamse gemeenschap en van de Stad Sint-Niklaas voor de publicatie van de Annalen. Daarnaast wordt de kas gespijsd door lidgelden.

Het Stadsarchief Sint-Niklaas beschikt over een bedrag voor werking van het archief als geheel, 38.000 euro per jaar. Het project archief Sint-Nicolaasparochie (2003-2007) kost aan conservering 44.286 euro, gespreid over vier begrotingsjaren. Deze kosten zijn een onderdeel van de werkingskosten. Voor de betaling van grote publieksactiviteiten waaraan het Stadsarchief Sint-Niklaas participeert, worden budgetten uit andere begrotingsposten aangesproken.

Het Sint-Nicolaasgenootschap koopt opbergmateriaal uit het budget voor aanschaf van documentatie.

Het OCMW, het Regionaal Politiemuseum en –documentatiecentrum en het Reynaertgenootschap hebben geen aparte posten voor behoud en beheer.

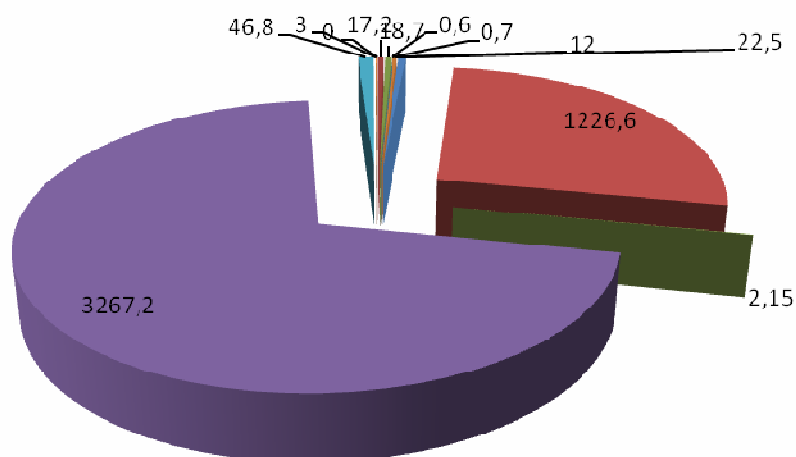
6.4 DEELCOLLECTIES ROEREND ERFGOED

De indeling in deelcollecties is gebeurd in samenspraak met de beheerders. Voor overheidsarchieven gelden indelingscriteria, die zoveel mogelijk gevolgd zijn. Als al een indeling bestond in deelcollecties of andere categorieën, is deze eveneens gevolgd. De indeling van gemeente- en OCMW-archieven is gebeurd op basis van bestaande administratieve indelingen. Het enige materiaal dat niet in de gemeente bewaard wordt, maar wel direct afkomstig is ervan, zijn de archieven die gedeponereerd zijn in het Rijksarchief in Beveren. Deze zijn in dit overzicht mee opgenomen.

6.4.1 Archieven

In totaal is er 4617,665 meter, ofwel ruim 4,5 kilometer archief in Sint-Niklaas. Daarvan wordt bijna alles, 4570,825 meter, in de stad zelf bewaard, de overige 46,84 meter staat in het Rijksarchief Beveren. Het gaat om delen van het stadsarchief van de deelgemeenten, het archief van het Vrederecht, het archief van kerkfabrieken, notariële archieven en het archief van het PMS. Daarnaast zijn er 6929 “bestanden” (losse documenten, mappen, registers), waaronder 138 omslagen of registers in het Rijksarchief Beveren.

archief omvang in meter per instelling Sint-Niklaas

- Bibliotheeca Wasiana
- Heemkundige kring Nieuwkerken-Waas 200/700
- Kerkbestuur Sint Jan de Doper
- Kerkbestuur Sint Johannes Bosco
- Kerkbestuur Sint Jozef
- Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas
- OCMW
- Reynaertgenootschap
- Stadsarchief Sint-Niklaas
- Rijksarchief Beveren
- Volkskunstgroep Boerke Naas

Naam organisatie	Periode	Aantal deelcollecties	Aantal meter	Aantal bestanden ²⁴	Percentage met Rijksarchief	Percentage zonder Rijksarchief
Stadsarchief Sint-Niklaas	13 ^{de} – 21 ^{ste} eeuw	25	3267,175	1263 ²⁵	70,75	71,48
Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas	15 ^{de} – 20 ^{ste} eeuw	2	22,5		0,49	0,49
OCMW	19 ^{de} – 21 ^{ste} eeuw	12	1226,6	1	26,56	26,83

²⁴ Van de bestanden is geen omvang in meters bekend, ze zijn daarom apart genomen en niet meegerekend in de percentages.

²⁵ 258 bescheiden van de Sint-Nicolaasparochie, 604 microfilms en 401 kokers.

Bibliotheeca Wasiana ²⁶	17 ^{de} – 20 ^{ste} eeuw	6	17,2		0,37	0,38
Heemkundige Kring Den Dissel	19 ^{de} – 20 ^{ste} eeuw	1	0,2			
Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700	19 ^{de} – 20 ^{ste} eeuw	4	18,7		0,4	0,41
Historisch Pijpen Tabaksmuseum	20 ^{ste} eeuw	1		5000 ²⁷		
Regionaal Politie­museum en – documentatie­centrum	20 ^{ste} eeuw	1		2		
Reynaert­genootschap	1963-nu	2	2,15		0,05	0,05
Sint-Nicolaas-Genootschap	1989-nu	1		18		
Stedelijke Musea Sint-Niklaas	20 ^{ste} eeuw	1		250		
Tinelmuseum	1875-1912	2		257		
Volkskunstgroep Boerke Naas	1949-2003	1	3		0,06	0,07
Kerkbestuur Sint-Johannes Bosco	1938-1999	1	0,7		0,01	0,01
Kerkbestuur Heilig Hart	1961-nu	2	onbekend			
Kerkbestuur Kristus koning	20 ^{ste} eeuw	2	onbekend			
Kerkbestuur Sint-Jozef	1871-nu	1	12		0,28	0,28
Kerkbestuur Sint-Jan de Doper	1965-nu	2	0,6		0,01	0,01
Rijksarchief Beveren	13 ^{de} – 20 ^{ste} eeuw	14	46,84	138	1,01	
Totaal		81	4617,665	6929	100	100

Het Stadsarchief Sint-Niklaas en het OCMW bezitten de meeste archieven: het Stadsarchief Sint-Niklaas bijna ¾ van het geheel. Er zijn drie bedrijfsarchieven, 25 gemeentearchieven, één gemengd gemeente- en parochiearchief, één handschrift, acht archieven van kerkfabrieken, één kloosterarchief, zes notariële archieven, twaalf OCMW-archieven, twee archieven van overheidsinstellingen, vier parochiearchieven, negen persoons- of familiearchieven, vijf archieven met gevarieerd materiaal en zes verenigingsarchieven.

²⁶ Het betreft hier gemengde bestanden, die geheel bij archief geteld zijn.

²⁷ Het betreft hier archiefmateriaal van het tabaksbedrijf Mignot-De Block, dat bestaat uit objecten, sigarenbanden en archiefmateriaal, samen 5000 objecten en documenten, die geheel bij archief gerekend zijn.

6.4.2 Documentatie

Van de 65 deelcollecties documentair materiaal is de verdeling over de categorieën als volgt.

Categorie	Totaal aantal deelcollecties	Totaal aantal per categorie
Affiches	8	2367
Digitale bestanden	6	691018
Doodsprentjes, rouwbrieven	6	90142
Fiches familiekunde	1	25000
Films en video's	5	309
Foto's, dia's, prentkaarten	14	45297 ²⁸
Geluidsopnames	3	245
Kaarten en plannen	9	1931
Knipsels en knipselmappen	8	5908, waarvan 5850 losse knipsels
Werkstukken mondelinge geschiedenis	1	600
Gemengde collecties	4	5 meter foto's, geluidsopnames; 150 geluidsopnames, video's; 1000 foto's, krantenknipsels 3200 onderwerpsmappen, foto's, affiches, digitale bestanden
Totaal	65	

Enkele categorieën vallen qua omvang op. Ten eerste de digitale bestanden. Deze zijn berekend per record, dat loopt dus snel op. Vooral de bestanden van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde -, Afdeling Land van Waas zijn enorm in omvang. Ook de fiches familiekunde van Heemkundige Kring Den Dissel zijn daarmee vergelijkbaar. De categorie die daarna het meest gevuld is, is die van doodsprentjes en rouwbrieven. Deze documentatie is zeer geliefd bij genealogen en wordt door tal van organisaties met veel zorg verzameld. De deelcollecties foto's, dia's en prentkaarten volgen daarna, waarbij opgemerkt moet worden dat deze categorie vooral foto's bevat, zowel originelen als scans.

Hoewel enkele andere categorieën minder groot in omvang zijn, zijn ze toch bijzonder. Het gaat hier vooral om kaarten en plannen, waarvan meer dan de helft (ongeveer 1000) in het bezit is van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Het zijn gedrukte en handschriftelijke kaarten vanaf de 16de eeuw, maar vooral van de 17de eeuw tot en met 21ste eeuw. Het zijn kaarten van de hele wereld, met het accent op het Waasland, onder andere kaartboeken van parochies (Sint-Niklaas, Stekene, Sint-Gillis-Waas, Sint-Pauwels). Deze collectie is opgebouwd rond kaarten van Mercator, waarvan de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas onder andere de Atlas Minor bezit, evenals twee hemelbollen en twee wereldbollen uit de 16de eeuw, die in het Mercatormuseum staan. De Mercatorverzameling is één van de belangrijkste van de Koninklijke

²⁸ Dit zijn zowel losse foto's als kaders of panelen met foto's.

Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, waarmee de kring zich al vanaf de oprichting profileert. Deze collectie staat in nauw verband met de 700 kaarten van de Bibliotheca Wasiana, die bestaat uit kaarten van het Waasland. Er zijn nog geen afspraken tussen beide collectiebeheerders, maar de facto verzamelt de Bibliotheca Wasiana documentaire kaarten en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas Mercatorkaarten.

Opmerkelijk is verder de collectie verslagen van interviews, de neerslag van mondelinge geschiedenis, die de Bibliotheca Wasiana bewaart. Het is de enige collectie in zijn soort in het Waasland, maar verdient wel aandacht, omdat archivering van mondelinge geschiedenis een lastige zaak is.

6.4.3 Bibliotheek

Tijdschriften, brochures en boeken zijn gerangschikt onder de noemer 'bibliotheek'. De werken die hieronder vallen zijn uiteenlopend: oude drukken, boeken over geschiedenis en erfgoed, brochures en tijdschriften.

Categorie	Totaal aantal deelcollecties	Totaal aantal per categorie
Boeken	21	23170
Brochures	7	1520 + 10 meter
Kranten	2	250 krantentitels
Partituren	4	Kan niet opgeteld worden ²⁹
Tijdschriften	8	Kan niet opgeteld worden
Totaal	39	

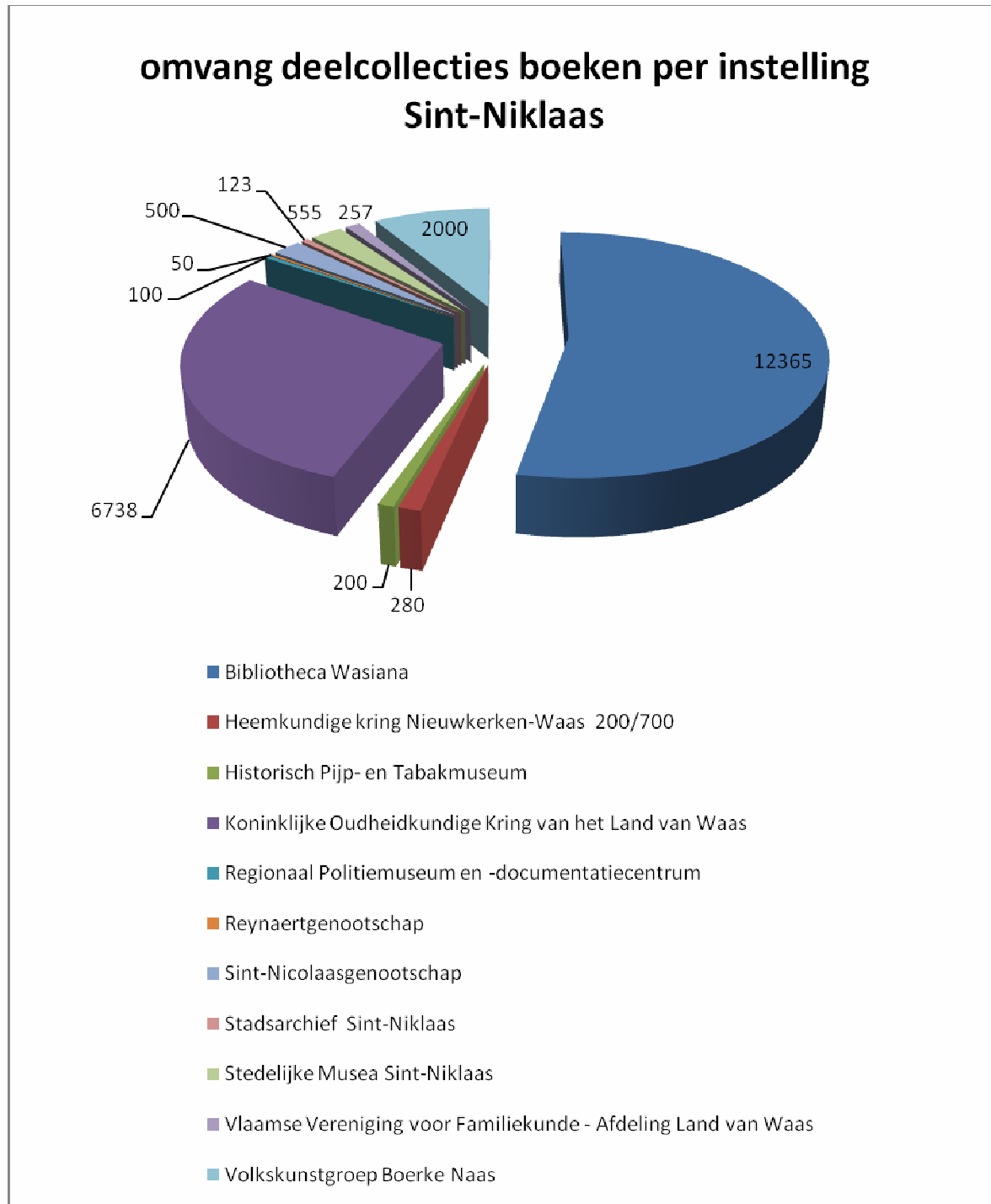
De omvangrijke deelcollecties boeken bevinden zich bij de Bibliotheca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Beide bezitten een indrukwekkende erfgoedbibliotheek met oude drukken van voor 1800. Daarnaast hebben beide organisaties een recentere collectie boeken over het Waasland.

Klein, maar uiterst belangrijk is de deelcollectie boeken over Mercator van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Samen met de kaarten van Mercator vormen zij de kerncollectie van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, het thema waarrond de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas vanaf het begin werkt. Deze collectie staat voor een deel in het Mercatormuseum, onderdeel van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas.

Opvallend in de collecties van de Bibliotheca Wasiana zijn enkele deelcollecties rond personen, schrijvers en componisten. Deze collecties zijn hybride: ze bevatten boeken, archieven, partituren, foto's, geluidsopnames. Hieronder bevindt zich onder andere de bibliotheek van de stichter van de Bibliotheca Wasiana, de volkskundige Jozef De Wilde.

²⁹ Optelling van tijdschriften is onmogelijk omdat sommige instellingen registreren per jaargang, andere per deel en weer andere per titel. Optelling van partituren is eveneens onmogelijk, omdat sommige per stuk, andere in aantal dozen geregistreerd zijn.

Een andere verzameling van de Bibliotheca Wasiana die aandacht verdient is de Reynaertverzameling. Ook dit thema is sterk verbonden met het Waasland. Deze verzameling bestaat uit zo'n 1000 boeken, iconografisch en archiefmateriaal. De andere speler op het Reynaertveld is het Reynaertgenootschap. Ook hier vinden we boeken, zij het bescheiden in aantal: ongeveer vijftig stuks, iconografie en archief.

6.4.4 Voorwerpen

In de stad zijn omvangrijke deelcollecties voorwerpen. De indeling van voorwerpen in deelcollecties is gebeurd in overleg tussen de onderzoekers en de beheerders van de collecties. Er is zoveel mogelijk gestreefd naar het indelen op basis van gelijkaardigheid, zodat de hele deelcollectie onder een topcategorie uit de AAT (Art and Architecture Thesaurus) valt. Soms waren deelcollecties al ingedeeld, waardoor deze onder verschillende categorieën vallen. Deze deelcollecties zijn als gemengde collecties meegeteld. Hieronder vallen alle deelcollecties van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas. De aanwezigheid van het Exlibriscentrum in de Stedelijke Musea Sint-Niklaas zorgt voor een vertekend beeld. Deze collectie is bijzonder groot, waardoor de andere deelcollecties erbij in het niet lijken te vallen. Daarom is in de telling van deelcollecties en het aantal objecten erin zowel een optelling met als een zonder het Exlibriscentrum gemaakt. Percentages zijn alleen berekend zonder de exlibriscollectie.

Van alle voorwerpen die de Archeologische Dienst Waasland beheert zijn alleen die meegeteld, die een plaats krijgen in de nieuwe opstelling van het museum en het half open depot. De Archeologische Dienst Waasland bewaart alle materiaal van opgravingen per vindplaats en per site in stratigrafische eenheden. Het materiaal blijft samen per eenheid. Volgens een ruwe schatting zijn er honderden vindplaatsen met duizenden objecten. De volledige collectie van de Archeologische Dienst Waasland heeft vooral wetenschappelijke waarde.

De tellingen bij de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas zijn gebeurd op basis van een steekkaartensysteem, dat rond 1988 is gemaakt van de objecten in het museum. Deze steekkaarten bevinden zich in het museum.

Daarnaast zijn de schenkingslijsten van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas sinds 1988 doorgenomen. De voorwerpen die in het depot van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas liggen, zijn niet genoteerd. De cijfers over het bezit van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas dienen dus met de nodige slagen om de arm gebruikt te worden, er is nog meer dan hier genoteerd.

Voorwerpen per topcategorie

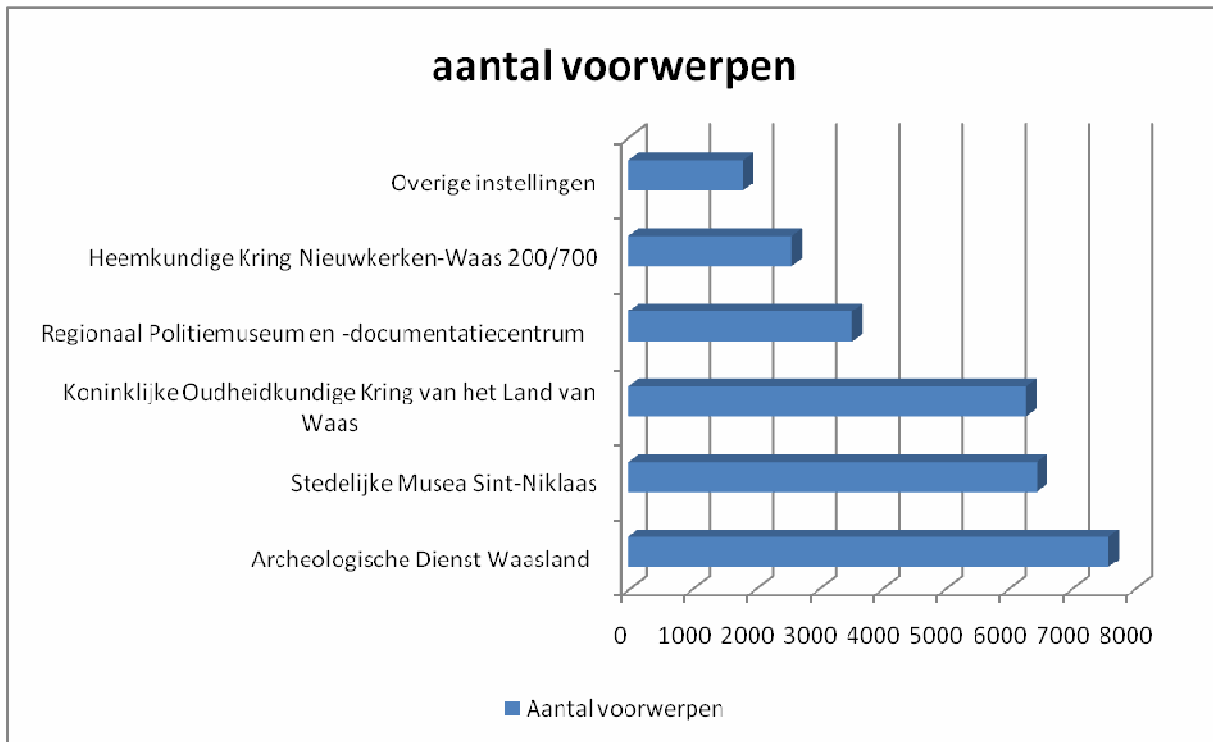
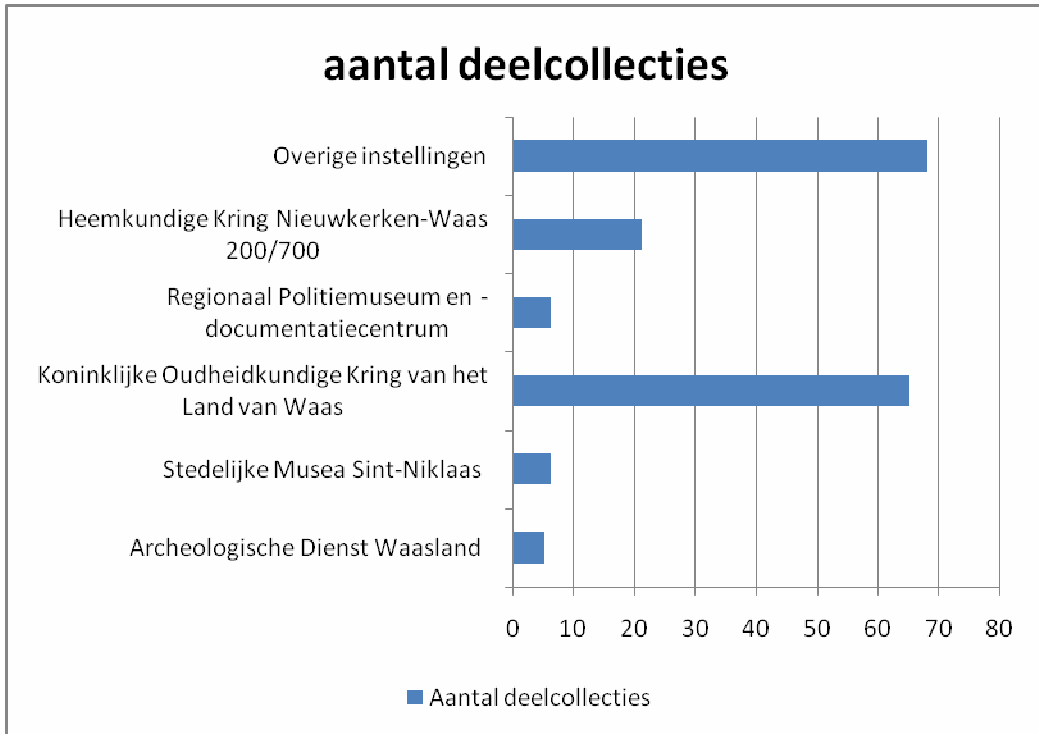
Categorie	Aantal voorwerpen	Percentage voorwerpen	Aantal deelcollecties
Beeldmateriaal	2943	9,8	31
Bouwmateriaal	726	2,4	5
Menselijk, dierlijk en plantaardig materiaal	357	1,2	7
Geluidsmiddelen/apparatuur	69	0,2	6
Gereedschap en uitrusting	2776	9,3	26
Halfproducten	53	0,2	2

Houders	678	2,3	11
Informatievormen	656	2,2	15
Interieurinrichting	552	1,8	14
Kleding	6675	22,3	10
Meetinstrumenten	709	2,4	4
Recreatiemiddelen	21	0,1	2
Ruilmiddelen	724	2,4	3
Vervoermiddelen	4	0,0	3
Wapens en munitie	206	0,7	3
Gemengde collecties			
Beeldmateriaal, interieurinrichting, informatievormen, houders, gereedschap en uitrusting	3429	9,8	6
Bouwmateriaal, gereedschap en uitrusting, geologisch materiaal, menselijk materiaal	3406	11,4	
Gereedschap en uitrusting, houders, informatievormen, kleding, meetinstrumenten, ruilmiddelen, menselijk materiaal, meubilair, recreatiemiddelen	8056	26,9	16
Houders, informatievormen	12	0,0	1
Wapens en munitie, gereedschap en uitrusting, kleding	160	0,5	2
Totaal zonder deelcollectie exlibris	30057		171

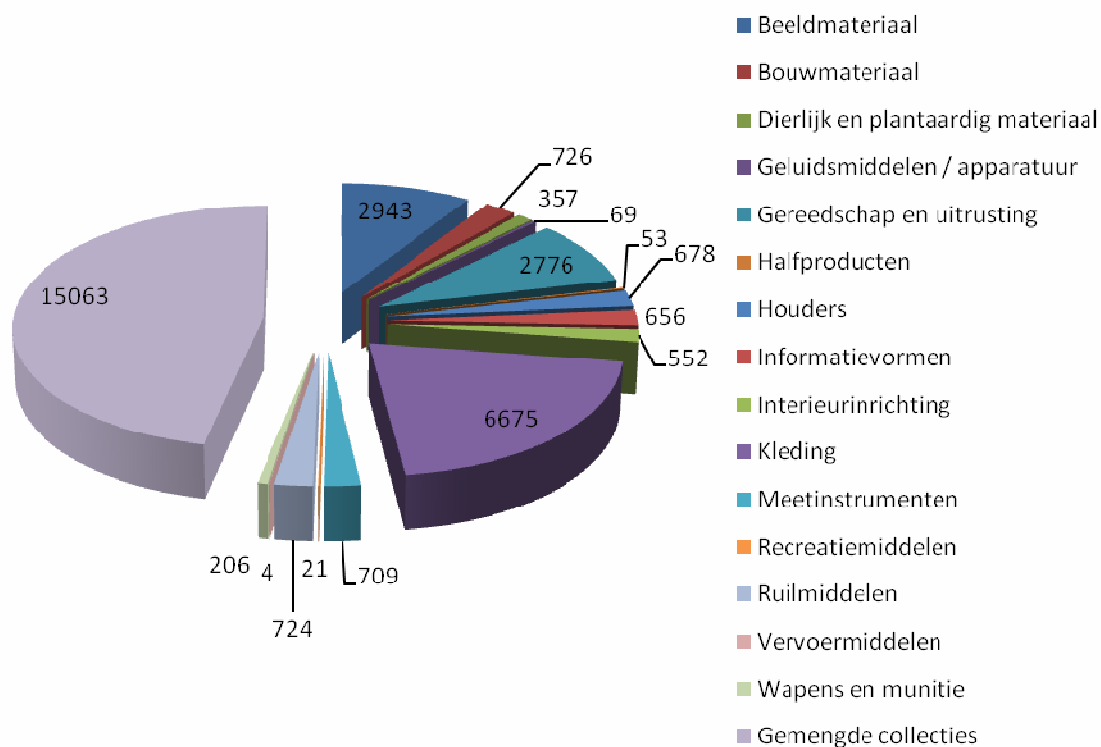
Totaal met exlibriscollectie: 190 057 voorwerpen, 172 deelcollecties

Het beeld van de omvang van de collecties verschilt van dat van de omvang van de deelcollecties. Juist omdat het in Sint-Niklaas om betrekkelijk grote deelcollecties gaat, zegt het aantal deelcollecties niet altijd iets over de totale omvang van de collecties.

aantal voorwerpen per topcategorie zonder collectie ex libris

6.4.4.1 Kleding

De omvangrijkste deelcollectie is kleding. Deze wordt vooral gevuld met archeologische voorwerpen, metalen kledingaccessoires van de Archeologische Dienst Waasland, die een plaats krijgen in de vernieuwde opstelling van Zwijgershoek.

6.4.4.2 Gereedschap en uitrusting

De categorie die daarna het grootst is in omvang, is gereedschap en uitrusting. Van de 3577 voorwerpen zijn 1027 van Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700, de deelcollecties ambachten (727 stuks) en huisraad (300 stuks). Alle 695 pijpen van het Historisch Pijp- en Tabaksmuseum plus het gereedschap uit de tabaksnijverheid (50 stuks) vallen ook in deze topcategorie. 562 voorwerpen komen uit diverse deelcollecties van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas.

Naast de deelcollecties, die uitsluitend bestaan uit gereedschap en uitrusting, zijn er deelcollecties waarvan gereedschap een aanzienlijk deel vormt. Dit betreft onder andere de deelcollectie Barbierama (3100 voorwerpen) van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas. Deze collectie is aangekocht door de Sint-Niklaas in 1985 door een kapper, die allerlei kappersmateriaal verzameld had. Er komen nog steeds schenkingen bij. De collectie weerspiegelt de geschiedenis van het kappersvak van barbier-chirurgijn tot de hairdresser van nu.

6.4.4.3 Beeldmateriaal

Beeldmateriaal bevindt zich in diverse organisaties. De omvangrijkste deelcollectie is die van het Exlibriscentrum, namelijk 160 000 exlibris. De collectie is ontstaan via een schenking. Deze verzameling, die zich in de Stedelijke Musea Sint-Niklaas bevindt, heeft een aparte beheerder (de vereniging Graphia). De beheerraad wil alles verzamelen. De collectie breidt enorm uit, o.a. vanwege de tweejaarlijkse exlibriswedstrijd, waarvan alle inzendingen in de collectie belanden. Dat stelt grote problemen voor het beheer ervan. Daarnaast zijn 730 exlibris bij het Reynaertgenootschap. Deze zijn van over de hele wereld (één van drie sets) gemaakt n.a.v. een internationale wedstrijd in 1996.

De Bibliotheca Wasiana heeft twee deelcollecties, die overlapping vertonen met andere: één ervan is de al genoemde deelcollectie Reynaert. De andere collectie is de grafiek van Wase kunstenaars. Deze deelcollectie (200 stuks) wordt beheerd door de Bibliotheca Wasiana, maar er zijn afspraken met de Stedelijke Musea Sint-Niklaas over aankoop. De Bibliotheca Wasiana koopt niet meer actief aan, bij signalement brengt de Bibliotheca Wasiana de Stedelijke Musea Sint-Niklaas op de hoogte. Dit beslist over aankoop. Deze collectie hangt samen met de deelcollectie stedelijk kunstpatrimonium van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas (2690 voorwerpen). Deze bestaat uit schilderkunst, tekeningen, beeldhouwwerken, grootgrafiek, toegepaste kunst (meubilair), servies (meubilair en servies uit collectie Mathys-Vanneste), onder andere van kunstenaars uit het Waasland. De collectie is opgebouwd rond twee schenkingen (Verstraeten en Mathys-Vanneste), die is aangevuld met andere schenkingen en aankopen. Er is een recente schenking van grafiek, waarvan de vraag is of deze in het profiel zal passen.

1292 voorwerpen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas vallen in de categorie beeldmateriaal. Het gaat om uiteenlopende zaken als schilderijen, beelden, penningen, medailles en patakons.

6.4.4.4 Bouwmateriaal

Bouwmateriaal is voor een deel te vinden in collecties van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, die allerlei bouwfragmenten bezit, onder andere van de Abdij Boudelo in Sinaai. De grootste collectie afkomstig van de opgravingen van deze abdij is in handen van de stad. Het is een problematische collectie, die geheel herzien moet worden. De opgraving is gebeurd door een amateurarcheoloog, die de collectie niet volledig wetenschappelijk verantwoord opgegraven en gedocumenteerd heeft. Bouwmateriaal komt eveneens voor in enkele gemengde collecties.

6.4.4.5 Houders en interieurinrichting

In de categorieën houders en interieurinrichting zijn veel bezittingen van kerkfabrieken te vinden: kerkelijk meubilair en liturgisch vaatwerk.

6.4.4.6 Ruilmiddelen

De deelcollectie ruilmiddelen bevat een vondst van ruim 600 Romeinse zilveren munten, gevonden in Belsele.

Omdat er zoveel erfgoedbewaarders van objecten zijn, is het interessant na te gaan hoeveel objecten de grote organisaties onder hun hoede hebben. In onderstaande tabel is de deelcollectie exlibris niet meegerekend.

Voorwerpen per organisatie

Organisatie	Aantal deelcollecties	Aantal voorwerpen	Percentage
Archeologische Dienst Waasland ³⁰	5	7600	25,3
Stedelijke Musea Sint-Niklaas	6	6460	21,5
Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas	65	6287	21,0
Regionaal Politiemuseum en -documentatiecentrum	6	3540	11,8
Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700	21	2586	8,6
Overige organisaties	68	1808	7,4
Totaal	171		

6.4.5 Registratie

6.4.5.1 Archieven

Van de archivalische deelcollecties is 69% voor 81-100% geregistreerd, 4% is voor 61-80% geregistreerd, 7% is voor 41-60% geregistreerd en de overige 20% zijn niet of nauwelijks geregistreerd. De automatiseringsgraad ligt lager: 55% is niet of nauwelijks in een geautomatiseerd bestand opgenomen, 40% voor 81-100%. Enkel een groot deel van de burgerlijke stand is gemicrofilmd en daarna gedigitaliseerd.

De situatie per organisatie is dat vrijwel alle deelcollecties van het Stadsarchief Sint-Niklaas op papier geregistreerd zijn. Van de allergrootste deelcollectie, die van het hedendaags archief, is nog geen wetenschappelijke inventaris opgemaakt. Er zijn wél depotlijsten en neerleggingsborderels beschikbaar, waardoor deze deelcollectie wel toegankelijk is.

---

³⁰ Het betreft hier alleen de deelcollecties die een plaats krijgen in de nieuwe opstelling van de site Zwijgershoek en het half open depot.

Bij het OCMW is de helft van de deelcollecties voor ongeveer de helft geregistreerd, een derde helemaal of vrijwel helemaal, de rest niet.

De deelcollecties in het Rijksarchief zijn allen op papier geïnventariseerd. Momenteel worden de inventarissen op pdf op internet geplaatst.

De deelcollecties van de Bibliotheca Wasiana zijn voor de helft geregistreerd, voor een deel niet of voor 61-80%. Ongeveer de helft van de deelcollecties is opgenomen in een computerbestand en sommige zijn via het openbare bibliotheekstelsel op internet te raadplegen.

De archiefcollecties van Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas zijn op papier geïnventariseerd. Dat geldt ook voor de deelcollecties van de Heemkundige Kring Nieuwkerken 200/700.

De kleinere archiefcollecties zijn vrijwel niet ontsloten. Twee van de vijf kerkbesturen hebben een (gedeeltelijke) registratie.

6.4.5.2 Documentatie

40 van de 65 deelcollecties documentatie zijn niet of nauwelijks geregistreerd (62%); zeven deelcollecties zijn gedeeltelijk (41-80%) geregistreerd (11%), de overige 27% is voor 81-100% geregistreerd. De automatiseringsgraad ligt nog lager: slechts 11% valt in de hoogste categorie, 9% is gedeeltelijk opgenomen in geautomatiseerde bestanden en 80% niet of nauwelijks. Voor digitalisering gelden ongeveer dezelfde cijfers: 80% valt in de categorie 0-20% digitalisering, 5% is gedeeltelijk gedigitaliseerd; 15% van de deelcollecties is volledig of vrijwel volledig gedigitaliseerd.

Bij een paar omvangrijke categorieën blijken van de foto's en prentkaarten omvangrijke deelcollecties wel geregistreerd zijn, maar de uitgebreide fotocollectie van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas niet. Deze is wel op thema geklasseerd. Er is nog weinig fotomateriaal gedigitaliseerd. Ook de veel verzamelde doodsprentjes zijn niet geregistreerd, sommige zijn wel digitaal beschikbaar. Ze worden wel alfabetisch opgeborgen. De grote kaartencollecties van Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en Bibliotheca Wasiana zijn wel geregistreerd.

6.4.5.3 Bibliotheek

De ontsluitingsgraad van de deelcollecties boeken is goed. De meeste deelcollecties, zeker de grote, zijn minstens op papier geregistreerd. De automatisering staat minder ver, al is de omvangrijke collectie van de Bibliotheca Wasiana raadpleegbaar via het online systeem van de openbare bibliotheek. Ook de grotere tijdschriften- en krantencollecties zijn geregistreerd.

6.4.5.4 Voorwerpen

De registratiegraad van de voorwerpen verschilt per organisatie. Kerkfabrieken krijgen van het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen hulp bij de registratie van hun objecten, zoals gebeurd is voor de kerkfabriek van Sint-Jan de Doper. Dat kerkbestuur beschikt nu over een complete, professioneel opgestelde inventaris, met foto's van de objecten. Bij het Koninklijk Instituut voor het

Kunstpatrimonium is een databank beschikbaar van kunstvoorwerpen, waaronder tal van kerkgebouwen en devotionele voorwerpen. De objecten in de OLV van Bijstandkerk en de Sint-Antoniuskerk zijn in de databank van het KIK terug te vinden, met beschrijving. Het is niet duidelijk of de inventaris van het KIK per kerk compleet is.

Van de 172 deelcollecties zijn er 126 (74%) geregistreerd, vooral de omvangrijke van de Archeologische Dienst Waasland, de Stedelijke Musea Sint-Niklaas, de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en de wat minder grote van het Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700. De deelcollecties van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas zijn weliswaar op steekkaarten geregistreerd, maar daarvan ontbreken veel gegevens, zoals datering. Vooral bij kleinere organisaties ontbreekt registratie (totaal 21% van de deelcollecties) of is deze maar gedeeltelijk gebeurd (bij 5% van de deelcollecties).

Opname in geautomatiseerde bestanden gebeurt veel minder, bij slechts 35 deelbestanden (20%): een aantal deelcollecties van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas en de deelcollecties van kerkfabrieken, die door de provincie of bij het KIK zijn opgenomen in een databank. Drie deelcollecties (2%) zijn gedeeltelijk in computerbestanden opgenomen. De overige 133 zijn niet met behulp van software geregistreerd, hoewel de Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 bezig is met registratie in MovE.

6.4.6 Datering

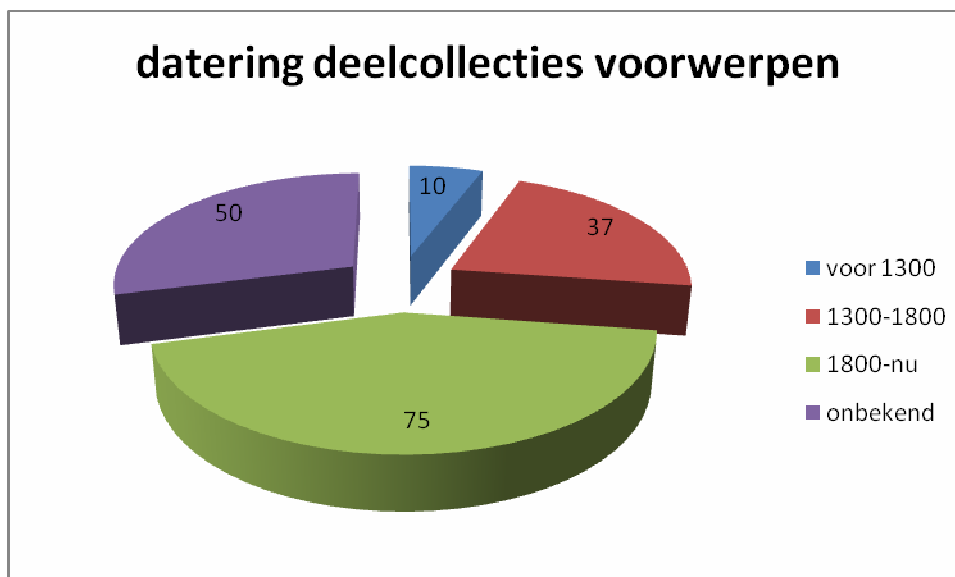
De oudste archieven zijn van kerkfabrieken en beginnen in de 13de eeuw. Eén ervan ligt in het Stadsarchief Sint-Niklaas: dat van de Sint-Nicolaasparochie. Het op één na oudste, van de kerkfabriek Nieuwkerken, bevindt zich in het Rijksarchief. Gemeentearchieven beginnen in de 15de eeuw. 34 van de 81 deelcollecties beginnen voor 1795. Voor het Stads- en OCMW-archief geldt dat het grootste deel hedendaags archief is; in het Stadsarchief is ongeveer 75% van na 1950, bij het OCMW is maar 2 % van voor 1926.

Van het documentatiemateriaal zijn de collecties kaarten behoorlijk oud, er zijn kaarten uit de 16de eeuw bij. De andere documentaire collecties zijn veel minder oud, dat vloeit vaak voort uit hun aard. De meeste stammen uit de 20ste eeuw. Collecties doodsprentjes beginnen in de 19de eeuw, evenals enkele fotocollecties (eind 19de eeuw).

De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en de Bibliotheca Wasiana beschikken beiden over een indrukwekkende oude bibliotheek, met drukken vanaf de 16de eeuw. De overige bibliotheekcollecties zijn van recentere datum, al gaat de tijdschriftencollectie van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas terug tot in de 18de eeuw.

De grote collecties archeologische voorwerpen zorgen ervoor dat er een ruime spreiding van de voorwerpen is in de tijd. Helaas is van de meeste voorwerpen bij de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en van kerkfabrieken niet genoteerd uit welke periode ze stammen, zodat van ongeveer 1/4 van de voorwerpen niet gezegd kan worden uit welke tijd ze zijn.

Periode	Aantal deelcollecties
3000 voor Chr. – 400 na Chr.	6
100-1950	4
1300-1800	2
1300-2000	1
1400-1900	2
1500-nu	4
1600-1900	10
1600-nu	7
1700-1900	6
1700-nu	5
1800-1900	9
1800-2000	30
1900-2000	24
1900-nu	12
Onbekend	50
Totaal	172

Er is dus een grote spreiding in de tijd, met tien deelcollecties van voor 400; 37 die grotendeels te dateren zijn tussen 1300 en 1800; 75 deelcollecties vanaf 1800 en vijftig met een onbekende ouderdom. 34 van de 81 archiefcollecties dateren van voor 1795. Elf documentaire deelcollecties van totaal 65 stammen uit de periode voor 1800. De bibliotheekcollecties zijn grotendeels recent: drie van de 39 deelcollecties dateren van voor 1800. 47 van de 172 deelcollecties voorwerpen dateren uit de periode voor 1800, waarbij we moeten bedenken dat van vijftig deelcollecties geen leeftijd bekend is.

6.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden

Zoals hierboven is aangegeven, verschillen de depots van kwaliteit, de bewaaromstandigheden en conditie van de deelcollecties eveneens. Er is bij alle beheerders voldoende bekend dat

archiefstukken zuurvrij en lichtdicht verpakt moeten worden. De praktijk is echter anders, vaak omdat zuurvrij materiaal duur is. Alleen het Stadsarchief Sint-Niklaas (oud archief, Kerkarchief parochie Sint-Nicolaas, rouwbrieven en bidprentjes) en het Rijksarchief verpakken hun collecties zoveel mogelijk in zuurvrije dozen. Het Stadsarchief Sint-Niklaas blijft investeren in zuurvrije dozen. Vrijwel alle archieven staan echter op open rekken.

Over de conditie van de deelcollecties is niet veel bekend, de meeste beheerders veronderstellen dat de conditie van hun archieven redelijk is. Het Stadsarchief Sint-Niklaas beschikt over een uniek eigen conservatieatelier.

Het meeste documentatiemateriaal wordt in mappen of gesloten dozen bewaard, vrijwel nooit zuurvrij. Het meeste staat op open rekken (ongeveer 2/3 van de deelcollecties). Vrijwel alle materiaal verkeert in goede conditie.

Boeken staan op open rekken, tijdschriften en brochures meestal ook. De bibliotheekcollecties verkeren over het algemeen in goede staat, met uitzondering van de krantencollecties, die aan verzuring en slijtage onderhevig zijn en van de boeken van de oude bibliotheek van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (daarvan heeft ongeveer de helft schade).

Van de voorwerpen zijn de bewaaromstandigheden in de Stedelijke Musea Sint-Niklaas niet geregistreerd in het kader van dit onderzoek, omdat er in 2008 een nieuw depot komt. Ook de depotsituatie van de Archeologische Dienst Waasland zal veranderen, vandaar dat daarvan alleen de grote lijnen van de bewaarpolitiek zijn genoteerd: het materiaal blijft samen per eenheid in kratten, alle kwetsbare en zeldzame archeologica worden eruit gelicht vanwege het beheer. Het keramische materiaal komt dan in dozen. De Archeologische Dienst Waasland heeft grote expertise opgebouwd in onderzoek en conservering van keramiek en metaal.

Het grootste deel van de voorwerpen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas staat museaal opgesteld, los en in vitrines. De bewaarsituatie van de zaken in het depot is niet bekend.

De kleinere organisaties besteden veel aandacht aan de conditie van hun voorwerpen. Het Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 heeft een klein onderhoudsatelier. De eigendommen van kerkfabrieken staan meestal in de kerk zelf; de conditie ervan is meestal onbekend. Bij vaandels wordt het meest melding gemaakt van schade.

6.4.8 Gebondenheid en belang

6.4.8.1 Geografische binding

Voor het archivalische erfgoed dat lokaal bewaard wordt, kan een lokale gebondenheid verondersteld worden: het is ontstaan op de plaats waar het bewaard wordt. Dat klopt voor een deel van de

archivalische deelcollecties: 38 van de 81 zijn lokaal gebonden. Dat zijn de archieven van kerkfabrieken, stad en deelgemeenten, OCMW en enkele private archieven. 36 deelcollecties hebben een regionale binding; zeven collecties hebben een nog ruimere binding. Bij het documentaire erfgoed is ongeveer 40% lokaal gebonden, 28% regionaal en 32% is (inter)nationaal gebonden. In deze laatste categorie vallen deelcollecties over Sint-Nicolaas, Reynaert en enkele over schrijvers, bewaard in de Bibliotheca Wasiana.

De deelcollecties voorwerpen zijn voor 36% lokaal gebonden (vooral de heemkundige deelcollecties en die van kerkfabrieken), 47% heeft een regionale binding (alle deelcollecties van Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en Archeologische Dienst Waasland) en 17% is (inter)nationaal gebonden (onder andere de collecties van het Reynaertgenootschap, enige deelcollecties van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas en de collecties van het Historisch Pijp- en Tabaksmuseum).

6.4.8.2 Belang

Er is gepeild naar het belang van de deelcollecties voor enerzijds de organisatie zelf: wat betekent de deelcollectie voor de organisatie, sluit het bewaren ervan aan bij de missie van de organisatie? Anderzijds is gevraagd naar het belang van de deelcollecties voor het Waasland. De antwoorden op deze vragen van de collectiebeheerders zijn zeer uiteenlopend, ze zijn gegeven vanuit hun perspectief en worden hier ook zo weergegeven. Deze vraag is niet gesteld aan de kerkbesturen, maar het is duidelijk dat het erfgoed, bewaard en gebruikt in de kerken, mede vorm geeft aan het (religieuze) verhaal van de streek.

De deelcollecties met een lokale binding hebben over het algemeen een lokaal belang. Enkele instanties beperken zich in hun missie en collectiebeleid strikt tot het lokale erfgoed en omschrijven het belang van hun collecties dan ook vooral als lokaal. Dat geldt voor alle deelcollecties van de Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 en Heemkundige Kring Den Dissel in Sinaai. Het belang voor het Waasland ligt in het exemplarische karakter: het erfgoed geeft een beeld van typische dorpen in het Waasland in de 19de en 20ste eeuw, vooral van de sociaal-economische aspecten en het dagelijkse leven.

De archiefcollecties met een lokaal belang bevinden zich in het Stadsarchief Sint-Niklaas, bij het OCMW en in het Rijksarchief. Bij deze collecties moet een onderscheid gemaakt worden tussen hedendaags archief, dat niet openbaar is en vooral van administratief-juridisch belang is en oudere bestanden. Deze laatste hebben weliswaar een lokale binding, maar hun belang is cultuurhistorisch en dus breder. Deze bronnen van gemeenten, voorgangers van OCMW, kerken en notarissen vertellen over het leven in vroegere tijden op allerlei vlakken, bestuurlijk, juridisch, sociaal, religieus, en kunnen in historisch onderzoek comparatief gebruikt worden, binnen en buiten de regio. Veel kerkarchieven bevatten ook stukken van broederschappen, schutterijen en armentafels.

Geen archiefinstelling, maar wel een vereniging die bronnen bewerkt en uitgeeft, is de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde – Afdeling Land van Waas. De uitgaven van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde – Afdeling Land van Waas zijn enerzijds van belang voor de archiefinstellingen (het digitaliseren van bronnen), anderzijds voor de genealogen in en buiten het Waasland, die hiermee eenvoudig toegang krijgen tot de bronnen. Een belangrijk project is het digitaliseren van staten van goed, die genealogische en bezitsgegevens bevatten en belangrijk zijn om familiegeschiedenis in een context te plaatsen.

Audiovisuele verzamelingen als foto's, films en geluidsopnames zijn vrij talrijk. Deels zijn het strikt lokale verzamelingen van de stad en deelgemeenten, deels regionale (bij de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas). Hun belang is documentair, het zijn beeldende bronnen. Daarnaast hebben foto's en films een emotionele waarde: ze zijn voor velen het feest der herkenning. Dat is een reden waarom dit materiaal zo veel en zo zorgvuldig verzameld wordt.

6.4.8.3 Mercator

De collecties met een regionale binding hebben zowel belang voor het Waasland als een breder belang. Enkele instanties hebben een regionale missie en daaraan gekoppeld collectiebeleid. De oudste regionale erfgoedorganisatie is de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. De museale collectie van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas is verzameld sinds de 19de eeuw en weerspiegelt de voortdurende bekommernis om objecten die te maken hebben met het verleden van het Waasland te ontrukken aan de vergetelheid. Het is de enige regionale collectie, die consequent verzameld is vanaf de 19de eeuw. De collectie weerspiegelt de 19de eeuwse visie van gegoede burgers op musea en verzamelen. Daarom is de collectie niet alleen van regionaal belang, maar ook van historisch belang, de tastbare getuigenis van een mentaliteit en van een proces van identiteitsvorming. Dat laatste komt het best tot uiting in de Mercatorcollectie. Deze weerspiegelt deels de 19de eeuwse occupatie met 'grote Waaslanders'. Sindsdien speelt Mercator een belangrijke rol als beroemde Waaslander. Deze sociale constructie van grote mannen die de eigenheid van de regio mede bepalen, geeft de regio nog steeds een eigen gezicht. De collectie wordt nog steeds aangevuld, waardoor een unieke verzameling werken over Mercator en cartografie bijeen is gebracht, met historische en symbolische waarde. Als uitvloeisel van activiteiten rond Mercator bezit de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas een unieke verzameling kaarten, onder andere van het Waasland.

6.4.8.4 Regionale uitstraling

De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas heeft tot in de jaren '80 van de 20ste eeuw objecten verzameld. Daarna is de klemtoon verlegd naar archieven en documentatie. Dit blijft de hoofdactiviteit. De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas wil het beheer van de complete museumcollectie aan de stad overdragen. Het belang van deze objecten zit in de ouderdom ervan als collectie, maar dat is tevens de achilleshiel ervan. Er is weliswaar een zeer feitelijke inventaris, maar daar ontbreekt essentiële informatie aan, zoals herkomst en datering. Hopelijk

kunnen bij een toekomstige inventarisatie deze gegevens nog achterhaald worden, want zonder deze contextinformatie kan moeilijk een verhaal verteld worden met deze voorwerpen.

Een andere grote regionale collectie is die van de Archeologische Dienst Waasland. Deze is vooral van wetenschappelijk belang, onder andere als referentie en voor datering. Een deel van de collectie zal opgesteld worden in Zwijgershoek. Dankzij de wetenschappelijke bestudering ervan kunnen de relicten uit een ver en minder ver verleden worden ingezet om een deel van de geschiedenis van het Waasland en zelfs een bredere regio te vertellen. Sommige collecties, zoals keramiek, zijn inhoudelijk belangrijk omdat ze een overzicht tonen dat nergens anders bestaat.

De derde organisatie met een regionale opdracht is de Bibliotheca Wasiana. Het bibliotheek- en documentatiemateriaal over het Waasland heeft duidelijk een regionaal belang. De bibliotheek bezit enkele archieven van schrijvers en componisten, sommige met een duidelijke binding aan het Waasland, andere niet. Deze deelcollecties hebben binding met collecties in andere organisaties, onder ander het AMVC-Letterenhuis.

6.4.8.5 Reynaert

Het Reynaert-thema speelt in deelcollecties van diverse organisaties een rol. Net als Mercator is Reynaert de vos sinds de 19de eeuw en zeker sinds de jaren '50 van de vorige eeuw een figuur waarmee inwoners van de streek zich identificeren. Het Intergemeentelijk project Land van Reynaert stimuleert sinds 1996 de aandacht voor de legende rond Reynaert met tal van publieksactiviteiten. Er is een wisselwerking tussen de toeristische vermarkting van Reynaert en het wetenschappelijk onderzoek, dat onder andere uitwees dat verschillende toponiemen in het middeleeuwse verhaal verwijzen naar het Waasland. Het wetenschappelijk onderzoek enerzijds en de publiekswerking rond het thema anderzijds leverden een breed draagvlak voor Reynaert, een soort band met het literaire meesterwerk en de creatie van een literair landschap in het Waasland (en daarbuiten) op. Een literair landschap is een regio waarin een fictief verhaal zich heeft afgespeeld, die een grote aantrekkingskracht uitoefent op mensen en waarin de grens tussen feit en fictie vervaagt.

Reynaert is geen typisch Waas gegeven, maar heeft wel een vaste stek in Waasland. Het Reynaertgenootschap legt zich helemaal toe op dit thema. Ook de Bibliotheca Wasiana heeft een belangrijke collectie, de Stedelijke Musea Sint-Niklaas hebben wat beeldmateriaal. In Sint-Niklaas ligt veel materiaal, dat ten grondslag ligt aan en voortvloeit uit de activiteiten rond Reynaert. Er is overlapping in de collecties enerzijds en versnippering anderzijds. Alle deelcollecties rond Reynaert zijn van wetenschappelijk en documentair belang. Ze hebben net als Mercator een rol in de constructie van de eigenheid van het Waasland en liggen aan de basis van de toeristische exploitatie van het thema.

6.4.8.6 Ste.M

De deelcollecties van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas zijn nogal uiteenlopend: van een kunstcollectie tot breigoed, van archeologische artefacten tot kappersmateriaal. Ze overstijgen vrijwel allen het lokale niveau. Het museum wordt omgevormd tot Ste.M en bevat vier onderdelen: de Salons voor Schone Kunsten, het Mercatormuseum, het Internationaal Exlibriscentrum en het nieuwe gedeelte over de mens in de regio (archeologie, sociaal-economisch en mens en lichaam).

In de vernieuwde opstelling van Zwijgershoek worden eigen collecties thematisch gelinkt en gekoppeld aan die van de Archeologische Dienst Waasland, de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, het Stadsarchief Sint-Niklaas én die van andere musea in het Waasland. Het belang voor het Waasland van de Salons voor Schone Kunsten zit niet alleen in de kunsthistorische waarde van de objecten en het feit dat een deel ervan van Wase kunstenaars is, maar evenzeer in de educatieve werking die erom is uitgewerkt. Er is een overlapping met de Bibliotheca Wasiana wat betreft grafisch werk van Wase kunstenaars. De Mercatorcollectie in het museum, grotendeels eigendom van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, is gezichtsbepalend voor het Waasland (zie boven bij de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas), van nationaal en zelfs internationaal belang. De globes zijn topstukken in de zin van het Topstukkendecreet (maar staan niet op de lijst).

De Stedelijke Musea Sint-Niklaas hebben ook enkele problematische collecties, die slecht gedocumenteerd en/of onderzocht zijn en daarom op dit moment weinig belang hebben. De exlibriscollectie is dan weer problematisch door zijn enorme omvang (hetgeen het bewaren en ontsluiten lastig maakt) en het nichekarakter ervan. De collectie is ook niet gebonden aan het Waasland. Het potentiële publiek ervoor is internationaal, maar dun gezaaid. Bij het Reynaertgenootschap bevindt zich eveneens een (veel kleinere) exlibriscollectie.

6.4.8.7 Overige collecties

De collecties van het Sint-Nicolaasgenootschap ondersteunen de activiteiten, die plaatsvinden in Sint-Niklaas en in de rest van Vlaanderen. De link met de stad bestaat vanwege de naam en de traditie rond de heilige. Daarnaast is er een breder belang: de Sint-Nicolaastraditie in Vlaanderen en Nederland en een binding van de figuur aan het buitenland (Bari, Myra).

Het Tinelmuseum is enerzijds sterk verbonden met Sinaai, dat een traditie van Tinelherdenkingen kent en waar Tinel de rol vervulde van 'grote man', die het dorp een eigen gezicht gaf en waarmee de notabelen van het dorp zich identificeerden. Daarnaast is zijn belang als componist veel breder. Het Tinelmuseum werkt niet alleen via de vaste tentoonstelling aan het levend houden van de belangstelling voor Tinel, maar ook door het organiseren van concerten van zijn werk.

Het Historisch Pijp- en Tabaksmuseum heeft een binding met de stad, omdat er in de 20ste eeuw een omvangrijke tabaksindustrie was, waar het museum enig materiaal van heeft, dat echter slecht

ontsloten is. Een grotere binding met de stad of de streek heeft de collectie niet. De collectie vertelt het verhaal van het pijpen in het algemeen.

Volkskunstvereniging Boerke Naas is vooral bezig met het levend houden van traditionele dansen en muziek. De vereniging bezit een archief en boekencollectie, onder ander van Edgard Wauters uit het Interbellum, die van belang is enerzijds als algemene documentatie over volkskunst in Vlaanderen, anderzijds voor de studie van de Vlaamse beweging in het interbellum.

Het Regionaal Politiemuseum en -documentatiecentrum tenslotte herbergt zeer divers materiaal van de politie uit het Waasland, Vlaanderen en daarbuiten. De collectie zou de grondslag moeten vormen voor een museum over de politie in het Waasland, maar is nu niet toegankelijk en heeft momenteel geen belang voor anderen dan de eigenaar.

6.5 SLOTBESCHOUWINGEN EN AANBEVELINGEN

De erfgoedcollecties in Sint-Niklaas hebben voor een groot deel betrekking op een bredere regio dan de stad zelf. In het onderzoek hebben we 1036 deelcollecties geteld, waarvan er zich 357 bevinden in Sint-Niklaas, dat is ongeveer 1/3 van het totaal. Juist omdat veel organisaties een functie hebben voor een breder publiek dan de bevolking van Sint-Niklaas, kan het beheer van het erfgoed hier niet los gezien worden van de bredere regio, met name het werkgebied van het Erfgoedconvenant Land van Waas. Aan een aantal aanbevelingen kan dan ook alleen maar in regionaal verband gewerkt worden. Toch blijven er zaken, waar alleen binnen de stad aan gewerkt kan worden.

De stad herbergt een zeer uiteenlopend gamma van erfgoedorganisaties, met veel onderlinge verbanden. Organisaties maken gebruik van elkaars depots, collecties overlappen elkaar of sluiten op elkaar aan. De betrokkenen zijn zich hiervan bewust, maar werken weinig samen. In het algemeen is structureel en regelmatig overleg tussen alle professionele erfgoedactoren in de stad belangrijk.

In het Tweede witboek voor Sint-Niklaas (2006) geeft het stadsbestuur al een aantal projecten aan, waardoor de erfgoedwerking in de stad zal verbeteren. De vestiging van het Stadsarchief op de nieuwe erfgoedsite Zwijgershoek zal niet alleen de werking van de organisatie zelf, maar ook de synergie verbeteren qua behoud en beheer van de documenten van de andere daar gevestigde organisaties, de Stedelijk Musea Sint-Niklaas en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas.

6.5.1 Aanbevelingen

6.5.1.1 Collectieprofielen

Hoewel de aard van de vele erfgoedorganisaties in de stad uiteenloopt, hebben diverse een gelijkaardig collectieprofiel of bezitten zij deelcollecties die aansluiten bij deelcollecties in andere organisaties.

De museale collecties van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas sluiten op elkaar aan. Er zal nog meer aansluiting komen als de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas het beheer van de collecties voorwerpen overdraagt aan de stad. Het is wenselijk overleg over collectiebeleid op te starten tussen alle musea in de stad. Op die manier kunnen de musea komen tot een duidelijk afgelijnd en op elkaar aansluitend verzamelen en afstotingsbeleid en meer onderlinge mobiliteit van collecties. Uniforme registratie in alle musea is daarbij noodzakelijk, bijvoorbeeld door allen aan te sluiten bij MovE, hetgeen de Stedelijke Musea Sint-Niklaas en de Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 al gedaan hebben. Op deze manier zorgen de musea dat zij samenwerken aan delen van een betoog over het verleden van de stad en de deelgemeenten.

Er zijn twee grote documentatiecentra in de stad: de Bibliotheca Wasiana en de bibliotheek van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Daarnaast zijn er speciale documentaire collecties over Reynaert bij het Reynaertgenootschap en over Sint-Nicolaas bij het gelijknamige genootschap. Een deel van die collecties overlapt elkaar, omdat iedere organisatie haar eigen collectie samenstelt en dat blijft doen. Elke organisatie denkt dat dit de beste garantie is voor een complete collectie. Dat leidt tot geldverspilling vanwege dubbele aankopen en onduidelijkheid voor het publiek. Duidelijke afspraken over collectiebeleid moeten overlappingen in de toekomst voorkomen. Het duidelijkst is die overlapping bij het thema Reynaert, waarvan ook nog materiaal in de Stedelijke Musea Sint-Niklaas aanwezig is.

6.5.1.2 Samenwerking rond behoud en beheer

Verschillende organisaties in de stad verzamelen foto's en ander audiovisueel materiaal. Dit gebeurt in elke organisatie apart. Uiteraard heeft veel van dit materiaal een (sub)lokale functie. Het wordt ook in de meeste organisaties geregistreerd, maar een algemeen overzicht ontbreekt. In het kader van medewerking aan de Beeldbank Waasland of andere projecten worden (delen van) deelcollecties gedigitaliseerd.

De toegankelijkheid en het overzicht over het geheel van de deelcollecties in de stad moet verbeterd worden, met gezamenlijke registratie, planmatige digitalisering en gezamenlijke afspraken over deelname aan de Beeldbank Waasland. Juist dit materieel appelleert aan het publiek en kan rekenen op grote belangstelling.

6.5.1.3 Depotruimte

Te weinig en kwalitatief onvoldoende depotruimte spelen zowel het Stadsarchief Sint-Niklaas als het OCMW-archief parten. Voor het Stadsarchief Sint-Niklaas komt daarvoor op termijn een oplossing op de nieuwe locatie. Het OCMW-archief zal delen overdragen aan het Stadsarchief Sint-Niklaas, zodat er enige ruimte komt, maar een structurele samenwerking ontbreekt. Voor beide archiefinstellingen is een nauwere samenwerking gunstig en wenselijk: expertise wordt gedeeld, depotruimte kan efficiënter gebruikt worden en voor het publiek wordt een betere toegankelijkheid gecreëerd.

De Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 kampt het meest met gebrek aan depotruimte. Andere musea, zoals het Tinelmuseum, hebben dan weer ruimte genoeg. Een inventarisatie van alle beschikbare (depot)ruimte in de stad (de stad stelt heel wat gebouwen ter beschikking aan erfgoedorganisaties met een collectie) is de opstap naar een herschikking van depots, zonder dat er nieuwe ruimtes bij moeten komen.

6.5.1.4 Ontsluiting

De bibliotheek- en documentaire collecties worden het meest geraadpleegd door onderzoekers, ook van buiten de streek. De meeste organisaties hebben hun materiaal wel geregistreerd, maar de inventarissen zelf zijn alleen ter plaatse raadpleegbaar (op de collectie van de Bibliotheca Wasiana na, die is opgenomen in het bibliotheeksysteem van de openbare bibliotheken). Uniforme registratie, waardoor alle collecties gemakkelijk te doorzoeken zijn, en publicatie ervan op internet vergroten de zichtbaarheid van deze collecties en zijn daarmee een stimulans voor het valoriseren van dit materiaal.

De toegankelijkheid van het documentair materiaal laat te wensen over. Het Reynaertgenootschap heeft helemaal geen eigen ruimte, het Sint-Nicolaasgenootschap maakt gebruik van de gastvrijheid van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en kan alleen beschikken over het materiaal als de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas-bibliotheek open is. Ook de Vlaamse Vereniging voor familiekunde – Afdeling Land van Waas maakt gebruik van de ruimte van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas-bibliotheek.

Deze bibliotheekcollectie zelf is te groot en de collectie te belangrijk om alleen met het uitstekende werk van vrijwilligers draaiende gehouden te worden. Het materiaal van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas verdient meer belangstelling. Door ruimere openingstijden van de bibliotheek en gemakkelijke toegang tot de inventaris kan dit gerealiseerd worden. Datzelfde geldt voor de collecties van de genootschappen, die zich bezighouden met voor de stad en de streek belangrijke thema's als Sint-Nicolaas en Reynaert. Beide hebben om dit te realiseren eigen ruimtes nodig. De collecties van de Bibliotheca Wasiana zijn ook maar beperkt open voor het publiek, hoewel hier de bereikbaarheid groter is doordat het publiek contact kan leggen met de documentalist via de balie van de leeszaal van de openbare bibliotheek.

Organisatorisch en wat betreft zichtbaarheid en dienstverlening aan het publiek ligt het voor de hand al deze documentaire collecties onder één dak samen te brengen.

6.5.1.5 Onderzoek

Zoals in de inleiding al is aangegeven, kan Sint-Niklaas bogen op een rijk en lang verleden. Het bewaarde erfgoed weerspiegelt dat ook wel. Hoewel, zoals op veel plaatsen, het recente erfgoed van na 1800 overheerst, zijn er rijke archieven van voor die periode en aanzienlijke aantallen deelcollecties voorwerpen van voor 1800 (ongeveer ¼ van alle deelcollecties voorwerpen). Samen met het aanwezige documentaire en gedrukte erfgoed geven deze deelcollecties de kans grote delen

van het oudere verhaal van de stad te vertellen, zoals nu al gedeeltelijk zal gebeuren in het vernieuwde museum. Dat verhaal is niet alleen voor de inwoners van de stad belangrijk, maar juist omdat de stad een regionale functie vervult, voor een breder publiek van onderzoekers en geïnteresseerden.

Dit oudere verhaal kan alleen geschreven worden als niet alleen de archivalische bronnen ontsloten zijn, hetgeen nu voor de meeste van de oudere bronnen wel het geval is, maar ook de voorwerpen goed geïnventariseerd zijn. Dat geldt vooral voor de voorwerpen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Voor archivalische bronnen geldt dat raadpleegbaarheid van de inventarissen op internet de toegankelijkheid zal verhogen, vooral voor niet-inwoners van de stad en de streek.

Niet alleen voor het materiaal van voor 1800 juist ook voor recentere objecten is goede registratie en contextinformatie belangrijk. In verschillende musea valt op dat de voorwerpen keurig gelabeld zijn, maar het verhaal eromheen ontbreekt. Meestal kennen de medewerkers van het museum dat verhaal wel en vertellen zij dat ook bij gidsbeurten. Maar deze kennis is niet op schrift gesteld en gaat verloren als de medewerkers verdwijnen. Dat geldt vooral voor de heemkundige collecties, niet alleen voor de voorwerpen, maar ook documentatie, zoals foto's, en archieven. Deze contextinformatie geeft betekenis aan de verzameling en stelt anderen – niet-inwoners, jongeren – in staat niet alleen voorwerpen te zien, maar ook te begrijpen waar ze vandaan komen en wat er achter de objecten schuilt.

Daarom moet de contextinformatie van alle collecties in de stad worden vastgelegd, voor zover dat nog niet is gedaan. Ook dit moet gebeuren in onderling overleg tussen de erfgoedorganisaties, omdat juist deze informatie meer duidelijkheid geeft over samenhang binnen en tussen collecties. Als alle collecties volledig en uniform ontsloten zijn, geplaatst zijn in hun context en voortdurend worden aangevuld conform de complementaire missies en collectieprofielen van de erfgoedorganisaties, vormen deze organisaties een erfgoedgemeenschap, die het erfgoed van de stad zorgvuldig beheert en aan volgende generaties doorgeeft.

6.5.1.6 Samenwerking over stadsgrenzen heen

Zoals gezegd reiken de collecties vaak verder dan de stadsgrenzen. Lang niet alles kan en moet alleen binnen de stad aangepakt worden. Daarom is dit rapport een deel van een breder regionaal rapport, dat het Erfgoedconvenant Land van Waas in staat stelt doelstellingen te formuleren voor de hele regio. Het bewaarde erfgoed is echter ook een deel van het verhaal van de stad én de organisaties die er actief zijn; deze hebben allen ook een band met de stad. Deze kan hen ondersteunen met betere faciliteiten voor depots en betere toegankelijkheid van hun collecties.

De collecties van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas, de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en het Stedelijk Museum Lokeren zijn zeer gelijkaardig. Alle drie hebben ze eenzelfde achtergrond: begonnen in de 19de eeuw als (kunst) verzamelingen van de notabelen van de stad. Ze zijn niet alleen hedendaagse erfgoedbeheerders, maar tegelijkertijd spiegels van een verleden

mentaliteit. Het zijn musea binnen een museum. Tegelijkertijd hebben ze met dezelfde uitdagingen te maken: herprofilering van de collecties, valorisering ervan voor een hedendaags publiek, aanpassing van een verzamelbeleid aan enerzijds de bestaande collecties en anderzijds nieuwe ontwikkelingen en inzichten. Het is daarom zeer gewenst dat beide musea en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas samen deze denkprocessen doormaken en samenwerken, om op korte afstand van elkaar complementaire musea te realiseren.

7. STEKENE

7.1 ALGEMEEN

7.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte

Stekene is met zijn 17.040 inwoners (op 1 januari 2007) één van de kleinere gemeenten in het Land van Waas, hoewel het met een oppervlakte van 44,8 km² zeker niet de kleinste is.

7.1.2 Deelgemeenten

De gemeente bestaat uit Stekene en de deelgemeente Kemzeke.

7.1.3 Respondenten

Voor het onderzoek naar de deelcollecties roerend erfoegd zijn een aantal plaatsbezoeken afgelegd bij verschillende organisaties die erfoegd bewaren of beheren in de gemeente.

Naam organisatie	Naam respondent	Functie	Datum bezoek
Heemkundige Kring d'Euzie	John Buyse Guy de Brant	ondervoorzitter archivaris	20 juli 2007
Volkskunstgroep Reintje Vos	Chris van Remortel	Voorzitter	23 juli 2007
OCMW	Roger De Block	Secretaris	24 juli 2007
Landbouwmuseum Stekene	Lucien Persoons	Beheerder	25 juli 2007
Gemeentearchief Stekene	Kathrin Aust	diensthofd secretariaat	Telefonisch contact, wegens tijdgebrek van het diensthofd heeft geen bezoek plaats gevonden.

7.1.4 Kerkfabrieken

Het roerende erfoegd van de kerken is onderzocht door middel van een schriftelijke enquête. Als er geen enquête is ingevuld, is informatie over archieven en ander roerend patrimonium opgezocht bij het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK, www.kikirpa.be).

Parochie	Enquête ingevuld	Informatie bij Rijksarchief aanwezig	Informatie bij KIK aanwezig
Heilig Kruis	nee	ja	Ja
Sint-Jacobus - Kemzeke	ja	ja	nee

7.2 CULTUUR IN STEKENE

7.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst

Tot voor kort was een cultuurbeleidscoördinator, Sofie D'Hanis, actief in de gemeente, maar zij is nu werkzaam als cultuurbeleidscoördinator van Waasmunster. Tot op heden is deze functie niet opnieuw ingevuld. Er is een cultuurbeleidsplan.

7.2.2 Culturele voorzieningen van de gemeente

De hoofdzetel van de openbare bibliotheek bevindt zich in Stekene, Stadionstraat 51. Er zijn vier uitleenposten.

Stekene heeft geen cultuurcentrum, maar beschikt wel over infrastructuur die voor culturele doeleinden gebruikt kan worden. Deze zijn de Ontmoetingscentra Boudelo, Koningshei, De Statie en d'oude School.

Er is een academie voor schone kunsten en een academie voor woord, muziek en dans.

7.2.3 Cultuurraad

De cultuurraad staat in voor:

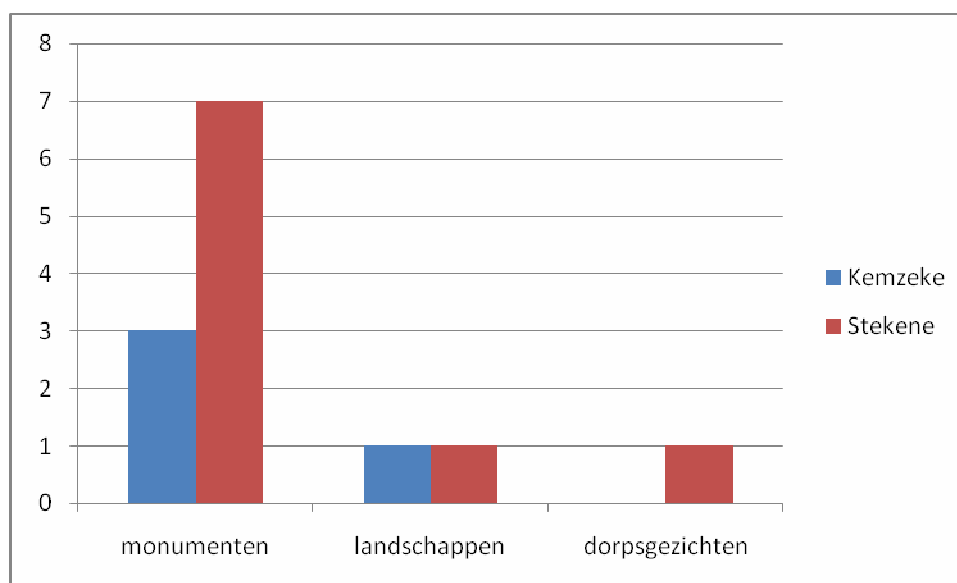
- de ondersteuning van het gemeentelijk culturele leven;
- de begeleiding van de verenigingen bij hun contacten met de bevoegde instanties;
- advisering: ofwel op vraag van het gemeentebestuur ofwel uit eigen beweging;
- medewerking aan gemeentelijke culturele initiatieven;
- prijsuitreiking bij poëzie- of voordrachtwedstrijden, zij tracht zoveel als mogelijk vertegenwoordigd te zijn op culturele manifestaties;
- advisering over de verdeling van de subsidies voor cultuur;
- medewerking aan de opmaak van een cultuurbeleidsplan. Zij evalueert de beoogde doelstellingen.

Meer informatie is terug te vinden in het cultuurbeleidsplan 2005-2007 (http://www.eyes-e-tools.com/customer/stekene/update/upload/Cultuurbeleidsplan_integraal.pdf) en voor wat betreft de algemene werking van de gemeente in de organisatiestructuur (<http://www.eyes-e-tools.com/customer/stekene/update/upload/Besluitwerkingdiensten.pdf>).

7.3 ERFGOED IN DE GEMEENTE

7.3.1 Beschermd monumenten

In de gemeente zijn tien beschermde monumenten, twee beschermde landschappen en één beschermd dorpsgezicht.

7.3.2 Roerend erfgoed

In Stekene zijn er, afgezien van de kerkfabrieken (van wie één de enquête heeft ingevuld) drie instellingen die erfgoed beheren, dat wil zeggen dat het erfgoed niet hun belangrijkste opdracht is: het Gemeentearchief Stekene en het OCMW-archief. Er is twee organisaties die erfgoed bewaren, de Heemkundige Kring d'Euzie en het Landbouwmuseum Stekene. Volkskunstgroep Reintje Vos bewaart geen roerend erfgoed in strikte zin.

Gegevens over de andere kerkfabrieken zijn gevonden in de databank en de gedrukte inventarissen van het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (www.kikirpa.be). Deze gegevens zijn in deze analyse mee verwerkt.

7.3.2.1 Missie

Gemeentearchief

In het document 'Organogram en werking van de gemeentelijke diensten' staat bij de rol van de gemeentesecretaris (artikel 9) te lezen: 'de gemeentesecretaris organiseert de behandeling van de briefwisseling. Onverminderd artikel 57 § 4 van het Gemeentedecreet (College verantwoordelijk voor de zorg van het archief), organiseert hij het beheer van het gemeentearchief'. Op dit ogenblik beschikt Stekene niet over een vaste archivaris. Deze taak wordt toegewezen aan het secretariaat. Door

tijdsgebrek echter krijgt archiefbeheer geen concrete invulling. Enkel het bewaren is gewaarborgd, de ontsluitingsgraad is laag en er is geen archiefbeleid.

Heemkundige Kring d'Euzie

De Heemkundige Kring d'Euzie werd opgericht in 1981 en focust zich op het behoud en beheer van erfgoed met betrekking tot Kemzeke, Klein-Sinaai, Koewacht en Stekene. Vanuit deze optiek beheren ze ook het Museum Oud-Station (zie ook huisvesting).

Jaarlijks organiseert de Heemkundige Kring d'Euzie twee tentoonstellingen over het Stekense erfgoed.

Landbouwmuseum Stekene

Het Landbouwmuseum van Stekene werd opgericht in 2000 en wordt beheerd door de Landelijke Gilde. De missie van het Landbouwmuseum is niet duidelijk geformuleerd. Ze focussen voornamelijk op landbouw bedrijvigheid van eind 19de en begin 20ste eeuw.

Een 40-tal van de 300 tentoongestelde werktuigen die vroeger werden gebruikt bij het beoefenen van de boerenstiel, dateren van de jaren 1920. De collectie bevat een aantal unieke exemplaren, waaronder een rapenplukker. Het museum werd heel recent uitgebreid met een hele reeks machines en werktuigen, die vroeger gebruikt werden bij de vlasteelt en –bewerking.

OCMW

Hoewel het OCMW in de historische gebouwen van het vroegere hospitaal van Vincentius a Paulo gehuisvest is, heeft het OCMW Stekene geen werking noch specifieke acties naar het behoud van erfgoed. Het project 'kunst in huis' is hier een uitzondering op. Wel beschikken ze over de archieven van COO Kemzeke, COO Stekene en het hedendaags archief.

Volkskunstgroep Reintje Vos

Volkskunstgroep Reintje Vos focust op het behoud en de studie van lokale en Vlaamse traditionele dansen, in het bijzonder de Stekense piepeldans. Zelf beschikt Volkskunstgroep Reintje Vos niet over erfgoed, maar maakt kledij zoals dit gebeurde op het einde van de 19de eeuw: werkkledij en feestkledij. Ook ambachten krijgen de nodige aandacht.

Het probleem wordt gesignaleerd dat ze voor kort een eigen structuur kenden onder de vleugels van de federatie van volkskunstgroepen. Door de integratie van deze laatste in het steunpunt 'Danspunt', bestaat de indruk dat ze in het verdomhoekje zijn terecht gekomen. Ze gaan op in een veel te groot geheel. Ze kunnen geen eigen accenten, met name de traditionele dans zonder hedendaagse aanpassingen, meer leggen.

Aangezien ze geen eigen erfgoed bewaren, komt deze vereniging slechts sporadisch aan bod in de verdere analyse.

Kerkfabrieken

Zoals eerder aangegeven, werd de enquête ingevuld door de kerkfabriek van de parochie Sint-Jacob van Kemzeke. Hun gegevens werden aangevuld met gegevens van het Rijksarchief Beveren. Eveneens op basis van de gegevens van het Rijksarchief werden de archieven van de Heilige Kruis Kerk in kaart gebracht.

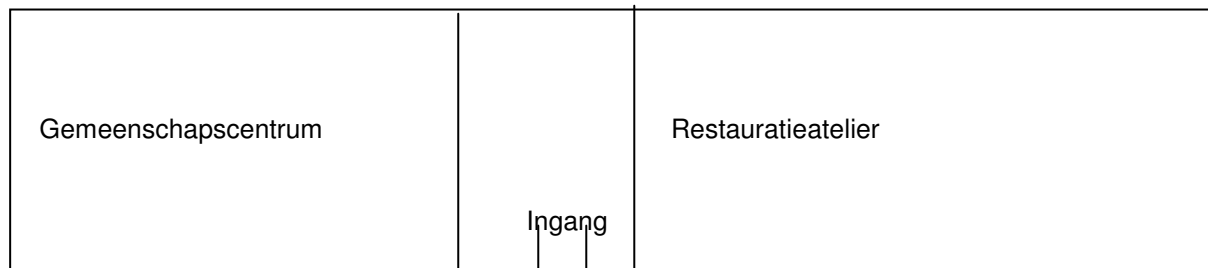
7.3.2.2 Huisvesting en depot

De gemeente Stekene heeft een belangrijke rol in het ter beschikking stellen van infrastructuur voor culturele doeleinden. Zowel de gemeente als het OCMW huisvesten hun archieven in eigen huis in een ingericht depot. Daarnaast investeerde de gemeente ook in de huisvesting van de Heemkundige Kring d'Euzie.

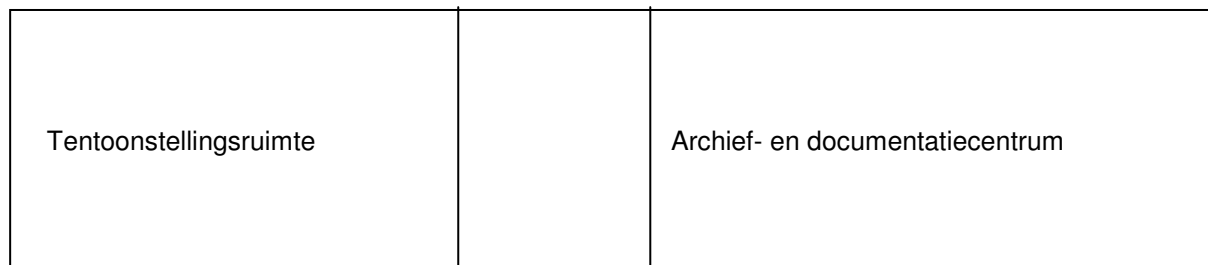
Heemkundige Kring d'Euzie

Het vroegere stationsgebouw (Stadionstraat 113) werd in 1992 gerenoveerd door het gemeentebestuur. Het Museum Oud-Station is de permanente huisvesting voor de Heemkundige Kring d'Euzie en doet ook dienst als gemeenschapscentrum. Voor alle duidelijkheid voegen we hier een ruwe schets van het grondplan van het museum toe.

Gelijkvloers

1ste verdieping

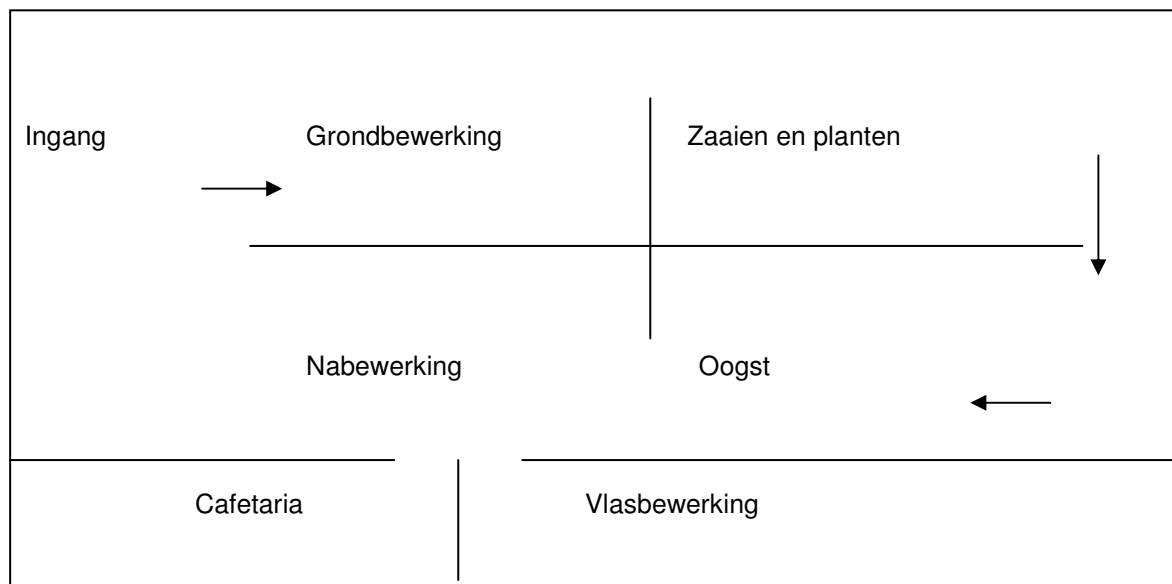
2de verdieping (zolderverdieping)

Uniek voor de regio is de aanwezigheid van een goed uitgerust restauratieatelier. De vrijwillige medewerkers volgen cursussen restauratietechnieken. Deze kunnen in de praktijk omgezet worden in dit atelier.

Landbouwmuseum Stekene

Het Landbouwmuseum is een privé-initiatief en is gehuisvest in een oude schuur. Deze schuur is eigendom van een privé-persoon die in de aanpalende woning woont. De eigenaar is al wat ouder en er is wat onzekerheid over het voort bestaan van het museum bij een eventueel overlijden van de eigenaar. Er is geen depot en de schuur is aan renovatie toe. Dit laatste wordt uitgesteld door de genoemde onzekere situatie. De beschikbare ruimte is ingedeeld volgens het landbouwprocédé. Een aparte ruimte is voorzien voor stukken betreffende de vlasbewerking.

7.3.2.3 Personeel en vrijwilligers

Er zijn geen professionele krachten werkzaam in de erfgoedsector. Dit heeft uiteraard implicaties voor de openingsuren en de ruimere publiekswerking (zie publiekswerking).

Zowel het OCMW als de gemeente hebben geen 'echte' archivaris in dienst. In beide instellingen wordt één personeelslid verantwoordelijk gesteld voor het archiefbeheer. Dit kadert wel binnen een ruimer takenpakket. Door tijdsgebrek kan dan ook onvoldoende aandacht besteed worden aan de dagelijkse archiefzorg.

De Heemkundige Kring d'Euzie werkt volledig op vrijwillige basis. De heemkundige kring kan rekenen op vijftien vaste werkende leden. Deze worden zoveel mogelijk ingeschakeld in werkgroepen (archief en documentatie, restauratie en voorwerpen). Interesse voor de lokale geschiedenis is de belangrijkste drijfveer voor de vrijwilligers. Vanuit de Heemkundige Kring d'Euzie is behoefte aan begeleiding bij de uitvoering van projecten en aan het verder uitbouwen van wisselwerking tussen professionelen en vrijwilligers.

Het Landbouwmuseum Stekene is een onderdeel van de Landelijke Gilde Stekene en kan via die weg rekenen op vrijwilligers. Hun aantal is echter wisselend en hun takenpakket is vaak niet erfgoed gerelateerd; wel logistieke ondersteuning zoals het openhouden van het café en hulp bij evenementen.

7.3.2.4 Publiekswerking

Adressen, openingsuren, prijzen, deelname aan evenementen

Organisatie	Adres	Openingstijden	Toegangsprijs	Deelname aan evenementen
Gemeentearchief	Stadionstraat 2 9190 Stekene	Tijdens kantooruren op afspraak	Niet van toepassing	nee
OCMW-archief	Kerkstraat 14 9190 Stekene	Tijdens kantooruren op afspraak	Niet van toepassing	nee
Museum Oud-Station	Stadionstraat 113 9190 Stekene	Elke zondag open van 10u tot 12u, groepen en scholen op afspraak. Archief- en documentatiecentrum ook op afspraak	Geen gegevens	Jaarlijks 2 tentoonstellingen Erfgoeddag soms Open Monumentendag
Landbouwmuseum	Heistraat 19 9190 Stekene	van 1 april tot 31 oktober elke 1 ^{ste} zondag van de maand van 13.30u tot 17u. Groepsbezoeken met gids op afspraak	Geen gegevens	Erfgoeddag Trekker Trek Ambachtelijk weekend

Enkel de Heemkundige Kring d'Euzie publiceert over de geschiedenis en het erfgoed van Stekene. Hun driemaandelijks tijdschrift d'Euzie en hun gelegenheidspublicaties dragen hier toe bij

7.3.2.5 Budget

Zowel de gemeente als het OCMW beschikken niet over een apart budget voor archiefzorg. De eventuele kosten zijn mee opgenomen in andere posten zoals onderhoud.

Het Landbouwmuseum is afhankelijk van inkomgelden. Bij de opstart van het museum werd door de Cera Bank een budget van 100.000 euro voorzien.

De Heemkundige Kring d'Euzie heeft via verschillende kanalen financieringsmogelijkheden. De lidgelden worden gecombineerd met een toelage van de provincie Oost-Vlaanderen (in 2006: 333 euro) en een toelage van de gemeente (in 2007: 473 euro). Daarnaast mag de Heemkundige Kring d'Euzie gratis gebruik maken van de gebouwen en kan ze ook rekenen op logistieke ondersteuning van de gemeentelijke diensten. Ook de organisatie van een aantal evenementen zorgt voor extra gelden.

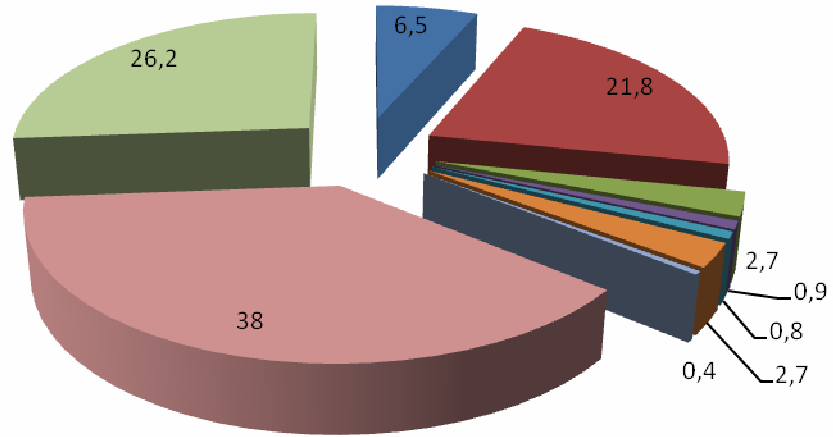
7.4 DEELCOLLECTIES ROEREND ERFGOED

7.4.1 Archieven

Naam deelcollectie	Naam bewaarder	In meter	Procentueel
COO Stekene	OCMW Stekene	17	6,5
Modern archief Stekene	Rijksarchief Beveren	50	19
Kerkfabriek Heilig Kruis Stekene	Rijksarchief Beveren	7	2,7
Kerkfabriek Sint-Jacob Kemzeke	Kerkfabriek	1,4	0,5
Kerkfabriek Sint-Jacob Kemzeke	Rijksarchief Beveren	1	0,4
Modern archief Stekene	Rijksarchief Beveren	8	3,0
Notaris E. Reyns Stekene	Rijksarchief Beveren (Stekene)	2	0,8
Notaris Hubert Bohyn Stekene	Rijksarchief Beveren	7	2,7
Notaris Verstraeten W. 2005 Stekene	Rijksarchief Beveren	1	0,4
OCMW Stekene	OCMW Stekene	100	38
Oud archief Stekene	Rijksarchief Beveren	69	26,2
Totaal		263,4	100

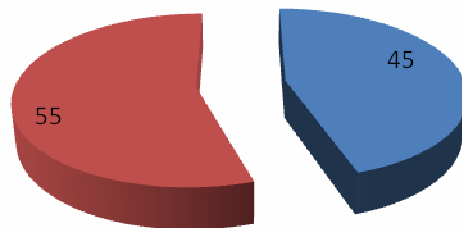

Stekene procentuele verdeling archieven per archiefvormer

- COO Stekene
- Kerkfabriek Heilig Kruis Stekene
- Notaris E. Reys
- Notaris W. Verstraeten
- Oud archief Stekene
- Modern archief Stekene
- Kerkfabriek Sint Jacob Kemzeke
- Notaris Hubert Bohyn
- OCMW Stekene

Stekene verdeling naar bewaarplaats archieven

- In eigen beheer
- Rijksarchief Beveren

Bijna de helft van de archieven wordt in de gemeente in eigen beheer gehouden. Dit betekent niet zoals hierboven vermeld dat er een systematische werking is rond archieven. De vraag naar de mogelijkheden tot samenwerking werd dan ook gesteld.

7.4.2 Documentatie

Enkel de Heemkundige Kring d'Euzie beschikt over documentatie.

Naam deelcollectie	Omvang deelcollectie (aantal stuks)
Affiches	7
Fonds Marcellijn Dewulf	11
Postkaarten	44
Popp kaarten	13
Documentatiemappen Stekene	724
Totaal	799

7.4.3 Bibliotheek

Enkel de Heemkundige Kring d'Euzie beschikt over een bibliotheek.

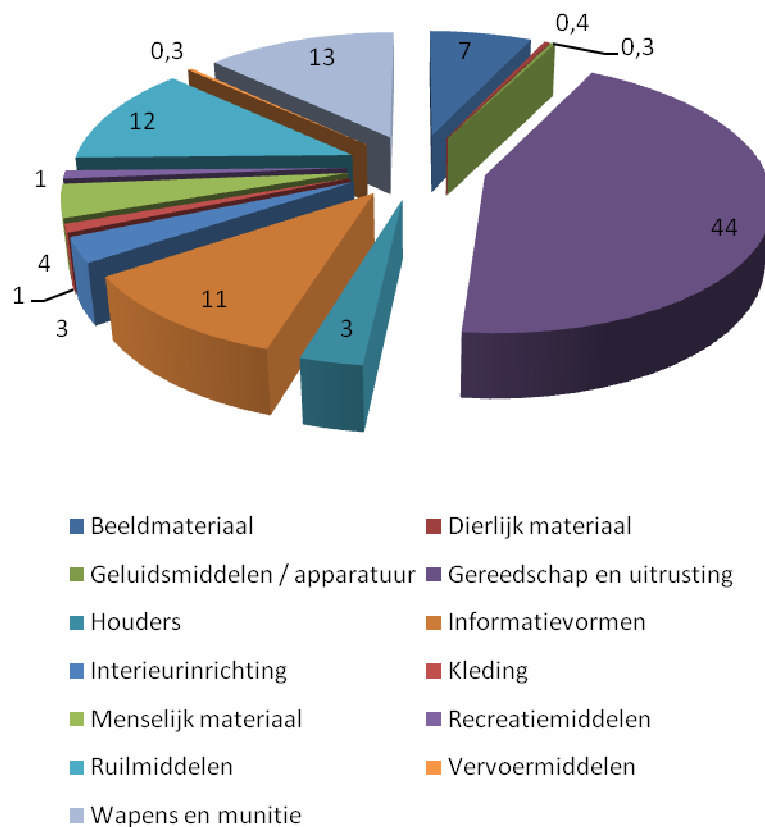
Naam deelcollectie	Omvang deelcollectie (aantal stuks)
Heemkundige bibliotheek (aantal boeken)	1067
Genealogische hulpbronnen	50
Gazet van Stekene (aantal wekelijkse katernen)	3224
Ruilabonnementen	200
Totaal	4541

7.4.4 Voorwerpen

In totaal werden vijftig deelcollecties voorwerpen getraceerd. Deze zijn goed voor 504 voorwerpen. Zowel een overzicht in absolute cijfers als in procenten wordt hierna gegeven.

Collectiecategorie voorwerpen	Omvang in aantal
Beeldmateriaal	36
Dierlijk materiaal	3
Geluidsmiddelen/apparatuur	2
Gereedschap en uitrusting	221
Houders	17
Informatievormen	53
Interieurinrichting	16
Kleding	5
Menselijk materiaal	18
Recreatiemiddelen	5
Ruilmiddelen	58
Vervoermiddelen	2
Wapens en munitie	68
Totaal	504

Stekene procentuele verdeling aantal voorwerpen

In de opsomming valt het grote aandeel van gereedschap en uitrusting op. Dit is te verklaren door de aanwezigheid van een grote collectie landbouwwerktuigen in het Landbouwmuseum van Stekene. Om een goed beeld te krijgen van deze collectie lichten we ze in onderstaand schema uit.

Naam deelcollectie	Omvang deelcollectie
Eggen	6
Strooiers	3
Zaaimachines	10
Sproeiers	5
Dorsmachines	2
Landbouw handalaam	50
Uitrijmachines	20
Vlasbewerkingsmachines	7
Karren	2
Ploegen (landbouw)	10
Totaal	115

In totaal zijn 115 voorwerpen of bijna 21% van het totaal aantal voorwerpen verbonden aan het Landbouwmuseum. Door de grootte van de objecten kampt het Landbouwmuseum met plaatsgebrek.

7.4.5 Registratie

Goed 75% procent van de deelcollecties in Stekene is geregistreerd en geautomatiseerd. Dit is een hoog percentage en is voornamelijk de verdienste van de Heemkundige Kring d'Euzie en het Rijksarchief. Het Landbouwmuseum heeft zijn collectie niet geregistreerd. Bij de registratie en inventarisatie van het gemeente- en OCMW archief werd vastgesteld dat deze geordend werden volgens de Nationale Decimale Code. Heemkundige Kring d'Euzie ontwikkelde voor haar bibliotheek een eigen decimale codering. Twee voorbeelden ter verduidelijking: rubriek 6100 betreft boeken over Stekene, rubriek 6500 betreft boeken geschreven door Stekenaaars. De digitaliseringsgraad ligt zeer laag: enkel de Heemkundige Kring d'Euzie biedt digitale bestanden aan van klappers burgerlijke stand en parochieregisters tot 1850 en van enkele jaargangen van de Gazet van Stekene.

7.4.6 Datering

De zeventig deelcollecties kunnen in twee grote groepen onderscheiden worden. De eerste is de groep voorwerpen, documentatie en boeken die voornamelijk de periode 1800-1970 omvatten. Daarvan behoort 60% tot de periode 1850-1950. De tweede groep archieven gaat verder in de tijd terug: ze omvatten de periode 1500 - heden. Bij deze laatste groep is geen einddatum vastgelegd omdat de archiefvormers vandaag nog steeds archief aanmaken.

7.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden

Op enkele uitzonderingen na, zoals voorwerpen die aangetast zijn door roest of houtworm, werden geen grote schades aangetroffen. De Heemkundige Kring d'Euzie met zijn restauratieatelier is vooruitstrevend op het vlak van preservering. Het Landbouwmuseum heeft geen echt conservatiebeleid, maar de binnen gebrachte stukken worden eerst behandeld zodat grote schade vermeden wordt.

7.4.8 Gebondenheid en belang

De gebondenheid is moeilijk in grafiek te brengen, aangezien diverse deelcollecties verschillende gebondenheden kennen. Toch valt op dat bijna de helft van de deelcollecties gebonden is aan de organisatie zelf. Dit kan verklaard worden door de sterke band tussen archieven en de archiefvormende instelling. Dit is tevens indicatief voor het belang van de deelcollecties. Archieven zijn uniek en contextgebonden. Ze kunnen niet onttrokken worden aan de archiefvormer zelf. Het betreft tevens een wettelijke taak van de openbare overheden om zorg te dragen voor hun archieven. Het belang is lokaal, wat niet belet een regionale archiefwerking te stimuleren.

Een zelfde beeld doet zich voor bij de gebondenheid aan het proces. Bijna de helft van de deelcollecties is afkomstig van landbouwactiviteiten. Het aandeel van het landbouwmuseum is hier

niet te onderschatten. Het landbouwerfgoed overstijgt wel het lokale niveau. Ook elders werden deze werktuigen gebruikt. Een doorgedreven samenwerking biedt oplossingen voor de gestelde problemen. Heemkundige Kring d'Euzie verwerft en behoud erfgoed dat aan Stekene verbonden is door zijn lokale focus.

7.5 SLOTBESCHOUWINGEN EN AANBEVELINGEN

De erfgoedwerking in Stekene is eerder beperkt. Toch is er een zeer goed gestructureerde Heemkundige Kring d'Euzie, die het voortouw neemt in het behoud en beheer van het Stekens erfgoed.

7.5.1 Aanbevelingen

Lang niet alle mogelijke verbeteringen zijn uitvoerbaar binnen de gemeente alleen. Aanbevelingen daartoe zullen in het algemene gedeelte van het eindrapport worden opgenomen. De gemeente kan zelf wel actie ondernemen op het volgende punt: zowel de gemeente als het OCMW zoeken naar samenwerking op het vlak van archiefzorg. De samenwerking kan op gemeentelijk niveau (gemeente, OCMW, kerkfabrieken) beginnen.

8. TEMSE

8.1 ALGEMEEN

8.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte

Temse telde op 1 januari 2007 26.667 inwoners en heeft een oppervlakte van 39,92 km².

8.1.2 Deelgemeenten

In 1977 fuseerden Elversele, Steendorp en Tielrode met Temse. Dit zorgt enerzijds voor een grote erfenis aan erfgoed en anderzijds voor een groot potentieel aan erfgoedwerking.

8.1.3 Respondenten

Voor het onderzoek naar de deelcollecties roerend erfgoed zijn een aantal plaatsbezoeken afgelegd bij verschillende organisaties die erfgoed bewaren of beheren in de gemeente.

Naam organisatie	Naam respondent	Functie	Datum bezoek
Heemkundige Kring Braem	Marcel de Kimpe	Voorzitter	30 juli 2007
Gemeentearchief Temse	Digna Coppieters	Hoofd Burgerlijke Stand - Archivaris	20 september 2007
Gemeentelijke Musea Temse	Annick Rooms	Museumfunctionaris en medewerker van de burgemeester	26 november 2007

8.1.4 Kerkfabrieken

Het roerende erfgoed van de kerken is onderzocht door middel van een schriftelijke enquête. Als er geen enquête is ingevuld, is informatie over archieven en ander roerend patrimonium opgezocht bij het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK, www.kikirpa.be).

Parochie	Enquête ingevuld	Informatie bij Rijksarchief aanwezig	Informatie bij KIK aanwezig
Sint-Margaretha Elversele	Ja	Ja	Ja
Onze-Lieve-Vrouw Temse	Ja	Ja	Ja
Sint-Petrus Tielrode	Nee	Ja	Nee

8.2 CULTUUR IN TEMSE

8.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurcentrum

De cultuurdienst in Temse bestaat zowel uit een cultuurbeleidscoördinator (Sophie Vermeire) als een cultuurcentrum, met twee cultuurfunctionarissen en ondersteunend personeel. In 2007 werd een geïntegreerd cultuurbeleidsplan voor de komende beleidsperiode opgemaakt dat van toepassing is voor de openbare bibliotheek, het cultuurcentrum en het lokaal cultuurbeleid. Accenten hierin zijn de werking met betrekking tot erfgoed, gemeenschapsvorming, geïntegreerd cultuurbeleid, cultuurcreatie, cultuurparticipatie en levenslang leren.

8.2.2 Culturele voorzieningen van de gemeente

Het cultuurcentrum van Temse (categorie C) beschikt over een gespreide infrastructuur, die ter beschikking kan gesteld worden voor het verenigingsleven: theaterzaal Roxy (theaterzaal 346 zitplaatsen, bovenzaal 134 zitplaatsen), de feestzaal van het gemeentehuis in Temse, de polyvalente zaal van de bibliotheek, de tentoonstellingsruimte van het Gemeentemuseum Temse, het Molenhuis

in De Watermolen, de Dacca Loft, het secretariaat in Tielrode, Huis De Fortune in Elversele (feestzaal, vergaderzaal en vergaderzolder) en de oud-gemeentehuizen in Steendorp en Tielrode.

De huidige gemeentelijke bibliotheek werd opgericht in 1981 na samensmelting van een aantal vrije bibliotheken. In november 1991 werd het nieuwe bibliotheekgebouw in het centrum van Temse in gebruik genomen. Er zijn ook twee uitleenposten werkzaam in de deelgemeenten Elversele en Steendorp.

De Academie voor Muziek, Woord en Dans in Temse (Hoogkamerstraat) werd opgericht in 1970 en is een filiaal van de Stedelijke Academie voor Muziek, Woord en Dans van Sint-Niklaas.

De Academie en Vaktekenschool in Temse (Schoolstraat) werd opgericht in 1776 en organiseert deeltijds kunstonderwijs voor jongeren vanaf 6 jaar en volwassenen verspreid over de hoofdschool in Temse en wijkafdelingen in Elversele, Steendorp, Tielrode en Temse-Velle. Zij heeft ook filialen in Bornem en Puurs en een samenwerkingsovereenkomst met het Tekenatelier in Sint-Amands.

Het Centrum voor Volwassenenonderwijs (CVO), opgericht in 1958, is een gemeentelijke onderwijsinrichting gespecialiseerd in praktijkgerichte cursussen voor volwassenen (talenonderwijs en informatica).

8.2.3 Cultuurraad

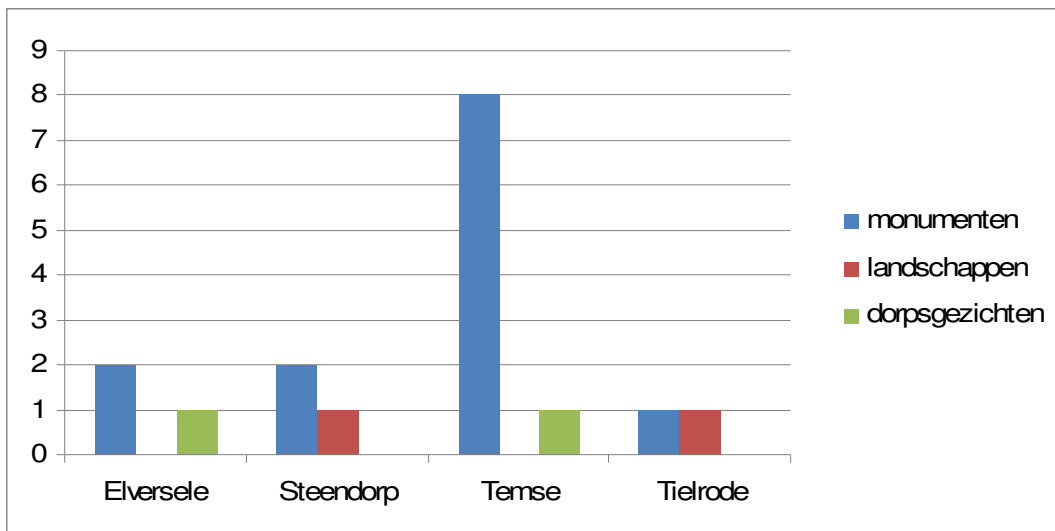
Binnen het culturele kader krijgt ook de cultuurraad inspraak in de uitbouw van het beleidsdomein cultuur.

Meer informatie over cultuur in Temse is te vinden in het cultuurbeleidsplan 2008-2013 (http://www.temse.be/cultuur_beleidsplan.html) en voor wat betreft het beleid verwijzen we naar de beleidsverklaring 2007-2012 (http://www.temse.be/bestuur_college.html#beleidsdocumenten).

8.3 ERFGOED IN DE GEMEENTE

8.3.1 Beschermd monumenten

In de gemeente zijn vijftien monumenten, twee landschappen en twee dorpsgezichten beschermd.

8.3.2 Roerend erfgoed

In Temse bewaren (afgezien van de kerkfabrieken, van wie twee de enquête hebben ingevuld), twee organisaties erfgoed, dat wil zeggen dat het erfgoed niet hun belangrijkste opdracht is: het Gemeentearchief Temse en het OCMW-archief. De gegevens van het OCMW-archief zijn niet in dit onderzoek verwerkt bij gebrek aan een contactpersoon. De Gemeentelijke musea en de Heemkundige Kring Braem hebben als opdracht erfgoedbeheer. Gegevens over de kerkfabrieken zijn gevonden in de enquêtes en in de databank en de gedrukte inventarissen van het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (www.kikirpa.be). Deze gegevens zijn in deze analyse mee verwerkt.

8.3.2.1 Missie

Gemeentemuseum Temse

Het Gemeentemuseum Temse, eigendom van het gemeentebestuur, werd in 1942 gesticht door de toenmalige schepenen van onderwijs, Jean Boeykens. Het huidige museumgebouw werd officieel geopend op 18 november 1983. De gevel werd eind 1997 gerenoveerd. In de nabije toekomst zijn er renovatiewerken gepland. Het Gemeentemuseum Temse focust op de bijzondere facetten van de historie van de gemeente: schip en scheepsbouw, archeologie, de heilige Amelberga (patrones van Temse)... Daarnaast wordt sinds 1973 jaarlijks een jaarboek gepubliceerd.

Museum Heraldiek Benelux

Dit museum werd opgericht in 1982 en sinds 1985 eigendom van de gemeente. Het museum is gewijd aan wapenschilden, vlaggen en eretekens. De collectie is het resultaat van het verzamelwerk van Jean Boeykens.

Museum Priester Poppe

Priester Poppe (Temse, 18/12/1890-Moerzeke 10/6/1924) was in 1916 hoofdman van de studentenbond Temsche Voorwaarts. Hij was achtereenvolgens onderpastoor op de Sint-Coletaparochie in Gent, directeur van de Zusters van Sint-Vincentius a Paulo in Moerzeke en vanaf 1922 tot aan zijn dood geestelijke begeleider in Leopoldsburg van de geestelijken die er hun legerdienst deden. Het proces tot zaligverklaring werd in 1966 bij de Congregatie der Riten in Rome ingeleid. In 1986 werd hij door de Kerk eerbiedwaardig verklaard. In 1999 werd hij officieel zalig verklaard. Het museum richt zich dan ook op het leven van priester Poppe.

Heemkundige Kring Braem

De Heemkundige Kring Braem werd opgericht in 1968 en ontleende zijn naam aan ridder Godevaert Braem, hoofdbaljuw van het Waasland, die in 1452 onthoofd werd en begraven in de parochiekerk van Elversele. De Heemkundige Kring Braem richt zich in de eerste plaats op het erfgoed van Elversele.

8.3.2.2 Huisvesting en depot

De Gemeentelijke Musea (Museum Heraldiek Benelux en het Gemeentemuseum Temse) zijn beide gehuisvest in de Kasteelstraat, zij het op een andere locatie, respectievelijk nr. 74 en 16.

Een depotruimte van het Gemeentemuseum die momenteel naast het Museum Heraldiek Benelux is ondergebracht in het DACCA-complex, zal op middenlange termijn moeten verhuizen wegens de verkoop van het gebouw vooraan, voorheen ingenomen door de Lokale Politie. Het documentair gedeelte van dit depot zal ondergebracht worden in het gemeentelijk archief, terwijl voor de voorwerpen en schilderijen een ruimte, die paalt aan het Museum Heraldiek, zal ingericht worden. Het Gemeentemuseum Temse zelf beschikt over twee verdiepingen tentoonstellingsruimte, waarbij de eerste verdieping fungeert als ruimte voor tijdelijke tentoonstellingen. De derde verdieping doet dienst als vergader- en kantoorruimte. Hier kunnen ook een aantal kleinere erfgoedstukken opgeborgen worden.

Het geboortehuis van Priester Poppe werd gerenoveerd en ingericht als museum, met authentieke huisraad en persoonlijke bezittingen van de familie Poppe. Het museum is voor het publiek toegankelijk sinds 1991.

Heemkundige Kring Braem is ondergebracht in een bijgebouw van Huis De Fortune. Het lokaal is ingericht als oude herberg (De Swaene). Door het ontbreken van een centraal depot, worden de stukken op verschillende plaatsen opgeslagen: gedeeltelijk op de zolderverdieping van De Swaene, in een bergkamer van Huis De Fortune, gedeeltelijk in de oude pastorie. Deze laatste wordt momenteel gerenoveerd en biedt in de toekomst mogelijkheden voor een meer aangepaste en gecentraliseerde opslag van de collectie.

Het Gemeentearchief Temse is gehuisvest in een aangepaste ruimte in de kelderverdieping van AC De Zaat. Dit gebouw is het vroegere administratief gebouw van de Boelwerf dat volledig gerenoveerd werd. De huidige archiefkelder was ook de archiefruimte van de Boelwerf. Deze ruimte werd volledig heringericht en voldoet aan de archivalische normen. Er is ook een ruimte voorzien als leeszaal.

8.3.2.3 Personeel en vrijwilligers

De Heemkundige Kring Braem werkt volledig op vrijwillige basis. Het aantal varieert naargelang de interesse en de projecten die uitgevoerd worden. Het bestuur bestaat uit vijf leden.

Het Gemeentearchief Temse heeft twee deeltijdse werkrachten, die de leeszaalwerking garanderen. Daarnaast is het hoofd van de Burgerlijke Stand eveneens archivaris. Op termijn zou gedacht kunnen worden aan een uitbreiding van het personeelskader aangezien momenteel de werkdruk en - last bijzonder hoog ligt.

De Gemeentelijke Musea beschikken samen over drie personen die de activiteiten van de musea opvolgen. Het gaat echter om deeltijds personeel die ook andere taken dienen uit te voeren. Net zoals bij het Gemeentearchief Temse kan gedacht worden aan een structurele oplossing.

8.3.2.4 Publiekswerking

De erfgoedorganisaties zijn niet dagelijks open. Dit kan verklaard worden door de beperkte personeelsbezetting.

Deelname aan evenementen

Organisatie	Adres	Openingstijden	Toegangsprijs	Deelname aan evenementen
Gemeentearchief Temse	AC De Zaat, 9140 Temse	Toegankelijk na afspraak	Niet van toepassing	In 2008 voor het eerst aan Erfgoeddag
Museum Heraldiek Benelux	Kasteelstraat 74, 9140 Temse	Van april t/m oktober zaterdag van 14u tot 18u en zondag van 10u tot 12u en van 14u tot 18u. Geleide bezoeken zijn mogelijk ook tijdens sluitingsperiode	Gratis toegang	Erfgoeddag
Gemeentemuseum	Kasteelstraat 16, 9140 Temse	Zaterdag van 14u tot 18u en zondag van 10u tot 12u en van 14u tot 18u. Geleide bezoeken zijn mogelijk	Gratis toegang	Erfgoeddag
Museum Priester Poppe	Priester Poppestraat 35, 9140 Temse	Van april t/m oktober zaterdag en zondag van 14u tot 16u	Gratis toegang	Erfgoeddag
Heemkundig	Dorpstraat	Zondag van 14u tot 17u	Gratis toegang	Erfgoeddag

Museum Braem	56, 9140 Temse (Elversele)			Open Monumenten dag
--------------	----------------------------------	--	--	---------------------------

De werking rond en de bekendmaking van het erfgoed van Temse gebeurt ook via geschreven kanalen. De Heemkundige Kring Braem publiceert driemaandelijks een tijdschrift waarin aandacht is voor de geschiedenis en het erfgoed. Tevens werken ze mee aan gelegenheidspublicaties.

De beheerraad van het Gemeentemuseum geeft sinds 1973 een jaarboek uit met historische bijdragen en een actualiteitsoverzicht van het voorbije jaar, en een nieuwsbrief die ongeveer vier maal per jaar verschijnt.

8.3.2.5 Budget

Het Gemeentearchief Temse en de Gemeentelijke Musea zijn als begrotingsposten in de begroting opgenomen. Buiten de gewone werkingskosten en een toelage aan het Gemeentemuseum, is er geen vast budget voorzien. Er wordt flexibel omgegaan met de noden die jaarlijks kunnen variëren.

De Heemkundige Kring Braem beschikt over een apart budget dat uit drie grote delen bestaat: de lidgelden, de subsidie van de gemeente en de logistieke, infrastructurele ondersteuning van de gemeente.

8.4 DEELCOLLECTIES ROEREND ERFGOED

8.4.1 Archieven

Temse is een gemeente met een bijzonder rijk archief aanbod. Het Gemeentearchief Temse beschikt niet alleen over archieven van de gemeente, maar beheert ook privaatrechtelijke archieven. Alles samen is dit 168 meter.

Archiefbestand	Omvang (in meter)
Oud archief Temse (samen met Tielrode, Steendorp, Elversele en Temse, een deel van de bestanden werd overgedragen aan het Rijksarchief)	39
Modern archief	80
Archief Boelwerf	15
Bidprentjes	10
Documentatiemappen	3
Verenigingsarchieven	4
Mappen huizenonderzoek	2
Filmarchief	2
Krant De Schelde (1863-1936)	3
Archief Clemens de Landtsheer	5

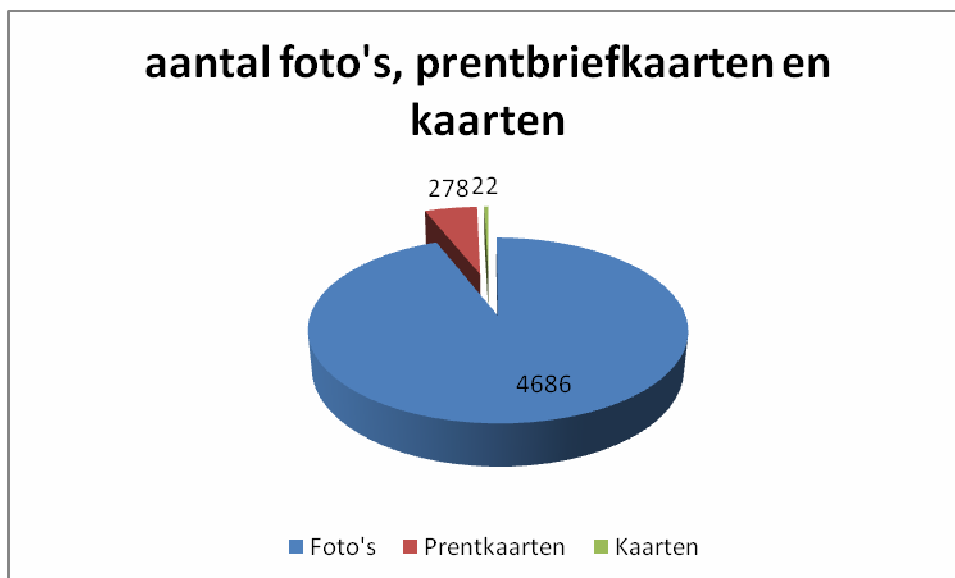
Archief Gebroeders Van Raemdonck	5
Totaal	168

Daarnaast beheert Rijksarchief Beveren 58 meter archieven van archiefvormers van het huidige grondgebied Temse: een overzicht.

Archiefbestand	Omvang (in meter)
Oud archief Tielrode (1551-1850)	19
Oud archief Temse (1474-1922)	10
Hedendaags archief Elversele (1795-1849)	3
Sint-Anna Consolidatie-klooster Temse (1507-1796)	2
Kerkfabriek Tielrode (1754-1789)	1
Kerkfabriek Temse (OLV) (1350-1911)	20
Kerkfabriek Elversele (1795-1849)	3
Totaal	58

8.4.2 Documentatie

Aangezien de gegevens over de omvang van de documentatie niet altijd vergelijkbaar zijn (omdat ze nu eens in meter, dan weer in stukken uitgedrukt zijn) beperken we ons tot enkele interessante en unieke deelcollecties. Hieronder is het aantal foto's, prentbriefkaarten en kaarten aangegeven. Het zijn samen vijf deelcollecties.

Opvallend in deze grafiek is het bijzonder grote aandeel van foto's. De fotocollectie gaat terug tot de 19de eeuw en wordt voortdurend aangevuld met niet alleen oude foto's maar ook met recent gemaakte foto's.

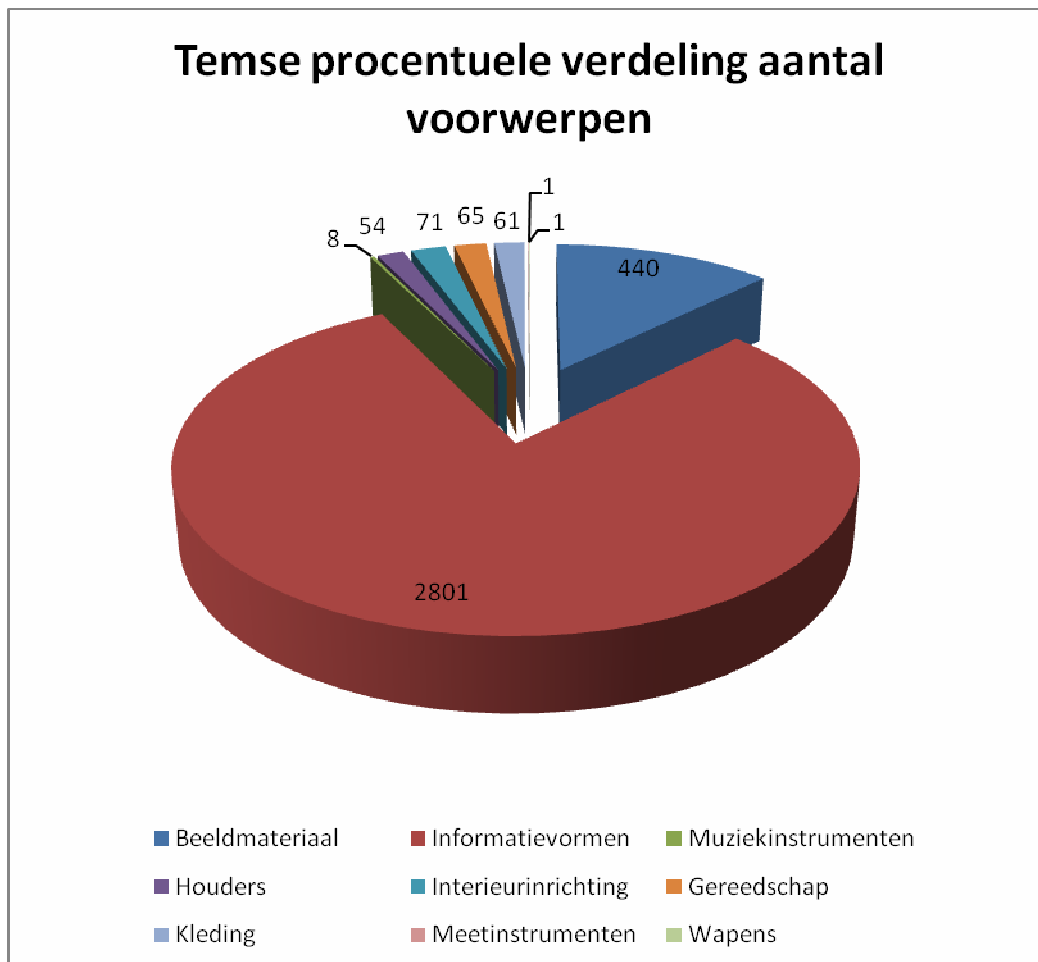
8.4.3 Bibliotheek

In Temse is er geen echte erfgoedbibliotheekwerking. Uiteraard beschikken de erfgoedorganisaties wel over literatuur over hun activiteiten maar deze is verspreid. In het Museum Heraldiek Benelux

bevindt zich een unieke collectie publicaties. Zowel recente als oude literatuur over heraldiek is hier te vinden.

In de openbare bibliotheek werd de voorbije jaren de collectie in verband met Temse gevoelig uitgebreid door het kopiëren van boeken uit het archief en aankoop van antiquarische boeken. Een link tussen de collecties van de bibliotheek en het archief werd nog niet gerealiseerd.

8.4.4 Voorwerpen

Opvallend in deze grafiek is het bijzonder grote aandeel informatievormen. In deze categorie zitten ook grote aantallen documenten vervat. In principe zouden deze thuis horen in het documentair gedeelte. Er werd echter gekozen dit niet te doen, omdat de documenten niet zozeer voor hun informatieve waarde werden geregistreerd wel omwille van de museale waarde en gebruik.

8.4.5 Registratie

De deelcollecties van de Heemkundige Kring Braem zijn volledig geregistreerd. De registratie gebeurt met behulp van een inschrijvingsregister van stukken die het museum binnen komen. Het is register met de datum van ontvangst, de schenker en de beschrijving van het stuk. Er is echter geen systematische inventarisatie gebeurd.

Het Gemeentearchief Temse is geregistreerd in de vorm van plaatsings- en depotlijsten in Word. Een systematische inventarisatie kon nog niet gerealiseerd worden door gebrek aan tijd en personeel.

De deelcollecties van de Gemeentelijke Musea zijn grotendeels geregistreerd. Op basis van steekkaarten die vroeger opgemaakt werden, werd een inventaris in een Word-document opgemaakt. Deze lijst werd regelmatig bijgewerkt.

8.4.6 Datering

De datering van de stukken gebeurde eerder sporadisch. Het is niet altijd even duidelijk welke de juiste datum is. Sommige deelcollecties zoals de archieven en sommige collecties voorwerpen beslaan ook meerdere eeuwen. Een samenvattende grafiek is daardoor moeilijk op te maken. Toch kunnen enkele lijnen vastgesteld worden. De archieven gaan terug tot het ancien régime. Deze worden in het Rijksarchief bewaard. Het Gemeentearchief Temse bewaart archieven van de 19de en 20ste eeuw. Behoudens enkele archeologische vondsten en middeleeuws religieus erfgoed, beschikken de gemeentelijke musea voornamelijk over 19de en begin 20ste eeuws erfgoed.

8.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden

Het Gemeentearchief Temse beschikt over een goed uitgerust depot en vooraleer de documenten verpakt worden, worden ze eerst geschoond. Hierdoor bevindt het gemeentelijk archief zich in een goede staat.

Door de aankomende verkoop van een deel van het Dacca-complex (gebouw vooraan, voorheen Lokale Politie en depotruimte) wordt momenteel niet geïnvesteerd in de depots die zich in dit deel van het gebouw bevinden. Zoals aangegeven zitten hier ook stukken van het Gemeentemuseum Temse. De bewaaromstandigheden zijn daarom niet optimaal: schommelingen temperatuur en relatieve vochtigheid doen zich voor. Op termijn kan dit een invloed hebben op de stukken, die nu qua conditie nog goed zijn.

De Heemkundige Kring Braem plant momenteel een verhuis naar de pastorie, deze wordt momenteel gerenoveerd en biedt in de toekomst de mogelijkheid om de nu verspreide erfgoedstukken te huisvesten. Hierdoor zullen de bewaaromstandigheden verbeterd worden. De conditie van de stukken is goed, aangezien ze eerst behandeld worden vooraleer ze in het depot een plaats krijgen.

8.4.8 Gebondenheid en belang

Wat betreft de archieven bestaat een evidente gebondenheid aan de archiefvormer zelf, hetzij in de vorm van een instelling (stad, kerkfabriek) hetzij aan een persoon, familie of vereniging. Uniek is het Archief van de Boelwerf. De inhoud van dit archief overstijgt ruim het lokale. De archieven werpen een licht niet alleen op de lokale geschiedenis, maar ook de regionale, Vlaamse en landelijke

geschiedenis. Door de ruime invloedssfeer van de Boelwerf is dit archief zonder twijfel een topstuk als historische bron. De versnippering van het archief, dat in het verleden heeft plaats gevonden, heeft echter wel tot gevolg dat de onderzoeker geen coherent beeld krijgt van de werkzaamheden van de Boelwerf.

De gebondenheid en het belang van de deelcollecties in de musea is eerder lokaal te noemen.

8.5 SLOTBESCHOUWING EN AANBEVELINGEN

Temse is een gemeente met een rijk cultureel erfgoed. De gemeente investeert regelmatig in dit erfgoed, waardoor een erfgoedwerking mogelijk is.

8.5.1 Aanbevelingen

- Gezien de omvang van het bewaarde erfgoed en het aantal gemeentelijke erfgoedorganisaties, is het aan te bevelen te zoeken naar een structurele oplossing voor de personele werking van de erfgoedorganisaties.
- Omdat een deel van het archief zich in de gemeente bevindt en het bedrijf gezichtsbepalend is geweest voor Temse, kan de gemeente een voortrekkersrol spelen in het terug samenbrengen van het Archief van de Boelwerf.

9. WAASMUNSTER

9.1 ALGEMEEN

9.1.1 Aantal inwoners en oppervlakte

Waasmunster is een betrekkelijk kleine gemeente. Op 1 januari 2007 waren er 10.329 inwoners. De gemeente heeft een oppervlakte van 31,9 km².

9.1.2 Deelgemeenten

In tegenstelling tot de meeste andere gemeenten heeft er in 1977 in Waasmunster geen fusie plaatsgevonden. Er zijn dan ook geen deelgemeenten.

9.1.3 Respondenten

Voor het onderzoek naar de deelcollecties roerend erfgoed zijn een aantal plaatsbezoeken afgelegd bij verschillende organisaties die erfgoed bewaren of beheren in de gemeente.

Naam organisatie	Naam respondent	Functie	Datum bezoek
Heemkundige Kring 't Sireentje	André Roels	Conservator, voorzitter vzw	5 juli 2007 6 september 2007

			19 september 2007
Museum van de Abdij van Roosenberg	Zuster Trees Verstuyft	Conservator	13 september 2007
OCMW	Kris Van den Bossche	Secretaris	20 augustus 2007
Gemeentearchief	Danny De Schepper	Schepen van cultuur	6 september 2007

9.1.4 Kerkfabrieken

Het roerende erfgoed van de kerken is onderzocht door middel van een schriftelijke enquête. Als er geen enquête is ingevuld, is informatie over archieven en ander roerend patrimonium opgezocht bij het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK, www.kikirpa.be).

Parochie	Enquête ingevuld	Informatie bij Rijksarchief aanwezig	Informatie bij KIK aanwezig
Sint-Rochus Sombeke	ja	nee	Ja
Onze-Lieve-Vrouw – Sint-Petrus en -Paulus	ja	ja	Ja
Sint-Jan Baptist Ruiter	nee	nee	Nee

9.2 CULTUUR IN WAASMUNSTER

9.2.1 Cultuurbeleidscoördinator en cultuurdienst

Waasmunster heeft een cultuurdienst en een cultuurbeleidscoördinator, Sofie D'hanis. Alle culturele voorzieningen zijn gevestigd in het gemeentelijk cultuurcomplex Hoogendonck, Nijverheidslaan 48, 9250 Waasmunster. De cultuurdienst geeft ondersteuning aan verenigingen en regelt de verhuur van gemeentelijke infrastructuur en materialen. De dienst organiseert activiteiten rond Open Monumentendag en Erfgoeddag. De gemeente beschikt over een cultuurbeleidsplan.

9.2.2 Culturele voorzieningen van de gemeente

Waasmunster heeft een Gemeenschapscentrum in het cultuurcomplex Hoogendonck, dat culturele programma's aanbiedt. Ook in Kasteel Blauwendael gaan culturele manifestaties door. De gemeente beschikt over een bibliotheek met één vestiging, in het gebouw Hoogendonck. Daar worden eveneens muziek – en taallessen gegeven.

9.2.3 Cultuurraad

Er is een cultuurraad met een adviserende taak rond alle culturele initiatieven in de gemeente. De cultuurraad heeft een intermediaire functie tussen gemeente en verenigingen. Daarnaast ontplooit de cultuurraad zelf een aantal initiatieven via thematische werkgroepen, zoals rond Open Monumentendag.

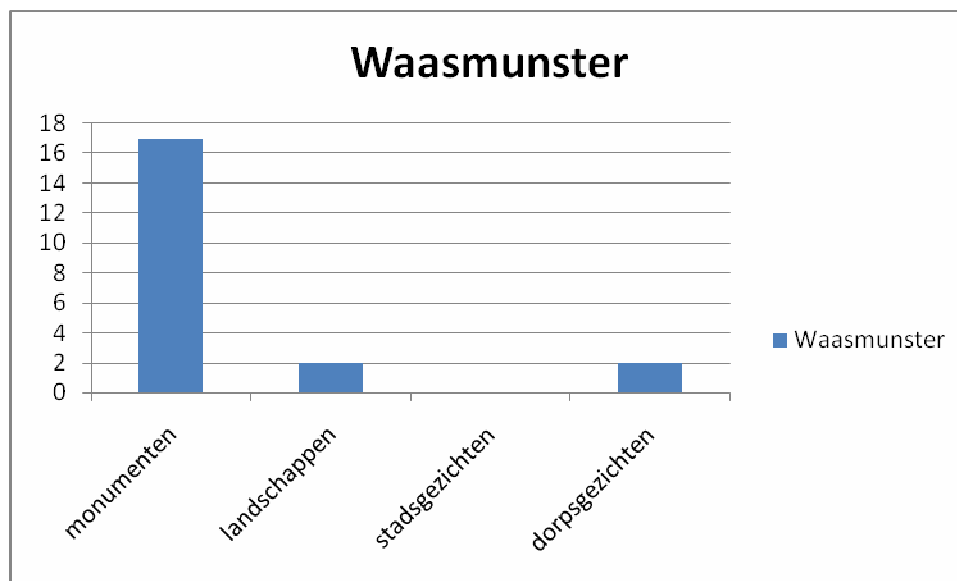

Meer informatie over de gemeente en cultuur in de gemeente is te vinden op www.waasmunster.be en www.toerismewaasmunster.be.

9.3 ERFGOED IN DE GEMEENTE

9.3.1 Beschermd monumenten

In de gemeente zijn zeventien beschermde monumenten, twee beschermde landschappen en twee beschermde dorpsgezichten.

9.3.2 Roerend erfgoed

In Waasmunster zijn er, afgezien van de kerkfabrieken (van wie één de enquête heeft ingevuld) drie instellingen die erfgoed beheren, dat wil zeggen dat het erfgoed niet hun belangrijkste opdracht is: het museum en archief van de Abdij van Roosenberg, het Gemeentearchief en het OCMW-archief. Er is één organisatie die erfgoed bewaren als opdracht heeft, de Heemkundige Kring 't Sireentje. Gegevens over de andere kerkfabrieken zijn gevonden in de databank en de gedrukte inventarissen van het Rijksarchief Beveren (www.arch.be) en van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (www.kikirpa.be). Deze gegevens zijn in deze analyse mee verwerkt.

9.3.2.1 Missie

De verschillende opdrachten blijken uit de missies. Het bewaren van erfgoed staat centraal bij de Heemkundige Kring 't Sireentje. De focus ligt lokaal: "alles wat te maken heeft met de geschiedenis van de gemeente en wat waardevol is om te bewaren: volks, verbonden met geschiedenis van gemeente." De Abdij van Roosenberg is zich goed bewust van de lange traditie en wil deze in ere houden: "de abdij heeft een erfenis uit het verleden, die toebehoort aan de gemeenschap en daarom wordt deze opengesteld voor de gemeenschap." De twee overheidsarchieven, van gemeente en

OCMW, zijn in de eerste plaats administratieve eenheden, gevormd in het bestuurlijke proces en daarvoor in de eerste plaats bedoeld. De informatie die erin opgeslagen ligt, reikt verder dan administratief en juridisch gebruik. Archief is ook voor burgers van belang in het kader van de openbaarheid van bestuur en als informatiebron over hun woning (bouwvergunningen, plannen) of hun familie (bevolkingsregisters, burgerlijke stand, OCMW-archieven over wezen). Secundair, maar niet onbelangrijk, bevatten deze archieven bronnen voor de lokale sociale, economische en politieke geschiedenis.

9.3.2.2 Huisvesting en depot

Heemkundige Kring 't Sireentje

De Heemkundige Kring 't Sireentje is ondergebracht in Kasteel Blauwendael, dat eigendom is van de gemeente. Het Heemkundig Museum Waasmunster en de Heemkundige Kring 't Sireentje zijn gevestigd op de bovenverdieping, dat daar ook drie depotruimten heeft: het secretariaat en de ruimte daarnaast, de zolder en een magazijn op de tweede verdieping. Alle ruimtes zijn redelijk droog, tamelijk lichtdicht en brandveilig. Het grootste probleem vormt de zolder, waar grote temperatuurschommelingen zijn, omdat de ruimte onder het dak ligt. De voorwerpen op zolder zijn opgeborgen in nieuwe niet-zuurvrije afgesloten stapeldozen (door gebrek aan financiën geen zuurvrije dozen; stapeldozen wegens plaatsgebrek). Dankzij het registratiesysteem zijn de voorwerpen in de dozen zeer goed terug te vinden, maar de dozen staan op elkaar en zijn niet gemakkelijk te bereiken, opnieuw wegens plaatsgebrek. Er zijn geen rekken en groot materiaal staat los op de grond. Archief en documentatiemateriaal staan in afgesloten kasten.

Alle depots zijn vol en de Heemkundige Kring 't Sireentje zou graag meer depotruimte hebben in hetzelfde gebouw (bijvoorbeeld in de kelder). Een depot elders, zeker buiten de gemeente, is moeilijk bespreekbaar. Het materiaal is verbonden met de gemeente en zou beter in de gemeente blijven. De angst bestaat dat elders het erfgoed van Waasmunster onvoldoende gewaardeerd en verzorgd zal worden.

Museum en Archief van de Abdij van Roosenberg

De bewaarsituatie in de Abdij van Roosenberg is redelijk goed. Alle voorwerpen staan in het museum, dat in het redelijk nieuw abdijgebouw is gevestigd. Het archief staat in een apart depot, de stukken zijn verpakt in zuurvrije dozen. Temperatuur en vochtigheid worden niet gemeten, maar zijn vrij constant dankzij centrale verwarming. Alle andere veiligheids- en beschermingsmaatregelen zijn genomen.

OCMW

Het OCMW beschikt over een archiefruimte op zolder, afgeschermd van licht, apart af te sluiten en in afgesloten deel van gebouw, waar het publiek niet komt. Er zijn vaste rekken, er is geen klimaatbeheersing. Het materiaal zit niet in zuurvrije dozen. Het depot is vol en gezien de grote aangroei van het archief vormt dit binnenkort een probleem.

Gemeentearchief Waasmunster

De bewaaromstandigheden van het Gemeentearchief zijn ronduit slecht. Het meeste materiaal wordt bewaard op zolder, te bereiken via een smal uitschuifbaar trapje. De zolder zit overvol, is vuil en zeer stoffig. Er is overlast van ratten geweest. Op sommige plaatsen staan de stukken (soms los, niet in dozen) pal onder de dakpannen, hetgeen stof veroorzaakt en brandgevaarlijk is. De dozen en losse stukken staan op open, vaste rekken. Er staat ook nog wat ander materiaal (oude computers, dozen). Alleen de registers van de burgerlijke stand staan in een degelijke ruimte, beneden in het gemeentehuis. Het is een droge, afgesloten ruimte met open rekken, redelijk donker. Beide depots staan overvol.

9.3.2.3 Personeel en vrijwilligers

Medewerkers

Zoals hierboven al is gesteld, draaien beide musea op vrijwilligers. In de Heemkundige Kring 't Sireentje zijn vier vaste en een aantal losse vrijwillige medewerkers, met als drijvende kracht André Roels. De vier vrijwilligers nemen in goede samenwerking alle museumtaken op zich: één doet inventarisatie en collectieregistratie; een ander regelt alle beleid, inventariseert en leidt rond; één regelt website en bankzaken en één regelt praktische zaken. Iedereen springt in bij het rondleiden. In de Abdij van Roosenberg is alleen zuster Trees verantwoordelijk voor het museum en het archief; dit is niet haar hoofdtaak.

In het OCMW valt het archief onder de verantwoordelijkheid van de secretaris, er is geen specifiek personeel voor archiefbeheer.

In het Gemeentearchief Waasmunster is de gemeentesecretaris verantwoordelijk voor het archief. Deze heeft echter meerdere taken waardoor het archiefbeheer niet prioritair is.

In de gemeente is dus geen enkele professionele kracht met beheer van erfgoed bezig. Op zichzelf zegt dat niet veel over de kwaliteit van het werk, maar uit de vragen van de organisaties voor ondersteuning blijkt wel dat het gebrek aan personeel (vrijwillig of professioneel) problemen veroorzaakt.

Ondersteuning

De Heemkundige Kring 't Sireentje, dat op redelijk wat vrijwilligers kan rekenen en dat een eigen inventarisatiesysteem heeft opgezet, vraagt om ondersteuning aan de Erfgoedcel Waasland bij het rekruteren van vrijwilligers, bij alle museumtaken en financiële ondersteuning bij informatica.

In de Abdij van Roosenberg is de inventarisatie ook de grootste nood. Er is een inventaris op papier, maar deze zou geautomatiseerd moeten worden en daar zijn te weinig mensen en te weinig geld voor beschikbaar.

In het OCMW-archief draait het archiefbeheer redelijk, maar toch leven er vragen rond archiefwerking (vernietiging enzovoort). Er is behoefte aan praktische begeleiding rond archiefwerking. Het archief groeit sterk aan, dat geeft op lange termijn problemen. Het OCMW zou daarom advies willen hebben bij aanpassing van het depot.

De situatie in het Gemeentearchief Waasmunster is slecht en de schepen van cultuur is zich daarvan bewust. Een kleine gemeente kan niet eenvoudig personeel inzetten voor het beheer van het archief, daarom zoekt de schepen naar een intergemeentelijke oplossing. Er is daarom nood aan ondersteuning bij het oprichten van een intergemeentelijke archiefdienst. Daarnaast is algemeen advies en ondersteuning gewenst: hulp bij inventarisatie, organisatie van het archief, bewaren en toegankelijk maken. Voorwaarde voor het bieden van ondersteuning is dat er een personeelslid verantwoordelijk is voor archiefbeheer.

9.3.2.4 Publiekswerking

Beide musea, het museum van de Abdij van Roosenberg en het Heemkundig Museum Waasmunster, zijn open voor publiek, zij het beperkt. Dat heeft alles te maken met het vrijwillige karakter van hun werking.

De beide archieven zijn in principe open voor geïnteresseerden, maar hebben geen leeszaal en geen standaard openingsuren. Het OCMW-archief wordt zelden geraadpleegd, het Gemeentearchief heeft iets meer belangstelling van genealogen.

Adressen, openingsuren, prijzen, deelname aan evenementen

Organisatie	Adres	Openingstijden	Toegangs prijs	Deelname aan evenementen
Museum van de Abdij van Roosenberg	Oudeheerweg-Heide 3 9250 Waasmunster	Open op zondag van 14.30u tot 16.30u en op aanvraag. Gesloten op hoogdagen en tijdens de maanden november, december en januari	Gratis, rondleiding groepen: 1 € per persoon	Erfgoeddag, Open Monumenten-dag,
Heemkundige Kring 't Sireentje	Kasteel Blauwendael 2 ^{de} en 3 ^{de} verdieping Kerkstraat 21 9250 Waasmunster	Elke 2 ^{de} zondag van de maand van 10u tot 12u en van 14u tot 17u, op Paasmaandag en op aanvraag op	Gratis	Erfgoeddag, Open Monumenten-dag, vroeger Ambachtelijk Weekend
Gemeentearchief Waasmunster	Gemeentehuis, Vierschaar 1 9250 Waasmunster	Op afspraak	Niet van toepassing	Nee
OCMW-archief	OCMW, Molenstraat 41 9250 Waasmunster	Op afspraak	Niet van toepassing	Nee

9.3.2.5 Budget

Aan elke instantie die bezocht is, is gevraagd of deze een specifiek budget voor behoud en beheer van het erfgoed heeft, bijvoorbeeld voor de aankoop van zuurvrije dozen of ander opbergmateriaal, voor schoonmaak of restauraties.

Het Gemeentearchief heeft geen specifiek budget hiervoor. Eénmalig is het archief geordend door een extern bedrijf rond 2000.

Het OCMW heeft geen budget voor infrastructuur, zoals aankoop van rekken. De aankoop van dozen zit in het budget voor kantoomateriaal.

Heemkundige Kring 't Sireentje heeft een museum, administratieruimte en depots in Kasteel Blauwendael. Dit gebouw wordt gratis beschikbaar gesteld door de gemeente. De gemeente geeft ook een totale jaarlijkse toelage (0,25 euro/inwoner) 1.500 euro voor de hele werking. De leden doen veel zelf, bijvoorbeeld restaureren.

Het museum van de Abdij van Roosenberg heeft geen eigen budget voor behoud en beheer. Uit de vrije bijdrage van bezoekers aan het museum en de bijdrage van één euro per persoon voor groepen, wordt een poetsvrouw in huis betaald die het museum poetst.

9.4 DEELCOLLECTIES ROEREND ERFGOED

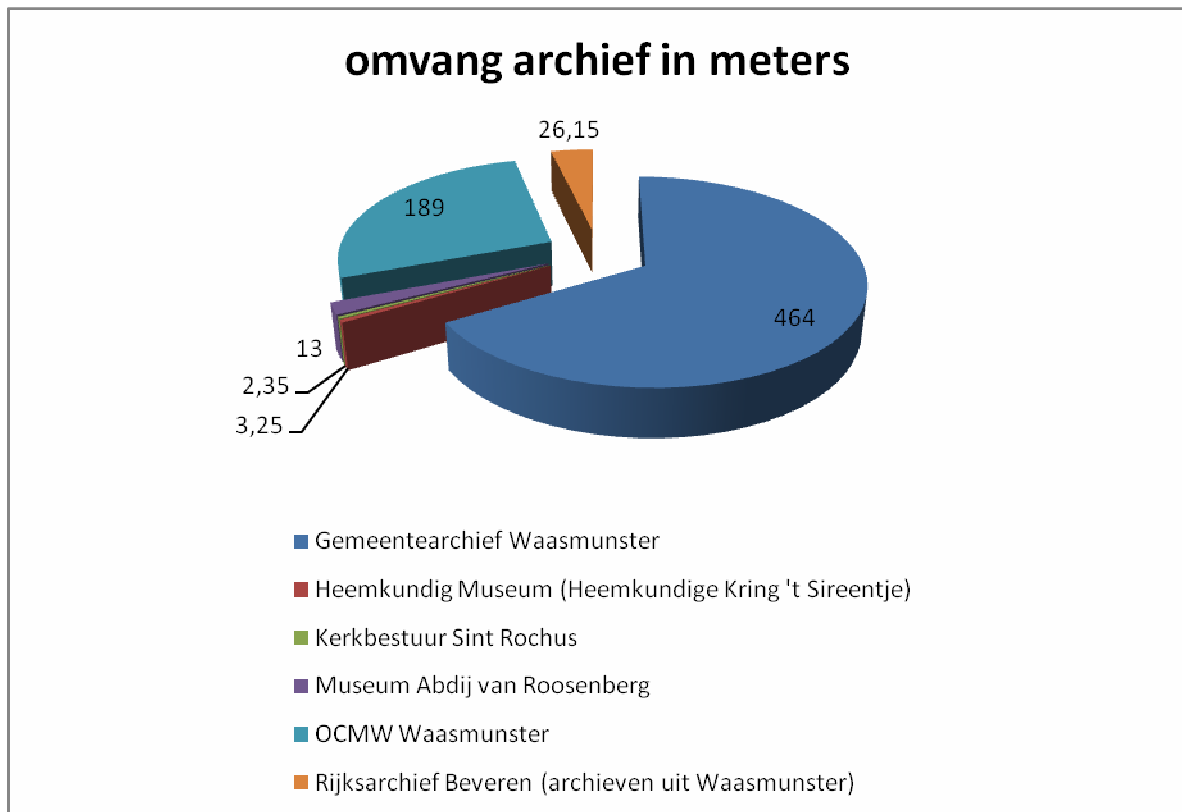
De indeling in deelcollecties is gebeurd in samenspraak met de beheerders. Voor overheidsarchieven gelden indelingscriteria, die zoveel mogelijk gevolgd zijn. Als er al een indeling bestond in deelcollecties of andere categorieën, is deze eveneens gevolgd. In het Gemeentearchief is geen onderscheid gemaakt tussen archief van voor en na de fusie, omdat alle materiaal door elkaar staat. Dat is trouwens voor Waasmunster niet zo relevant, want deze gemeente is niet gefuseerd. Het enige materiaal dat niet in de gemeente bewaard wordt, maar wel direct afkomstig is ervan, zijn de archieven die gedeponereerd zijn in het Rijksarchief in Beveren. Deze zijn in dit overzicht mee opgenomen.

9.4.1 Archieven

In totaal zijn er 697,75 meter archief en 404 bestanden van Waasmunsterse organisaties bewaard, waarvan 26,15 meter (3,7 %), zich in het Rijksarchief bevindt.

Organisatie	Periode	Aantal meter	Aantal bestanden ³¹	Percentage
Heemkundige Kring 't Sireentje	19 ^{de} -20 ^{ste} eeuw	3,25	404	0,5
Abdij van Roosenberg	12 ^{de} -20 ^{ste} eeuw	13		1,9
OCMW-archief	19 ^{de} -20 ^{ste} eeuw	189		27,1
Gemeentearchief	19 ^{de} -20 ^{ste} eeuw	464		66,5
Rijksarchief Beveren, collecties Waasmunster	14 ^{de} -19 ^{de} eeuw	26,15		3,7
Kerkbestuur Sint-Rochus	18 ^{de} -20 ^{ste} eeuw	2,35		0,3
Totaal		697.75		

³¹ Van de bestanden is geen omvang in meters bekend, ze zijn daarom niet meegerekend in de totalen. Het gaat hier echter om 404 afzonderlijke documenten, dus niet om een grote hoeveelheid archief.

De Abdij van Roosenberg bewaart charters vanaf de 13de eeuw. Het Gemeentearchief heeft grote deelcollecties financiën, fiscaliteit en ruimtelijke ordening. Het OCMW-archief bestaat grotendeels uit recente administratie. Het archiefmateriaal van de Heemkundige Kring 't Sireentje bestaat onder andere uit archieven van scholen uit de gemeente, wat stukken van de gemeente, bedrijfsarchieven en verenigingsarchieven. De collectie archief van Heemkundige Kring 't Sireentje is iets groter dan hier getoond wordt, omdat deze 404 documenten bezit, waarvan de omvang niet in meter bekend is.

9.4.2 Documentatie

Documentair materiaal, zoals foto's, kaarten, affiches en doodsprentjes, is te vinden bij de Abdij van Roosenberg (foto's, prenten, kaarten), het Gemeentearchief (kaarten en plannen) en vooral in de Heemkundige Kring 't Sireentje. Daar is een grote verscheidenheid aan documentair materiaal, met als grootste deelcollecties de doodsprentjes en rouwbrieven (34.705), de krantenknipsels (ongeveer 10.000), de foto's (3.900) en de affiches (730).

9.4.3 Bibliotheek

Tijdschriften, brochures en boeken zijn gerangschikt onder de noemer 'bibliotheek'. De werken die hieronder vallen, zijn uiteenlopend: oude drukken, boeken over geschiedenis en erfgoed, brochures, kranten en tijdschriften. Oude drukken zijn aanwezig in de Abdij van Roosenberg, het restant van een eens veel grotere bibliotheek. Deze boeken zijn vooral devotieel.

Enkele oude drukken bevinden zich in de Heemkundige Kring 't Sireentje. Ze heeft daarnaast een vrij uitgebreide collectie tijdschriften (waaronder ongeveer 45 ruilabonnementen met andere heemkundige kringen in Oost-Vlaanderen) en kranten, uit de gemeente en elders. De focus daarvan is lokaal, afkomstig uit en handelend over Waasmunster, maar een bredere context wordt ook gezocht in landelijke publicaties. Het Gemeentearchief tenslotte herbergt een volledige collectie wetboeken. De deelcollecties zijn niet erg groot: het gaat in totaal om ongeveer 1170 boeken, ruim 200 brochures, 56 jaargangen van plaatselijke bladen en 207 jaargangen en losse exemplaren van plaatselijke en landelijke kranten en tijdschriften, vanaf midden 19de eeuw tot nu.

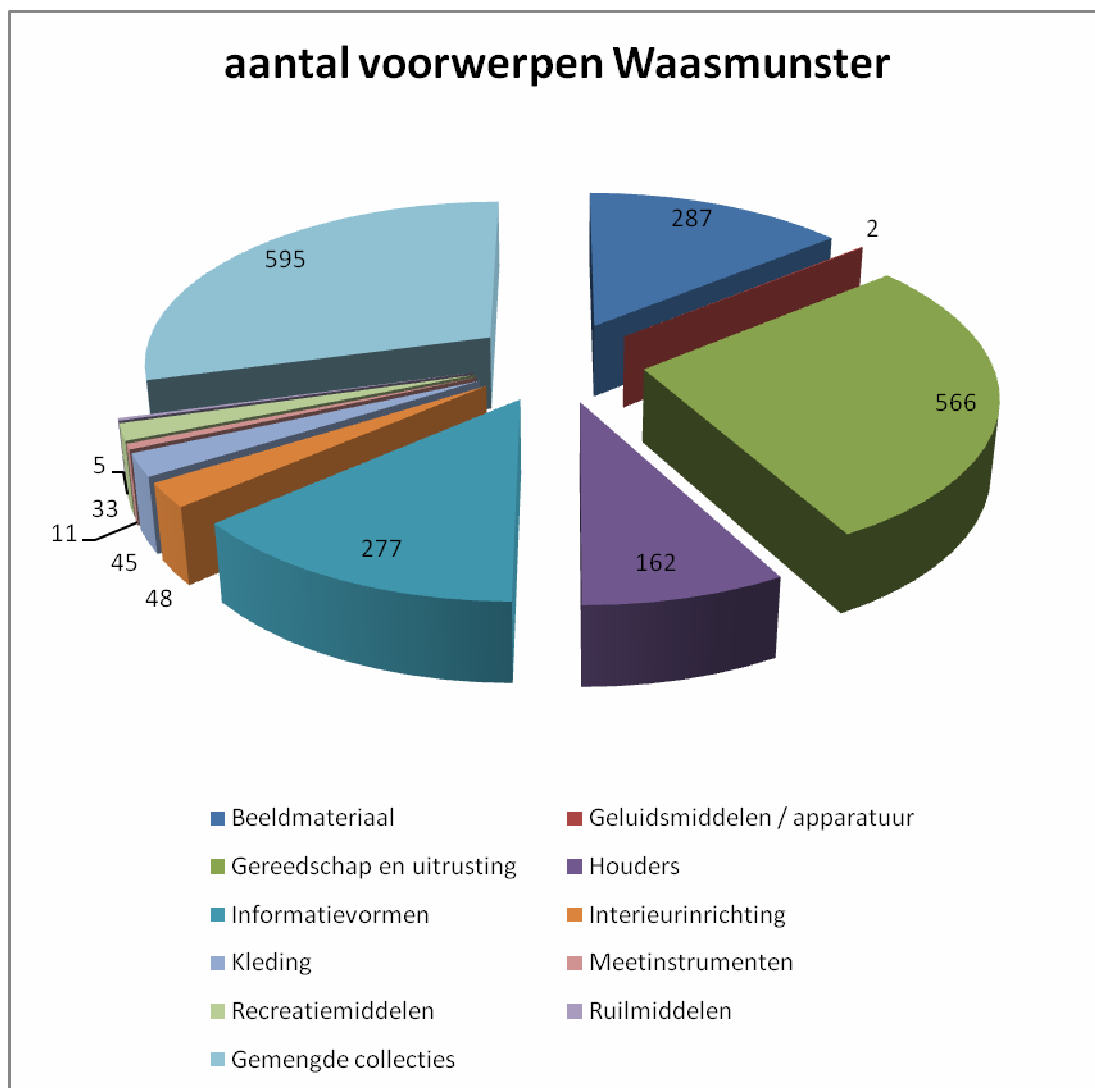
Organisatie	Periode	Deelcollectie	Omvang	Percentage	Opmerkingen
Heemkundige Kring 't Sireentje	17 ^{de} -21 ^{ste} eeuw	boeken	554	48	Op totaal boeken
Abdij van Roosenberg	16 ^{de} -18 ^{de} eeuw	boeken	300	26	Op totaal boeken
Gemeentearchief	19 ^{de} -20 ^{de} eeuw	boeken	300	26	Op totaal boeken
Heemkundige Kring 't Sireentje		brochures	214 ³²		
Heemkundige Kring 't Sireentje		tijdschriften	215		Jaargangen en losse nummers
Heemkundige Kring 't Sireentje		kranten	48		Jaargangen en losse nummers

9.4.4 Voorwerpen

De aard van de deelcollecties voorwerpen in beide musea is natuurlijk verbonden met de missie van de musea: een abdijmuseum en een heemkundig museum. De verdeling over de topcategorieën is als volgt:

Topcategorie	Aantal objecten	Percentage
Beeldmateriaal	287	14,1
Gereedschap en uitrusting	2	0,1
Houders	566	27,9
Informatievormen	162	8,0
Interieurinrichting	277	13,6
Kleding	48	2,4
Meetinstrumenten	45	2,2
Recreatiemiddelen	11	0,5
Ruilmiddelen	33	1,6
Gemengde deelcollecties (meer dan een topcategorie)	5	0,2
Totaal aantal voorwerpen	2031	

³² Brochures toneellevens in deelcollectie toneellevens zijn niet meegeteld.

9.4.5 Registratie

9.4.5.1 Archieven

De mate waarin de archieven geregistreerd zijn, verschilt per organisatie. Zoals al vermeld is, heeft de Heemkundige Kring 't Sireentje een eigen inventarisatieprogramma ontwikkeld in Filemaker-pro. Het is helemaal toegesneden op de heemkundige kring en functioneert goed. De voorwerpen en documenten zijn erin beschreven en gedateerd, eventuele schade is erin vermeld, evenals de deelcollectie waartoe het behoort en de locatie in het depot. De archiefstukken zijn nog niet helemaal in het systeem geregistreerd, maar de grotere gehelen, zoals het schoolarchief en dat van de harmonie wel. Van de acht deelcollecties zijn er vijf volledig opgenomen in het geautomatiseerde inventarissysteem. Er zijn geen documenten gedigitaliseerd.

De archieven die de Abdij van Roosenberg bewaart, zijn op steekkaarten geïnteriseerd, maar nog niet in een geautomatiseerd systeem overgezet, door gebrek aan personeel en geld daarvoor. Er is één handschrift gedigitaliseerd: de 'Slaper', die tussen 1548 en 1557 werd opgesteld. Het is een register van alle eigendommen, renten en tienden die het klooster in bezit had in de tegenwoordige

provincie Oost-Vlaanderen. De Slaper heeft nu vooral betekenis als bron voor genealogisch onderzoek in het Land van Waas en het aangrenzende Zeeuws-Vlaanderen³³. Men vindt in het register een groot aantal personen: pachters, eigenaars en aangrenzende burenen. Daarom heeft de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde – Afdeling Land van Waas de Slaper folio voor folio gefotografeerd en vervolgens een namenindex opgesteld die het mogelijk maakt de betreffende pagina van het goed leesbare handschrift te openen en daar de betreffende namen te traceren. Het origineel zelf bevindt zich in het museum³⁴, de cd is te koop bij de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde – Afdeling Land van Waas.

De registratie van de OCMW-archieven is beperkt. Alleen van de bestanden van voor 1977 is een papieren inventaris. Deze bestanden maken maar 13% van het geheel uit, de overige 87% zijn in het depot geklasseerd per dienst en de stukken van de sociale dienst op persoonsnaam.

Het Gemeentearchief is geheel niet ontsloten. Er is geen inventaris, de dozen staan ongeveer per dienst geordend in het depot, maar niet consequent. De dozen bevatten doorgaans wel documenten van één dienst, vaak over een lange tijdsperiode.

In het Rijksarchief Beveren zijn nog drie deelcollecties uit Waasmunster aanwezig: stukken van de Abdij van Roosenberg, het oude archief van de gemeente en het oude archief van de kerkfabriek van OLV Hemelvaart. Deze collecties zijn niet zo omvangrijk, maar wel oud: ze beslaan een periode van de 14de (gemeente en kerkfabriek) of 15de (Abdij van Roosenberg) tot de 19de eeuw. Ze zijn alle geïnteriseerd. De inventarissen zijn gedeeltelijk via internet raadpleegbaar.

9.4.5.2 Documentatie

De documentaire collecties bevinden zich hoofdzakelijk in de Heemkundige Kring 't Sireentje: krantenknipsels, doodsprentjes en rouwbrieven, foto's. Deze deelcollecties hebben de laagste graad van ontsluiting, hetgeen begrijpelijk is, gezien de omvang en de aangroei (er komen bijvoorbeeld jaarlijks 1000 doodsprentjes bij). Geen van deze deelcollecties is gedigitaliseerd.

9.5.4.3 Bibliotheek

Alle boeken, brochures en kranten van de Heemkundige Kring 't Sireentje zijn opgenomen in het eigen geautomatiseerde systeem. De boeken van de Abdij van Roosenberg zijn op papier geïnteriseerd, alleen de wetboeken in het Gemeentearchief zijn niet geregistreerd.

9.4.5.4 Voorwerpen

In de Heemkundige Kring 't Sireentje zijn 29 deelcollecties volledig geregistreerd, drie voor 61-80%, twee voor 41-60% en één voor 21-40%. De niet volledig geregistreerde deelcollecties zijn niet

---

³³ Rottier (H.), De Abdij Roosenberg in Waasmunster en haar *Slaper*, in: *Annalen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas*, deel 110, p. 27-52.

³⁴ <http://www.vflandvanwaas.be/content/view/143/49/>.

omvangrijk. De voorwerpen in het Museum van de Abdij van Roosenberg zijn allen op papier geregistreerd.

9.4.6 Datering

9.4.6.1 Archieven

De archivalische deelcollecties omspannen een ruime periode: van de 12de eeuw tot nu. Enkele organisaties hebben zeer oude stukken: de Abdij van Roosenberg, de kerkfabriek van Sint-Rochus en de gemeente zelf. Deze oude stukken liggen grotendeels in het Rijksarchief. Bekijken we de deelcollecties in Waasmunster zelf, dan valt op dat het Gemeentearchief alleen de 19de en 20de eeuw omvat, op wat losse briefwisseling en registers na. Deze maken elk meer dan 1/5 van het totaal uit. Het OCMW-archief is nog recenter: van de 189 meter is maar 25 meter (ongeveer 13%), van voor 1976.

Van het archief in de Abdij van Roosenberg bestaat minder dan de helft uit stukken (ongeveer drie meter) tussen de 12de en de 18de eeuw, het andere deel (ongeveer zeven meter) is 19de en 20ste eeuws materiaal. Een deel van het oude archief ligt in het Rijksarchief.

De archieven die de Heemkundige Kring 't Sireentje bewaart, zijn allen 19de en 20ste eeuws.

9.4.6.2 Voorwerpen

De oudste collecties voorwerpen bevinden zich in het museum van de Abdij van Roosenberg, de Sint-Antoniuskapel en de Onze-Lieve-Vrouwekerk. De abdij bestaat met ups en downs al sinds 1237 en herbergt de objecten die overgebleven zijn na diverse verwoestingen van het klooster, tijdens de Beeldenstorm eind 16de eeuw en tijdens de Franse Revolutie³⁵. De collectie van de Heemkundige Kring 't Sireentje is 19de en 20ste eeuws: voorwerpen en gereedschappen die gebruikt werden in de gemeente in de tweede helft van de 19de en eerste helft van de 20ste eeuw.

De omvangrijkste topcategorie - gereedschap en uitrusting - is dan ook geheel afkomstig uit de Heemkundige Kring 't Sireentje en past helemaal in de missie ervan: het dagelijkse leven in vroegere tijd (dat betekent tot ongeveer twee of drie generaties terug) documenteren.

Informatievormen en beeldmateriaal vormen eveneens vrij grote gehelen. Van het beeldmateriaal zijn 99 objecten (34%) van het abdijsmuseum, 37 objecten (13%) van de kerkfabriek van Onze-Lieve-Vrouw en de Sint-Antoniuskapel, beide ongeveer uit de periode 1500-1900, de overige 151 voorwerpen (60%), staan in het Heemkundig Museum Waasmunster en zijn van recenter datum (grotendeels 20ste eeuws).

Een deel van het beeldmateriaal zit in gemengde collecties, samen met informatievormen, halfproducten en houders, waardoor deze deelcollecties eigenlijk iets groter zijn dan nu geteld kon worden. De deelcollectie informatievormen is eveneens vrij omvangrijk en opnieuw geheel afkomstig van de Heemkundige Kring 't Sireentje.

---

³⁵ BATSELIER (Pieter), *De abdij van Roosenberg. Getuige van een rijk verleden*. Katalog van de tentoonstelling, Waasmunster, 1973.

9.4.7 Conditie en bewaaromstandigheden

De depots verschillen van kwaliteit, de bewaaromstandigheden en conditie ook. Er is bij alle beheerders voldoende bekend dat archiefstukken zuurvrij en lichtdicht verpakt moeten worden. De praktijk is anders, vaak omdat zuurvrij materiaal duur is. Alleen de Abdij van Roosenberg heeft alle archiefstukken in zuurvrije dozen verpakt, de charters ook nog eens in zuurvrije hemdje. De archiefcollecties van gemeente en OCMW zijn niet zuurvrij verpakt, in het Gemeentearchief liggen ook stukken los. De stukken in het depot van de Heemkundige Kring 't Sireentje zijn ook niet zuurvrij verpakt.

De meeste beheerders zijn zich goed bewust van het belang van de conditie van de collectie. De meeste archivalische deelcollecties verkeren dan ook in goede conditie, op enkele stukken in het Gemeentearchief na. De Heemkundige Kring 't Sireentje let er streng op dat het materiaal dat binnenkomt in goede staat verkeert.

9.4.8 Gebondenheid en belang

Voor het archivalische erfgoed dat lokaal bewaard wordt, kan een lokale gebondenheid verondersteld worden: het is ontstaan op de plaats waar het bewaard wordt. Dat klopt voor het grootste deel van de archivalische deelcollecties: 35 van de 41 zijn lokaal gebonden (die van gemeente, OCMW, de collecties van kerkfabriek en gemeente in het Rijksarchief en bijna alle van de Heemkundige Kring 't Sireentje). Alleen de collecties van de Abdij van Roosenberg (bewaard in de abdij en het Rijksarchief) hebben allen een regionale binding, omdat de abdij in de regio actief was en de kloosterlingen uit de hele regio kwamen.

Het documentaire erfgoed is al even lokaal gebonden als het archivalische. Dit is logisch: het gaat om materiaal afkomstig uit de gemeente of van personen in de gemeente of de organisatie.

Boeken, brochures, kranten en tijdschriften zijn minder lokaal gebonden. Naast de lokale kranten en tijdschriften gaat het om algemenere werken over geschiedenis, heemkunde of andere verwante disciplines. De boeken van de Abdij van Roosenberg zijn daar verzameld, maar hebben een verspreide herkomst.

De voorwerpen zijn hoofdzakelijk uit Waasmunster afkomstig en dus lokaal gebonden: 34 van de 51 deelcollecties (67%). De andere collecties – zeventien van de 51 (33%) – zijn regionaal gebonden. Dat wil zeggen dat ze niet uit Waasmunster zelf afkomstig zijn, maar wel gelden als typisch voor de gemeente en/of de streek (voorwerpen uit de Heemkundige Kring 't Sireentje), of wel gebonden zijn aan een organisatie, de Abdij van Roosenberg, maar een veel bredere herkomst hebben. De abdij zelf vervulde ook een regionale functie.

Er is gepeild naar het belang van de deelcollecties voor enerzijds de organisatie zelf: wat betekent de deelcollectie voor de organisatie, sluit het bewaren ervan aan bij de missie van de organisatie?

Anderzijds is gevraagd naar het belang van de deelcollecties voor het Waasland. De antwoorden op deze vragen van de collectiebeheerders zijn zeer uiteenlopend, ze zijn gegeven vanuit hun perspectief en worden hier ook zo weergegeven. Deze vraag is niet gesteld aan de kerkfabrieken, wel wordt hier hun belang aangegeven vanuit de gegevens die het Rijksarchief hierover verstrekt in haar archievenoverzichten.

Vrijwel alle deelcollecties blijken van groot belang voor de organisatie. Dat betekent dat de beheerders vinden dat dit ergoed in overeenstemming is met de missie van de organisatie of past binnen de opdracht ervan. Alleen de archieven van de gemeente zijn als matig belangrijk gekwalificeerd. Dit is gebeurd vanuit de optiek van de werking van de gemeente als geheel, die maar gedeeltelijk terugvalt voor zijn werking op het archief. Vooral het oudere archief is dan niet zo relevant voor de organisatie zelf.

De archieven van het OCMW, die vooral van recente datum zijn, zijn van belang voor de werking van de instelling zelf. Het oudere archief zou een interessante bron kunnen zijn voor een studie naar het lokale welzijns- en sociale beleid maar is dus voor de instelling zelf minder belangrijk. Daarmee is meteen het belang voor het Waasland aangegeven: het belang van dit archief is vooral lokaal, het is een bron voor sociale geschiedenis van de gemeente, die elders niet te vinden is. Het bevat een spiegel van vorige tijden en andere mentaliteit rond armoede en sociaal werk.

Het belang van alle deelcollecties van de Abdij van Roosenberg voor de organisatie ligt in het feit dat het de tastbare relictten van voorgangsters zijn. Het archief herbergt de eigen wortels, van waaruit de zusters de traditie kunnen voortzetten. Ze hebben een plaats in het heden en de toekomst van de abdij. Het belang voor het Waasland ligt in het feit dat veel zusters uit het Waasland kwamen. De abdij is belangrijk geweest voor de ontwikkeling van Waasland en kan bogen op een lange traditie, bakermat van het Waasland.

Voor het belang van de deelcollecties van de Heemkundige Kring 't Sireentje zijn diverse verklaringen gegeven, afgestemd op de specifieke deelcollectie. Die belangen kunnen samengevat worden als verwijzing naar allerlei aspecten van het leven in de gemeente in een vroegere tijd: dagelijks leven, religie, sociale omstandigheden, verenigingsleven, werk, politiek, vrije tijd, opvoeding. Heemkundige Kring 't Sireentje heeft diverse archieven zoals schoolarchieven en bedrijfsarchieven bewaard. Dit zijn interessante bronnen, die echter nog onvoldoende voor onderzoekers ontsloten zijn. Enkele deelcollecties die niet uit de gemeente zelf afkomstig zijn, geven een beeld van aspecten van het dagelijks leven, die typisch waren voor heel de streek.

De archieven van kerkfabrieken bevatten rijke informatie over het kerkelijke en sociale leven in de parochie en de gemeente in vroeger tijd. Veel archieven bevatten meer dan strikt de documenten van de kerk, maar vaak ook stukken van broederschappen, schutterijen, armentafels enzovoort.

9.5 SLOTBESCHOUWINGEN EN AANBEVELINGEN

De gemeente herbergt divers erfgoed, dat voor een deel behoorlijk oud is. De lange geschiedenis van de gemeente komt daarmee ook tot uiting in het roerende erfgoed.

9.5.1 Inventarisatie

De meeste deelcollecties zijn lokaal gebonden. Er is een groot verschil in registratiegraad van de collecties, de verschillen liggen per organisatie. Wel of geen registratie heeft niets te maken met professionaliteit: er zijn helemaal geen betaalde erfgoedbeheerders in de gemeente.

De vrijwilligers van de Heemkundige Kring 't Sireentje, hebben een eigen registratiesysteem ontwikkeld, dat zeer goed functioneert voor deze collectie. Het andere roerende erfgoed in de gemeente is nog niet of slechts gedeeltelijk geregistreerd. De schepen van cultuur ziet de noodzaak daarvan voor het gemeentearchief in, één kerkfabriek is bezig met inventarisatie, de Abdij van Roosenberg ziet de noodzaak van automatisering van de inventaris in. Er is dus zeker een draagvlak voor registratie van alle roerende erfgoed.

9.5.2 Bewaaromstandigheden

De bewaaromstandigheden verschillen ook per organisatie, van redelijk goed tot bar slecht. De gemeente zelf wenst een regionale oplossing voor de hele archiefwerking, een regionale oplossing voor de te krappe depots van vrijwel alle organisaties ligt moeilijk bij de Heemkundige Kring 't Sireentje. De lokale gebondenheid van het erfgoed is de rode draad in de werking van de heemkundige kring; waardoor eventuele regionalisering van eender welk onderdeel van de werking dan ook moeilijk bespreekbaar is.

9.5.3 Aanbevelingen

Lang niet alle mogelijke verbeteringen zijn uitvoerbaar binnen de gemeente alleen. Aanbevelingen daartoe zullen in het algemene gedeelte van het eindrapport worden opgenomen. De gemeente kan zelf wel actie ondernemen op de volgende punten:

- Optimaliseer de depotwerking van het Gemeentearchief en het OCMW-archief.
- Breng de actoren rond erfgoed in de gemeente bijeen in een structureel overlegorgaan voor de erfgoedwerking.

**HOOFDSTUK C
DEELCOLLECTIES,
ERFGOEDBEHEERDERS
EN
ERFGOEDBEWAARDERS**

1. ARCHIEVEN EN ARCHIEFSECTOR

1.1 INLEIDING

Om de archieven en de archiefsector in het Land van Waas beter te kunnen situeren, wordt een kort overzicht gegeven van de nu geldende archiefwetgeving en het archieflandschap. Dit laatste is de voorbije jaren grondig gewijzigd. Dit kader biedt een inzicht om door het (archief)bos de bomen nog te kunnen zien. Het is een beknopt overzicht dat geen volledigheid nastreeft. Voor de specifieke sectoren wordt verwezen naar de volgende hoofdstukken en waar nodig wordt verwezen naar literatuur voor detailinformatie.

1.1.1 Wetgeving

Het Vlaamse archiefwezen wordt momenteel geregeld door de Archiefwet van 1955 en het Archiefdecreet van 2002.

1.1.1.1 De Archiefwet van 1955

De Belgische Archiefwet van 1955 en de daarbij horende Koninklijke Besluiten zijn nog altijd van kracht. Het is hier niet de bedoeling om de inhoud van de wet nog eens volledig uit te leggen. Daarvoor verscheen recentelijk een overzichtsartikel³⁶. Het is geen geheim dat deze wetgeving verouderd is. De wet wordt soms ook wel eens de 'wet op het Algemeen Rijksarchief' genoemd, wat direct aangeeft dat deze de archiefsector lang niet volledig dekt. De archiefwet is in eerste instantie van toepassing op de archiefbescheiden van de rechtbanken, de Raad van State, de rijksbesturen en de provincies, die verplicht zijn hun archieven van meer dan honderd jaar oud, in het Rijksarchief neer te leggen. De gemeenten en de openbare instellingen kunnen dat ook doen; gemeenten die de archiefzorg niet opnemen, kunnen verplicht worden tot neerlegging. Voor openbare instellingen geldt de archiefwet, waarbij vooral art. 1 (neerlegging) en art. 6 (toezicht van de Algemene Rijksarchivaris) belangrijk zijn. Ook op andere organisaties die sinds de staatshervorming nog federaal zijn, is de wet van toepassing. De wet dekt dus niet de hele overheidssector, alleen het federale uitvoerende en gerechtelijke niveau, doch niet het wetgevende. Voor wat betreft de archieven van de diensten van de Vlaamse administratie bestaat onduidelijkheid. In principe is elk bestuursniveau verantwoordelijk voor de organisatie van haar administratie, dus ook voor de archieven. Hier is het echter nog wachten op een initiatief van de Vlaamse regering dienaangaande. In afwachting startte het Rijksarchief met het project IAVA dat de archieven van de Vlaamse administratie in kaart brengt. Wel bestaat een decreet dat de culturele archiefwerking regelt, het Archiefdecreet.

---

³⁶ H. VAN ONGEVALLE, Archiefwetgeving voor beginners. In: *Bibliotheek- en Archiefgids*, 77, 2001, 5, p. 3-14.

1.1.1.2 Het Archiefdecreet

Het Decreet van 19 juli 2002³⁷ op de privaatrechtelijke culturele archiefwerking verving het Decreet van 27 juni 1985 over de erkenning van Nederlandstalige archief- en documentatiecentra en het besluit van de Vlaamse regering van 23 april 1986 betreffende de Raad van de archief- en documentatiecentra. Het Archiefdecreet heeft als doel 'de archiefwerking te stimuleren in al haar aspecten, het publiek draagvlak voor het culturele erfgoed te verhogen om de bewaring en de ontsluiting van dit culturele erfgoed te realiseren, en de gemeenschapsvormende mogelijkheden ervan te benutten' (art. 3). Daartoe regelt het de subsidiëring van:

1. privaatrechtelijke archief- en documentatiecentra
2. projecten rond archiefwerking
3. Archiefbank Vlaanderen
4. een steunpunt voor archiefwerking.

Dit decreet wordt in de nabije toekomst (vermoedelijk 2009) geïntegreerd in een nieuw Erfgoeddecreet (zie Hoofdstuk A).

1.1.2 Het archieflandschap in Vlaanderen

De wetgeving zoals hierboven aangegeven heeft uiteraard een invloed op de wijze waarop het Vlaamse archieflandschap gestructureerd is. Naast de archiefdiensten van openbare overheden (voornamelijk die van de provincies en de gemeenten) bestaan ook privaatrechtelijke archieforganisaties. Het Archiefdecreet maakt een onderscheid tussen 'archief- en documentatiecentra op basis van maatschappelijk-filosofische stromingen' en 'archief- en documentatiecentra op basis van culturele thema's'. Binnen de eerste groep vallen de katholieke, de socialistische, de liberale en de Vlaams-nationale archief- en documentatiecentra. Tevens bestaat de mogelijkheid om subsidies te verlenen aan archief- en documentatiecentra op basis van culturele thema's. Hiertoe bepaalt de Vlaamse regering per beleidsperiode de lijst van culturele thema's waarvoor de archief- en documentatiecentra van landelijk belang een subsidie kunnen aanvragen. De lijst bevat voor de eerste beleidsperiode de thema's literair erfgoed, muzikaal erfgoed, architecturaal erfgoed, deportatie en verzet, kerkelijk erfgoed en bedrijven.

1.2 ARCHIEVEN IN HET WAASLAND

Het hierboven geschetste wettelijke kader geldt ook voor de archieven aanwezig in het Waasland en die betrekking hebben op het Waasland. Dit laatste wordt vermeld, omdat anders álle archieven van het Rijksarchief zouden opgenomen moeten worden en dit zou een verkeerd beeld schetsen.

---

³⁷ Decreet houdende de privaatrechtelijke culturele archiefwerking (BS 1 oktober 2002); Besluit van de Vlaamse regering houdende uitvoering van het decreet van 19 juli 2002 houdende de privaatrechtelijke culturele archiefwerking van 13 december 2002 (BS 20 maart 2003).

In totaal werden 319 archiefvormers, waarvan archief bewaard is gebleven, getraceerd. In onderstaande tabel wordt een procentuele verdeling van de archiefvormers gepresenteerd. Het grote aandeel gemeenten is te wijten aan het feit dat het oude, modern en hedendaags archief in het onderzoek als afzonderlijke entiteiten zijn opgenomen, maar voor dit overzicht als één archiefvormer beschouwd zijn. Voor een verdere specificatie van de gemeentearchieven wordt verwezen naar paragraaf 1.3.1. Hetzelfde geldt voor de OCMW's, die ook hun rechtsvoorgangers bevatten. Onderstaande tabel geeft een procentuele vergelijking tussen het aandeel archiefvormers en het aandeel in meter. Dit betekent niet dat alle archieven hier in opgenomen zijn, er kunnen in de toekomst nog nieuwe archieven opduiken. Het gaat eerder om een momentopname. Voor sommige archiefbestanden werd tevens niet achterhaald wat het aantal meter was, omdat enkel het aantal nummers van de inventaris vermeld werd. Toch geeft dit een indicatie van hoeveelheid archief. In totaal werd 11.313 meter getraceerd (zie Hoofdstuk A), die als volgt kan onderverdeeld worden, dit gerelateerd aan de archiefvormers.

Procentuele vergelijking archiefvormers en omvang archief in meter

Verdeling archiefvormers	Aantal archiefvormers	Procentueel	Aantal meter	Procentueel
Regionale overheidsinstellingen	7	2	11	0,1
Rechterlijke macht	14	4	129	1,1
Verenigingen	28	9	184	1,6
Bedrijven	11	3	345	3,0
Families en personen	28	9	273	2,4
OCMW	34	11	1972	17,4
Religieuze organisaties	47	15	350	3,1
Gemeenten	112	35	7736	68,5
Polders	12	4	15	0,1
Notarissen	26	8	298	2,6
Totaal	319	100	11313	100

De bewaarplaatsen kunnen onderverdeeld worden in drie categorieën:

1. het Rijksarchief Beveren
2. instellingen met een professionele archiefdienst
3. organisaties die archieven in eigen beheer hebben, zonder structurele omkadering.

Verdeling archiefbewaarders	Meter	Procentueel
Gemeentearchieven	7003	61,9
Rijksarchief Beveren	2018	17,8
OCMW archieven	1879	16,6
Heemkundige kringen	235	2,1
Kerkfabrieken	31	0,3

Privé-organisaties	147	1,3
Totaal	11313	100

Het percentage in eigen beheer ligt ongetwijfeld hoger omdat dit een groep is die veel moeilijker in kaart te brengen is.

Het merendeel van de archieven is geregistreerd. Dit gebeurt en gebeurde op uiteenlopende manieren: een getypte plaatsings-, depot- of overdrachtslijst, een word document, op afzonderlijke fiches of in een databank. Het systematisch volgens de regels van de archivaliek inventariseren gebeurt veel minder: slechts ¼ werd op deze wijze geïntariseerd. Aangezien dit een arbeidsintensief werk is, is personeels- en tijdsgebrek één van de voornaamste oorzaken van deze achterstand. Het op een geautomatiseerde wijze ontsluiten van archieven stelt behalve tijd en personeel nog een andere problematiek, namelijk de keuze van het softwarepakket. Eigen ontworpen databanken of commerciële oplossingen bieden niet de nodige kwaliteit en continuïteit om dit probleem aan te pakken. De vraag naar een uniform en betaalbaar systeem werd bij alle archiefbeheerders en –bewaarders gesteld.

1.3 Archiefbeheerders en –bewaarders in het Land van Waas

Er is niet altijd even duidelijk een onderscheid te maken tussen beheerders (archiefbeheer is een kerntaak) en bewaarders (archiefbeheer is geen kerntaak maar de organisatie beschikt wel over archief). Vandaar dat ze telkens samen genoemd worden. Immers, de meeste hebben een wettelijke taak tot het beheren van archieven, maar door gebrek aan geld en personeel komt men niet toe aan de daadwerkelijke uitbouw van een archiefdienst. Hierin kan moeilijk een algemene lijn getrokken doorheen de diverse organisaties en instellingen. Zo zijn een aantal gemeenten ver gevorderd in de uitbouw van een gemeentelijke archiefdienst, andere dan weer niet.

1.2.1 Gemeentelijke archiefdiensten

1.2.1.1 Aantal gemeentelijke archiefdiensten

Beveren, Lokeren, Sint-Gillis-Waas en Sint-Niklaas beschikken over een archiefdienst. Dit betekent een aparte dienst en minstens één voltijdse archiefmedewerker. Kruibeke, Stekene, Temse en Waasmunster hebben geen archiefdienst, enkel een archiefverantwoordelijke. Vaak is de zorg voor het archief niet de prioriteit en wordt dit aan een persoon toegewezen die al een uitgebreid takenpakket heeft (bijvoorbeeld de ambtenaar van de burgerlijke stand of een medewerker van het secretariaat). Naast de eigenlijke werking is tussen de verschillende archiefverantwoordelijken regelmatig overleg over de diverse aspecten van archiefbeheer in het Waas Archievenoverleg (WAO).

Om de positie van de archiefdiensten in het Land van Waas beter te situeren, wordt een vergelijking gemaakt met de gemeentelijke archiefsector in Vlaanderen.

In totaal zijn er 308 Vlaamse gemeenten, deze zijn als volgt verdeeld over de Vlaamse provincies³⁸:

Aantal gemeenten per provincie

Provincie	Aantal
Antwerpen	70
Vlaams Brabant	65
Limburg	44
Oost-Vlaanderen	65
West-Vlaanderen	64
Totaal	308

Er zijn 208 gemeenten met een archiefverantwoordelijke (deeltijds/volijds), dat is 67,5%.

Aantal gemeenten met een archiefverantwoordelijke per provincie (met percentages ten opzichte van gemeenten in provincie)

Provincie	Aantal	Percentage
Antwerpen	49	70%
Vlaams Brabant	51	78%
Limburg	25	57%
Oost-Vlaanderen	40	61%
West-Vlaanderen	43	67%

Er zijn 180 gemeenten met een archiefverantwoordelijke én een toegankelijke archiefruimte, dat is 58%. Daarvan zijn er 136 een gemeentearchief en 44 een stadsarchief.

Verdere opdeling:

- Gemeenten met beperkte archiefvoorziening: negentig op 180 (50%) – op 308 (29%)
- Gemeenten met volwaardige archiefdienst: 77 op 180 (43%) – op 308 (25%)
- Gemeenten met meer dan één personeelslid: dertien op 180 (7%) – op 308 (4 %)

In Vlaanderen zijn negentig volwaardige archiefdiensten, diensten met een voltijdse medewerker en een toegankelijke leeszaal. Onderstaande tabel geeft aan hoe deze verdeeld zijn over de diverse provincies.

	Archiefdiensten	Gemeenten	%
Antwerpen	18	70	26
Vlaams Brabant	20	65	31

³⁸ De cijfers zijn gebaseerd op het onderzoeksrapport 'Archiefnoden in Vlaanderen' uitgevoerd door de Opleiding Archivistiek van 2003.

Limburg	12	44	27
Oost-Vlaanderen	17	65	26
West-Vlaanderen	23	64	36

Ook de grootte van een gemeente of stad qua inwonersaantal kan een rol spelen in het al dan niet uitbouwen van een volwaardige archiefdienst. De negentig volwaardige archiefdiensten worden verdeeld over de gemeenten rekening houdend met het aantal inwoners.

	Archiefdiensten	Gemeenten	%
< 5000	2	14	17
5000-9999	15	80	19
10000-14999	17	84	20
15000-19999	16	49	33
20000-29999	18	40	45
30000-49999	12	29	41
>50000	10	12	83

Hieruit blijkt dat kleine en middelgrote gemeenten het moeilijk hebben om een eigen archiefdienst op te starten. Opvallend is het hogere percentage gemeentelijke archiefdiensten in de provincie West-Vlaanderen. Dit kan verklaard worden doordat de provincie subsidies verleent voor archiefbeheer en de provinciale archiefdienst een archiefconsulent voor de lokale overheden in dienst heeft. Hoofdtak van deze consulent is de concrete begeleiding van de gemeenten in hun archiefbeheer.

Het algemene Vlaamse archiefbeeld is ook terug te vinden in het Land van Waas. Dezelfde schaalgrootte en problemen komen er voor.

1.2.1.2 Plaats en missie

De werking, de beschikbare gelden en het publieksbereik worden in sterke mate beïnvloed door de plaats in het organogram van de gemeente. Archiefdiensten kunnen ressorteren onder het secretariaat of de dienst cultuur. Behalve in Beveren en Sint-Niklaas bevinden de archiefdiensten zich onder het beleidsdomein cultuur. Naar werking heeft dit een impact door het feit dat diegenen die onder cultuur horen voornamelijk de culturele, historische taak vervullen, terwijl in Beveren vooral de administratieve taken ter harte genomen worden.

De missie van de archiefdiensten is vaak zo opgesteld dat deze de twee facetten van archiefbeheer omvat. Het Stadsarchief van Sint-Niklaas formuleert het als volgt: "het stadsarchief bewaart en ontsluit archiefdocumenten van het stadsbestuur als ondersteuning voor de stadsdiensten, als verantwoording tegenover de burger en vanwege algemeen cultuurhistorisch belang. Het archief draagt kennis en ervaring over aan de erfgoedsector en aan het brede publiek". Ook in Beveren weerspiegelt deze tweeledigheid zich in de missie van het Gemeentearchief: "de archiefdienst staat in voor het

gestructureerd en kwalitatief bewaren en beheren van de documenten, de dossiers en de registers die de gemeentelijke administratie produceert. Het gaat hier zowel om de documenten van de acht deelgemeenten, als om de dossiers die de gemeentelijke diensten vandaag behandelen. Een efficiënt document- en archiefbeheer waarin zowel papieren als digitale dragers centraal staan, biedt garanties voor een moderne en transparantere dienstverlening die kadert in de openbaarheid van bestuur. Anderzijds garandeert deze zorgzame omgang met de eigen archieven ook de toekomstige generaties toegang zullen hebben tot 'het geheugen' van de gemeente." Voor Lokeren en Sint-Gillis-Waas sluit de missie meer aan bij de culturele werking van de dienst. In de gemeenschappelijke missie van de Dienst Archief en Museum in Lokeren, neemt het Stadsarchief het beheer van de stedelijke archivalia op zich. Het Gemeentearchief van Sint-Gillis-Waas plaatst zichzelf in hetzelfde werkingsgebied: "het erfgoed van de gemeente bewaren voor de toekomst en mensen laten beseffen dat het archief waarde heeft".

Het formuleren van een missie door de gemeentelijke archiefdienst is nodig om mee opgenomen te worden in het gemeentelijk beleidsplan. Indien niet zou gebeuren, is het moeilijk om een post op de begroting te verkrijgen. Dit is zeker het geval voor archiefdiensten die ressorteren onder het secretariaat of stafdiensten, zoals dit het geval is in Beveren. Voor archiefdiensten die onder het bevoegdheidsdomein cultuur vallen, is dit alleen nodig als er geen cultuurbeleidsplan is.

De plaats van de dienst heeft ongetwijfeld een invloed op de acquisitiepolitiek van de archiefdienst. Diensten die nauw aansluiten bij het secretariaat hebben meer mogelijkheden om andere diensten aan te zetten tot een actief archiefbeheer. Het dynamische archiefbeheer zal er ruimer aan bod kunnen komen. Deze archiefdiensten staan hoger in de hiërarchie van de gemeente of stad dan deze die geïntegreerd zijn in de dienst cultuur. Deze laatsten krijgen pas archieven in de statische fase.

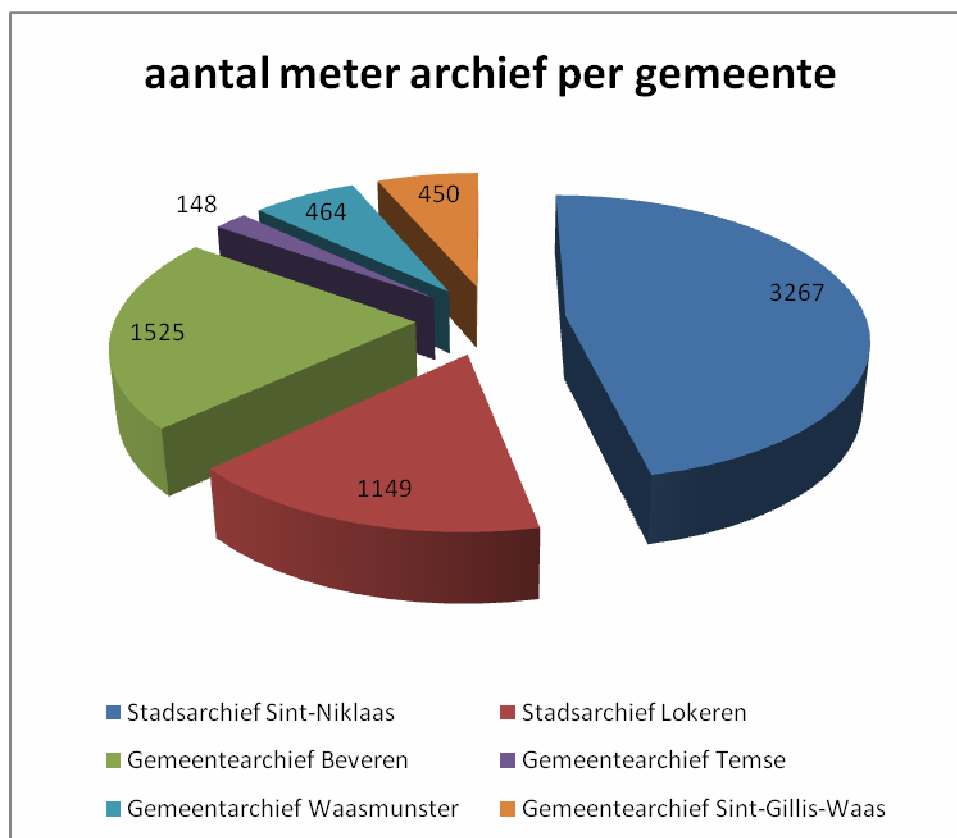
1.2.1.3 Aanwezig archief

Er werd in het enquêteformulier (voor kerkfabrieken en polderbesturen) en tijdens de plaatsbezoeken gevraagd naar het aantal strekkende meter archief dat zich in een depot of bewaarplaats bevond. Zonder expliciet een onderscheid te maken tussen dynamisch en statisch archief, werd dus eigenlijk enkel naar de hoeveelheid statisch archief in de gemeenten geïnformeerd. Theoretisch gezien bevindt het dynamisch archief zich niet in het depot. De hoeveelheid archief aanwezig in bureaus is daardoor niet gekend. In heel wat gemeenten zonder 'echte' archiefwerking bestaat enige terughoudendheid om archieven over te brengen. De vrees bestaat dat de documenten daarna niet meer teruggevonden worden. Deze beperking tot de statische fase van archieven is verantwoord omdat het onderzoek in de eerste plaats peilt naar de culturele werking en op deze manier binnen het bereik van het Erfgoedconvenant Land van Waas valt.

Het totaal aantal archief dat aanwezig is in de gemeentelijke (archief)diensten is 7003 meter. Uiteraard dient hier de voorgaande opmerking bij in gedachten gehouden te worden. Deze zeven kilometer archief is hoofdzakelijk statisch archief. Als de archieven verspreid over de bureaus bewaard

worden, is het uiteraard moeilijker om het totaal aantal te bepalen. In onderstaande tabel wordt een verdere opdeling gemaakt naar de gemeenten.

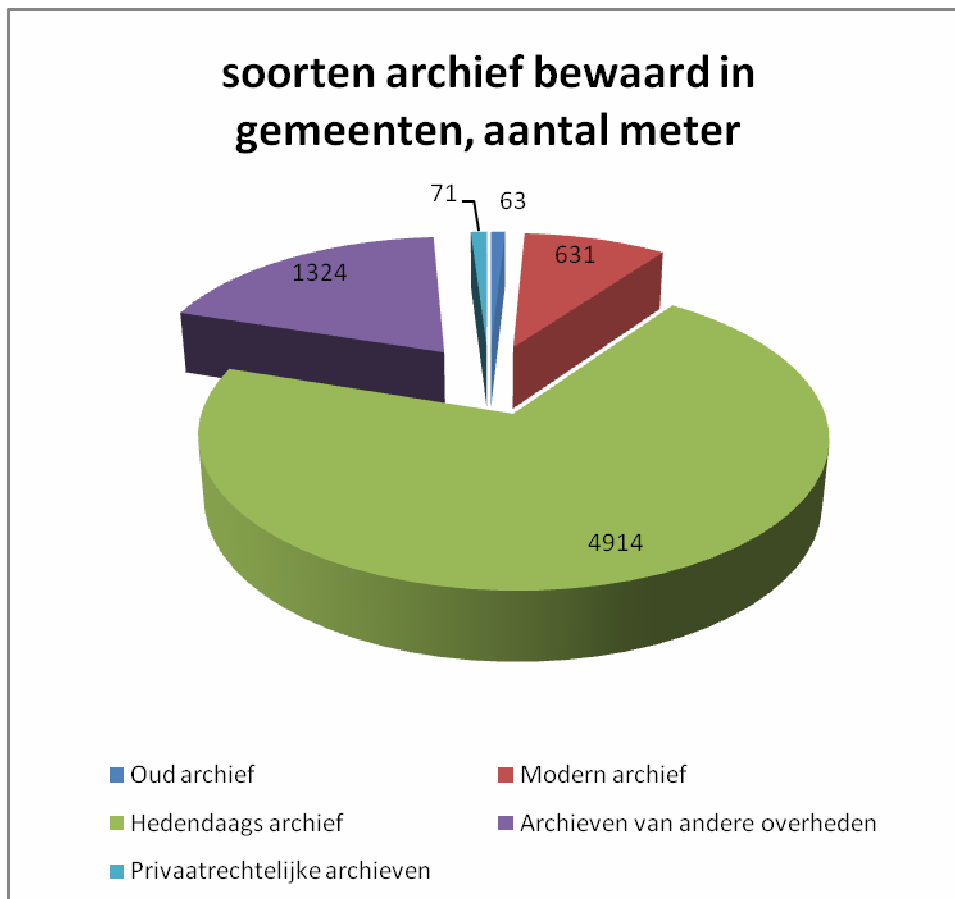
Hoeveelheid archief per gemeentelijke of stedelijke archiefdienst

1.2.1.4 De aard van het aanwezige archief

Het totaal aantal meter archief is samengesteld uit een aantal categorieën. Er werd een onderscheid gemaakt tussen gemeentearchief en archief van andere archiefvormers. Het door de gemeente gevormde archief kan opgedeeld worden in oud archief (voor 1795), modern archief (1795-1976) en hedendaags archief (1977-nu). Het archief van andere archiefvormers bestaat voornamelijk uit archieven van kerkfabrieken, OCMW's, verenigingen en personen. Voor de precieze indeling per gemeentearchief wordt verwezen naar de afzonderlijke gemeentelijke analyses (deel B). Hier volgt enkel een globaal overzicht van de bewaarde archieven in de gemeentelijke archiefdiensten.

Opvallend is het lage aantal meter oud archief in vergelijking tot het moderne en hedendaagse archief. Dat men minder oud archief bewaart is niet zo verwonderlijk. Het archief van voor 1795 ging soms verloren. Het oude archief dat niet verloren ging, wordt meestal bewaard in het Rijksarchief Beveren. Het Rijksarchief komt verderop nog ter sprake. Voornamelijk de twee stadsarchieven beschikken over archieven van kerkfabrieken, OCMW en voorlopers en particuliere archieven.

1.2.1.5 Niet-archiefmateriaal

In sommige archiefdiensten worden ook documentair erfgoed bewaard. Het is strikt genomen geen archief, omdat het niet door een gemeentelijke overheidsdienst is aangemaakt in het kader van een bepaalde functie. Het betreft tijdschriften, publicaties, kranten, doodsprentjes, rouwbrieven. Dit soort materiaal komt ter sprake verder in dit hoofdstuk (3.5).

1.2.1.6 Personeel en vrijwilligers

Momenteel dragen in totaal veertien mensen verantwoordelijkheid over de archieven van de gemeenten. Dit cijfer moet echter genuanceerd worden: slechts vier hebben een daadwerkelijk leidinggevende functie, zes ervan hebben een uitvoerende of ondersteunende functie en vier krijgen het archiefbeheer als een bijzaak mee in hun hoofdtaak. Omgerekend betekent dit dat slechts negen VTE werken aan de archieven van de gemeenten van het Waasland. De gemeentelijke archiefdiensten doen geen beroep op vrijwilligers. Dit heeft verschillende redenen: de ontsluiting van

voornamelijk oudere archieven vraagt een bepaalde kennis en vaardigheid, het personeel heeft geen tijd om vrijwilligers te begeleiden en de vrees tot een institutionalisering van het vrijwilligerswerk bestaat. Nochtans neemt de behoefte toe om met vrijwilligers te gaan werken voor een aantal welafgelijnde taken, zoals digitalisering en het maken van indices.

1.2.1.7 Depotwerking

Elke gemeente beschikt over één of meerdere depots, voornamelijk in de kelder of de zolder. Enkel daar waar er een voltijdse archivaris in dienst is, is ook een rationeel depotbeheer. In de andere gemeenten is vaak onvoldoende toezicht op het depot en de wijze waarop archieven overgebracht en weggeborgen worden. Dit kan op termijn ervoor zorgen dat depots te klein worden omwille van het depot als container voor 'oude rommel'.

1.2.1.8 Registratie en inventarisatie

Bijna 80% van de archiefvormers in de gemeentelijke archiefdiensten is geregistreerd. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat het aantal geregistreerde meter lager ligt, aangezien hedendaagse archieven qua omvang groter zijn en vaak niet geregistreerd. De systematische ordening en inventarisatie in de vorm van een geautomatiseerd systeem ligt veel lager (+/- 40%). Hiermee wordt bedoeld: de inventarisatie volgens de ISAD (International Standard on Archival Description), de ISAAR (International Standard on Archival Authority Records) en ISDF (International Standard for the Description of Functions). Digitalisering is nauwelijks uitgevoerd. Indien archieven gedigitaliseerd werden, is dit vaak buiten de werking van de archiefdiensten gebeurd. Voorbeelden hiervan zijn dossiers van de dienst Ruimtelijke Ordening die geïntegreerd worden in een GIS-systeem en dossiers van de dienst Bevolking. In gemeenten zonder archivaris is een grote achterstand op het vlak van registratie van de archieven. Er is dan ook een urgente vraag naar een uniform en betaalbaar softwarepakket. In dit verband zijn het Gemeentearchief Beveren en het Stadsarchief Sint-Niklaas partner in een projectaanvraag van de Vrije Universiteit Brussel bij de Vlaamse Gemeenschap in het kader van het Archiefdecreet betreffende de ontwikkeling van een databank voor kleine en middelgrote gemeenten.

1.2.2 OCMW's als archiefbewaarders en -beheerders

1.2.2.1 Inleiding

De Organieke Wet van 8 juli 1976 en het Koninklijk Besluit van 15 februari 1977 betreffende de OCMW's en COO's (Commissies van Openbare Onderstand) bepalen dat de secretaris verantwoordelijkheid draagt voor het archiefbeheer in het OCMW. Ondanks de wettelijke verplichting komen heel wat OCMW's niet toe aan het dagelijks beheer. De OCMW's van het Waasland beschikken niet over voltijdse archivariissen, enkel over medewerkers die het archief gedurende een aantal dagen per maand onderhouden. Dit is op zich geen uitzonderlijke situatie. In het overgrote deel

van de Vlaamse OCMW's is er geen archivaris. Onder andere Brugge heeft een zeer goed uitgebouwde OCMW archiefdienst.

1.2.2.2 Aanwezig archief

In totaal werden 1972 meter OCMW-archieven in kaart gebracht. Het merendeel van de OCMW's hebben hun archief in eigen beheer. Dit cijfer is indicatief omdat een aantal OCMW's niet bezocht kon worden. Een kleine 10% van deze archieven heeft betrekking op de archieven van de rechtsvoorgangers van het huidige OCMW: de armentafels, de burelen van weldadigheid, de burgerlijke godshuizen en de COO's. Veel van deze archieven bevinden zich bijkomend in het Rijksarchief Beveren. Het was niet mogelijk het aantal meter te traceren, aangezien deze archieven mee geïntegreerd werden in de inventarissen van de gemeentearchieven. Het merendeel van de archieven is geregistreerd, een systematische inventarisatie is echter nog niet gebeurd. OCMW's hebben behoefte aan begeleiding ter plaatse en samenwerking met andere archiefbewaarders, zoals de gemeente.

1.2.3 Kerkfabrieken als archiefbewaarders en –beheerders

1.2.3.1 Inleiding

Kerkfabrieken als openbare overheid, de pastoor en andere parochiale instellingen zoals eertijds de broederschappen en vandaag de verschillende vzw's verbonden aan de parochie, zijn elk verschillende archiefvormers. Dit genereert archiefbestanden met verschillende juridische statuten. Dit heeft implicaties op het gebied van toezicht, overdracht en openbaarheid.

Voor wat de regelgeving betreft voor de erediensten is het Decreet van 7 mei 2004 betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten van toepassing. De wetgeving die de organisatie en de werking van de kerk- en geloofsgemeenschappen regelt, was tot voor 7 mei 2004 in hoofdzaak nog gebaseerd op de Wet van 18 germinal jaar X (8 april 1802), het keizerlijk decreet van 30 december 1809 dat het eigenlijke statuut van de kerkfabriek vastlegt, en de Wet van 4 maart 1870 die meer in het bijzonder het financiële en boekhoudkundige beheer regelt.

Wat betekent deze regelgeving voor de archieven? Voor elke erkende eredienst staat de secretaris in voor het bewaren van de archieven. Meer in het bijzonder staat in het decreet: "De secretaris is in het bijzonder belast met het opmaken van de notulen van de vergaderingen van de kerkraad en met het bewaren van het archief." Volgende documenten moet een kerkfabriek verplicht aanmaken en bijhouden:

- notulen van de kerkraad
- inventaris van alle roerende en onroerende goederen in eigendom van de kerkfabriek of waarover de kerkfabriek beschikking heeft
- stukken met betrekking tot de samenstelling van de kerkraad
- stockregister van de stichtingen
- eigendomstitels van de bezittingen van de kerkfabriek

- stukken met betrekking tot het onderhoud en beheer van de gebouwen bestemd voor de eredienst
- boekhoudkundige stukken
- meerjarenplan (6 jaar).

Door deze bepalingen en door het feit dat de Vlaamse Overheid toezicht houdt op de werking van de kerkfabrieken, worden deze als openbare overheden beschouwd.

Het huidige kader voor de archieven van publieke overheden wordt nog steeds gevormd door de Archiefwet van 24 juni 1955 (BS 12/08/1955) en het Koninklijk Besluit tot uitvoering van 12 december 1957 (BS 20/12/1957). Het toepassingsgebied van deze wetgeving omvat de archiefbescheiden van de rechtbanken, de Raad van State, de rijksbesturen, de provincies, de gemeenten en het archief van openbare instellingen (dus ook dat van kerkbesturen). De Archiefwet bepaalt onder andere: dat de vernietiging van archiefbescheiden verboden is zonder voorafgaande toestemming van de Algemeen Rijksarchivaris. Dit betekent niet dat alles bewaard moet worden maar dat voor archiefvernietiging een reglementaire procedure gevolgd moet worden; dat archieven die bewaard moeten worden en ouder zijn dan honderd jaar, moeten neergelegd worden in het Rijksarchief. Hierop bestaan uitzonderingen als de betreffende overheid kan aantonen dat deze zelf beschikt over een goede archiefwerking. Archieven die minder dan honderd jaar oud zijn, kunnen overgedragen worden.

De kerkbesturen van de erkende erediensten zijn openbare instellingen en vallen als dusdanig onder de toepassing van de Archiefwet. Kerkbesturen zijn bevoegd voor het bestuurlijk beheer van de organisatie maar hebben geen bevoegdheden op het vlak van de cultus. Het cultusarchief of het archief van de pastoor of andere geestelijken valt dus niet onder het toepassingsgebied van de Archiefwet. Toch gelden hier ook regels op basis van het kerkelijk recht. De pastoor of parochieverantwoordelijke is verplicht volgende documenten aan te maken en bij te houden:

“Can. 535

- In elke parochie dienen er parochieboeken te zijn, namelijk een doopregister, een huwelijksregister, een register van de overledenen ..., de pastoor dient ervoor te zorgen dat de boeken nauwkeurig bijgehouden en zorgvuldig bewaard worden.
- In elke parochie dient een bewaarplaats of archief te zijn waarin de parochieboeken bewaard worden, tezamen met de brieven van de Bisschoppen en andere documenten, die noodzakelijkerwijs of omdat het nuttig is, bewaard moeten worden; de pastoor dient erover te waken dat dit alles, dat door de diocesane Bisschop of diens gedelegeerde bij gelegenheid van de visitatie of op een ander geschikte tijd geïnspecteerd moet worden, niet in handen van buitenstaanders komt.
- Ook de oudere parochieboeken dienen zorgvuldig bewaard te worden, volgens de voorschriften van het particulier recht”.

De parochieregisters of beter de kerkelijke doop-, trouw- en begraafregisters, werden onder het ancien régime opgemaakt door de pastoor. Hierin tekende de parochiepriester doopbedieningen,

huwelijksluitingen en begrafenissen op. In haar ordonnantie van 6 augustus 1778 verplichtte Maria Theresia van de parochieregisters een dubbel op te maken dat aan de justitieraden bezorgd moest worden. Die kwamen in de Franse tijd meestal op de arrondissementsrechtbanken terecht. Op grond van de Wet van 17 juni 1796 werden de parochieregisters in beslag genomen en naar de gemeenten overgebracht. Deze parochieregisters zijn dus eigendom van de gemeente, ze zijn openbaar domein en kunnen niet worden vervreemd. De gemeenten gaven de meeste parochieregisters in bewaring aan het Algemeen Rijksarchief.

Voor wat de parochiale instellingen, verenigingen en vzw's betreft kan verwezen worden naar de VZW-wetgeving.

1.2.3.2 Aanwezig archief

Tijdens het onderzoek werd 328 meter archief getraceerd. Wel dient opgemerkt te worden dat niet alle kerkfabrieken gereageerd hebben op de enquête (zie Hoofdstuk A) en ook het Rijksarchief door personeelstekorten niet ten volle zijn inspectiebevoegdheid kan uitoefenen. Het cijfer en de bijhorende analyse zijn dus indicatief. Het totaal aantal bekende archieven van kerkfabrieken is voor ¼ bewaard in het Rijksarchief, voor ¼ in eigen beheer en voor ½ bewaard in de twee stadsarchieven (Lokeren en Sint-Niklaas). Rekening houdend met de beperkingen van dit onderzoek is het eveneens moeilijk algemene conclusies te trekken voor wat betreft de registratie en inventarisatie van kerkfabriekarchieven. In de toekomst zou de banden met het Forum Kerkelijke Archieven Vlaanderen aangehaald kunnen worden om deze archieven verder in kaart te brengen.

1.2.4 Heemkundige kringen als archiefbewaarders en –beheerders

De meeste van de onderzochte heemkundige kringen beschikken over een vzw-structuur, in sommige gevallen zijn het feitelijke verenigingen. Het nu volgende overzicht van de wetgeving is dus niet enkel van toepassing op de heemkundige kringen, maar ruimer op alle vzw's en feitelijke verenigingen. Lange tijd is discussie geweest over de bestemming van archieven aangemaakt door en/of bewaard door vzw's. Art 19 van de nieuwe VZW-wet van 2002 en aangepaste wetgeving van 2005 bepaalt³⁹: "In geval van ontbinding van een vereniging door de rechtbank benoemt deze, onverminderd artikel 19 bis, één of meer vereffenaars die, na aanzuivering van het passief, de bestemming van het actief vaststellen. Deze bestemming kan geen andere zijn dan die bepaald in de statuten of, bij ontstentenis van enige statutaire bepaling daaromtrent, besloten door de algemene vergadering die de vereffenaars bijeenroepen. Bij ontstentenis van een bepaling in de statuten of van een besluit van de algemene vergadering geven de vereffenaars aan het actief een bestemming die zoveel mogelijk overeenkomt met het doel waarvoor de vereniging is opgericht". Artikel 19 bis bepaalt dat de vereffenaars na beëindiging van de vereffening verslag uitbrengen aan de rechtbank en "een overzicht voorleggen van de waarden van de vereniging en het gebruik ervan". Wanneer de vereniging ontbonden wordt door de algemene vergadering, gelden dezelfde principes.

---

³⁹Wet van 2 mei 2002, verschenen in Belgisch Staatsblad van 11-12-2002.

Uitgaande van deze regels moet men het verzameld archief en de documentatie van een heemkundige kring bijvoorbeeld, als activa beschouwen. Hierdoor lijken de archieven die zich onder de goederen van de vereniging bevinden, voldoende beschermd tegen versnippering, tenzij de vereffenaars of de algemene vergadering zouden besluiten om de archieven en documentatie te verkopen om de schulden aan te zuiveren. Dit lijkt echter in strijd met de geest van art. 19. Het eigen archief, gevormd door de vereniging uit hoofde van haar dagelijkse werking, is in deze wetgeving vergeten. Hoort dit ook onder de activa? Het lijkt logisch dat dit archief dezelfde weg volgt als het verzamelde archief, omdat het elementen bevat die de geschiedenis van het verzamelde archief belichten en die daardoor de context van deze stukken kunnen verhelderen.

Daarnaast verwijzen een aantal bepalingen naar archiefvorming:

- neerlegging van een administratief dossier bij de Rechtbank van Koophandel
- publicatie van documenten in bijlagen bij het Belgisch Staatsblad
- bewaring van ondertekende oprichtingsakte en ledenregister op de zetel van de vereniging
- inzagerecht van (werkelijke) leden in bepaalde documenten
- financieel beheer en boekhouding.

Archieven van vzw's die zijn opgericht door overheden om bepaalde taken te vervullen, vallen in een juridisch vacuüm. Uit hoofde van de hun opgedragen overheidstaken kan men aanvoeren dat zij onder de Archiefwet vallen, maar uit hoofde van hun statuut vallen zij onder de bepalingen in de VZW-wetgeving. Het lijkt echter in de geest van de wet - en regelgeving dat verenigingen die (grotendeels) gesubsidieerd worden door een overheid of waarvan die overheid de bestuurder is, hun archieven in geordende staat moeten bijhouden en ten laatste bij ontbinding in bewaring moeten geven bij de archiefdienst van die overheid, of bij ontstentenis daarvan bij een door die overheid aan te duiden archiefbewaarplaats.

Een bijzondere problematiek vormen de feitelijke verenigingen of verenigingen zonder rechtspersoonlijkheid. In een vereniging zonder rechtspersoonlijkheid bezitten de leden de goederen (en dus ook archieven) in onverdeeldheid. De eenheid van de archieven is in zekere mate beschermd, want er bestaat juridisch een consensus dat art. 815 van het Burgerlijk Wetboek, dat elke deelgenoot in onverdeeldheid het recht geeft om te allen tijde de verdeling van goederen te vorderen, niet geldt⁴⁰. Deze situatie verandert na ontbinding van de vereniging. Hier zijn twee stellingen in de rechtskundige literatuur te vinden. De eerste zegt dat art. 815 wel van toepassing wordt en dat ieder die op het moment van de ontbinding lid was, de verdeling van de onverdeelde goederen kan vorderen, om zo een kavel in volle eigendom te verkrijgen⁴¹. De tweede stelling leidt uit het ontbreken van winstoogmerk af dat de goederen van de ontbonden vereniging zonder rechtspersoonlijkheid niet

---

⁴⁰ VANANROYE (J.), Verenigingen zonder Rechtspersoonlijkheid, in: *De VZW naar huidig en komend recht*, Brussel, 2000, p. 102.

⁴¹ VANANROYE (J.), *Verenigingen zonder Rechtspersoonlijkheid...*, p. 103.

onder de leden kunnen worden verdeeld. Het vermogen en de goederen dienen dan aan een gelijkaardig belangeloos doel te worden overgemaakt⁴².

Disputen worden in elk geval vermeden indien de vereniging zonder rechtspersoonlijkheid in de statuten voorziet dat de goederen worden bestemd voor een gelijkaardig belangeloos doel. Een tweede mogelijkheid bestaat erin een dergelijke clause in het ontbindingsbesluit op te nemen. Een derde mogelijkheid blijft echter dat de leden expliciet overeenkomen dat de goederen na de aanzuivering van de schulden van de vereniging onder elkaar worden verdeeld⁴³. Dit laatste vormt een bedreiging voor archieven, die naar hun aard een eenheid zijn. Ten slotte moet worden opgemerkt dat verenigingsschuldeisers zich rechtstreeks op de gemeenschappelijke goederen van de vereniging kan verhalen⁴⁴.

1.2.4.1 Archieven van en in beheer bij vzw's

Algemeen kan een onderscheid gemaakt worden tussen de archieven van een vzw en de verzamelde archieven van een vzw, voornamelijk dan die archieven aanwezig in de heemkundige kringen. In totaal werd 235 meter archief in kaart gebracht, zoals aangegeven gaat het dan in de eerste plaats om de heemkundige kringen. Van dit totaal is 68% het archief van de eigen vereniging, 32% is verworven archief. Van deze laatste categorie is er 95% privaatrechtelijk archief van personen, organisaties of bedrijven. Hoewel een klein percentage openbaar archief is, is het wel belangrijk te wijzen op het feit dat dit niet tot de eigendom behoort van de vereniging. Voor wat betreft de eigendomstitel wordt verwezen naar Hoofdstuk C. Hetzelfde geldt voor de privaatrechtelijke archieven: het is niet altijd even duidelijk hoe de overdracht, hetzij via een schenking hetzij via een in bewaargeving, geregeld is. Het registreren van deze archieven is gebeurd. De systematische inventarisatie, volgens de archivistische principes, laat nog wat op zich wachten. Tevens is slechts een beperkt deel ook opgenomen in de Archiefbank Vlaanderen. De Erfgoedcel Waasland kan archiefbeheerders stimuleren hun privaatrechtelijke archieven te registreren in Archiefbank Vlaanderen, waardoor ze beter traceerbaar worden voor onderzoekers.

1.2.5 Het Rijksarchief Beveren als archiefbewaarder en –beheerder

1.2.5.1 Inleiding

De meest bekende deelsector in het Vlaamse archiefveld is zeker het Algemeen Rijksarchief, met in de Vlaanderen gelegen Rijksarchieven in de Provinciën. Voor de positionering van het Rijksarchief Beveren werden alleen de Vlaamse instellingen, samen met de Brusselse vestigingen in de analyse meegenomen. De Rijksarchieven in Vlaanderen en Brussel beheren samen ca. 149 km archief en hebben zij honderd personeelsleden in dienst. Een vergelijking met Wallonië is moeilijk bij gebrek aan cijfermateriaal.

---

⁴² DE PAGE (H.) en DEKKERS (R.), *Traité élémentaire de droit civil belge*, V, Brussel, Bruylant, 1975, nr. 34, 60.

⁴³ VANANROYE (J.), *Verenigingen zonder Rechtspersoonlijkheid...*, p. 104-105.

⁴⁴ VANANROYE (J.), *Verenigingen zonder Rechtspersoonlijkheid...*, p. 107.

Deze sector heeft voor Vlaanderen, Brussel meegerekend, momenteel twaalf contactpunten, waarvan er vier in Brussel liggen. Uiteraard is het potentieel aan culturele uitstraling van deze sector enorm hoog, gezien het groot aantal ancien régime en 19de eeuwse archieven dat zij bezit. De Rijksarchiefbewaarplaatsen bezitten naast archieven van de centrale overheden en de gedecentraliseerde besturen ook oude archieven van provincies en gemeenten, familiale, persoonlijke en bedrijfsarchieven. Het onderzoekspotentieel van de Rijksarchieven ligt hoog: men streeft ernaar om voor de wetenschappelijke functies (liefst doctores en ten minste licentiaten) aan te nemen. Dit wil zeggen dat bijna de helft van het personeel van niveau één is. Hierbij moet worden opgemerkt dat het kader momenteel niet volledig bezet is. De verhouding tussen het beheerde aantal meter archief en het personeel ligt ongunstig (1464 meter per persoon). Zeker de Rijksarchieven in de Provinciën komen er bekaaid af met gemiddeld een kleine vijf personeelsleden per archiefbewaarinstelling (1991 meter per persoon). Er is een tekort aan personeel. Gezien het uitgebreide takenpakket van de Rijksarchieven, ook naar de overheidsadministraties toe, kan men aannemen dat zij weinig stimulansen krijgen om aan culturele werking (die meer is dan het openhouden van een leeszaal) te doen. In de huidige Archiefwet is de eis van de culturele werking niet opgenomen. De meeste gebouwen zijn onaangepast voor bijvoorbeeld het organiseren van tentoonstellingen of lezingen. Als federale wetenschappelijke instelling heeft het Rijksarchief wel de expliciete taak om aan wetenschappelijk onderzoek te doen.

1.2.5.2 Het Rijksarchief Beveren

Het Rijksarchief Beveren neemt een bijzondere plaats in de sector van de Rijksarchieven in. Aanvankelijk was het de bedoeling om in elke provincie één Rijksarchief in te richten. Begin 20ste eeuw kwamen hier arrondissementale depots bij. Deze dienden eerder als bewaarplaats en een publieksfunctie werd op dat moment nog niet uitgewerkt. Het depot in Beveren fungeerde dan ook als tussendepot. Deze standplaats groeide uit tot een Rijksarchief met een uitgebouwde leeszaalwerking. Het Rijksarchief te Beveren is zowel Rijksarchief voor het gerechtelijk arrondissement Dendermonde, als hulparchiefbewaarplaats voor hedendaags archief uit de Vlaamse provincies en genealogisch centrum voor Vlaanderen (zie Hoofdstuk A, 2.3).

A. Het Rijksarchief voor het gerechtelijk arrondissement Dendermonde (5,5 km)

Als archiefbewaarplaats voor het gerechtelijk arrondissement Dendermonde bewaart het Rijksarchief te Beveren archieven van archiefvormers waarvan de zetel of vestigingsplaats is of was gelegen in dat gerechtelijk arrondissement.

De voornaamste publiekrechtelijke archiefvormers zijn de notarissen en de regionale en plaatselijke overheidsorganen, zoals kasselrijen (Land en Baronie), plaatselijke instellingen uit het ancien régime (heerlijkheden, leenhoven, schepenbanken, ambachten en gilden) en instellingen opgericht na 1795 (gemeenten en OCMW's en rechtsvoorgangers, polderbesturen, kerkfabrieken). De voornaamste privaatrechtelijke archiefvormers zijn kerkelijke instellingen (abdijen, kloosters, parochies, kapellen, gasthuizen, godshuizen, hospitalen), belangrijke particuliere personen en families en verenigingen en

genootschappen, die een rol hebben gespeeld in het politieke, culturele en economische en maatschappelijke leven.

Daarnaast bewaart het Rijksarchief diverse verzamelingen (o.m. kaarten en plattegronden) die betrekking hebben op personen, plaatsen en organisaties en instellingen in de regio.

B. Het Rijksarchief Beveren als hulpdepot voor de Vlaamse provincies (36 km)

Het Rijksarchief te Beveren fungeert ook als hulpdepot voor 19de en 20ste eeuwse archieven van archiefvormers uit de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Vlaams-Brabant.

Het gaat in concreto om het archief van

- hoven en rechtbanken
- centrale diensten van de Vlaamse Gemeenschap
- buitendiensten van de nationale/federale overheid en van het Vlaams gewest en de Vlaamse gemeenschap, in casu van de ministeries van Economische Zaken, Financiën (gewestelijke directies van het Kadaster, ontvangkantoren der Directe Belastingen, Hypotheekkantoren, Registratiekantoren), Justitie (Gevangenissen), Landbouw (Waters en Bossen), Onderwijs, Openbare werken (Bruggen en wegen, Waterwegen, Stedenbouw), Verkeerswezen (Waterschoutsambt, Zeewezen) en Volksgezondheid
- Provinciebestuur Oost-Vlaanderen (vanaf 1870)
- arrondissementscommissariaten
- Kamers van Koophandel
- Bedrijven.

C. Het Rijksarchief Beveren als genealogisch centrum

In de leeszaal van het Rijksarchief te Beveren kan je de microfilms raadplegen van de parochieregisters en de registers van de burgerlijke stand van heel Vlaanderen.

Daarnaast vind je de fotokopieën van klappers, parochieregisters en registers van de burgerlijke stand van een aantal Wase gemeenten. Het Rijksarchief Beveren bewaart ook de originele parochieregisters en registers van de burgerlijke stand voor alle Vlaamse provincies. Om ze te beschermen, kunnen ze niet meer worden geconsulteerd in de leeszaal.

D. Het ressort Beveren

Het ressort Beveren omvat grotendeels het arrondissement Sint-Niklaas. Zowel openbare als privaatrechtelijke archieven worden bewaard. In totaal voor de gebiedsomschrijving van het Erfgoedconvenant Land van Waas wordt 2018 meter archief bewaard.

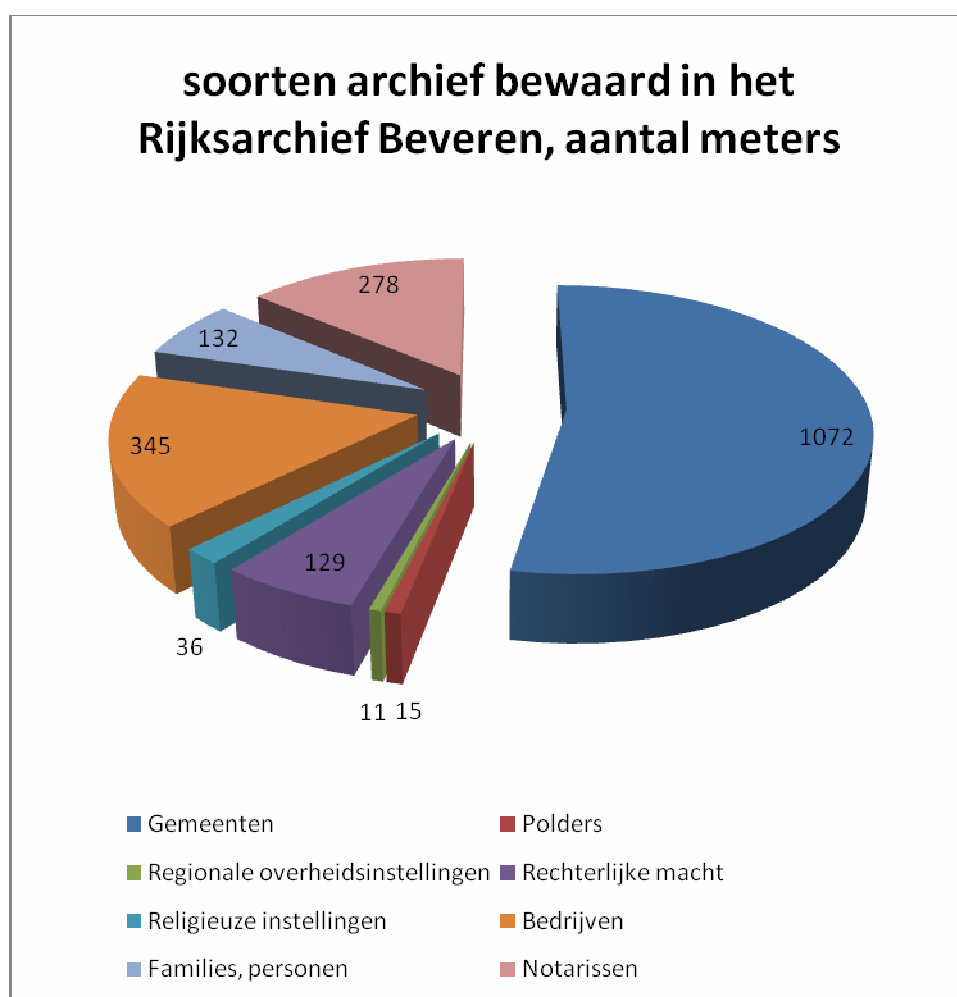
1.2.5.3 Personeel

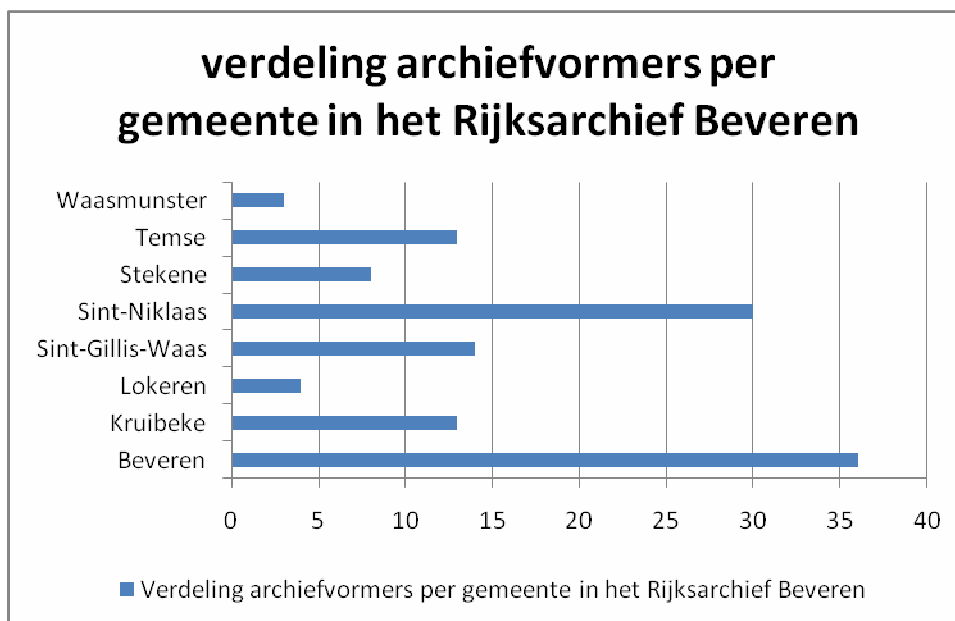
Ongeveer honderd personeelsleden worden te werk gesteld in de Rijksarchieven. Dit is echter het totaal aan personeelsleden. Het totaal aantal archivariissen ligt beduidend lager. Het Rijksarchief Beveren beschikt slechts over 2,5 voltijdse werkkrachten die archief ontsluiten. Dit betekent dat een voltijdse archivaris in Beveren bijna twintig km dient te beheren en te ontsluiten. Het personeelstekort

heeft als gevolg dat de prioriteiten van het Rijksarchief Beveren liggen bij de federale overheidsarchieven. Het toezicht op en beheer van archieven van lokale overheden en bedrijven zijn momenteel niet prioritair.

1.2.5.4 Aanwezige archieven met betrekking tot het Waasland

In totaal werden 135 archiefvormers getraceerd. Deze worden opgedeeld naar categorie. Bij de gemeentearchieven wordt rekening gehouden met de opdeling in oud, modern en hedendaagse archief. Onder religieuze instellingen worden de kerkfabrieken en kloosters begrepen. De berekening gebeurt aan de hand van het aantal archiefvormers en niet op basis van het aantal meter. Aangezien dit niet altijd achterhaald kon worden, worden sommige archiefbestanden uitgedrukt in cijfers.

Naast archieven beschikt het Rijksarchief Beveren ook over drie verzamelingen met betrekking tot het Waasland: kaarten en plattegronden, de Gazet van Beveren en fotomateriaal.

1.2.5.5 Datering

68% van de archieven heeft betrekking op het ancien régime, dit is de periode van de 12de tot en met het einde van de 18de eeuw. 19% heeft betrekking op de 19de eeuw en 13% op de 20ste eeuw.

1.2.5.6 Registratie

Het overgrote deel (90%) van de archieven in het Rijksarchief Beveren is geregistreerd, dit in de vorm van een plaatsingslijst, depotlijst of overdrachtslijst. Door gebrek aan personeel is een beperkt aantal archieven geïnventariseerd en geautomatiseerd. De metagegevens van de archieven zijn over het algemeen wel terug te vinden op www.arch.be.

De parochieregisters en de registers van de Burgerlijke Stand zijn een bijzondere categorie. In de leeszaal van het Rijksarchief te Beveren kan men de microfilms raadplegen van de parochieregisters en de registers van de burgerlijke stand van heel Vlaanderen. Daarnaast zijn er fotokopieën van klappers, parochieregisters en registers van de burgerlijke stand van een aantal Wase gemeenten.

1.2.6 Notariaatarchieven

1.2.6.1 Inleiding

Een notaris is een persoon die bevoegd is om authentieke akten op te maken ('te verlijden') in de gevallen waarin de wet aan hem of haar die bevoegdheid toekent of een partij dit van hem verlangt. Notarissen voeren dus ook taken uit die hen opgedragen worden door de overheid. In principe treden ze dan op als een openbare ambtenaar. In overeenkomsten tussen partijen is dit dan weer niet vanuit

hun openbaar ambt. De wet heeft de notaris de bevoegdheid gegeven authentieke akten op te maken, met name op het gebied van:

- het personen- en familierecht (het opmaken van huwelijksvoorwaarden, testamenten, verklaringen van erfrecht etc.)
- het onroerend goedrecht (het opmaken van akten van levering, hypotheekakten, akten in het kader van een openbare veiling etc.)
- het rechtspersonenrecht (het opmaken van akten van oprichting, statutenwijzigingen etc.).

Notarissen moeten de minuten bewaren van alle akten die zij verlijden. Hiertoe houden ze een repertorium waarin alle akten worden geregistreerd in de volgorde waarin ze zijn verleden. Notarissen moeten ook de archieven van hun voorgangers bewaren. Deze originelen mogen ze in principe nooit uit handen geven. Specifiek voor de notarissen (openbare ambtenaren) geldt de Wet van 25 ventôse jaar XI, die diverse malen werd aangepast, de laatste keer op 4 mei 1999. In feite regelt deze wetgeving vooral de neerlegging en openbaarheid van de notarisarchieven, uitgaande van de ideeën in de Archiefwet. Indien de minuten die zij houden, tenminste honderd jaar oud zijn, mogen zij hun archief overdragen aan het Rijksarchief binnen de provincie waarin hun ambtsgebied is gelegen.

1.2.6.2 Aanwezig archief

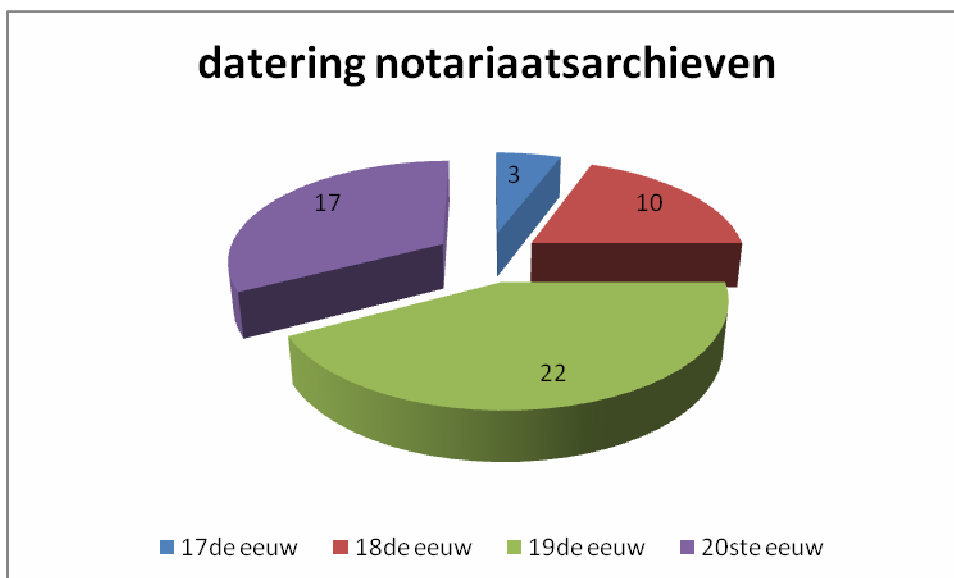
In totaal wordt er 298 meter archieven van notarissen, die actief waren in het Waasland, bewaard in het Waasland. Het merendeel van deze archieven, of 278 meter, wordt in het Rijksarchief Beveren bewaard. Het Stadsarchief Sint-Niklaas en Lokeren bewaren respectievelijk twaalf en acht meter notariaatarchieven.

1.2.6.3 Registratie en inventarisatie

De genoemde 298 meter vertegenwoordigen ongeveer 150 notarissen. Deze werden niet allemaal als afzonderlijke deelcollectie beschouwd. Wel werden de overdrachtslijsten van een notaris en diens voorgangers als deelcollectie beschouwd. De meeste archieven van notarissen werden geregistreerd, maar niet geautomatiseerd of gedigitaliseerd. De inventarissen zijn overdrachtslijsten zoals die door de notaris zelf of de verantwoordelijke van het Rijksarchief opgesteld werden.

1.2.6.4 Datering

Doordat de wetgeving bepaalt dat archieven van honderd jaar en ouder kunnen overgedragen, dateren de meeste archieven uit de 18de, 19de en begin 20ste eeuw.

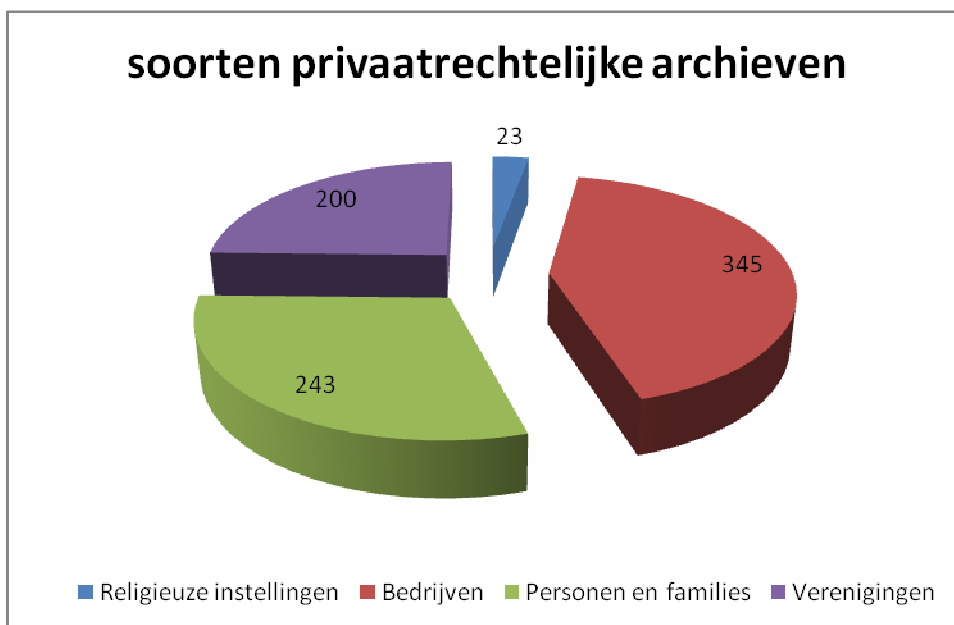
1.2.7 Privaatrechtelijke archieven (bedrijven en families)

1.2.7.1 Inleiding

In principe is elke burger, vereniging, organisatie of bedrijf een archiefvormer en dus ook een archiefbewaarder. De wetgeving inzake privaatrechtelijke archieven is niet zo éénduidig als de wetgeving betreffende de archieven van openbare overheden. In het Land van Waas is slechts één structureel initiatief op het vlak van privaatrechtelijke archieven: het Archief de Bergeyck te Beveren (zie Hoofdstuk B, 2.). Het Rijksarchief neemt occasioneel archieven van private personen of organisaties op. Dit gebeurt niet systematisch, hier geldt een passieve acquisitiepolitiek. Als private personen of curatoren van gefailleerde bedrijven archieven wensen over te brengen, neemt het Rijksarchief Beveren deze ook op. In het Waasland is er geen cultureel thema- of maatschappelijk-filosofisch archieforganisatie actief. Sommige archieven zijn opgenomen in de Archiefbank Vlaanderen, onder andere de private archieven in het Stadsarchief Lokeren.

1.2.7.2 Aanwezig archief

In totaal werd 811 meter privaatrechtelijke archieven in kaart gebracht. Een verdere opdeling naar aard van de archieven is in onderstaande grafiek verwerkt. Er werd een opdeling gemaakt volgens het statuut van de archiefvormers. De bedrijven nemen meestal de vorm van een BVBA of een NV aan. Hierdoor zijn ze ook aan bijzondere wetten gebonden. Verenigingen zijn over het algemeen vzw's, waarbij de religieuze instellingen apart in de grafiek opgenomen zijn. Tot slot zijn er de archieven van personen en families.

1.2.7.3 Bedrijfsarchieven

In totaal werden twaalf bedrijven getraceerd. De aanwezigheid van 345 meter bedrijfsarchief is voor een groot stuk terug te vinden in het Rijksarchief. In vergelijking tot andere regio's van Vlaanderen is het Waasland bijzonder goed vertegenwoordigd voor wat betreft bedrijfsarchieven. Dit kan in belangrijke mate verklaard worden door de archiefoverdrachten van curator Dauwe, die een belangrijke rol gespeeld heeft in onder andere de overdracht van het archief van de Boelwerf. Een alomvattende wetgeving inzake archieven van bedrijven bestaat echter niet. Het zijn over het algemeen onrechtstreekse bepalingen over bewaartermijnen in diverse wetgevingen. In de bijlage is een overzicht hiervan opgenomen.

1.2.7.4 Familiearchieven

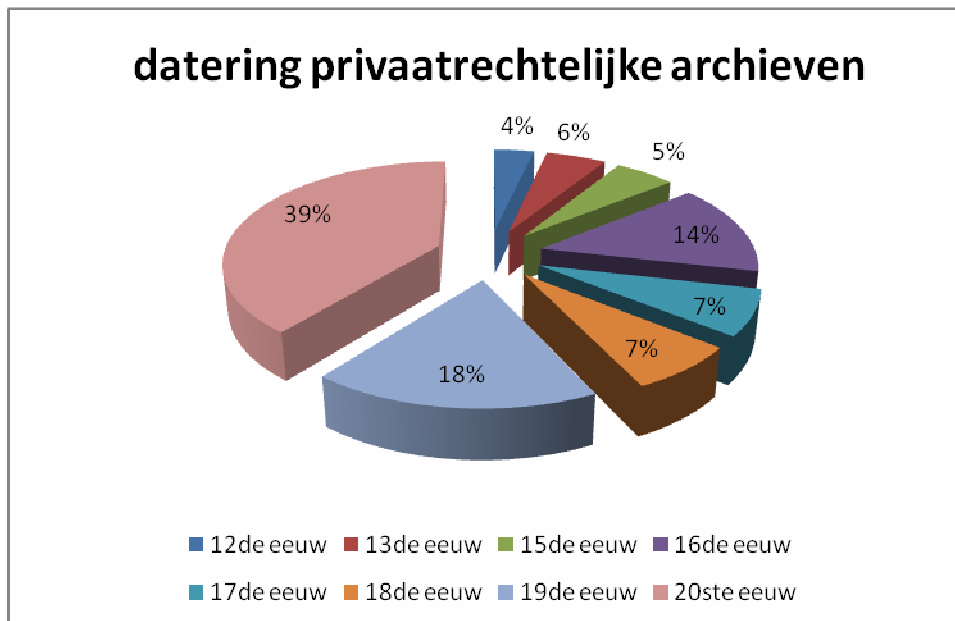
Bijzonder zijn de archieven van adellijke families. Er zijn grote archiefvormers: het Archief Vilain XIII (75 meter) en het archief de Bergeyck (62 meter).

Voor het Archief Vilain XIII betreft is geen dagelijks structureel beheer voorzien. Het is in beheer van de Stichting Vilain XIII. Dit is een samenwerking tussen de gemeente Kruibeke en de familie Vilain XIII. Het archief kent een lange geschiedenis. In 1971 werd het overgebracht naar het Rijksarchief Gent. In 2006 vond er een overbrenging van Rijksarchief Gent naar Kasteel Wissekerke plaats. Het Archief de Bergeyck wordt wel structureel beheerd door de gemeente Beveren en vormt daarbij een voorbeeldfunctie voor de archiefwerking rond privaatrechtelijke archiefwerking in Vlaanderen.

Hoewel er geen echte wetgeving bestaat over de archieven van personen en families, geldt over het algemeen wel de regel van de goede huisvader. Familiegeschiedenis en –traditie staan zeer hoog in het vaandel geschreven van deze families.

1.2.7.5 Datering

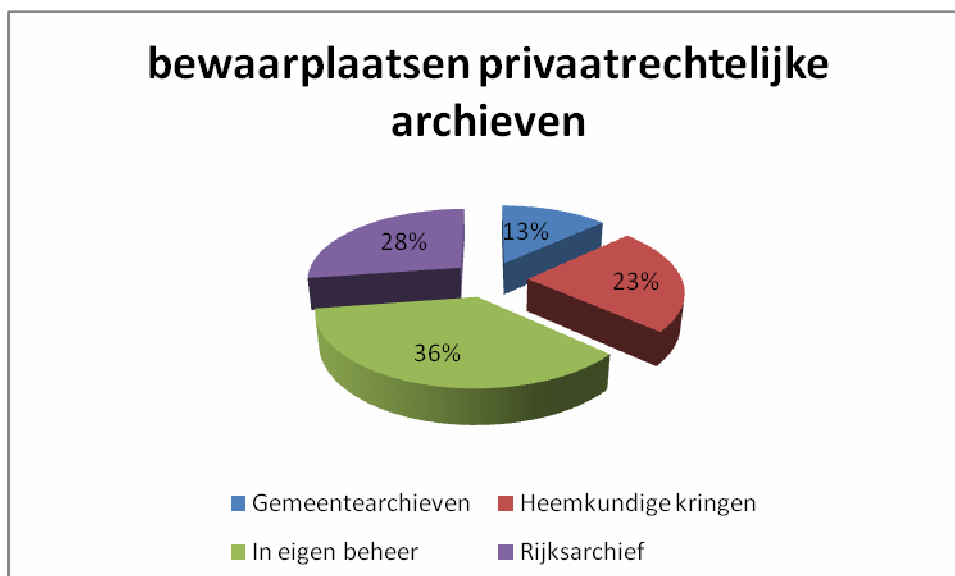
In onderstaande tabel wordt een overzicht gemaakt naar periodes waarin archiefstukken terug gevonden werden. De meeste archieven overstijgen uiteraard de verschillende tijdsperiodes.

Opvallend zijn de grote aanwezigheid van middeleeuwse stukken. Deze zijn voornamelijk teruggevonden in de archieven van religieuze instellingen en familiearchieven. De hoge vertegenwoordiging van bedrijfsarchieven verklaart de hoeveelheid 20ste eeus archief.

1.2.7.6 Bewaarplaatsen

Globaal genomen worden de archieven van privaatrechtelijke personen of organisaties op vier plaatsen bewaard: in gemeentearchieven, bij heemkundige kringen, in het Rijksarchief of in eigen beheer.

Het grote aandeel archieven in eigen beheer is deels te verklaren doordat heemkundige kringen hun eigen archief op een gestructureerde wijze bewaren en deels door het feit dat het Archief de Bergeyck en het Archief Vilain XIII ter plaatse bewaard worden.

1.2.7.7 Registratie en inventarisatie

$\frac{3}{4}$ van de privaatrechtelijke archieven is volledig geregistreerd. Het zijn vaak plaatsingslijsten, depotlijsten of overdrachtslijsten. Systematische inventarisering, volgens de archivistische normen, is maar gebeurd voor 25% van de privaatrechtelijke archieven. Digitalisering is nog niet gebeurd voor deze archieven.

1.3 SLOTBESCHOUWING

Bij het in kaart brengen van de archieven in het Land van Waas valt het groot aantal bewaarde archieven in de gemeenten op. Tevens is het hedendaags archief sterk vertegenwoordigd. Een aantal van de gesignaleerde problemen, zoals de bevoegdheidsverdeling betreffende archieven tussen het federale en het Vlaamse niveau, overstijgt het werkingsgebied van het Erfgoedconvenant Land van Waas.

2. VOORWERPEN EN ORGANISATIES DIE VOORWERPEN BEWAREN

2.1 INLEIDING

In dit onderzoek zijn deelcollecties voorwerpen bekeken, die zich bevinden in musea, kerken, heemkundige collecties of collecties van organisaties die de intentie hebben deze in een museum te plaatsen. Het zijn dus collecties die in principe voor publiek toegankelijk zijn, ook al is niet alles of zelfs nog niets tentoongesteld. Kerkelijke objecten hebben meestal een functie in de eredienst en staan veelal in de kerk zelf.

Een museum is volgens de ICOM-definitie⁴⁵ een permanente instelling, zonder winstbejag, ten dienste van de gemeenschap en van haar ontwikkeling, toegankelijk voor het publiek, die de materiële getuigenissen van de mens en zijn omgeving verzamelt, bewaart, onderzoekt en tentoonstelt en hierover informatie verstrekt voor studie, educatie en recreatie. Het Vlaamse Erfgoeddecreet, dat onder andere over musea gaat, hanteert deze definitie van een museum. Er zijn ook andere, nieuwere

---

⁴⁵ ICOM is the International Council Of Museums. <http://icom.museum/definition.html>.

invullingen van het begrip museum, waar onder andere virtuele musea en de maatschappelijke relevantie van musea meer in worden uitgewerkt⁴⁶.

2.1.1 Wetgeving

2.1.1.1 Het Erfgoeddecreet

Er zijn tal van musea in Vlaanderen, maar slechts een gedeelte is erkend op basis van het Erfgoeddecreet en ontvangt op basis van die erkenning een subsidie van de Vlaamse Gemeenschap. De lat voor erkenning ligt hoog. Het is hier niet de plaats om alle erkenningscriteria op te sommen, enkele de belangrijkste volgen. Om erkend te kunnen worden zijn onder andere verplicht⁴⁷:

- het onderschrijven van de bovengenoemde ICOM-definitie
- beschikken over een museumwaardige collectie, dat wil zeggen een collectie die voldoende samenhang vertoont en/of vanwege de context, uniciteit of materiële waarde het waard is in een museum aan het publiek te tonen
- een aan de inhoud van het cultureel erfgoed aangepast museaal concept
- de museale basisfuncties vervullen, dat wil zeggen weloverwogen werken aan verzamelen, behoud en beheer, onderzoek en publiekswerking.

Musea kunnen op basis van alle in het Erfgoeddecreet geformuleerde eisen erkend en vervolgens ingeschaald worden op basis-, regionaal en landelijk niveau. De eisen per niveau zijn uiteenlopend, de subsidies eveneens. In het op stapel staande nieuwe Erfgoeddecreet zal deze systematiek wijzingen, hoewel de indeling in basis-, regionaal en landelijk niveau zal blijven bestaan.

In het Waasland is één museum erkend op basisniveau, het Stedelijk Museum Lokeren. De Stedelijke Musea Sint-Niklaas streven naar erkenning op regionaal niveau. Alle andere musea zijn niet erkend op basis van het Erfgoeddecreet. Dat betekent niet dat ze geen goede werking uitbouwen, maar hun schaal is te klein of ze vervullen niet alle basisfuncties. Vooral voor kleine musea is het erg moeilijk alle basisfuncties te vervullen, zeker onderzoek blijkt moeilijk te realiseren. Daarnaast zijn de beleidsmatige en organisatorische eisen die het decreet stelt hoog. De gehele museale werking moet in orde zijn, van complete inventarisatie over collectieplan en communicatiebeleid tot samenwerking met andere actoren. Een vrijwilligersorganisatie of een klein professioneel museum kan aan die eisen moeilijk voldoen.

2.1.1.2 Het Decreet betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensinstellingen en kerkelijk wetboek

In dit decreet uit 2004 (zie ook Hoofdstuk C, 1.3.3) zijn de taken van de kerkfabrieken vastgelegd. Artikel 35 stelt dat een kerkfabriek een inventaris moet opmaken van de goederen en de gelden die

---

⁴⁶ Bijvoorbeeld de Australische en Britse, beide uit 2002. <http://www.mavic.asn.au/insite/ncmuseum.pdf> en http://www.museumservice.nl/veelgestelde_vragen/algemene_vragen/wat_is_de_definitie_van_het_begrip_museum.

⁴⁷ Besluit van de Vlaamse Regering van 14 januari 2005 ter uitvoering van het Erfgoeddecreet van 7 mei 2004, voor wat betreft de musea, de cultureel-erfgoedpublicaties en de projecten cultureel erfgoed.

toeberehen aan de kerkfabriek of die ter beschikking zijn gesteld van de eredienst en deze moet bijhouden. Ook in het kerkelijk wetboek is sprake van de inventarisplicht (Wetboek van canoniek recht (CIC 1983), Boek V, Titel II, Canon 1283, 2°) "[door de nieuwe beheerder] dient een nauwkeurige en gespecificeerde, door hen zelf te ondertekenen inventaris opgemaakt te worden van de onroerende goederen, van de roerende goederen, hetzij kostbaar hetzij hoe dan ook tot het cultuuroed behorend, en van andere goederen samen met een beschrijving en waardeschatting ervan, en eenmaal opgemaakt, dient de inventaris nagezien te worden".

2.2 ONDERSTEUNING VOOR COLLECTIEBEHEERDERS EN COLLECTIEBEWAARDERS

Musea zijn erfgoedbeheerders: ze, erkend of niet, beheren erfgoed, het is hun hoofdtaak. Kerkfabrieken zijn erfgoedbewaarders: ze bewaren het, erfgoed is niet hun kernactiviteit.

2.2.1 Ondersteuning van musea

2.2.1.1 Museumconsulenten van het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen

Het Erfgoeddecreet voorziet in minstens één museumconsulent per provincie. De museumconsulent is het aanspreekpunt voor alle musea in de provincie, erkend en niet erkend, voor alle museale functies. Het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen heeft twee museumconsulenten, Mieke Van Doorselaer en Anneke Lippens.

Naast provinciale museumconsulenten zijn er landelijke erfgoedconsulenten, ondergebracht bij het Steunpunt Culturele Biografie Vlaanderen, dat per 1 januari 2008 FARO zal heten. In de praktijk zijn deze consulenten werkzaam voor professionele erfgoedorganisaties.

2.2.1.2 MovE

Op initiatief van het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen is enige jaren geleden het project MovE van start gegaan. Het is een museuminventarisatieproject, waarbij alle musea in Oost-Vlaanderen zich kunnen aansluiten. Aangesloten musea registreren hun collectie in het registratieprogramma ADLiB, waarvoor het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen de licentie betaalt. De medewerkers van MovE verlenen ondersteuning bij het registreren. Geregistreerde objecten zijn voor het publiek te bekijken op de website www.museuminzicht.be. In het Waasland registreren vijf organisaties hun collecties in MovE: het Stedelijk Museum Lokeren, de Hertogelijke Heemkundige Kring Land van Beveren, de Stedelijke Musea Sint-Niklaas, Heemkundige Kring De KluiZe in Sint-Gillis-Waas (foto's) en de Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700.

2.2.1.3 Musea Waasland = MuWa

Onder het motto 'Het Land van Waas verzameld!' hebben musea en heemkundige kringen van het Waasland hun krachten gebundeld in 'MuWa', Musea Waasland. Ze werken samen met de

medewerkers van de Erfgoedcel Waasland en de provinciale museumconsulenten voor het uitwisselen van informatie, kennis en voorwerpen.

2.2.1.4 Heemkunde Vlaanderen

Heemkunde Vlaanderen ondersteunt eveneens kleine collectiebeheerders met advies van consulenten, cursussen en publicaties. De website www.helpdesklokaalerfgoed.be is een portaal naar deze informatie en biedt de mogelijkheid individuele vragen te stellen.

2.2.2 Ondersteuning van kerkfabrieken

Kerkfabrieken zijn openbare instellingen met wettelijke verplichtingen, maar worden geheel gedragen door vrijwilligers. Het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen verleent kerkfabrieken ondersteuning bij het opmaken van hun wettelijk verplichte inventaris van objecten. 23 november 2007 lanceerde het Provinciebestuur samen met het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur een website, www.religieuserfgoed.be, in het kader van het registratie- en ontsluitingsproject 'Religieus erfgoed online'. Achter de website zit een databank, die het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur beheert. De website wil het behoud en beheer van het religieus erfgoed in Vlaanderen helpen verbeteren door het brede publiek en de collectiebeheerders in het bijzonder bewust te maken van de waarde en betekenis van dit erfgoed, maar ook door collectiebeheerders wegwijs te maken in de verschillende stappen van een verantwoord beheersplan en de complexe materie van wetgeving en subsidies. De collecties beheerd door de Oost-Vlaamse kerkbesturen worden onder begeleiding van een stafmedewerker van het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen in de databank ingevoerd om de kwaliteit van de geregistreerde objectgegevens te waarborgen.

2.2.3 Musea in Vlaanderen

Vlaanderen telt zeventien landelijk erkende musea, 22 regionaal erkende, veertien basis erkende en drie musea van de Vlaamse Gemeenschap. Volgens de Erfgoedsite (www.erfgoedsite.be) zijn er zo'n honderd musea in Vlaanderen, maar hier staan toch niet alle musea op. De website www.tento.be spreekt van 290 Vlaamse en Brusselse musea. Tellen blijkt dus moeilijk. Voor Oost-Vlaanderen is evenmin een duidelijk aantal te noemen; www.museuminzicht.be (die de gegevens haalt uit de Vlaamse cultuurdatabank van Cultuurnet Vlaanderen) noemt 68 musea, maar sommige staan er dubbel op en andere (die in het kader van dit onderzoek zijn bezocht) niet. Het tellen is zo moeilijk, omdat elke organisatie of privé-persoon zijn tentoonstelling een museum kan noemen. Pas als het om erkenning gaat, moet een museum aan criteria voldoen.

2.3 MUSEA EN ANDERE ERFGOEDBEWAARDERS IN HET WAASLAND

2.3.1 Aantal en soort organisaties

De volgende organisaties met één of meer objectenverzamelingen zijn in dit onderzoek betrokken:

Naam organisatie en plaats van vestiging	Toelichting organisatie
Archeologische Dienst Waasland, Sint-Niklaas	Intergemeentelijke projectvereniging, geen eigen permanente tentoonstelling, professionelen
Belgische Vereniging voor Paleontologie, Sint-Gillis-Waas	Museum, vrijwilligers
Folklore groep De Klomp, Sint-Gillis-Waas	In stand houden traditionele ambachten, geen eigen tentoonstelling, vrijwilligers
Gemeentemuseum Temse, Temse	Museum, professioneel en vrijwilligers
Ghesellen van Sint-Pieter, Bazel (Kruibeke)	Projectvereniging, ontsluit erfgoed, beheert niets, vrijwilligers
Heemkundige Kring Braem, Elversele (Temse)	Museum, vrijwilligers
Heemkundige Kring Den Dissel, Sinaai (Sint-Niklaas)	Heemkundige kring, kleine collectie voorwerpen, geen permanente tentoonstelling, vrijwilligers
Heemkundige Kring d'Euzie, Stekene	Heemkundige kring, museum, vrijwilligers
Heemkundige Kring 't Sireentje, Waasmunster	Heemkundige kring, museum, vrijwilligers
Heemkundige Kring De Kluize, Sint-Gillis-Waas	Heemkundige kring, museum, vrijwilligers
Heemkundige Kring De Souvereinen, Lokeren	Heemkundige kring, geen eigen collectie, vrijwilligers
Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700, Nieuwkerken (Sint-Niklaas)	Heemkundige kring, museum, vrijwilligers
Heemkundige Kring Wissekerke, Kruibeke	Heemkundige kring, museum, vrijwilligers
Hertogelijke Heemkundige Kring Land van Beveren, Beveren	Heemkundige kring, museum (samen met gemeente Beveren), vrijwilligers
Kunstpatrimonium Beveren	Beheerd door gemeentearchief Beveren
Historisch Pijp- en Tabaksmuseum, Sint-Niklaas	Museum, vrijwilligers
Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, Sint-Niklaas	Oudheidkundige kring, museale collectie, vrijwilligers
Landbouwmuseum Stekene, Stekene	Museum, vrijwilligers
Museum De Schuur, Kruibeke	Museum, vrijwilligers
Museum van de Abdij van Roosenberg, Waasmunster	Museum, vrijwilligers
Regionaal Politiemuseum en – documentatiecentrum, Sint-Niklaas	Museale collectie, niet open voor publiek, vrijwilligers

Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen, Sint-Niklaas	Kleine collectie voorwerpen, niet open voor publiek, vrijwilligers
Stedelijk Museum Lokeren, Lokeren	Museum, professioneel
Stedelijke Musea Sint-Niklaas, Sint-Niklaas	Museum, professioneel
Tinelmuseum, Sinaai (Sint-Niklaas)	Museum, vrijwilligers
Volkskunstgroep Boerke Naas, Sint-Niklaas	Kleine collectie voorwerpen, niet open voor publiek, vrijwilligers
Volkskunstgroep Drieske Nijpers, Sint-Gillis-Waas	Kleine collectie voorwerpen, niet open voor publiek, vrijwilligers
Volkskunstgroep Reintje Vos, Stekene	Kleine collectie voorwerpen, niet open voor publiek, vrijwilligers
Vzw Durme, Lokeren	Kleine collectie voorwerpen, geen kernactiviteit, professionelen en vrijwilligers
Sint-Martinus, Beveren	Kerkfabriek
Onze-Lieve-Vrouw Rupelmonde, Kruibeke	Kerkfabriek
Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart, Kruibeke	Kerkfabriek
Heilig Hart, Kruibeke	Kerkfabriek
Sint-Laurentius, Kruibeke	Kerkfabriek
Sint-Paulus, Kruibeke	Kerkfabriek
Sint-Antonius van Padua, Lokeren	Kerkfabriek
Sint-Anna Heirbrug, Lokeren	Kerkfabriek
Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart Eksaarde, Lokeren	Kerkfabriek
Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart De Klinge, Sint-Gillis-Waas	Kerkfabriek
Sint-Gillis, Sint-Gillis-Waas	Kerkfabriek
Kristus Koning, Sint-Niklaas	Kerkfabriek
Heilig Hart, Sint-Niklaas	Kerkfabriek
Sint-Jan de Doper, Sint-Niklaas	Kerkfabriek
Sint-Jozef, Sint-Niklaas	Kerkfabriek
Sint-Johannes Bosco, Sint-Niklaas	Kerkfabriek
Sint-Jacobus Kemzeke, Stekene	Kerkfabriek
Heilig Kruis, Stekene	Kerkfabriek
Sint-Margriet, Temse	Kerkfabriek
Onze-Lieve-Vrouw ten Hemelvaart, Temse	Kerkfabriek
Sint-Rochus Sombeke, Waasmunster	Kerkfabriek
Onze-Lieve-Vrouw – Sint-Petrus en -Paulus, Waasmunster	Kerkfabriek

Delen we deze organisaties in, dan blijkt dat er 22 kerkfabrieken zijn, drie professionele musea, dertien musea geleid door vrijwilligers; twee professionele organisaties en tien andere vrijwilligersorganisaties. Erfgoedcollecties van voorwerpen zijn dus vooral in beheer bij vrijwilligers.

2.4.2 De professionele organisaties

Er zijn vijf professionele organisaties: drie musea (het Stedelijk Museum Lokeren, de Stedelijke Musea Sint-Niklaas en het Gemeentemuseum Temse), de Archeologische Dienst Waasland en vzw Durme in Lokeren. De laatste is een natuurbeschermingsorganisatie met een kleine archeologische collectie. De erfgoedwerking van vzw Durme is een afgeleide van de hoofdtaak, natuurbescherming. Uiteraard is dit een mooi voorbeeld van geïntegreerd erfgoedbeheer (natuur en erfgoed), maar voor deze analyse speelt de organisatie een geringe rol; de erfgoedcollectie is te klein.

De Archeologische Dienst Waasland is een intergemeentelijke projectvereniging, die werkt in de gemeenten Beveren, Kruibeke, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster. De dienst heeft als missie: "zorg voor het archeologische patrimonium van het Waasland, waarbij de aandacht in de eerste plaats gaat naar de behandeling van het bedreigd archeologisch patrimonium." De organisatie beweegt op het vlak van ruimtelijke ordening, cultuur en wetenschap.

De Archeologische Dienst Waasland heeft verschillende taken: noodonderzoek, inventarisatie, evaluatie en bescherming van vindplaatsen over conservatie en inventarisatie van de archeologische collecties tot studie en publicatie van de onderzoeksresultaten en publiekswerking. Daarvoor beschikt

de Archeologische Dienst Waasland over tien VTE. De personeelsformatie bestaat momenteel uit elf personeelsleden (zeven met wetenschappelijke en vier met technische/administratieve opleiding). Het totaal aantal personeelsleden is 9,1 VTE. Acht personeelsleden zijn contractueel in dienst van de Archeologische Dienst Waasland, terwijl twee personeelsleden ter beschikking worden gesteld door de gemeente Beveren (één voltijds en één halftijds) en één (voltijds) personeelslid door de stad Sint-Niklaas.

De Archeologische Dienst Waasland heeft een enorme collectie: het resultaat van ongeveer honderd opgravingen in de regio sinds de oprichting in 1978 als eerste intergemeentelijke archeologische dienst in Vlaanderen. Deze artefacten zijn documentatie van de opgravingen en bedoeld voor wetenschappelijk onderzoek. Een gedeelte van deze collecties wordt opgenomen in de nieuwe opstelling van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas. De Archeologische Dienst Waasland streeft zelf niet naar een permanente archeologische tentoonstelling.

De Stedelijke Musea Sint-Niklaas bestaan uit het Mercatormuseum, de Salons voor Schone Kunsten, het Internationaal Exlibriscentrum, het Breigoedmuseum en het museum Zwijgershoek. Het geheel ondergaat momenteel een grote reorganisatie; delen van het museum zijn daarom gesloten. De Stedelijke Musea Sint-Niklaas beschikken over 34 personeelsleden (21 VTE), van wie negen stafmedewerkers. De missie van het museum luidde: "Het museum is opgebouwd rond drie assen: kunst, cartografie en cultuurgeschiedenis. Het verzamelt, inventariseert, bestudeert en ontsluit voorwerpen rond deze thema's voor drie belangrijke doelgroepen: scholen, groepen, en individuele bezoekers". In het kader van de reorganisatie komen er nieuwe verhaallijnen in het museum en zal de werking aangepast worden. Op basis daarvan wordt een nieuwe missie geformuleerd. Het museum streeft naar regionale erkenning.

Het Stedelijk Museum Lokeren samen met het Huis Thuysbaert, is in de eerste plaats een lokaal museum dat zich richt op het Lokerse verleden in al zijn aspecten en op uit Lokeren afkomstige personen, feiten of dingen die buiten de stad faam en bekendheid verwierven. Daarnaast is er aandacht voor de volkskundige traditie van het museum. Het beschikt daarvoor over één halftijdse conservator, die tevens cultuurbeleidscoördinator is, en samen met het stadsarchief over één halftijdse medewerker in uitvoerend kader, één voltijdse administratieve bediende en één voltijdse medewerker voor onderhoud. Het Stedelijk Museum Lokeren is als enige museum in het Waasland erkend, op lokaal niveau.

De Gemeentemusea Temse hebben drie deeltijdse personeelsleden.

Omdat binnen het Erfgoedconvenant Land van Waas veel aandacht wordt besteed aan vrijwilligerswerk en omdat de meeste onderzochte organisaties gedragen worden door vrijwilligers, is in het kader van dit onderzoek dieper ingegaan op de werking van vrijwillige erfgoedorganisaties. De werking van professionele organisaties is in dit onderzoek minder uitgebreid onder de loep genomen.

2.4.3 De vrijwilligersorganisaties

2.4.3.1 De heemkundige kringen met een museum of een kleine collectie

Van de dertien musea die vrijwilligers draaiende houden, zijn er negen met een heemkundige collectie. twee niet-heemkundige musea zijn beide wel verbonden aan een vereniging, maar grotendeels het werk en het eigendom van één persoon. Er is één religieus museum, verbonden aan een abdij en één museum gewijd aan een componist.

Al deze musea hebben een sublokale of lokale focus (zie Hoofdstuk C, 6.2.1) zijn ongeveer gelijklopend, 'het volksleven van vroeger registreren' en 'het lokale erfgoed behouden en beheren'. Daarvoor zetten gemiddeld tien vrijwilligers zich in, het aantal varieert tussen één en twintig per organisatie.

Sommige heemkundige kringen verdelen de taken in werkgroepen. De meeste vrijwilligers hebben eigen taken. Meestal houdt de heemkundige kring zich met meer bezig dan collectiebeheer en behoren tot de taken eveneens het onderhoud van de website, redactie van het tijdschrift, het scannen van foto's en dergelijke.

De collecties omvatten vrijwel altijd meer dan voorwerpen. Alle heemkundige kringen beschikken over documentair materiaal, vooral foto's en doodsprentjes. Sommige beheren ook archieven. Vrijwel allemaal beschikken ze over tijdschriften, vooral ruilabonnementen met andere heemkundige kringen in de provincie. De collecties voorwerpen kunnen ook niet los gezien worden van de documentaire collecties, de heemkundige kringen doen dit zelf zeker niet. Alle categorieën erfgoed zijn een herinnering aan het verleden van de plaatselijke gemeenschap en daarom worden ze verzameld. Dat komt uitgebreider aan de orde in hoofdstuk 6 van dit deel.

Een aparte plaats in de vrijwilligersorganisaties neemt de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas in. Dit is een organisatie met een lange traditie. Het is één van de oudste historische kringen van Vlaanderen. Opgericht in de 19de eeuw door notabelen uit Sint-Niklaas, heeft de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas vanaf dat moment intensief objecten, documenten en boeken over het Waasland verzameld. Er werken zestien vrijwilligers medewerkers. de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas beraadt zich momenteel over de toekomst van de museale verzameling. De verzameling moet verhuizen, omdat het museum waar deze zich bevindt, gerestaureerd wordt. De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas heeft de intentie het beheer van de voorwerpen over te dragen aan de stad en zich te concentreren op verwerving en beheer van archief, documentatie en bibliotheek. Een deel van de collectie voorwerpen vindt een plaats in de nieuwe opstelling van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas.

2.4.3.2 Andere vrijwilligersorganisaties

De andere vrijwilligersorganisaties zijn enkele verenigingen die zich met tradities bezighouden en alleen in het kader daarvan een aantal voorwerpen bezitten. Deze laatste komen aan bod in hoofdstuk drie en vier van dit deel. Er is één heemkundige kring met een kleine collectie, zonder permanente tentoonstelling (Heemkundige Kring Den Dissel in Sinaai), één heemkundige kring die zijn collectie heeft ondergebracht bij de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (Heemkundige

Kring De Souvereinen in Lokeren) en één projectvereniging, die geen erfgoed beheert, maar het wel ontsluit (Ghesellen van Sint-Pieter in Bazel).

2.5 DEELCOLLECTIES VOORWERPEN

2.5.1 Aantal

In totaal zijn er 558 deelcollecties, ingedeeld in vijftien topcategorieën (zie Hoofdstuk A, 3.3.4) en gemengde collecties. De verdeling over de topcategorieën is als volgt:

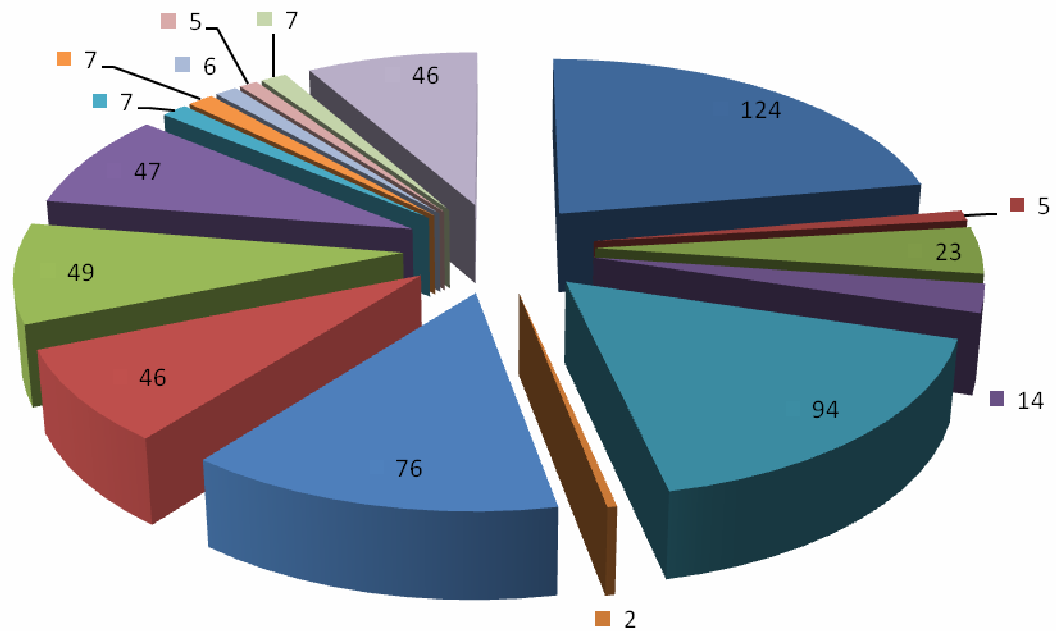
Topcategorie	aantal deelcollecties
Beeldmateriaal	124
Bouwmateriaal	5
Dierlijk, plantaardig, menselijk, geologisch materiaal	23
Geluidsmiddelen/apparatuur	14
Gereedschap en uitrusting	94
Halfproducten	2
Houders	76
Informatievormen	46
Interieurinrichting	49
Kleding	47
Meetinstrumenten	7
Recreatiemiddelen	7
Ruilmiddelen	6
Vervoermiddelen	5
Wapens en munitie	7
Gemengde collecties	46
Totaal	558

De grootste topcategorie is beeldmateriaal (waaronder onder andere schilderijen, prenten en beeldhouwwerken vallen), de meeste kunstcollecties vallen daar dus onder. Daarna komt de categorie gereedschap en uitrusting, die eveneens zeer uiteenlopende voorwerpen verenigt. Vervolgens zijn informatievormen, interieurinrichting en kleding ongeveer even grote deelcollecties.

Het aantal deelcollecties zegt wel iets, maar niet alles. Omdat beheerders zelf hebben bepaald wat er samen in een deelcollectie hoort en omdat de voorwerpen uiteenlopend zijn (van klein naar groot, van zeldzaam naar veelvoorkomend), is de omvang van de deelcollecties zeer verschillend. De kleinste deelcollectie telt één voorwerp, de grootste 160.000 (de deelcollectie exlibris van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas). Het aantal deelcollecties zegt daarom nog niet veel over het aantal voorwerpen dat een organisatie bewaart. Daarom is ook het aantal voorwerpen per deelcollectie geteld, op twee manieren, één met en één zonder deelcollectie exlibris. De aanwezigheid van deze enorm grote deelcollectie vertekent namelijk het beeld van de categorie beeldmateriaal en het totaalbeeld sterk. Mét de

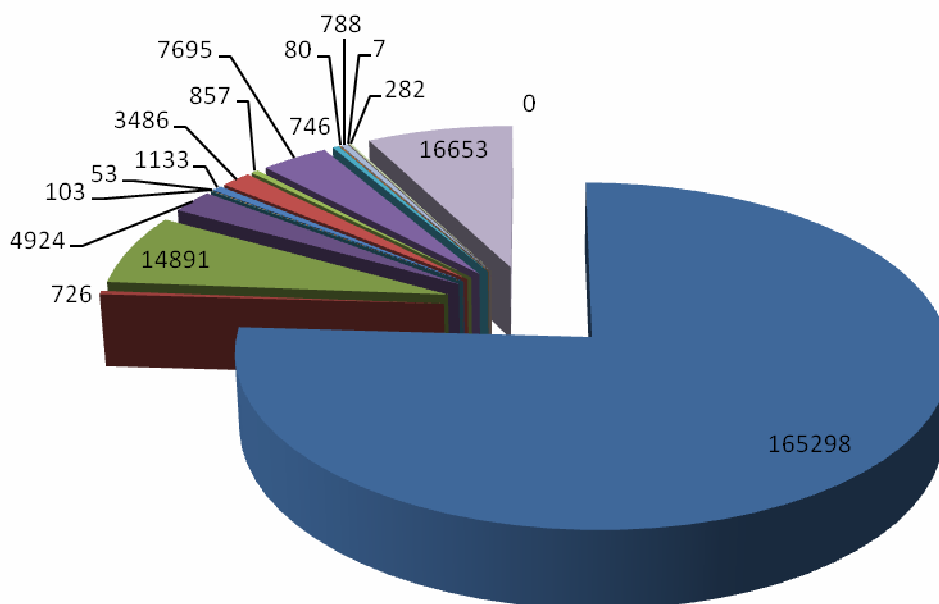
deelcollectie exlibris zijn er ongeveer 217.500 voorwerpen, zonder deze ongeveer 57.500. De getallen zijn niet exact, van een kleine helft van de deelcollecties is geen precieze omvang bekend.

aantal deelcollecties voorwerpen

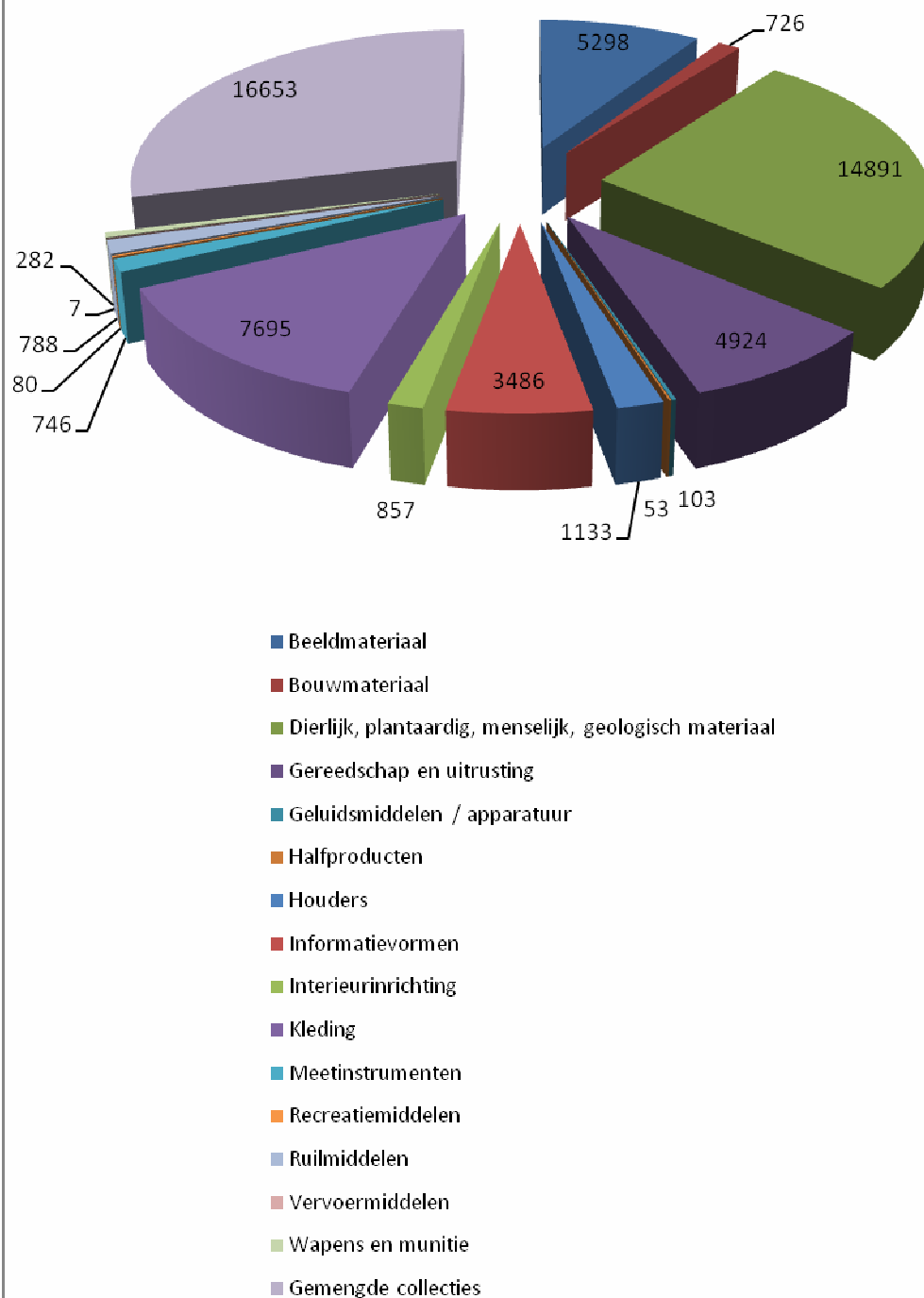
- Beeldmateriaal
- Bouwmateriaal
- Dierlijk, plantaardig, menselijk, geologisch materiaal
- Geluidsmiddelen / apparatuur
- Gereedschap en uitrusting
- Halfproducten
- Houders
- Informatievormen
- Interieurinrichting
- Kleding
- Meetinstrumenten
- Recreatiemiddelen
- Ruilmiddelen
- Vervoermiddelen
- Wapens en munitie
- Gemengde collecties

aantal voorwerpen per topcategorie met collectie ex libris

- Beeldmateriaal
- Bouwmateriaal
- Dierlijk, plantaardig, menselijk, geologisch materiaal
- Gereedschap en uitrusting
- Geluidsmiddelen / apparatuur
- Halfproducten
- Houders
- Informatievormen
- Interieurinrichting
- Kleding
- Meetinstrumenten
- Recreatiemiddelen
- Ruilmiddelen
- Vervoermiddelen
- Wapens en munitie
- Gemengde collecties

aantal voorwerpen per topcategorie zonder collectie ex libris

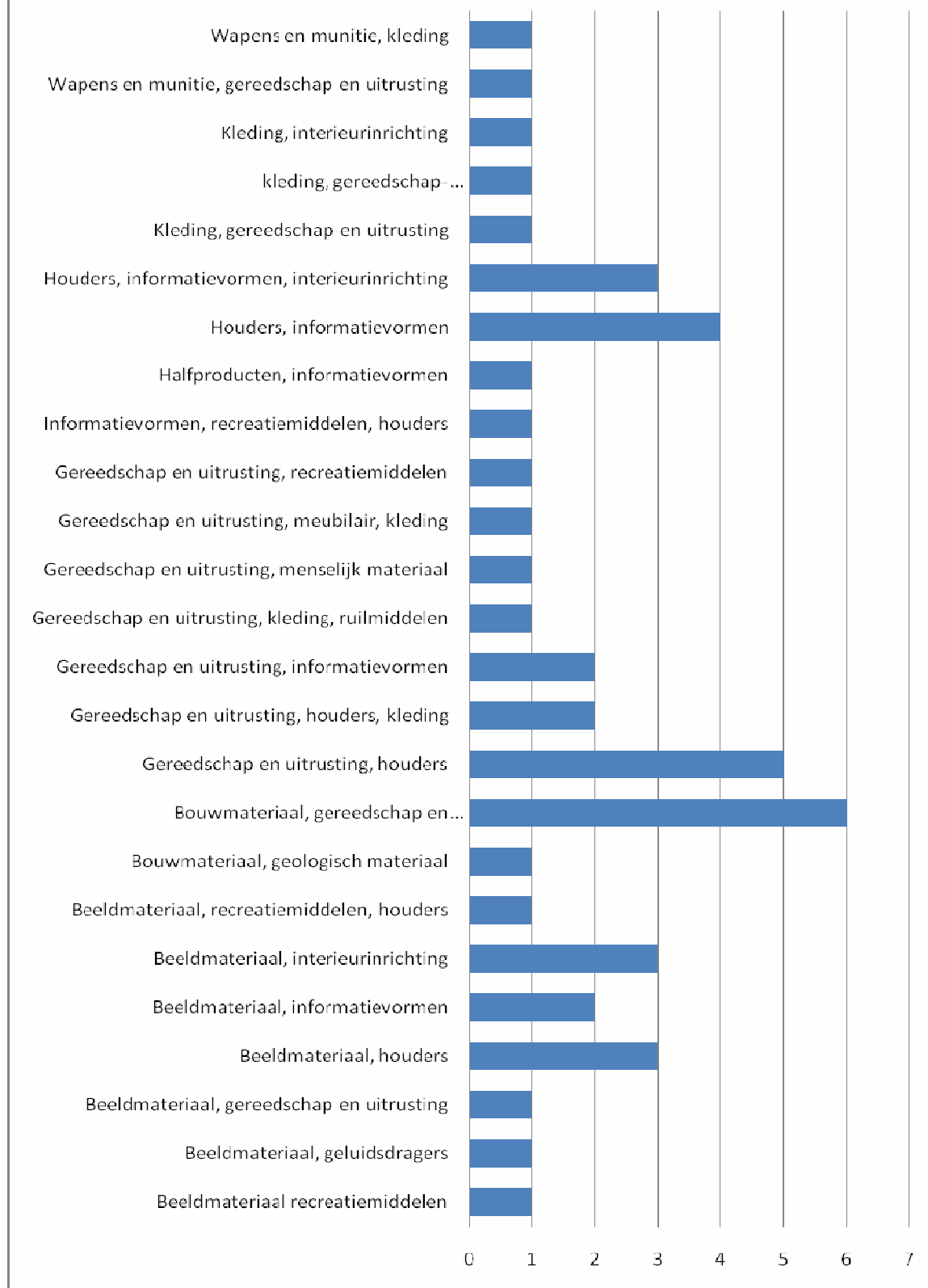

2.5.1.1 Gemengde collecties

Een moeilijkheid bij het tellen en bij het indelen in topcategorieën vormden de gemengde collecties, die bestaan uit voorwerpen uit meer dan één topcategorie. Dit heeft te maken met de manier waarop

deelcollecties ingedeeld kunnen worden. Dat kan puur naar vorm, waardoor de hele deelcollectie in één topcategorie kan worden ondergebracht, en het kan naar functie. Op die manier kunnen verschillende soorten voorwerpen bijeen komen, bijvoorbeeld het gereedschap, de kleding en de winkelinrichting van een bakker. Omdat het om een aanzienlijk aantal deelcollecties gaat en het er te veel waren om geheel opnieuw te tellen en dus exact naar vorm in te delen, is een overzicht gemaakt van de topcategorieën die samen voorkomen in één of enkele deelcollecties. Bij de verschillende topcategorieën die hierna besproken worden, zijn waar mogelijk, delen van de gemengde deelcollecties meegerekend, om een beter beeld te krijgen van de soorten voorwerpen die bewaard worden. Zo zijn bijvoorbeeld alle archeologische deelcollecties gemengde collecties: ze bevatten meestal gereedschap en uitrusting, maar ook menselijk, dierlijk of plantaardig materiaal, bouwmetaal of kleding.

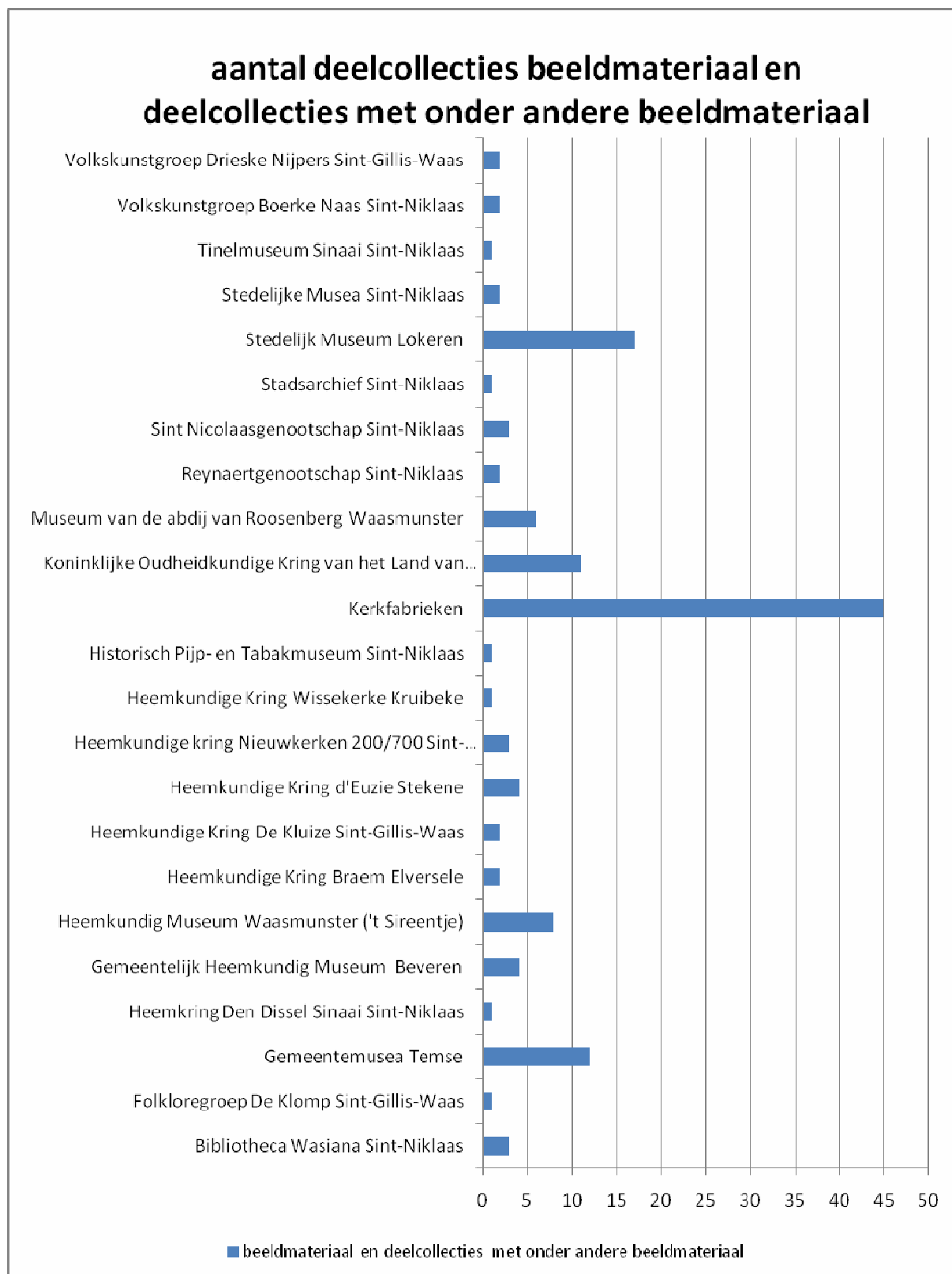
aantal gemengde deelcollecties

Het is belangrijk te weten waar deze voorwerpen zich bevinden: in grote of kleine organisaties, professionele of vrijwillig georganiseerde, in kerkfabrieken of musea. Vandaar dat van de

omvangrijkste topcategorieën een overzicht is gemaakt van de organisaties waar deelcollecties, die hieronder vallen, zich bevinden.

2.5.1.2 Beeldmateriaal

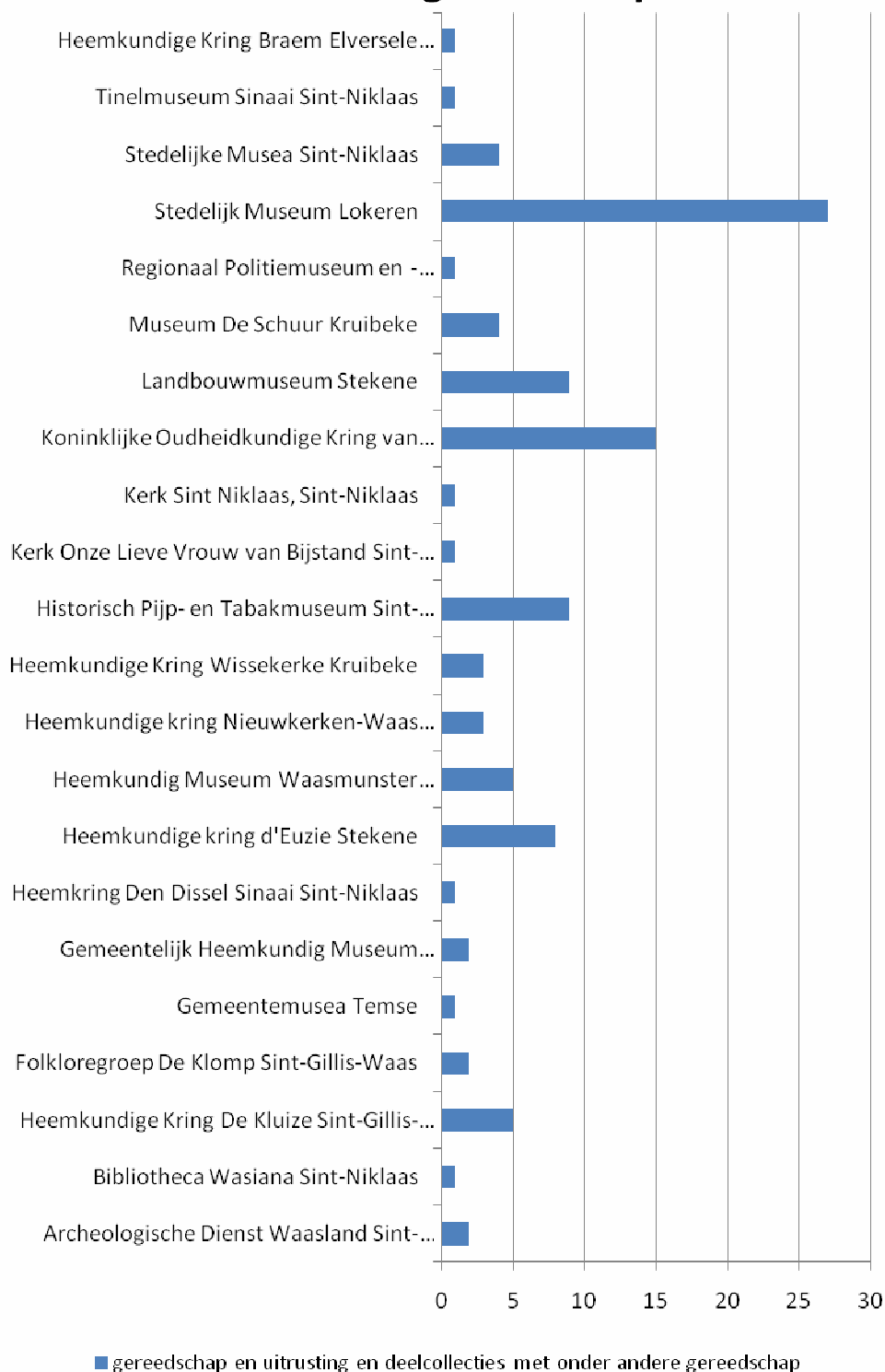
Bij het beeldmateriaal valt op dat 45 van de 124 deelcollecties (36%) zich bevindt in kerken. Het is erfgoed dat vaak nog 'in functie' is, gebruikt wordt bij de eredienst en/of ter opluistering van het kerkgebouw. De meeste deelcollecties bevinden zich daarna in het Stedelijk Museum Lokeren, het Kunstpatrimonium van Beveren en bij de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Toch is deze manier van tellen enigszins misleidend, want de deelcollectie 'stedelijk kunstpatrimonium' van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas omvat 2690 kunstvoorwerpen, terwijl de 3 deelcollecties beeldmateriaal van het Kunstpatrimonium van Beveren samen ongeveer 2000 kunstwerken omvat.

2.5.1.3 Gereedschap en uitrusting

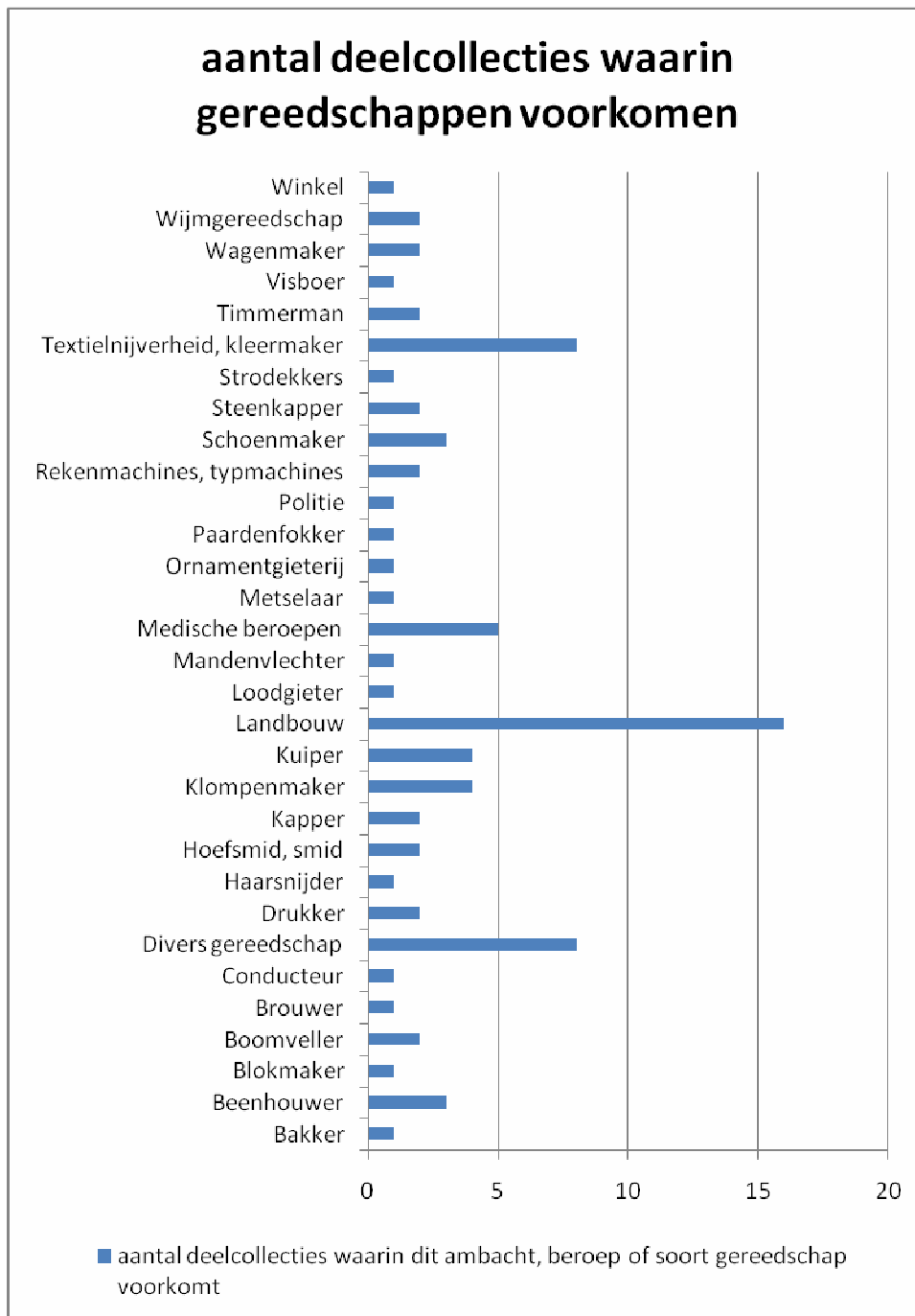
Gezien de aard van de voorwerpen die onder deze topcategorie vallen, is het te verwachten dat een groot deel daarvan terug te vinden is in heemkundige musea. Die aanname klopt. Van de totaal 107 deelcollecties bevinden zich relatief de meeste in het Stedelijk Museum Lokeren, dat weliswaar niet uitsluitend een heemkundig museum is, maar wel een grote heemkundige collectie heeft. Daarna komen de deelcollecties van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, die dezelfde achtergrond heeft als die van het museum in Lokeren, namelijk verzameld vanaf de 19de eeuw door notabelen die ermee het 'volksleven' wilden documenteren.

aantal deelcollecties gereedschap en uitrusting en deelcollecties met onder andere gereedschap

Omdat deze categorie deelcollecties zo omvangrijk en veelvormig is, is deze, voor zover mogelijk, uitgesplitst naar soorten gereedschap.

Bij het lezen van deze grafiek moet in acht genomen worden dat in heel wat deelcollecties gereedschap van meer dan één ambacht voorkomt. In totaal toont deze grafiek 81 eenheden in 53 deelcollecties.

Een gedetailleerdere blik op de deelcollecties gereedschap en gemengde deelcollecties met gereedschap toont dat de klemtoon daarvan ligt op ambachten en nijverheid en dagelijks leven uit

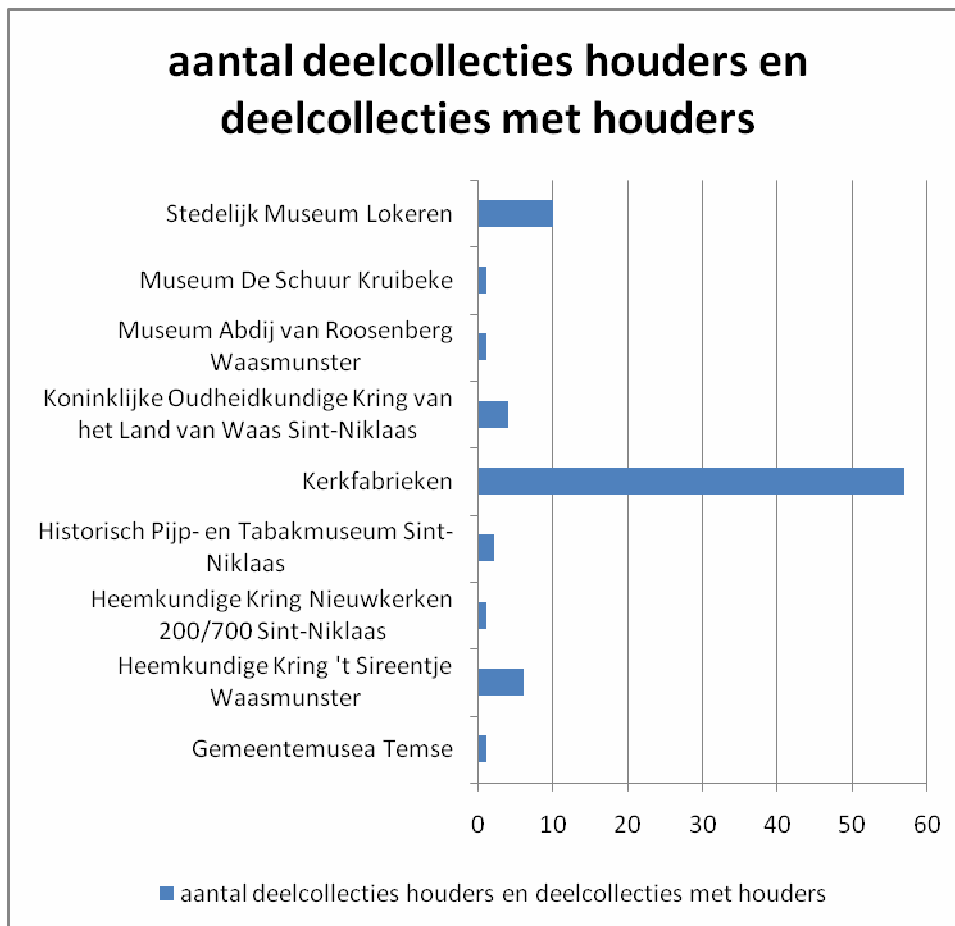
de 19de en 20de eeuw. Het gaat bij de ambachten en nijverheid om lokale bezigheden, die vaak typisch waren voor een bepaald dorp, zoals klompenmakerij voor De Klinge, haarsnijderij in Lokeren, scheepsbouw in Temse en vlasbewerking in Stekene. Toch waren niet alle beroepen even typisch: elk dorp had zijn bakker, beenhouwer of smid en uiteraard zijn boeren. Dat hun gereedschap bewaard is gebleven op één bepaalde plaats, is meer toeval en het gevolg van alertheid van personen die wisten dat dit materiaal ongebruikt stond te verkommeren of op de nominatie stond op de schroothoop te belanden.

In deze grafiek zijn huishoudelijk gereedschap en uitrusting uit het dagelijks leven opgenomen: keukengerief, schrijfmateriaal, borduur- en kantkloswerk. Hoewel gereedschap en uitrusting een veelomvattende topcategorie is, vallen toch niet alle voorwerpen uit het dagelijks leven hierbinnen. In bovenstaande grafiek zijn daarom totale deelcollecties opgenomen uit verschillende topcategorieën (gereedschap en uitrusting, recreatiemiddelen, kleding). In totaal zijn er 36 deelcollecties met voorwerpen uit het dagelijks leven thuis.

2.5.1.4 Houders

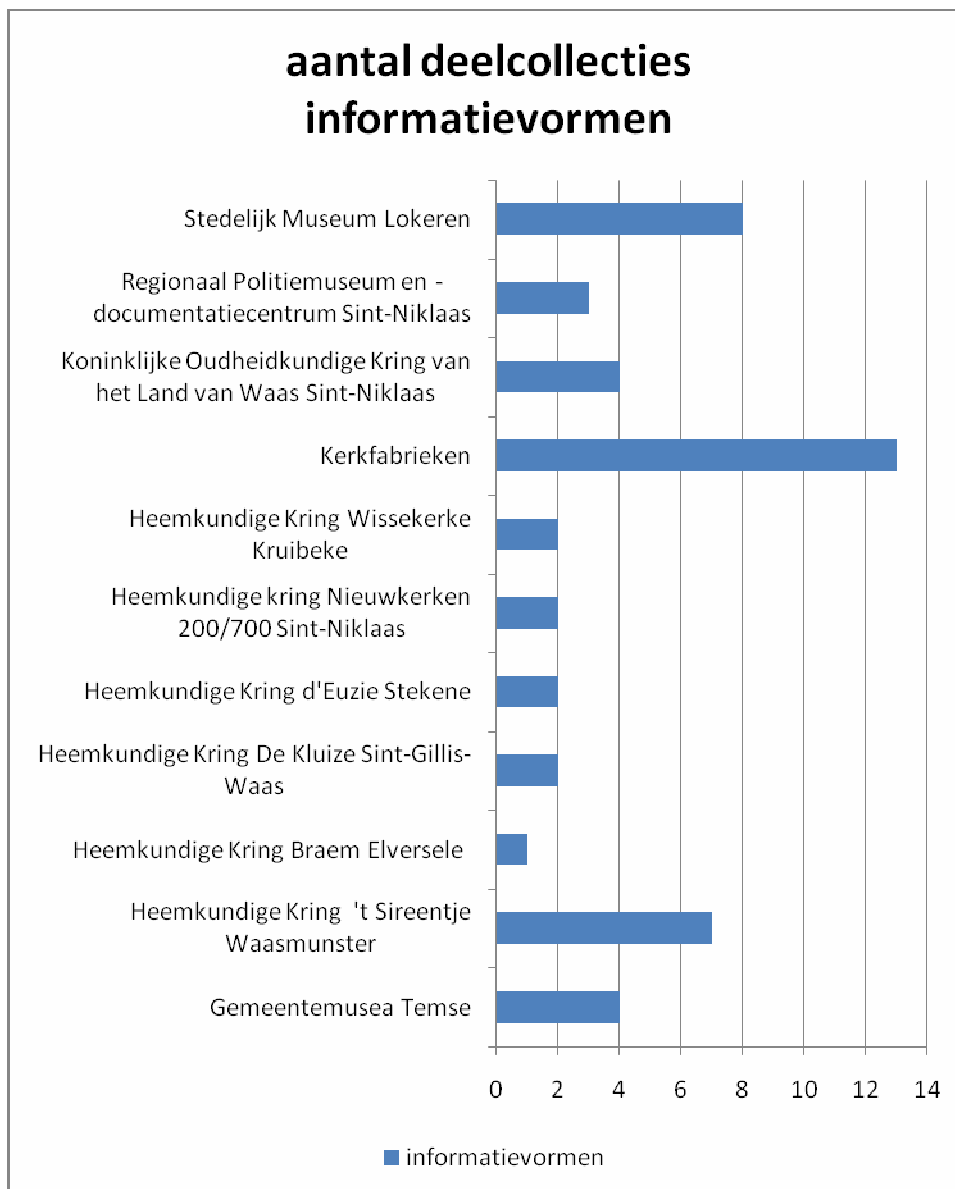
De topcategorie houders is een wat lastige categorie, omdat deze overlapping vertoont met gereedschap en uitrusting. Daarin komen immers ook houders voor, voorwerpen waarin materiaal opgeborgen, gedragen of opgeslagen kan worden, zoals kookpotten. In deze topcategorie hebben wij houders ondergebracht die niet als keukengerief te categoriseren zijn.

De meeste houders bevinden zich in kerken: 57 van de 83 deelcollecties. Het gaat om kelken, monstransen, wierookvaten en dergelijke meer. De andere deelcollecties bestaan onder andere uit flessen, vazen, manden en dozen.

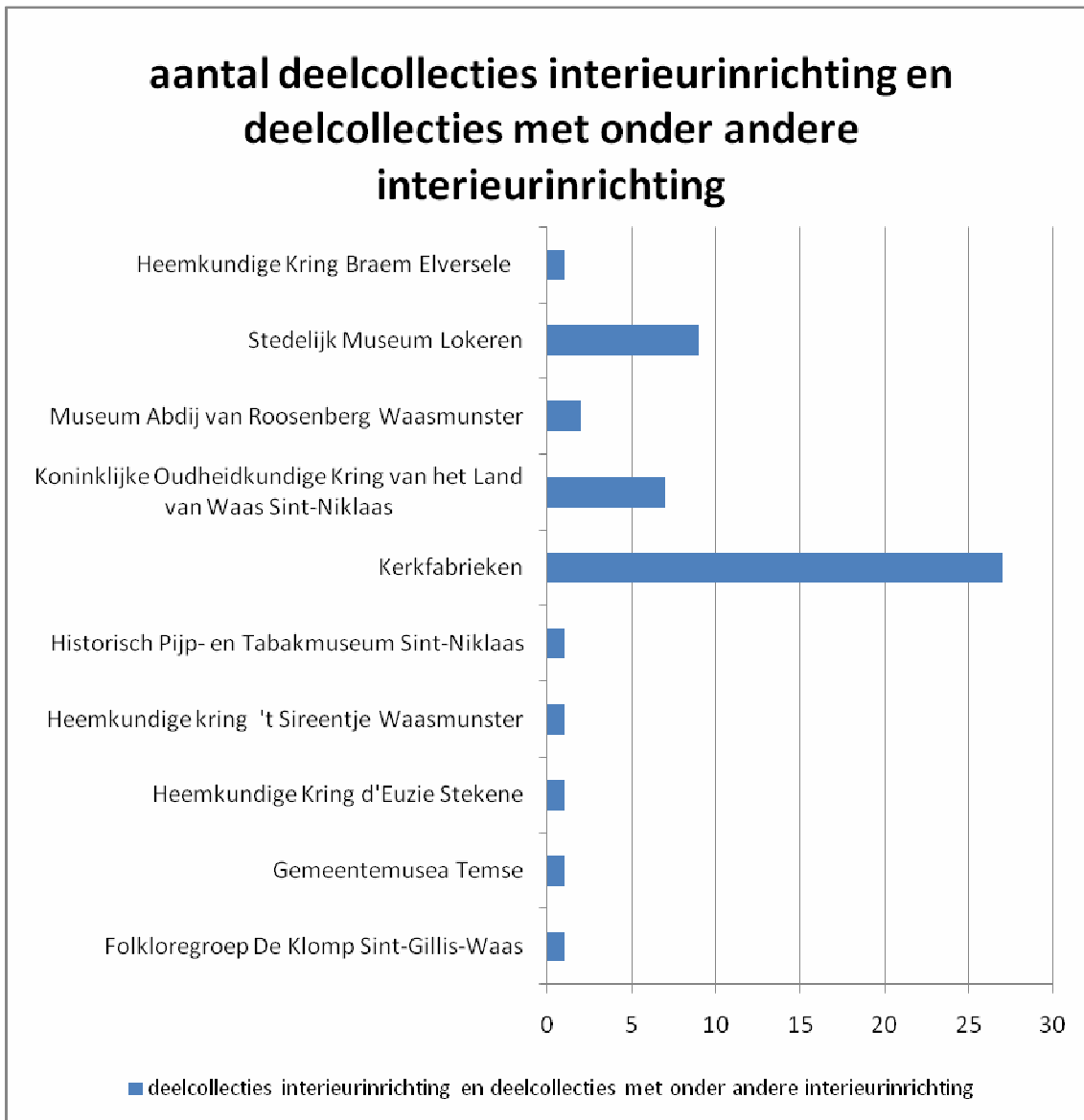
2.5.1.5 Informatievormen

De deelcollecties informatievormen die hier bij voorwerpen zijn gerekend, zijn de deelcollecties die niet specifiek als documentair materiaal zijn gelabeld. Van de 48 deelcollecties die in deze topcategorie te vinden zijn, bestaan er veertien uit vlaggen en vaandels. Verder vinden we vier deelcollecties met fietsplaten, deelcollecties met uithangborden, reclameplaten, stempels en straatnaamborden.

2.5.1.6 Interieurinrichting

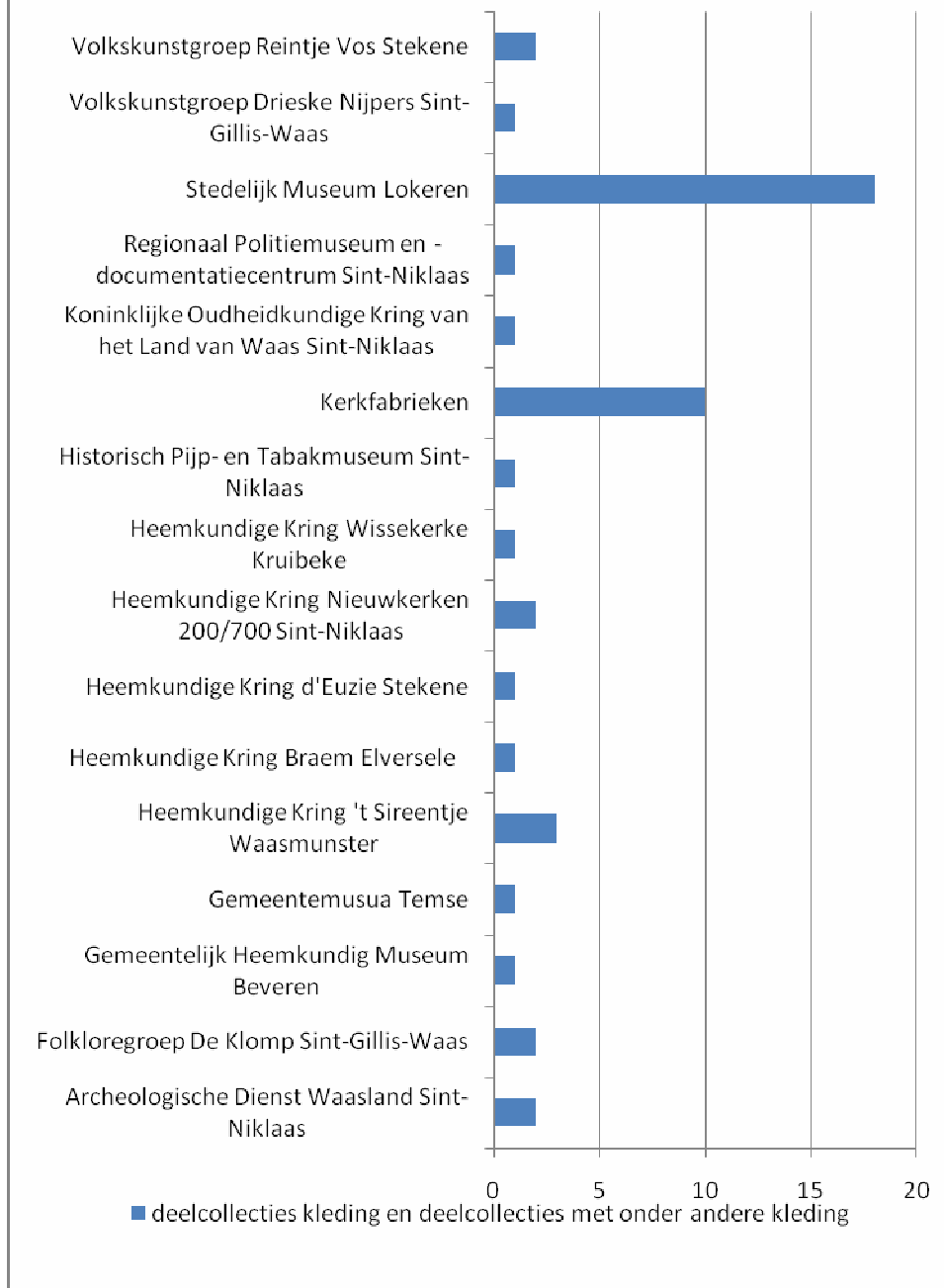
Een belangrijk deel van de topcategorie interieurinrichting is te vinden in de kerken, 27 van de vijftig deelcollecties. Het gaat om altaren, bidstoelen, lezenaars, communiebanken, lantaarns enzovoorts. In de andere organisaties vinden we tafels, stoelen, kasten, sloten, lampen en stoven.

2.5.1.7 Kleding

De laatste topcategorie die apart onder de loep genomen wordt, is kleding. Tien van de 47 deelcollecties bestaan uit liturgische kleding: kazuifels, koorkappen, stola's. De overige deelcollecties kleding, waar ook schoenen, klompen en sieraden onder vallen, zijn vooral te vinden in het Stedelijk Museum Lokeren.

aantal deelcollecties kleding en deelcollecties met onder andere kleding

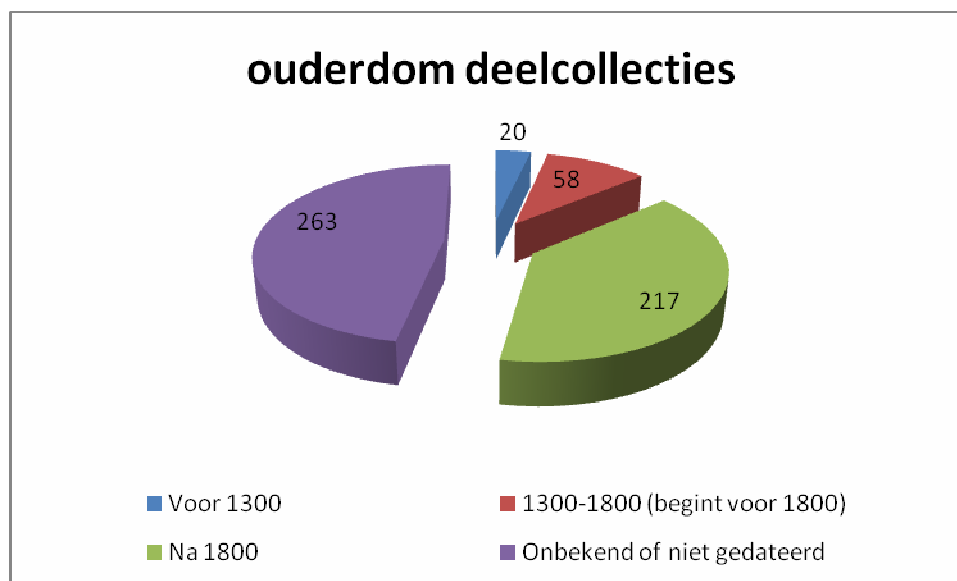
2.5.1.8 Overige topcategorieën

De andere topcategorieën – bouw materiaal, dierlijk, plantaardig, menselijk en geologisch materiaal, geluidsmiddelen en apparatuur, halproducten, meetinstrumenten, recreatiemiddelen, ruilmiddelen, vervoermiddelen, wapens en munitie zijn geringer in aantal dan de hiervoor besproken categorieën. Voor een deel ligt dat aan de definitie van de topcategorieën. Gereedschap en uitrusting en

beeldmateriaal bijvoorbeeld omvatten meer soorten voorwerpen dan wapens of ruilmiddelen. Beeldmateriaal, waaronder kunstwerken, is veel meer te vinden in musea dan vervoermiddelen of meetinstrumenten. De telling in het Waasland is ook beïnvloed door het meetellen van voorwerpen in kerken; die vallen bijna allemaal in de topcategorieën beeldmateriaal, houders, kleding en interieurinrichting.

Toch zegt het aantal deelcollecties per topcategorie wel degelijk iets over de aard van de collecties voorwerpen in de regio. Daar kan meer over gezegd worden, als ook de periode waaruit de voorwerpen stammen, in beschouwing wordt genomen.

2.5.2 Datering

Zoals uit bovenstaande grafiek blijkt, is van bijna de helft van de deelcollecties niet bekend hoe oud ze zijn. Dat is niet geregistreerd en/of niet meer te achterhalen. In het verleden werd niet altijd volgens de huidige normen een datering gegeven. Dat geldt voor de collecties die al sinds de 19de eeuw bestaan, zoals die van de Koninklijke Oudheidkundige kring van het Land van Waas en het Stedelijk Museum in Lokeren en voor sommige stukken van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas. Voor de deelcollecties die wel te dateren zijn, is vaak een heel globale periode aangegeven, omdat deze het oudste en het jongste voorwerp in de deelcollectie omvat. Deelcollecties blijken heel vaak niet gedefinieerd te worden op basis van de periode waaruit de voorwerpen stammen, waardoor vaak voorwerpen van uiteenlopende ouderdom samen zitten in een deelcollectie. De grafiek is dan ook niet meer dan een globale indicatie van de ouderdom van de voorwerpen.

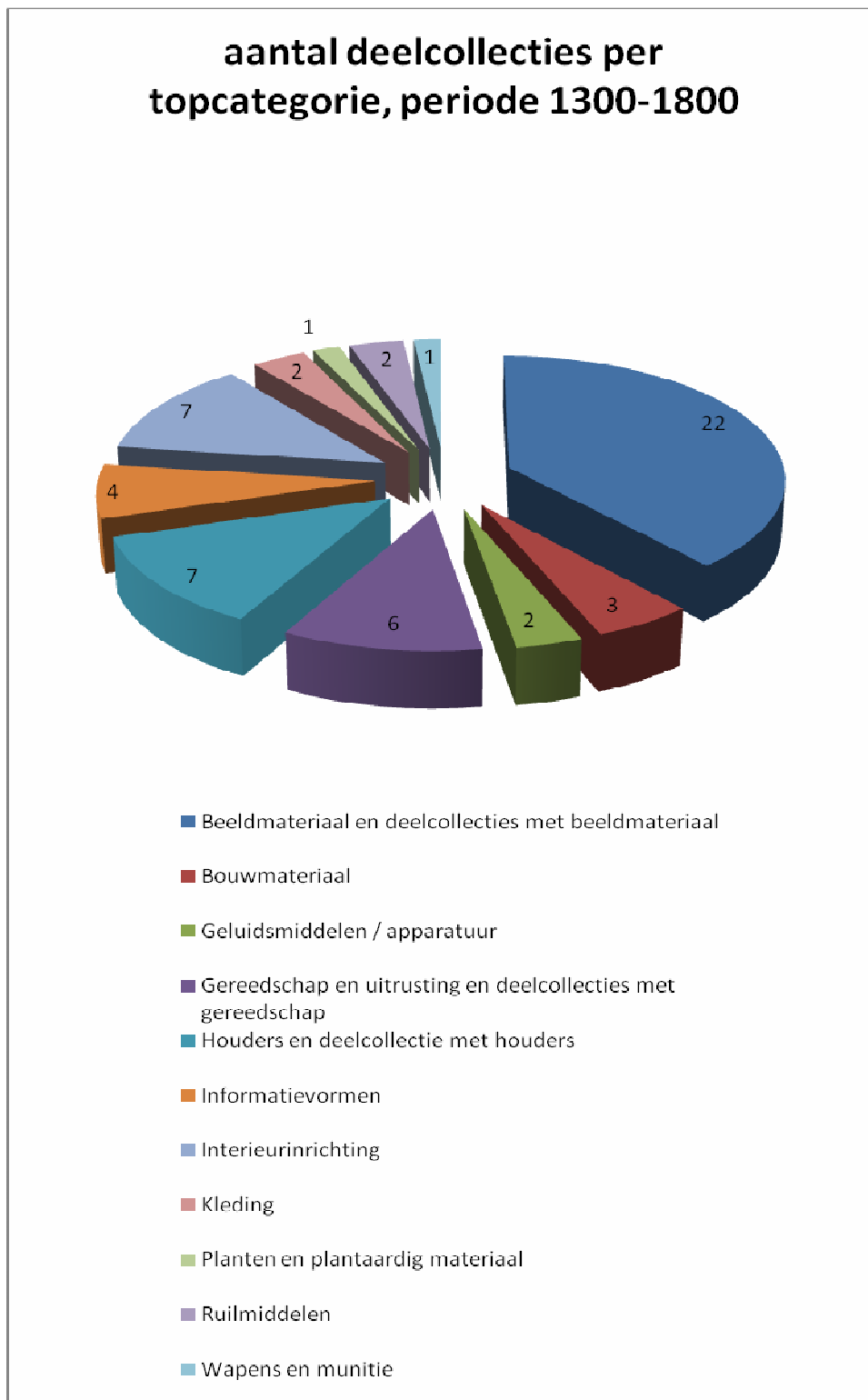
2.5.2.1 Deelcollecties van voor 1300

De deelcollecties die van voor 1300 stammen vormen de kleinste groep. Dit zijn voornamelijk de collecties fossielen van het Huis van de Evolutie in Sint-Gillis-Waas en de collecties van de Archeologische Dienst Waasland. Hoewel het aantal deelcollecties niet zo groot is, zijn het wel grote. Het Huis van de Evolutie herbergt zo'n 15.000 fossielen, verdeeld over negen deelcollecties en van de

Archeologische Dienst Waasland zijn alleen de collecties geteld, die een plaats krijgen in de nieuwe Stedelijke Musea Sint-Niklaas (Ste.M): het gaat om vijf deelcollecties met 7600 voorwerpen. De volledige collectie van de Archeologische Dienst Waasland, het resultaat van ongeveer honderd opgravingen in de regio, bestemd voor wetenschappelijk onderzoek, is vele malen groter.

2.5.2.2 Deelcollecties tussen 1300 en 1800

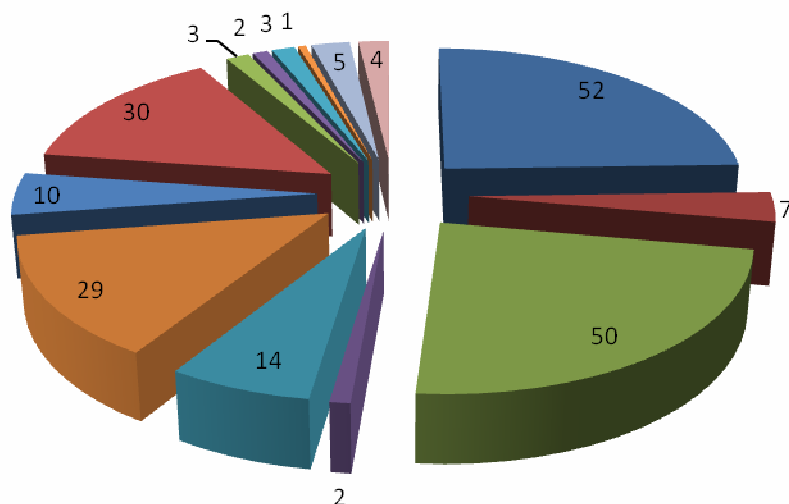
De categorie voorwerpen die dateren van na 1300 en beginnen voor 1800 (hierbij zijn ook collecties geteld die doorlopen na 1800, bijvoorbeeld 18de en 19de eeuws) bevat veel religieuze deelcollecties: 22 van de 58 bevinden zich in kerken en zes in het Museum van de Abdij van Roosenberg in Waasmunster. Verder bevat deze categorie onder andere enkele gedateerde collecties van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, vrijwel alle deelcollecties van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas (die zeer omvangrijk zijn) en van het Stedelijk Museum Lokeren. De topcategorieën waarin deze deelcollecties vallen, zijn in kerken te vinden: beeldmateriaal, houders en interieurinrichting. De overige topcategorieën zijn ongeveer gelijk verdeeld.

2.5.2.3 Deelcollecties van na 1800

212 gedateerde deelcollecties zijn van na 1800. Beeldmateriaal (52 deelcollecties) en gereedschap en uitrusting (50 deelcollecties) springen hier weer uit. Het beeldmateriaal is veel minder in kerken te vinden, maar goed vertegenwoordigd in de collecties moderne beeldende kunst in de Hertogelijke Heemkundige Kring Land van Beveren en in kleinere deelcollecties, zoals gevarieerd beeldmateriaal in de heemkundige musea in Waasmunster en Nieuwkerken.

Gereedschap en uitrusting zijn veelvuldig te vinden bij de deelcollecties na 1800. Bijna al deze deelcollecties komen voor in de heemkundige verzamelingen in Waasmunster, Nieuwkerken, Stekene, Kruibeke en Sint-Gillis-Waas. Informatievormen en kleding zijn daarna de omvangrijkste topcategorieën.

aantal deelcollecties per topcategorie, periode na 1800

- Beeldmateriaal en deelcollecties met beeldmateriaal
- Geluidsmiddelen / apparatuur
- Gereedschap en uitrusting en deelcollecties met gereedschap
- Halfproducten
- Houders en deelcollectie met houders
- Informatievormen en deelcollecties met informatievormen
- Interieurinrichting en deelcollecties met interieurinrichting
- Kleding en deelcollectie met kleding
- Meetinstrumenten
- Planten en plantaardig materiaal
- Recreatiemiddelen
- Ruilmiddelen
- Vervoermiddelen
- Wapens en munitie

2.5.2.4 Ouderdom onbekend

Bij het onderzoek is waar mogelijk aangegeven hoe oud de deelcollecties zijn, maar bij gebrek aan informatie is dit vaak een ruwe en ruime aanduiding geworden. Daarom kan met de huidige gegevens moeilijk gestaafd worden wat opvalt als de heemkundige collecties onderzocht worden, namelijk dat zij vooral stammen uit de periode 1900-1950. Het recentere dagelijkse en sociaal-economische leven

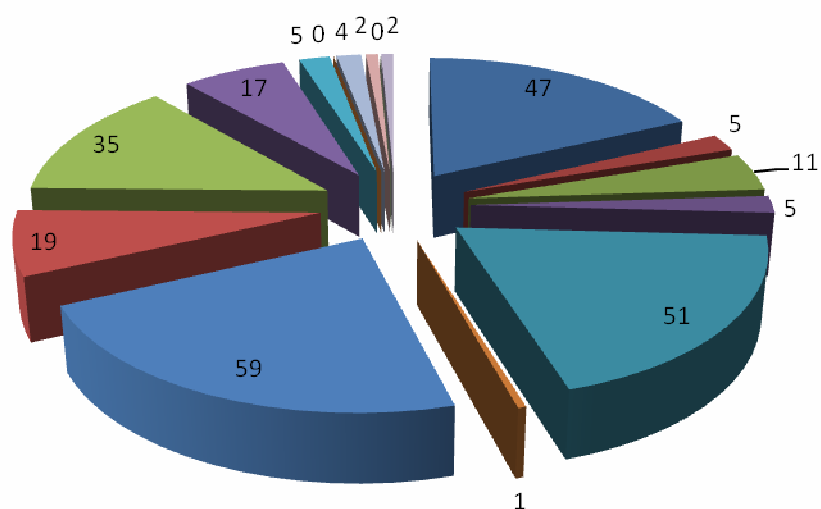
ontbreekt vrijwel. Om het met een boutade van Marc Jacobs te zeggen: ‘we stoppen waar/wanneer het stopcontact begint’⁴⁸.

Helaas zijn heel wat voorwerpen niet gedateerd, ofwel omdat er helemaal nog geen registratie heeft plaatsgevonden (dus ook niet van de ouderdom) ofwel omdat dit bij registratie niet is gebeurd. Soms is het bijzonder moeilijk voorwerpen, die al lang in een collectie zitten, alsnog te dateren. Toch is het heel belangrijk bij voorwerpen niet alleen technische specificaties als lengte, breedte en materiaalsoort aan te geven, maar eveneens contextinformatie toe te voegen zoals ouderdom (al is het maar bij benadering en door vergelijking met soortgelijke materialen waarvan de ouderdom wel bekend is). Het is bijvoorbeeld opvallend dat musea, die hun collectie documenteren in MovE, niet altijd de leeftijd of ontstaansperiode ervan aangeven en zelfs niet noteren dat deze onbekend is. Hopelijk kan informatie over de ouderdom van de voorwerpen nog gevonden worden bij de voorgenomen inventarisatie van de vele deelcollecties van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, waarvan nu enkele basale, maar onvoldoende gegevens bekend zijn. Het is daarom aan te bevelen bij elke registratie waar mogelijk de ontstaansperiode of het jaar van productie aan te geven.

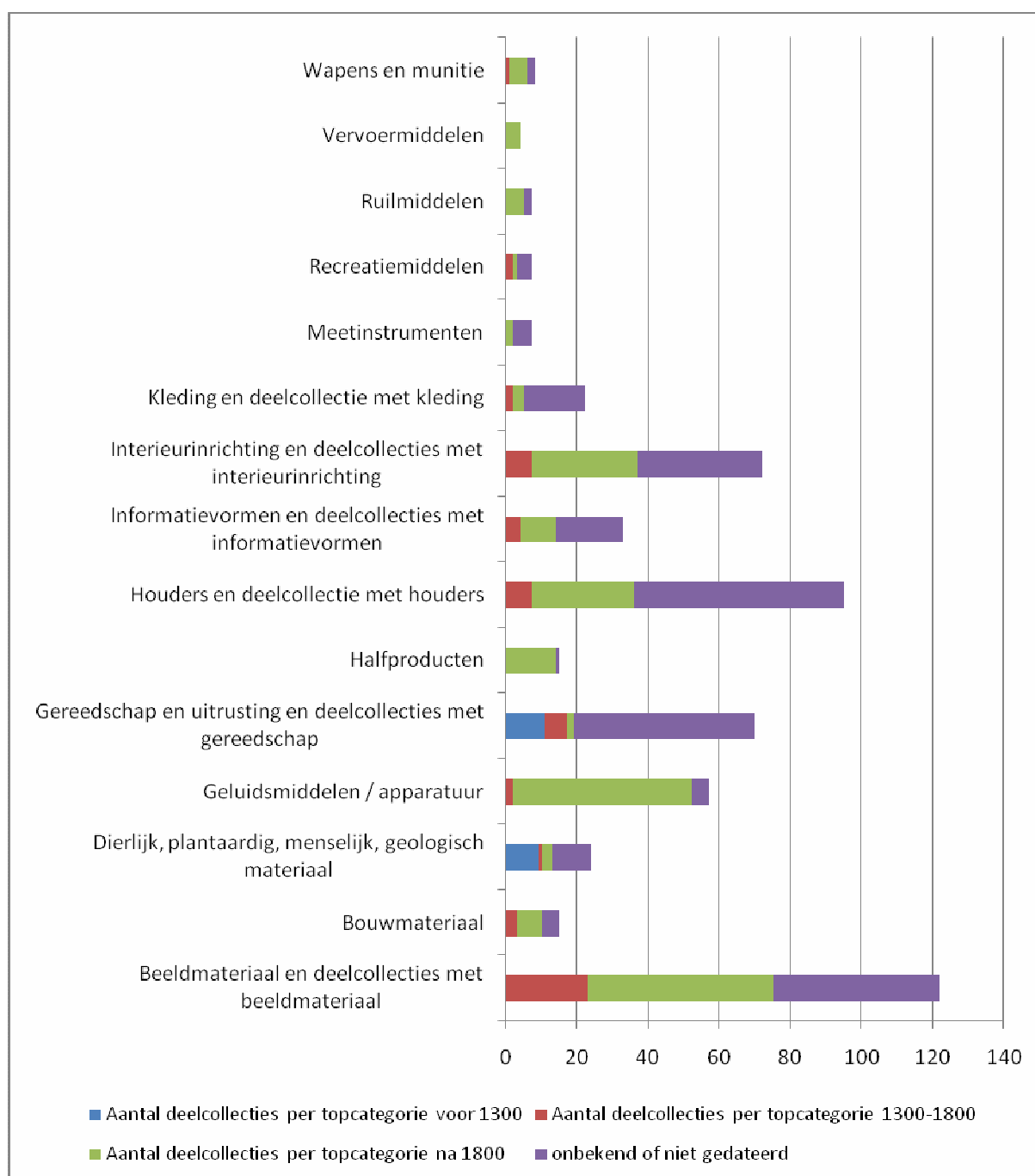
⁴⁸ JABOBS (M.) ‘Breughel met stroom’, in DE MUNCK (B.) en VANHOOF (W.), *De poppen aan het dansen*, Nijmegen, 2007, p. 227.

ouderdom onbekend

- Beeldmateriaal en deelcollecties met beeldmateriaal
- Bouwmateriaal
- Dierlijk, plantaardig, menselijk, geologisch materiaal
- Geluidsmiddelen / apparatuur
- Gereedschap en uitrusting en deelcollecties met gereedschap
- Halfproducten
- Houders en deelcollectie met houders
- Informatievormen en deelcollecties met informatievormen
- Interieurinrichting en deelcollecties met interieurinrichting
- Kleding en deelcollectie met kleding
- Meetinstrumenten
- Planten en plantaardig materiaal
- Recreatiemiddelen
- Ruilmiddelen
- Vervoermiddelen
- Wapens en munitie

Van sommige niet gedateerde collecties kan op grond van hun aard aangenomen worden dat ze vrij recent zijn. Dat geldt voor de vele deelcollecties gereedschap en uitrusting in heemkundige verzamelingen. Het aantal deelcollecties na 1800 zou dan stijgen, maar zolang deze informatie officieel ontbreekt, is de verdeling over de periodes per topcategorie als volgt.

2.5.3 Registratie

Registratie van de voorwerpen in een inventaris is om verschillende redenen belangrijk.

1. De voorwerpen worden daarmee geïdentificeerd.
2. Registratie is een voorwaarde voor het opzetten van een collectiebeleid.
3. Registratie maakt consulteerbaarheid van de collectie door eigen medewerkers en anderen mogelijk en gemakkelijk.

2.5.3.1 Identificatie van voorwerpen

Zoals in de inleiding al is gesteld, zijn voorwerpen zonder contextinformatie 'waardeloos', ze zeggen niet veel. Het behoort daarom bij de standaard museale praktijk voorwerpen te identificeren, hun kenmerken vast te leggen. Het gaat daarbij om technische gegevens zoals afmetingen, materiaalgebruik, maker, herkomst en ouderdom. Met deze gegevens en diepgaander documentatie kan een voorwerp gekoppeld worden aan andere voorwerpen en een onderdeel vormen van een groter geheel: dezelfde soort voorwerpen, voorwerpen uit dezelfde streek, uit dezelfde periode of van dezelfde maker.

Deze vorm van registratie is basaal en moet eigenlijk aangevuld worden met andere contextinformatie over het gebruik, de gebruikers, de makers, kortom het verhaal van de mensen achter de voorwerpen. Vaak nemen degenen die met deze voorwerpen werken in een museum of als collectiebeheerder aan dat ze voor zichzelf spreken⁴⁹. Regelmatig blijken museummedewerkers deze verhalen wel te kennen (ze worden bijvoorbeeld verteld bij gidsbeurten), maar worden ze niet vastgelegd. Als de mensen, die deze kennis bezitten, wegvallen, verdwijnt deze informatie en is het veel moeilijker de voorwerpen nog te gebruiken in een verhaal over een gemeenschap in een bepaalde periode of van sommige groepen uit een gemeenschap. Deze gegevens, soms feitelijk, soms verhalend of anekdotisch, zijn aanknopingspunten om met de voorwerpen verhalen over mensen te vertellen.

2.5.3.2 Collectiebeleid

Registratie en documentatie vormen de basis van elk collectiebeleid. Op basis van registratie kunnen lacunes in de collectie worden vastgesteld. Met behulp van de missie en de registratiegegevens kan een verzamel-, schenkingen- en een afstotingsbeleid worden opgezet. Wie niet weet wat hij in huis heeft, kan niet rationeel zijn museum beheren.

2.5.3.3 Uitwisseling en toegankelijkheid

Registratie is belangrijk voor de eigen museummedewerkers, maar ook voor collega-musea en anderen. Toegankelijke en uitwisselbare registratie, in een uniform of minstens uitwisselbaar systeem en toegankelijk via internet, maakt uitwisseling met andere organisaties veel gemakkelijker. Het toont de samenhang tussen lokale collecties, doordat vergelijking van objecten mogelijk is, en maakt onderlinge bruiklenen, uitwisseling van deskundigheid, ruilen en afstemming van collectiebeleid mogelijk. Het is daarom aan te bevelen na registratie op zoek te gaan naar verwante voorwerpen en deelcollecties in de streek en erbuiten.

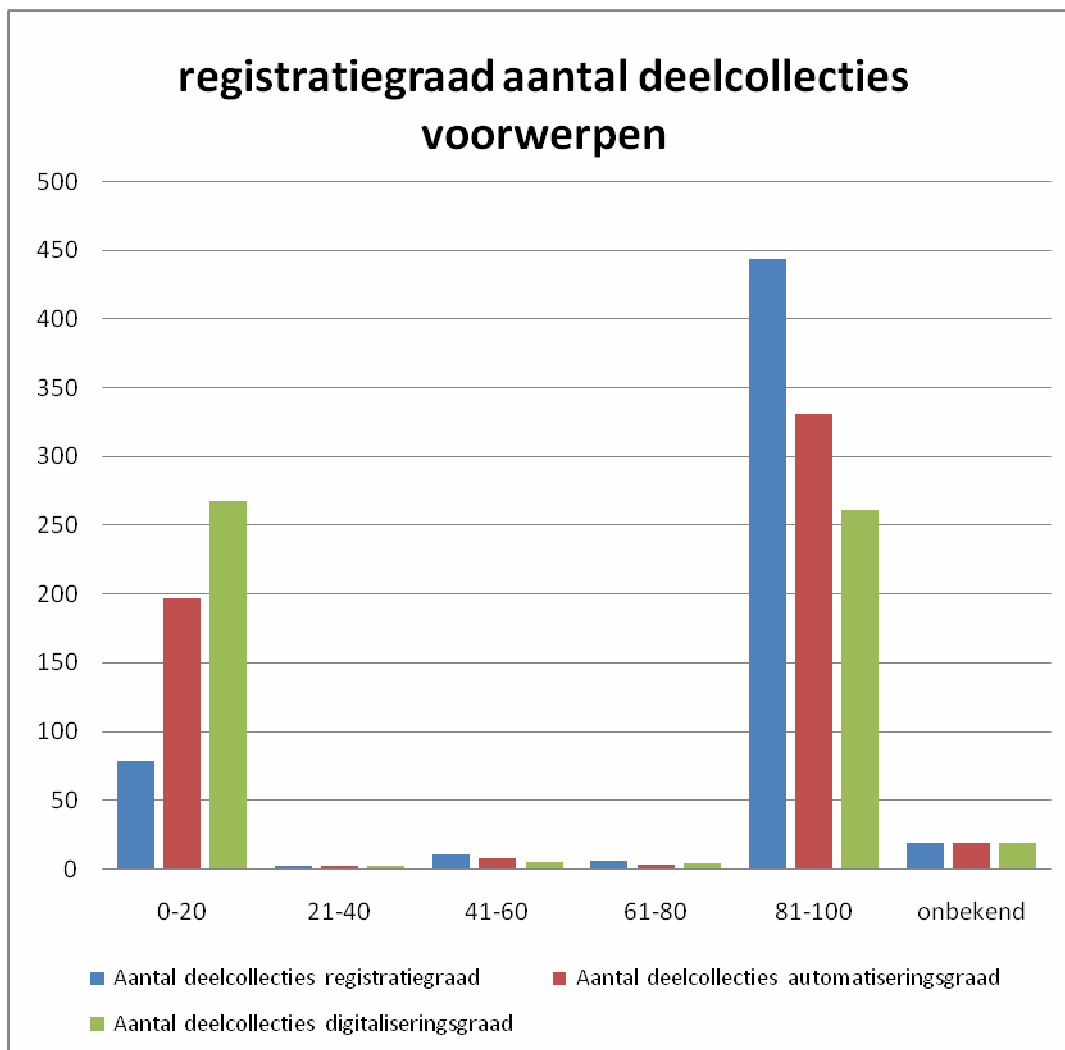
2.5.3.4 Registratiegraad

De meeste deelcollecties, ongeveer 80%, zijn geregistreerd op papier. Ongeveer 60% is geregistreerd in één of ander softwareprogramma (tekstverwerker, spreadsheet, databank of aangepast

---

⁴⁹ *Lokaal Erfgoed onder de loep. Verslag van het veldonderzoek 'Het lokale erfgoed als geheugen voor de lokale samenleving'*, Mechelen, 2006, p. 9.

inventarisatieprogramma). De digitaliseringsgraad is het laagst (ongeveer 45%), dat wil zeggen dat er niet zo veel objecten digitaal gefotografeerd of gescand zijn.

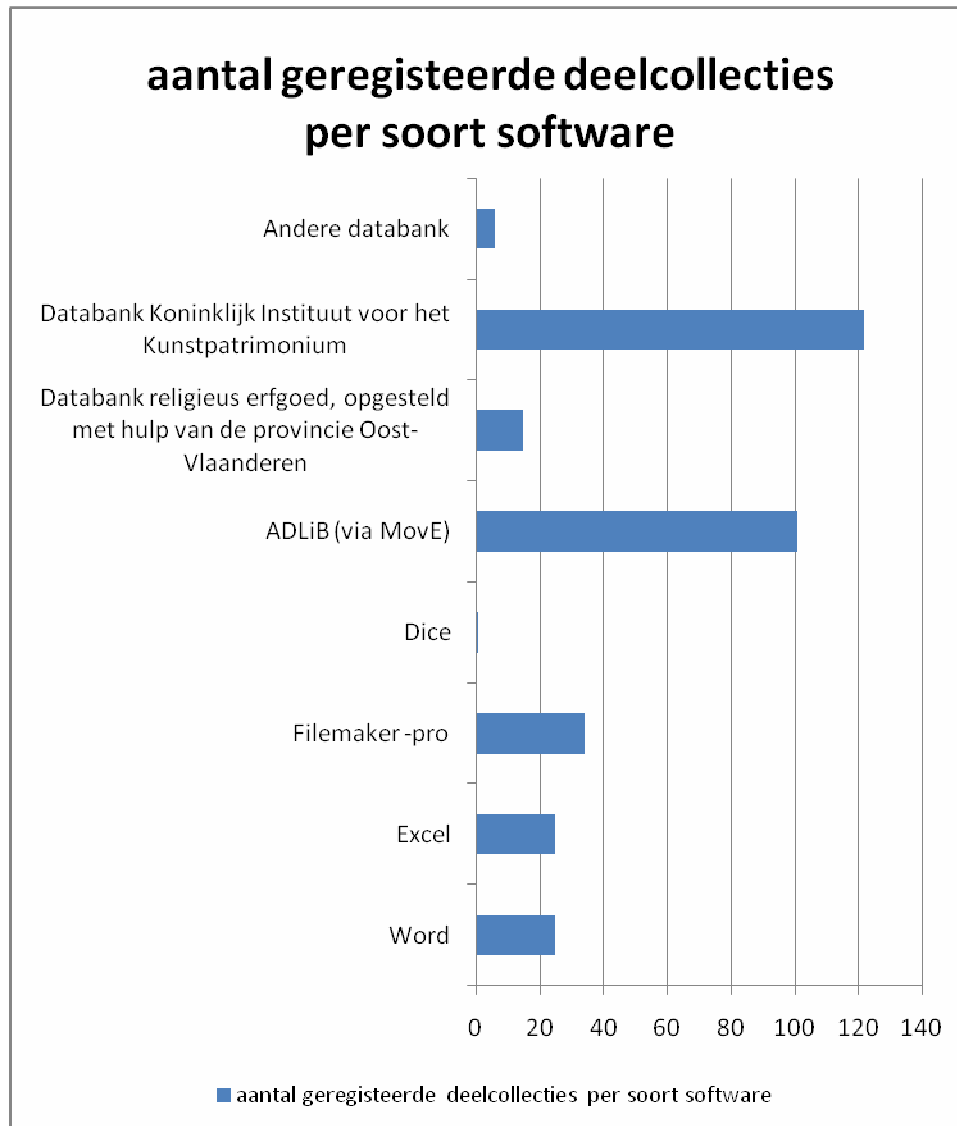
Percentages			
	Registratiegraad	Automatiseringsgraad	Digitaliseringsgraad
0-20	14	34,1	47,8
21-40	0,4	0,4	0,4
41-60	1,8	1,3	0,9
61-80	1,1	0,5	0,7
81-100	79,4	59,3	46,8
Onbekend	3,4	3,4	3,4

In totaal zijn er ongeveer 57.500 voorwerpen (collectie exlibris niet meegeteld, dan zijn het er 217.500) en ongeveer 32.500 voorwerpen die geheel of vrijwel geheel geregistreerd zijn (de deelcollectie exlibris is voor minder dan 20% geregistreerd). Deze cijfers zijn indicatief, de omvang van veel deelcollecties is geschat. Op objectniveau bekeken is het beeld dus iets ongunstiger, dan is ongeveer 59% geregistreerd.

2.5.3.5 Gebruikte softwareprogramma's

In onderstaande grafiek is van de voor 81-100% geautomatiseerde deelcollecties aangegeven in welk softwareprogramma dit is gebeurd.

De gebruikte softwareprogramma's verschillen van organisatie tot organisatie. Dat verhoogt de onderlinge uitwisselbaarheid en consulteerbaarheid niet. De inventarissen zijn ook alleen maar consulteerbaar in de organisatie zelf. Alleen de inventarissen in MovE, het registratieprogramma voor Oost-Vlaamse musea (www.museuminzicht.be) zijn via internet goed toegankelijk. Enkele musea inventariseren hun collectie daarin: het Stedelijk Museum Lokeren, de Hertogelijke Heemkundige Kring Land van Beveren, de heemkundige kringen Nieuwkerken-Waas 200/700 en De Kluize in Sint-Gillis-Waas (alleen foto's). Deze collecties zijn of worden geautomatiseerd in ADLiB, al dan niet met een foto erbij. Het Stedelijk Museum Lokeren gaf wel aan dat MovE vooral geschikt te vinden voor kunsthistorische beschrijvingen en op dit moment minder geschikt voor registratie van gebruiksvoorwerpen.

Het is aan te bevelen alle musea te stimuleren hun collectie te registreren in MovE, ondanks de gesignaleerde beperking (die met overleg aangepast kan worden). MovE biedt ondersteuning bij het registreren, werkt met veelgebruikte software en maakt collecties zichtbaar. Pas wanneer alle collecties toegankelijk zijn, kan een systeem komen van bruiklenen, onderlinge ruil en afstemming van collectieprofielen.

2.5.4 Conditie en bewaaromstandigheden

2.5.4.1 Conditie en onderhoud

Op enkele uitzonderingen na (die bij de beheerders bekend zijn) is de conditie van de meeste voorwerpen goed. De beheerders zijn zich bewust van het belang van de conditie van de collectie en zien erop toe dat stukken goed gecontroleerd en eventueel schoongemaakt of gerestaureerd worden voordat ze opgenomen worden in de collectie. Verschillende kleine musea hebben een eigen onderhouds- of restauratieatelier, zoals Heemkundige Kring d'Euzie in Stekene en de Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700. Vooral de expertise die de medewerkers van Heemkundige Kring d'Euzie hebben opgebouwd is bijzonder en zou uitgewisseld moeten worden met medewerkers van gelijkaardige musea in de streek.

2.5.4.2 Bewaaromstandigheden

De bewaaromstandigheden lopen meer uiteen. Het was binnen het kader van dit onderzoek niet mogelijk deze uitgebreid na te gaan; daarvoor zou temperatuur- en vochtmeting over langere periodes nodig zijn. De meeste instanties beschikken niet over deze gegevens en kunnen alleen in grote lijnen aangeven of er een constante temperatuur nagestreefd wordt (met behulp van thermostaten op de verwarming). Waar mogelijk gebeurt dat ook. Voor een exacte vaststelling van de bewaaromstandigheden zou meetapparatuur beschikbaar moeten zijn. Op de meeste plaatsen is goed gezorgd voor brandveiligheid. Niet veel depots zijn lichtdicht.

2.5.4.3 Depots

Er is niet overal voldoende depotruimte. De musea van Lokeren, Sint-Niklaas en Beveren verkeren momenteel in een reorganisatie, waardoor voldoende depotruimte zal ontstaan, behalve voor Lokeren, dat op termijn een opslagloods verliest. Heel wat kleine erfgoedorganisaties krijgen huisvesting van de gemeente, waar ook hun depot gevestigd is. Sommige depots zijn overvol. Enkele organisaties beschikken niet over een eigen ruimte of over een ruimte van een privé-eigenaar, die geen duurzame oplossing biedt. Bij opslagproblemen probeert elke instantie zelf een oplossing te vinden en klopt soms aan bij de gemeente voor meer ruimte. Oplossingen buiten de eigen gemeente heeft nog niemand gezocht.

Logisch gezien is streven naar gezamenlijke kwalitatief hoogstaande depotruimte een oplossing voor overvolle depots. Er zijn echter mitsen en maren.

1. De problematiek van de depotwering tot de bevoegdheid van het Provinciebestuur behoren, van zodra het nieuwe Erfgoeddecreet van kracht is.
2. Het is wellicht niet nodig alle collecties integraal te blijven bewaren. Volledige inventarisatie moet de overlapping tussen collecties boven water brengen. Er moet eerst werk gemaakt worden van afstemming van collecties en eventuele afstoting, voordat een nieuwe depotwerking ingevoerd kan worden, in samenwerking met het Provinciebestuur.
3. Tenslotte, en dit argument zal nog uitgebreid aan de orde komen als belang en gebondenheid van het erfgoed ter sprake komen, is op veel plaatsen een emotionele band met het lokale erfgoed. Dit mag geen blijvend obstakel zijn om te komen tot een rationeel regionaal depotbeleid, maar het is wel een factor waarmee terdege rekening gehouden moet worden. Het is daarom aan te bevelen een regionaal depotbeleid uit te stippelen in overleg met het Provinciebestuur, nadat een inventarisatie heeft plaats gevonden van al het erfgoed in de regio en nadat een discussie op gang is gebracht over het belang van het lokale erfgoed voor de lokale gemeenschap (zie ook deel C, hoofdstuk 6).

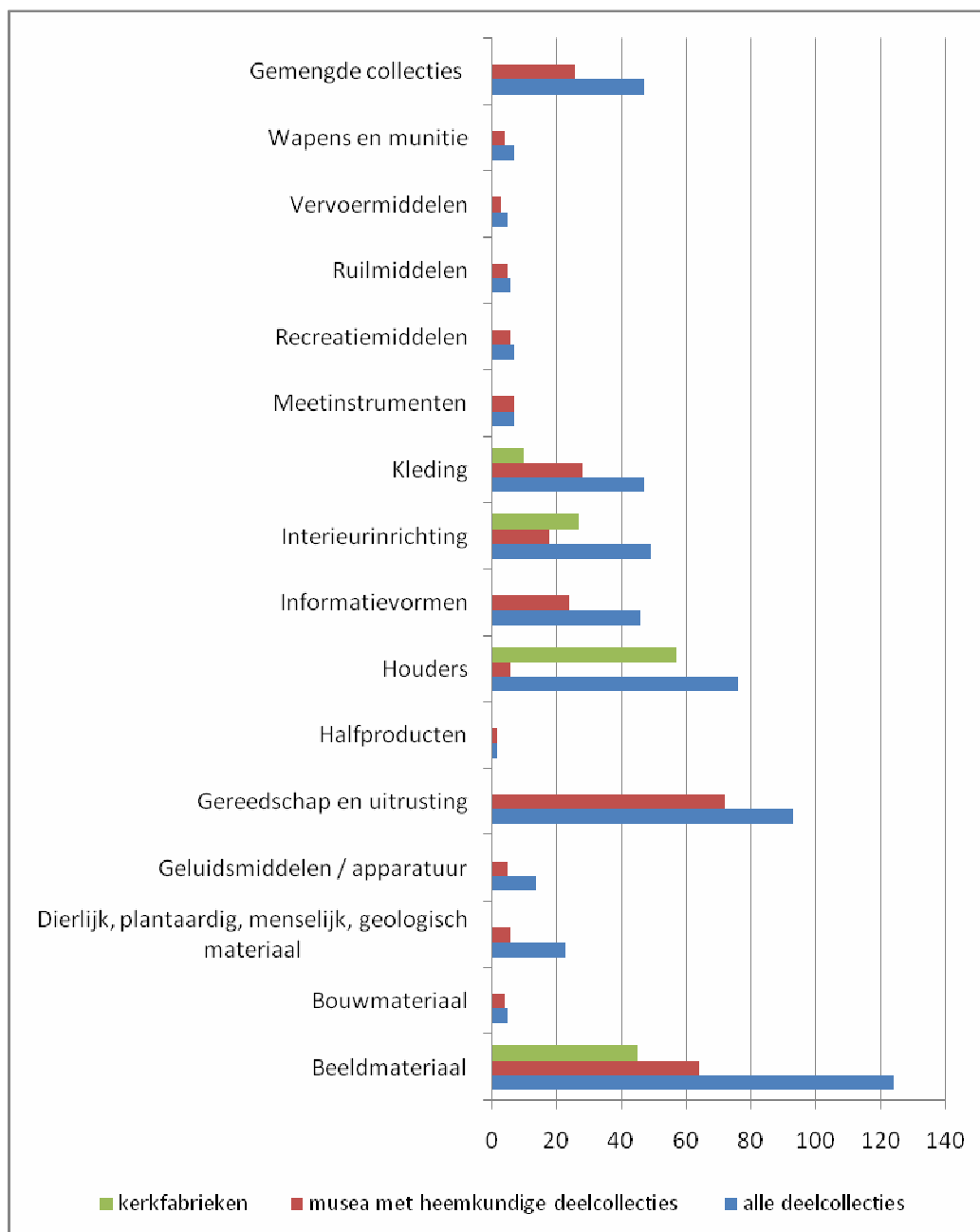
2.6 DEELCOLLECTIES EN PROFIEL VAN DE MUSEA

2.6.1 Musea met heemkundige deelcollecties

Er zijn dertien organisaties met heemkundige collecties: drie professionele musea, vrijwilligers beheren negen collecties (niet alle heemkundige kringen hebben een museum) en deelcollecties van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Het profiel van de drie professionele musea is breder dan heemkunde, maar ze hebben allen heemkundige deelcollecties. Samen beheren ze een groot deel van de deelcollecties voorwerpen in de regio, zoals uit onderstaande grafiek blijkt. Enkele topcategorieën zijn grotendeels te vinden in deze organisaties en bij kerkfabrieken: beeldmateriaal, houders, interieurinrichting en kleding. Daarom zijn in de grafiek de deelcollecties van kerkfabrieken, die in deze topcategorieën vallen, eveneens opgenomen, om te tonen dat de museale deelcollecties grotendeels te vinden zijn bij de dertien organisaties met heemkundige collecties. Deze deelcollecties bevinden zijn bijna volledig in organisaties met een lokale focus: musea in een fusiegemeente of een deelgemeente. Alleen de deelcollecties van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas hebben een regionale herkomst en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas heeft vanaf het begin een regionale functie vervuld. De Stedelijke Musea Sint-Niklaas hebben een stedelijke en een regionale focus. Onder heemkundige deelcollecties vallen voorwerpen die te maken hebben met alle aspecten van het dagelijks leven in de plaatselijke gemeenschap in de 19de en 20de eeuw. Daarbij horen ook voorwerpen die afkomstig zijn van ambachten en nijverheid. In paragraaf 2.5.1 is in verschillende grafieken aangegeven dat er aanzienlijke deelcollecties gelijkaardige voorwerpen uit het dagelijks leven zijn: onder andere gereedschappen en kleding. Al deze voorwerpen zijn en worden los van elkaar verzameld en beheerd. Binnen sommige gemeenten of steden bestaat wel af en toe onderling overleg, maar daar blijft het bij.

Het Museum van de Abdij van Roosenberg staat enerzijds wat apart qua thematiek, maar is anderzijds regionaal verankerd. Het thema religie komt in veel heemkundige deelcollecties voor, vaak in de context van volksdevotie. De abdij heeft een belangrijke rol gespeeld in de regio, vooral in de middeleeuwen. De objecten vertellen dan ook een deel van het oudere verhaal van de regio, dat nu erg onderbelicht blijft. Alleen in de nieuwe opstelling van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas zal het aan de orde komen. De objecten van de abdij kunnen dan ook, na registratie, zinvol gerelateerd worden aan andere devotionele objecten, die in allerlei deelcollecties terug te vinden zijn.

Onderstaande grafiek is wat betreft de kolom heemkundige deelcollecties gebaseerd op de deelcollecties van Hertogelijke Heemkundige Kring Land van Beveren, Gemeentemuseum Temse, Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700, Heemkundige Kring 't Sireentje Waasmunster, Heemkundige Kring Braem Elversele, Heemkundige Kring De Kluize Sint-Gillis-Waas, Heemkundige Kring Den Dissel Sinaai, Heemkundige Kring Wissekerke Kruibeke, Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas Sint-Niklaas, Landbouwmuseum Stekene, Museum De Schuur Kruibeke, Stedelijk Museum Lokeren, Stedelijke Musea Sint-Niklaas (zonder exlibris).

2.6.2 Samenwerking van musea

Uiteraard is de (sub)lokale functie van deze organisaties belangrijk, als 'geheugen' van een gemeenschap, als speler op het maatschappelijke middenveld van verenigingen, als lokale expertise-organisatie op het gebied van roerend erfgoed. Tegelijkertijd zijn de meeste vrijwilligers overbevraagd, blijkt het moeilijk nieuwe mensen te vinden en kijken de vrijwilligers op tegen bergen werk. Sommige vrijwilligers voelen de beperkingen van lokaal werken. Verschillende vrijwillige erfgoedbewaarders vroegen dan ook om contact met gelijkaardige organisaties of uitwisseling van deskundigheid, zoals gebeurde tijdens de cursus 'Over de Muur', regionaal georganiseerd door de provinciale museumconsulenten een aantal jaren geleden.

De collectie objecten van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas kan een bindende rol spelen. Het is de enige regionale collectie, met binding met alle deelcollecties in de andere organisaties. De voorgenomen inventarisatie van deze objecten in 2008 is daarom van cruciaal belang, omdat daarmee een referentiecollectie ontsloten wordt. De overdracht van het beheer van deze collectie aan de stad Sint-Niklaas biedt eveneens kansen voor alle organisaties met heemkundige collecties. De Stedelijke Musea Sint-Niklaas streven naar regionale erkenning. Dat betekent dat zij een regionale functie zullen vervullen. De regionale functie zal tot uiting komen in de nieuwe verhaallijnen van het museum Zwijgershoek. Bovendien stelt het Erfgoeddecreet als één van de eisen dat een erkend museum 'samenwerkt met actoren uit het cultureel-erfgoedveld en uit andere relevante domeinen in de samenleving'. Deze opdracht geldt dus ook voor het al erkende – op lokaal niveau – Stedelijk Museum Lokeren.

Met deze opdracht en het beheer van de enige regionale collectie kunnen de Stedelijke Musea Sint-Niklaas en het Stedelijk Museum Lokeren een voortrekkersrol vervullen binnen het 'MuWa'.

Uniforme registratie van alle collecties is een conditio sine qua non.

Vervolgens kan binnen deze groep gewerkt worden aan expertise-uitwisseling rond behoud en beheer, onderlinge bruiklenen of ruil om lacunes op te vullen of vergelijkingsmateriaal op te stellen en gezamenlijke projecten als reizende tentoonstellingen op basis van alle collecties of gasttentoonstellingen in elkaars organisaties. Zonder de lokale verankering aan te tasten, kunnen daarmee deze collecties beter beheerd worden, evenwichtiger samengesteld worden en geplaatst worden in een context van de regio.

Samenwerken kost tijd. Op korte termijn lijkt daarom samenwerking een extra belasting, die niet meteen rendeert. Toch is het gezien de vragen die vanuit de organisaties zelf komen, de decretale opdracht van de professionele musea en de winst qua werking op termijn, de moeite waard deze samenwerking op te starten.

2.6.3 Andere organisaties

Een aantal musea en organisaties die objecten bewaren passen niet of maar zijdelings in het heemkundige profiel. Zij zullen daarom niet zo veel gebaat zijn bij hechtere samenwerking rond heemkundige collecties. Toch geldt voor deze organisaties eveneens dat uniforme registratie noodzakelijk is voor de toegankelijkheid en zichtbaarheid van hun collecties.

Op deze manier kunnen ook collecties, zoals die van het Regionaal Politiemuseum en – Documentatiecentrum (deels) een bestemming krijgen. Deze collectie is nu niet toegankelijk en het is de vraag of de opbouw van een regionaal museum rond de politie zinvol is. Er zijn immers een Politiemuseum in Antwerpen en een Historische Dienst van de Politie in Brussel. Elementen van de collectie kunnen wellicht wel een rol spelen in samenhang met andere lokale en regionale collecties door middel van bruiklenen of in tijdelijke tentoonstellingen. Dat kan pas als bekend is wat de collecties omvatten.

Het Tinelmuseum in Sinaai en het Huis van de Evolutie in Sint-Gillis-Waas hebben een eigen thematiek en passen inhoudelijk minder bij de overige lokale musea, hoewel de componist Tinel een duidelijk lokale verankering heeft in zijn geboortedorp Sinaai. Voor deze musea is samenwerking binnen MuWa belangrijk voor uniforme registratie en expertise-uitwisseling rond behoud en beheer. Inhoudelijke aansluiting bij andere musea buiten de streek met dezelfde thematiek is voor hen zinvol, naast inkadering in de plaatselijke erfgoedwerking, die voor alle erfgoedorganisaties van belang is.

2.7 SLOTBESCHOUWING

Er is een grote verscheidenheid aan voorwerpen in het Waasland, met een sterk accent op heemkundige collecties uit de 19de en 20de eeuw. De situatie qua registratie is vrij gunstig, maar onoverzichtelijk. Er zijn weinig toegankelijke inventarissen en veel verschillende systemen. Elke vorm van overzicht en mogelijkheid tot uitwisseling en samenwerking moet daarom beginnen met uniforme registratie. Het bestaande systeem in MovE is daarvoor het meest geschikt, met die kanttekening dat MovE tot nu toe enkel beschikbaar is voor musea. Voor kerkfabrieken is het nieuwe instrument van het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen en het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur, www.religieuserfgoed.be, een goed instrument.

Er is veel expertise aanwezig rond behoud en beheer, maar alweer versnipperd. Hier kan samenwerking binnen MuWa ervoor zorgen dat deze expertise gedeeld wordt en dat organisaties kunnen profiteren van specialisaties van collega-musea.

Collectiemobiliteit, afstotingsbeleid en regionaal depotbeleid kunnen pas gerealiseerd worden als alle collecties volledig geïnventariseerd zijn.

De lokale verankering blijft belangrijk, maar moet ook overstegen kunnen worden. Na registratie kunnen de collectiebeheerders werken aan 'verhalen van de streek', die verteld kunnen worden met alle voorwerpen in de streek.

3. BIBLIOTHEEK EN DOCUMENTATIE

3.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de deelcollecties bibliotheek en documentatie samen geanalyseerd. Het zijn verwante categorieën en ze komen vrijwel altijd samen voor in erfgoedorganisaties.

Er zijn allerlei benamingen in omloop voor roerend erfgoed met vooral een informatief karakter. De term 'documentair erfgoed' wordt gebruikt en er zijn 'erfgoedbibliotheken'. Vaak worden archivalisch en documentair erfgoed in één adem genoemd. De Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezen (VVBAD), die in opdracht van de minister van Cultuur een topstukkenlijst heeft gemaakt voor 'archivalisch en documentair erfgoed' verstaat hieronder: 'archiefbestanden, losse archiefstukken, bibliotheekcollecties, losse boeken, handschriften, incunabelen, oude drukken en

allerlei verzamelingen (documentatie, beeld en geluid, atlassen en kaarten)⁵⁰. In dit onderzoek zijn archivalische, bibliotheek- en documentaire collecties apart onderzocht. Deze categorieën zijn onderverdeeld, de manier waarop wordt in elk betreffend hoofdstuk uiteengezet.

Bibliotheek en documentatie zijn twee categorieën, waarbij het vaststellen van de omvang van de deelcollecties zeer lastig is. Veel collecties zijn gemengd, bijvoorbeeld boeken, brochures en krantenknipsel bijeen en elke organisatie hanteert een ander telsysteem. Het bleek niet mogelijk voor alle deelcollecties een uniforme hertelling te doen. Daarom kan niet van alle categorieën een totaalstelling gegeven worden. Een ander probleem is dat in de categorie bibliotheek zowel erfgoedbibliotheekmateriaal is geteld (voornamelijk oude drukken en oude kranten) als handbibliotheken en historisch-wetenschappelijke publicaties. Vrijwel elke erfgoedinstelling beschikt over een handbibliotheek, als ondersteuning van de dagelijkse werking en voor bezoekers. Daarnaast zijn er enkele instellingen met een vrij uitgebreide collectie wetenschappelijke publicaties. Het echte 'erfgoedbibliotheekmateriaal' bevindt zich verspreid over verschillende instellingen. Alle deelcollecties boeken bij elkaar optellen vertroebelt het zicht op wat er werkelijk aan erfgoedcollecties bestaat. Helaas is in het onderzoek dit onderscheid te weinig gemaakt, waardoor alleen de erfgoedcollecties eruit gefilterd kunnen worden via hun datering.

3.2 INITIATIEVEN ROND ERFGOEDBIBLIOTHEKEN EN DOCUMENTAIRE COLLECTIES IN VLAANDEREN

3.2.1 Erfgoedbibliotheken

Erfgoedbibliotheken zijn bibliotheken met een zekere traditie, die beschikken over meestal omvangrijke documentaire bewaarcollecties, die zij trachten in optimale omstandigheden te conserveren⁵¹. Er zijn in Vlaanderen tal van erfgoedbibliotheken bij universiteiten, musea, archiefinstellingen, openbare bibliotheken en andere organisaties. Het terrein is versnipperd, maar plannen voor een Vlaamse Erfgoedbibliotheek (een coördinerende instantie) zijn wel ingeschreven in het nieuwe Erfgoeddecreet. Daardoor is er nog weinig gecoördineerde activiteit rond verzamelen, behoud, beheer en ontsluiting van dit papieren erfgoed, gedrukt en handschriftelijk⁵².

3.2.1.1 Short Title Catalogus Vlaanderen

De Short Title Catalogus Vlaanderen (STCV) is een online-bibliografie van in Vlaanderen gedrukte boeken uit de 17de eeuw. Het is de bedoeling om de STCV op lange termijn uit te bouwen tot een bibliografie van 17de- en 18de-eeuws drukwerk dat in Vlaanderen tot stand kwam. Deze

---

⁵⁰ <http://www.vvbad.be/node/245>.

⁵¹ De problematiek van de Vlaamse erfgoedbibliotheken is in 2003 onderzocht: WALTERUS (J.), *Bewaar(de) bibliotheken in Vlaanderen*, Eindrapport, Brussel, 2003.

⁵² <http://www.erfgoedbibliotheken.be>.

retrospectieve bibliografie wordt samengesteld op basis van bewaard gebleven drukwerk. Momenteel zijn of worden tien collecties van diverse organisaties ingevoerd in de catalogus⁵³.

3.2.2 Kranten

Het enige gedrukte materiaal, waar op Vlaams en federaal niveau iets beweegt, is het digitaliseren van kranten. Kranten zijn uiterst kwetsbaar en dreigen in hoog tempo te verpulveren. Daarom is krantendigitalisering één van de dringendste taken van alle erfgoedorganisaties, die dit materiaal in huis hebben. Er zijn twee elkaar aanvullende digitaliseringsprojecten, het federale Presse Papier en de Vlaamse databank. Het project Presse Papier wordt getrokken door de Koninklijke Bibliotheek en de Stadsbibliotheek Antwerpen, die met partners uit Vlaanderen, Wallonië en Brussel Belgische kranten collecties in kaart willen brengen en digitaliseren. Het project verkeert nog in een voorbereidende fase. De Vlaamse databank voorziet in eerste instantie van het inventariseren van Vlaamse krantencollecties. De databank is een initiatief van de Stadsbibliotheek Antwerpen, in samenwerking met enkele Vlaamse partners⁵⁴.

3.2.3 Lokaal documentair erfgoed in de provincie Antwerpen

Met het Project registratie van het documentair erfgoed bij lokale erfgoedhouders in de provincie Antwerpen beoogden het Provinciebestuur Antwerpen en de vzw Heemkunde Gouw Antwerpen het lokaal erfgoed in de provincie Antwerpen uit de vergeethoek te halen. Het project voorzag in registratie van alle documentair erfgoed bij lokale verenigingen. Het resultaat van dit project is een repertorium en een rapport, een website⁵⁵ en invoer van gegevens in Archiefbank Vlaanderen. Dit laatste is vooral belangrijk voor archieven die in dit project eveneens als documentair erfgoed worden gezien. In het project zijn de volgende categorieën materiaal geïnventariseerd en gelokaliseerd:

- Boeken en monografieën
- Tijdschriften
- Individuele artikelen
- Kranten/weekbladen
- Encyclopedieën en naslagwerken
- Prentkaarten
- Archiefbestanden/archiefbescheiden
- Rouwbrieven
- Doodsprentjes
- Bewegend beeld
- Stambomen/kwartierstaten
- Foto's
- Kaarten

---

⁵³ <http://www.stcv.be>.

⁵⁴ *Oud Nieuws, nieuw leven? Verslag van de studiedag over digitale bewaring en ontsluiting van historische kranten*, leper, 1 februari 2007, leper, 2007, p. 23-25.

⁵⁵ <http://www.lokaalerfgoed.be>.

- Affiches
- Audio-materiaal
- Digitale bestanden
- Knipselmappen/thematische dossiers
- Andere.

Via de website www.lokaalerfgoed.be is per categorie op te zoeken in welke plaatsen welk soort documentair erfgoed zich bevindt, de website bevat niet het complete repertorium.

3.3 ORGANISATIES MET DOCUMENTAIR ERFGOED IN HET WAASLAND

Veel organisaties hebben een kleine bibliotheek ter ondersteuning van hun werking. Er zijn maar twee omvangrijke erfgoedbibliotheken in de regio: de Bibliotheca Wasiana en de bibliotheek van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, beide in Sint-Niklaas. Een kleinere erfgoedbibliotheek bevindt zich in de Abdij van Roosenberg. Het Reynaertgenootschap en het Sint-Nicolaasgenootschap leggen zich beide toe op documentatie over één fenomeen, met bibliotheek – en documentair materiaal.

Documentatie is het meest verspreid van alle categorieën roerend erfgoed; 34 uiteenlopende organisaties beschikken over documentair materiaal: onder andere heemkundige kringen, musea en archieven.

3.3.1 De Bibliotheca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas

Een bijzondere positie tussen alle organisaties die documentair erfgoed bewaren nemen de Bibliotheca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas in. Het zijn de enige twee organisaties met een regionale opdracht.

De Bibliotheca Wasiana bestaat sinds 1946. De bibliotheek vat zijn verzamelopdracht ruim op: alles wat gedrukt, geschreven of op band, plaat of cd is opgenomen over het Waasland komt in de collectie terecht. De verzameling omvat onder andere persoonsarchieven, boeken, documentatiemappen, geluidsopnames, foto's, kaarten en iconografie. Opvallend zijn enkele persoonsarchieven van schrijvers en componisten.

De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas houdt zich al meer dan een eeuw bezig met het documenteren van de geschiedenis van het Waasland met voorwerpen, archieven, boeken en documentatiemateriaal als doodsprentjes en foto's. De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas gaat zich na het overdragen van het beheer van de objecten aan de stad Sint-Niklaas toeleggen op het verder beschikbaar stellen van de bibliotheek, het documentatiecentrum en het archief.

Het profiel van de bibliotheek en het documentatiecentrum van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas is meer gericht op documentatie van het verleden dan dat van de Bibliotheca Wasiana: het zijn publicaties en ander drukwerk, zoals doodsprentjes en foto's, die historisch en genealogisch onderzoek ondersteunen. De documentaire collecties van de Bibliotheca Wasiana zijn meer gericht op het registreren van huidige (culturele) ontwikkelingen in het Waasland en daardoor qua soort materiaal ook breder: opnames van Wase muziekgroepen, dvd's, recente krantenartikelen.

Toch zijn er overlappenden en overeenkomsten in de collecties van beide organisaties. Beide bezitten een indrukwekkende bibliotheek met oude drukken van voor 1800 (die elkaar aanvullen). Daarnaast hebben beide organisaties een recentere collectie boeken over het Waasland.

De Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas bezit ongeveer 1000 kaarten. Het zijn gedrukte en handschriftelijke kaarten van de 16de tot en met 21ste eeuw van de hele wereld, met het accent op het Waasland. Deze collectie is opgebouwd rond kaarten van Mercator, onderdeel van de Mercatorcollectie waarmee de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas zich al vanaf de oprichting profileert. Deze collectie staat in nauw verband met de 700 kaarten van de Bibliotheca Wasiana (kaarten van het Waasland).

Er zijn nog geen afspraken tussen beide collectiebeheerders, maar de facto verzamelt de Bibliotheca Wasiana documentaire kaarten en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas Mercatorkaarten.

3.3.2 Het Reynaertgenootschap en het Sint-Nicolaasgenootschap

Beide genootschappen houden zich bezig met het verzamelen van documentatie over en het bestuderen van een plaats- of streekgebonden immaterieel fenomeen: Sint-Nicolaas en de tradities om hem heen en Reynaert de Vos en de beleving van dat verhaal in het Waasland. Beide fenomenen zijn niet beperkt tot Sint-Niklaas of het Waasland, maar hebben er wel een stevige verankering.

Het Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen is enerzijds actief in Sint-Niklaas zelf en anderzijds op heel Vlaanderen gericht. Het Sint-Nicolaasgenootschap spant zich in voor “de instandhouding, de herwaardering en de studie van de Sinterklaasgebruiken in Vlaanderen en Sint-Niklaas, door wetenschappelijke, folkloristische, culturele, sociale en artistieke activiteiten”.

Het Reynaertgenootschap legt zich toe op “het bestuderen van de rijkdom van het Reynaertverhaal, het bewaren van dat erfgoed, het overbrengen en het vulgariseren ervan”. Het Reynaertgenootschap wil een verbinding tot stand brengen tussen wat er op lokaal niveau en internationaal niveau rond Reynaert gebeurt.

Beide genootschappen hebben wel een documentaire collectie, maar geen eigen ruimte om deze in onder te brengen en open te stellen voor het publiek.

De Bibliotheca Wasiana heeft ook een omvangrijke Reynaertverzameling. Deze bestaat uit ongeveer 1000 boeken, iconografisch en archiefmateriaal. Deze collectie is veel uitgebreider dan die van het

Reynaertgenootschap zelf. De knipselcollecties van beide organisaties over Reynaert overlappen voor een deel.

3.4 DE DEELCOLLECTIES BIBLIOTHEEK

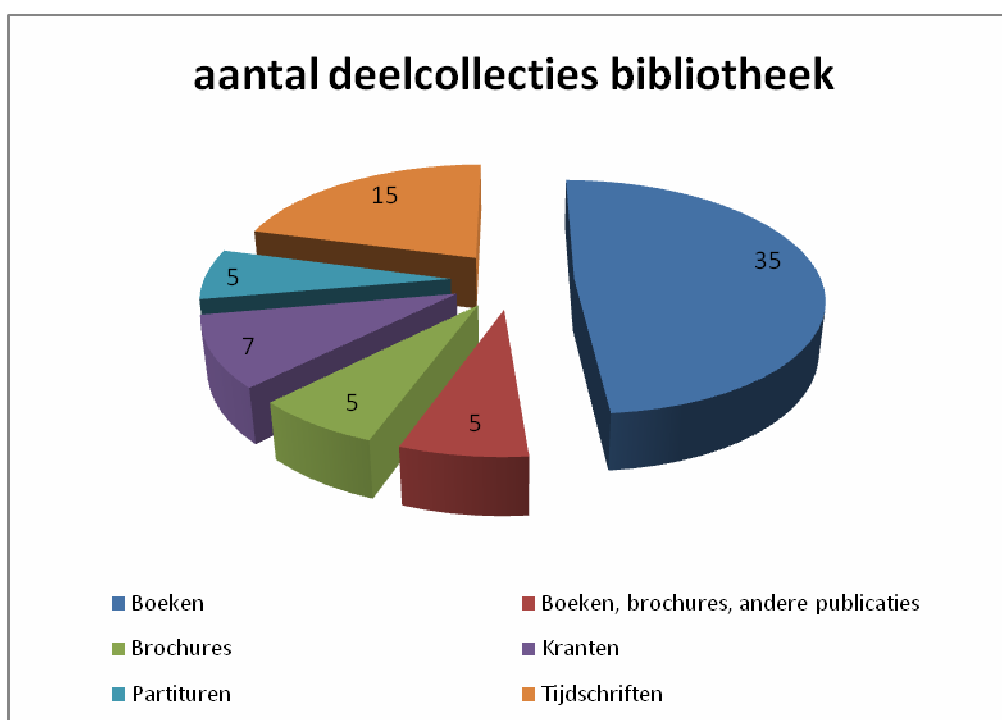
3.4.1 Omvang van de deelcollecties

De categorie bibliotheek is de kleinste van de vier categorieën. De analyse beperkt zich tevens tot de organisaties die boeken opgaven. Hierin vallen boeken, brochures, tijdschriften en kranten. Er zijn 66 deelcollecties aanwezig in 27 organisaties: musea, gemeentearchieven, kerkarchieven, volkskunstverenigingen en thematische verenigingen.

Deelcollecties bibliotheek

	Aantal deelcollecties	Percentage	Aantal per categorie*	
boeken	35	47,9	27.398	
boeken, brochures, andere publicaties	5	7,0	1211	+ 10 meter
brochures	5	7,0	924	
kranten	7	9,9	Niet op te tellen	
partituren	5	7,0	161	+ 6 dozen
tijdschriften	15	21,1	Niet op te tellen	
Totaal	72	100		

*de meeste tellingen zijn schattingen

De meeste en omvangrijkste deelcollecties bestaan uit boeken. In totaal zijn er ongeveer 27.500 boeken en 925 brochures. Een totaal van de andere categorieën is moeilijk te geven, omdat de telling in de verschillende organisaties nogal uiteenlopend is: in meter, per stuk, per jaargang. Zo is er een gemengde collectie van boeken, brochures en tijdschriften van 1211 stuks en tien meter.

De partituren zijn apart genoteerd. Er bestaan verschillende deelcollecties partituren, waaronder verschillende van 20ste eeuwse componisten. Deze bevinden zich vooral in de Bibliotheeca Wasiana. Ze maken deel uit van deelcollecties rond personen. Deze collecties zijn hybride: ze bevatten boeken, archieven, partituren, foto's, geluidsopnames. Hieronder bevindt zich onder andere de bibliotheek van de stichter van de Bibliotheeca Wasiana, de volkskundige Jozef De Wilde.

De omvangrijkste deelcollecties boeken bevinden zich bij de Bibliotheeca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Beide bezitten een indrukwekkende bibliotheek met oude drukken van voor 1800. Daarnaast hebben beide organisaties een recentere collectie boeken over het Waasland. Klein, maar uiterst belangrijk is de deelcollectie boeken over Mercator van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Samen met de kaarten van Mercator vormen de oude drukken een kerncollectie van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, het thema waarrond de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas vanaf het begin werkt. Deze collectie staat voor een deel in Mercatormuseum, onderdeel van de Stedelijke Musea Sint-Niklaas, de rest staat in het depot en de bibliotheek van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas.

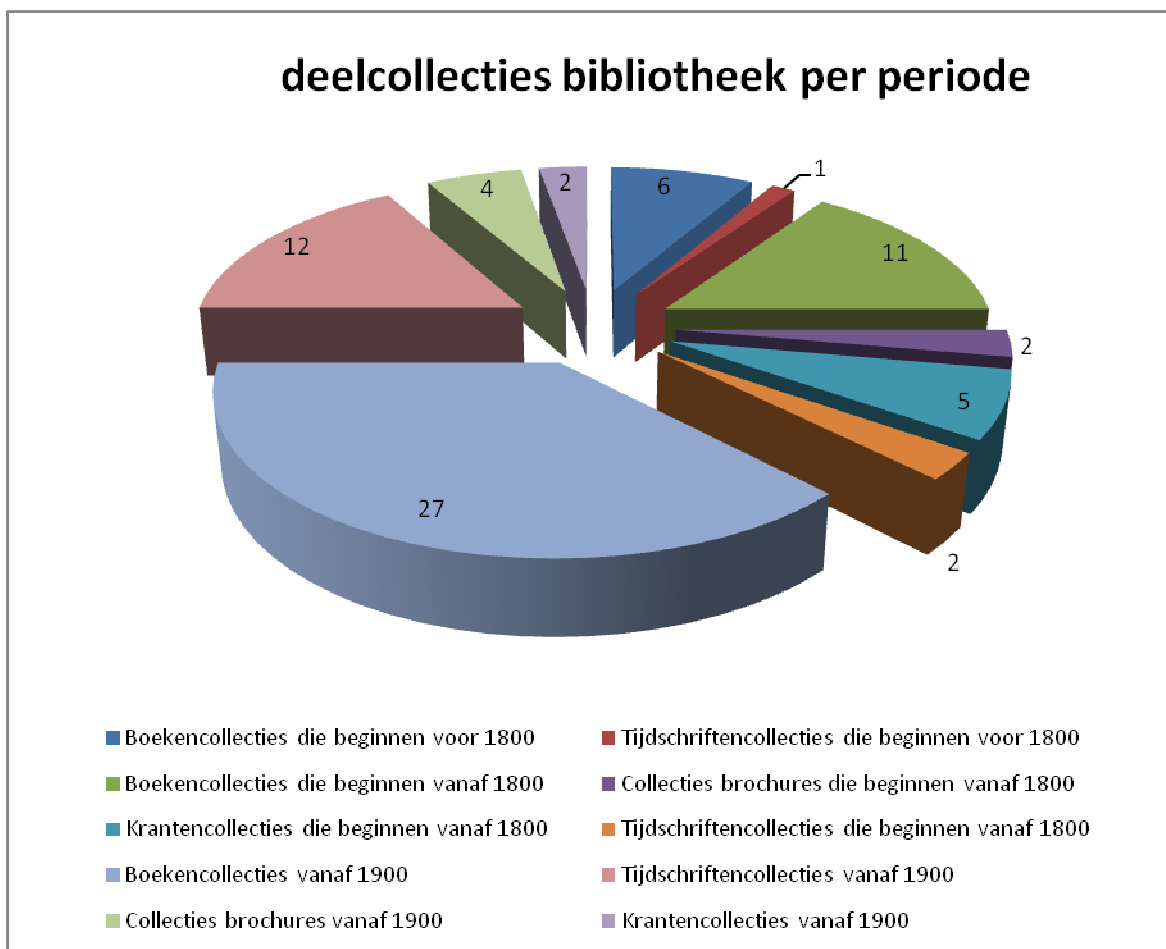
In de meeste instellingen is een handbibliotheek aanwezig als ondersteuning voor de werking. De omvang daarvan is meestal gering, het betreft gangbare naslagwerken en publicaties over de geschiedenis van het Waasland.

De omvang van de deelcollecties kranten is moeilijker te geven: het gaat om minstens 250 krantentitels. De grootste collecties kranten zijn te vinden bij de Bibliotheeca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas.

Bij de tijdschriften valt op dat vrijwel alle heemkundige kringen en de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde – Afdeling Land van Waas ruilabonnementen hebben van tijdschriften van gelijkaardige verenigingen; er zijn vijf deelcollecties (met) ruilabonnementen geteld. Het gaat om 45 titels per vereniging. Ook tijdschriften worden op verschillende manieren geteld: per jaargang, per titel, per stuk. Daarom is daarvan geen optelling mogelijk.

3.4.1.1 Datering

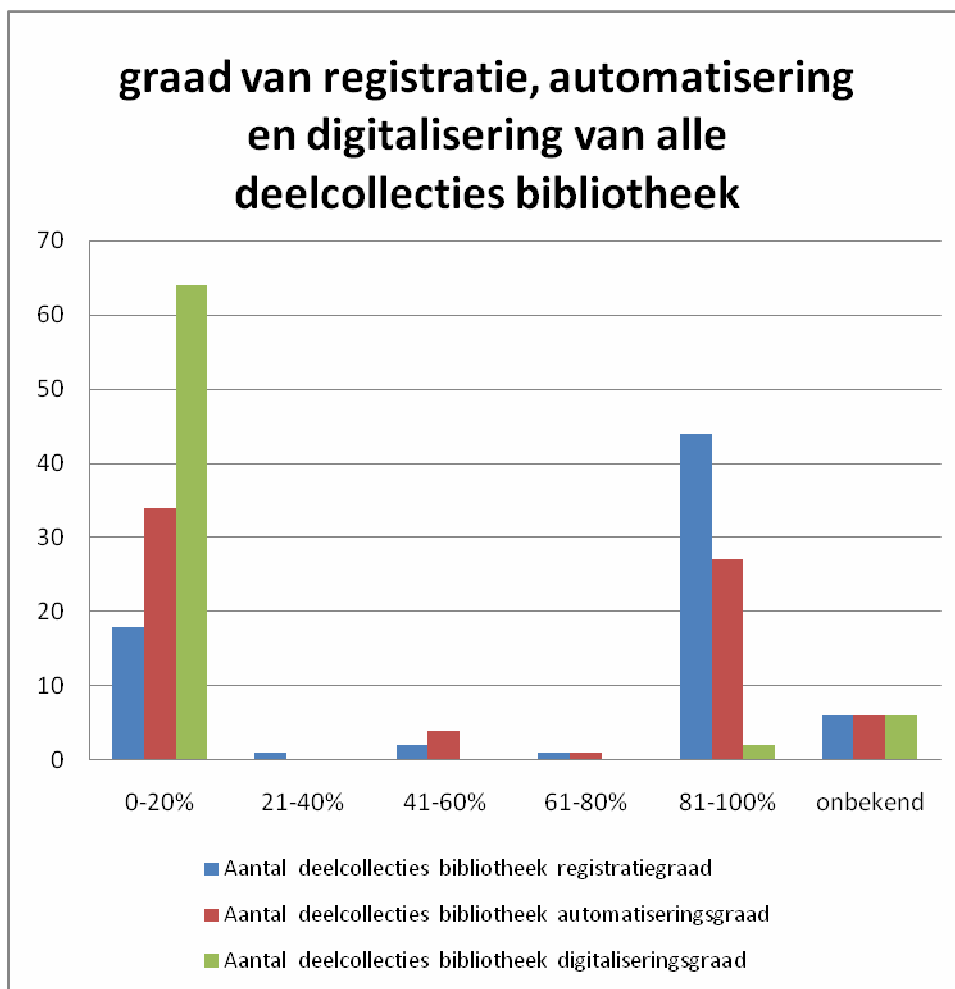
2/3 van de deelcollecties bibliotheek – 45 van de 72 – is 20ste eeuw. Van de oudere collecties beginnen er 7 voor 1800 en 20 in de 19de eeuw.

3.4.1.2 Registratiegraad

Aangezien de boekencollecties de omvangrijkste zijn, is apart bekeken wat geregistreerd is. 23 van de 35 deelcollecties boeken (ongeveer 80%) is geheel of vrijwel geheel geregistreerd. De registratiegraad van de oude collecties, die beginnen voor 1900 (boeken, partituren, kranten en tijdschriften) is hoog; 21 van deze 27 deelcollecties zijn geregistreerd en twaalf geautomatiseerd.

Ontsluiting via een computerprogramma is gebeurd bij achttien van alle deelcollecties (62%). De enige gedigitaliseerde collectie betreft een missaal (een foto van de buitenkant).

Van alle deelcollecties zijn 44 van de 72 geregistreerd (62%). Automatisch ontsloten zijn 27 van de 72 deelcollecties (37,5%). Maar twee collecties zijn gedigitaliseerd (3%).

Alhoewel de automatiseringsgraad niet zo laag is, zijn de inventarissen alleen raadpleegbaar in de organisatie zelf. Voor papieren catalogi geldt dat uiteraard ook. Bij het beoordelen van deze situatie moet een onderscheid gemaakt worden tussen handbibliotheken van organisaties (die recente publicaties bevatten en dienen ter ondersteuning van de activiteiten binnen de organisatie) en collecties documentair erfgoed. Dit zijn collecties die zelf erfgoed zijn en dienen als bron voor historisch, literair, geografisch, theologisch of ander onderzoek: in grote lijnen de collecties van voor de 20ste eeuw. Het is daarom van belang de catalogi van publiekscollecties toegankelijk te maken via internet: dit documentaire erfgoed is redelijk onzichtbaar, wat overigens geldt voor vrijwel alle documentair erfgoed in Vlaanderen⁵⁶. De collecties van de Bibliotheca Wasiana zijn grotendeels op internet raadpleegbaar, via de catalogus van de openbare bibliotheek (<http://www.ovinob.be/sint%2Dniklaas/>), maar de andere zijn veel moeilijker te vinden en slechter toegankelijk.

⁵⁶ Walterus, a.w.

Ondanks het feit dat handbibliotheken in een organisatie voornamelijk voor eigen gebruik dienen, is het nuttig met gelijkaardige organisaties in de buurt en openbare bibliotheken afspraken te maken over abonnementen of aanschaf van (dure) publicaties. Het is daarom aan te bevelen alle recente boeken, brochures en tijdschriften te registreren in onderling uitwisselbare systemen en te komen tot collectieafspraken voor een historische handbibliotheek voor de hele regio.

3.4.1.3 Digitaliseren

Digitaliseren is bij boeken niet zo belangrijk: als de boeken via catalogi bereikbaar en niet al te kwetsbaar kunnen ze in een bibliotheek geraadpleegd worden.

Voor kwetsbare materialen als kranten is digitaliseren een belangrijk middel om ze te vrijwaren van verder verval en ze beschikbaar te stellen voor het publiek. Krantendigitalisering is zowel een conserverings- als een ontsluitingsmiddel. Van de zeven deelcollecties kranten is alleen de Gazet van Stekene gedigitaliseerd door Heemkundige Kring d'Euzie. Bij een eventueel krantendigitaliseringsproject is het belangrijk na te gaan of openbare bibliotheken nog oude krantencollecties bezitten; deze zijn in het kader van dit onderzoek niet onderzocht.

Voor oudere tijdschriften is digitalisering eveneens een goed conserverings- en ontsluitingsmiddel. Recente tijdschriften worden meer en meer in pdf op internet geplaatst, dat is een uitstekende manier om tijdschriften gemakkelijk beschikbaar te stellen en het spaart fysieke ruimte uit: ze hoeven niet op veel verschillende plaatsen bewaard te worden, zoals de ruilabonnementen. Heemkundige Kring d'Euzie geeft hier al een voorzet en publiceert een inhoudsopgave van zijn tijdschrift op internet (<http://www.deuzie.be/>). De Hertogelijke Heemkundige Kring Land van Beveren stelt de artikelen beschikbaar via internet voor haar leden. Het is aan te bevelen in samenwerking met Heemkunde Vlaanderen te stimuleren heemkundige tijdschriften via pdf op internet beschikbaar te stellen, eventueel enige tijd na het verschijnen van de papieren versie, als de vereniging het belangrijk vindt papieren abonnees te houden.

3.4.1.4 Een gemeenschappelijke bibliografie voor het Waasland

Ondanks het feit dat de deelcollecties bibliotheek in vergelijking met archieven en voorwerpen klein zijn, zijn ze van groot belang voor de bestudering van de geschiedenis van het Waasland. Dit geldt zowel voor de erfgoedbibliotheken als voor de recentere collecties. Er zijn al tal van studies uitgevoerd over de regio, verspreid in boeken en tijdschriften gepubliceerd. Deze publicaties zijn echter slecht toegankelijk. Er is geen algemeen toegankelijke inventaris, laat staan een bibliografie. De bibliotheekcollecties kunnen alleen maar tot hun recht komen als ze geïnventariseerd zijn, als alle tijdschriften op artikelniveau ontsloten zijn en als er een beredeneerde bibliografie beschikbaar is, die kort de publicaties omschrijft en rubriceert en aangeeft waar deze zich bevinden. Daarmee kunnen onderzoekers en geïnteresseerden snel hun weg vinden.

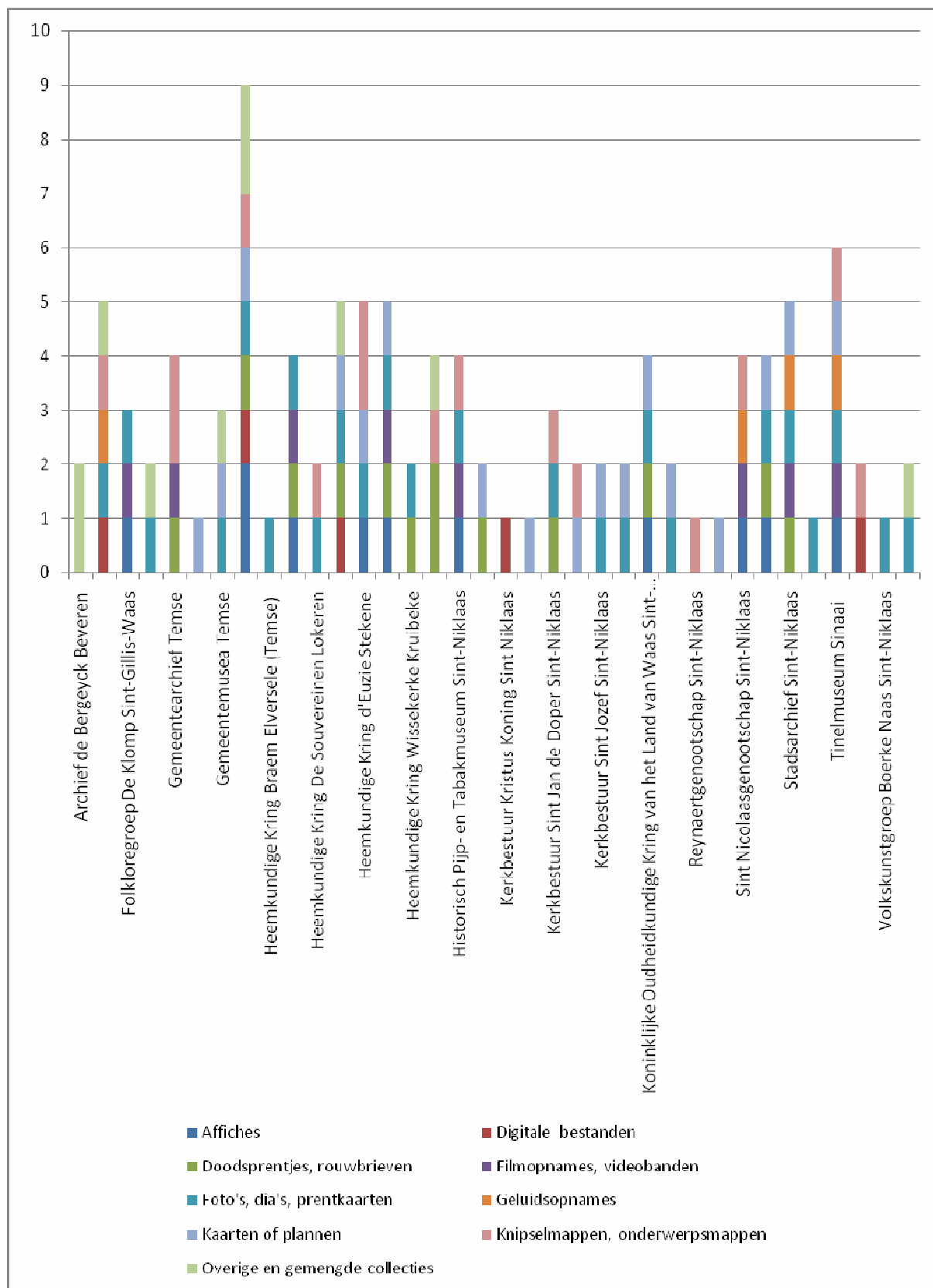
3.4.1.5 Conditie en bewaaromstandigheden

Boeken staan op open rekken, tijdschriften en brochures meestal ook. De bibliotheekcollecties verkeren over het algemeen in goede staat, met uitzondering van de krantencollecties, die aan verzuring en slijtage onderhevig zijn en van de boeken van de oude bibliotheek van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, waarvan ongeveer de helft schade heeft.

Het is daarom aan te bevelen de erfgoedbibliotheekcollecties op schade te screenen en in samenwerking met gespecialiseerde erfgoedbibliotheken een plan voor deskundige conservering en bewaring van de boeken op te stellen.

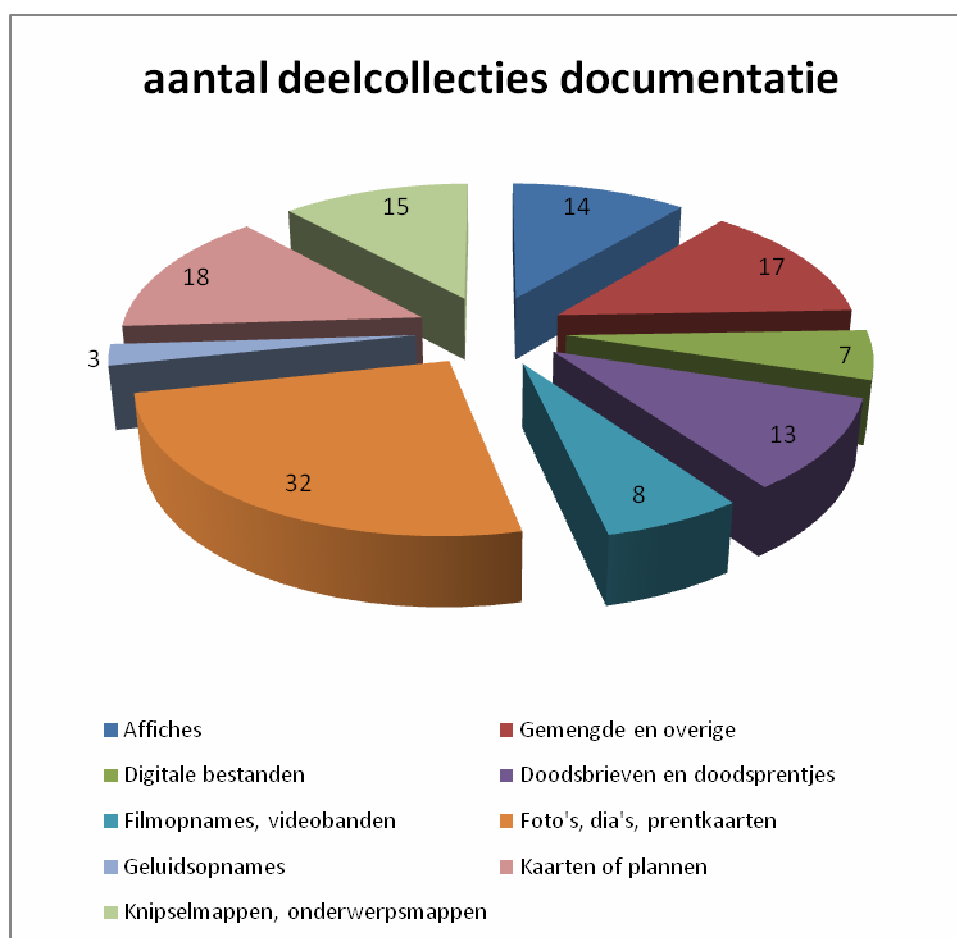
3.5 DOCUMENTAIR MATERIAAL IN HET WAASLAND

De meeste organisaties hebben meer dan één categorie documentair materiaal in huis. Documentair materiaal omvat affiches, digitale bestanden, doodsprentjes en rouwbrieven, foto's, dia's en prentbriefkaarten, films en video's, geluidsopnames, kaarten en plannen, knipselmappen en onderwerpsmappen. Ook hier zijn gemengde collecties aangetroffen en enkele collecties die niet onder één van de genoemde labels passen: steekkaarten met namen voor genealogisch onderzoek en interviews, afgenomen in het kader van projecten mondelinge geschiedenis. Deze zijn onder het kopje 'overige' gegroepeerd.

3.5.1 De deelcollecties documentair erfgoed

In totaal zijn er 127 deelcollecties documentair erfgoed geteld. Dit aantal zegt echter nog niet veel over de omvang van de deelcollecties, die in deze categorie zeer uiteenlopend is. Het heeft weinig zin een totaal aantal stuks of meter of een andere meeteenheid in deze categorie te geven aangezien het optellen van totaal verschillende zaken zou zijn. Er zijn meer dan 120.000 doodsprentje en tienduizenden foto's, en 'slechts' 95 geluidsopnames. Elke soort documentair materiaal heeft zijn eigenheid, ook in omvang, en zal op zijn eigen merites beoordeeld worden.

Zoals in de inleiding al is gesteld, zijn de elementen in de deelcollecties in de diverse organisaties op uiteenlopende manier geteld, bijvoorbeeld losse foto's, fotoalbums en dozen met foto's. Het is soms onmogelijk een totaaltelling voor één soort documentatie te geven. Wel is het mogelijk het aantal deelcollecties te tellen, zoals in bovenstaande grafiek is gebeurd.

3.5.1.1 Affiches

Er zijn dertien deelcollecties affiches, in totaal 4.666 stuks, bij twaalf organisaties. Het zijn onder andere reclameaffiches, aanplakbiljetten uit beide Wereldoorlogen, aankondigingen van concerten en toneelstukken.

3.5.1.2 Digitale bestanden

Digitale bestanden zijn zowel afzonderlijke records of bestanden in een computer als complete cd-roms. Er zijn zeven deelcollecties digitale bestanden, waarvan vier genealogisch materiaal bevatten. Ze zijn verspreid over vijf organisaties.

3.5.1.3 Doodsprentjes en rouwbrieven

Deze deelcollecties zijn het omvangrijkst. Er zijn dertien deelcollecties, met in totaal ongeveer 120.000 stuks plus zeventien meter materiaal (in dozen), bewaard in elf organisaties. Doodsprentjes en in mindere mate rouwbrieven zijn een geliefde bron voor genealogen, omdat de archieven van de burgerlijke stand alleen maar toegankelijk zijn als ze honderd jaar oud zijn. Voor de 20ste eeuw zijn genealogen dus op dit soort bronnen aangewezen. Heemkundige kringen zijn actieve verzamelaars, maar ook kerkbesturen en gemeente- of stadsarchieven hebben ze in huis.

3.5.1.4 Films, video's en dvd's

Er zijn negen deelcollecties films en video's opgeslagen in acht organisaties. In totaal zijn er 347 stuks. De collectie van het Stadsarchief Sint-Niklaas is de grootste, deze omvat 270 stuks. De basis ervan vormt een collectie films van stoeten en plechtigheden in de stad. Vervolgens is vanuit het archief actief gezocht naar films van particulieren, die op dvd gezet zijn. Elementen daarvan zijn gebruikt in de dvd 'Stad op sporen', met filmfragmenten over de ontwikkeling van de stad in de 20ste eeuw.

3.5.1.5 Foto's, dia's, prentbriefkaarten

Dit is na de doodsprentjes de omvangrijkste cluster documentair materiaal. Er zijn 32 deelcollecties, waarvan 25 deelcollecties foto's en dia's, zes deelcollecties prentbriefkaarten en één deelcollectie porseleinkaarten. In totaal zijn er 48.672 foto's plus 25 meter foto's in dozen. Er zijn 15.495 prentbriefkaarten plus vier meter in dozen. De porseleinkaarten vormen de kleinste deelcollectie: dat zijn er 551. Dat is niet verwonderlijk: porseleinkaarten waren exclusieve reclame- en visitekaarten, die maar gedurende een deel van de 19de eeuw gedrukt zijn. Hun porseleinachtige uiterlijk dankten ze aan het gebruik van loodwit, dat giftig was. Vanwege de giftige kleurstoffen, werden ze vanaf de jaren '60 van de 19de eeuw niet meer gedrukt.

3.5.1.6 Geluidsopnames

Er zijn drie deelcollecties geluidsopnames aangetroffen in drie organisaties. Samen omvatten deze deelcollecties 95 opnames.

3.5.1.7 Kaarten en plannen

Kaarten en plannen zijn terug te vinden in zeventien deelcollecties en evenveel organisaties. In totaal zijn er 2365 kaarten en plannen. De omvangrijkste en oudste deelcollecties zitten bij de Koninklijke

Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (1000 stuks) en de Bibliotheca Wasiana (700 stuks), beide in Sint-Niklaas.

3.5.1.8 Knipselmappen en onderwerpsmappen

In elf organisaties bevinden zich vijftien deelcollecties knipsels en knipselmappen. In totaal gaat het om 15.650 losse knipsels en 1003 mappen met kranten- of tijdschriftartikelen en ander documentatiemateriaal. De Bibliotheca Wasiana heeft sinds 2003 krantenartikelen ook in digitale vorm.

3.5.1.9 Overige en gemengde deelcollecties

Onder deze noemer zijn zestien deelcollecties samengebracht van zes organisaties. Optellen is niet zinvol, omdat elke deelcollectie op een andere manier is geteld. De deelcollecties onder de noemer 'overige' zijn al genoemd.

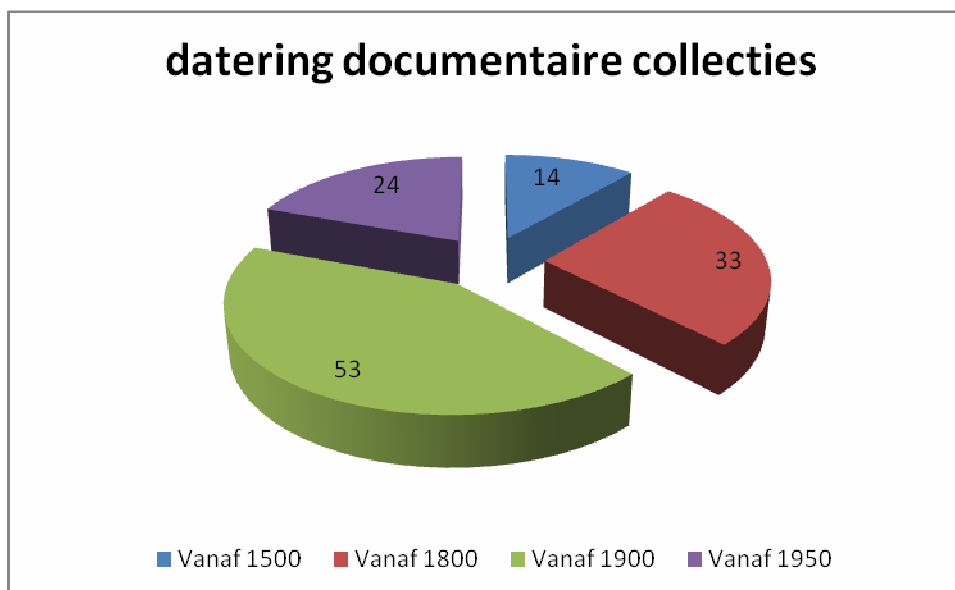
Daarvan is de deelcollectie 'werkstukken' in de Bibliotheca Wasiana (de neerslag van interviews, gemaakt door middelbare scholieren over personen die ambachten hebben uitgeoefend) een interessante. Het is de enige collectie van deze soort, aangetroffen tijdens dit onderzoek. Deze is nog niet toegankelijk, uit privacyoverwegingen, maar kan op termijn interessant materiaal opleveren voor de Beeldbank Waasland of andere projecten mondelinge geschiedenis.

De overige gemengde collecties bevinden zich ook grotendeels in de Bibliotheca Wasiana. In feite zit een groot deel van het documentaire materiaal van deze bibliotheek in gemengde verzamelingen. Zo zijn er 3200 documentatiemappen op onderwerp en persoonsnaam. Deze mappen bevatten affiches, knipsels, brochures, briefwisseling, biografieën en foto's. Er zit dus ook archiefmateriaal in. Deze collectie groeit met ongeveer twintig mappen per jaar.

3.5.2 Datering

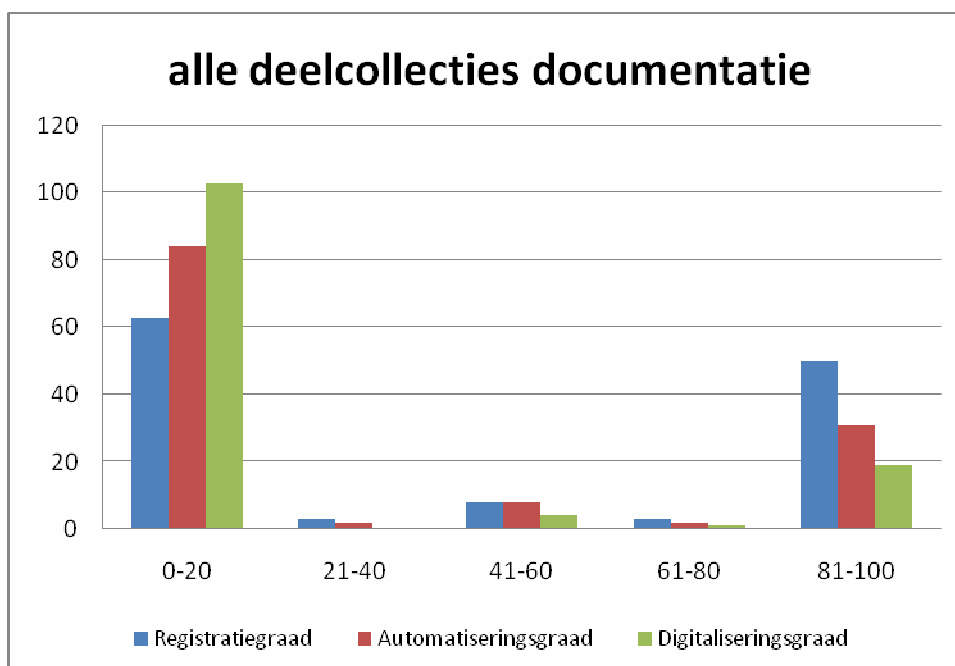
Het documentaire materiaal is vrij recent. De oudste collecties beginnen vanaf 1500 en zijn vooral kaarten en bewerkte genealogische bronnen (onder andere kwartierstaten). 19de eeuws materiaal omvat dan weer kaarten, affiches en vanaf het midden van de 19de eeuw foto's en doodsprentjes. De meeste collecties lopen door tot heden, omdat het soort materiaal geproduceerd blijft worden: een verzameling kaarten wordt aangevuld met recent materiaal, documentatiemappen blijven gevuld worden, doodsprentjes worden nog steeds verzameld.

Het is opvallend dat van sommige soorten documentatie met recent materiaal aangevuld worden, zoals kaarten of doodsprentjes, en dat andere soorten ergens in de tijd bevroren lijken. Foto's zijn meestal van voor 1950, het is de vraag waar de recentere foto's verzameld worden. Geluidsopnames worden niet consequent verzameld, films en dvd's evenmin. Misschien is juist door het feit dat deze materialen zo 'gewoon' zijn en vrijwel iedereen toegang heeft tot de apparatuur, dat er een blinde vlek ontstaat wat betreft verzamelbeleid.

3.5.3 Registratie

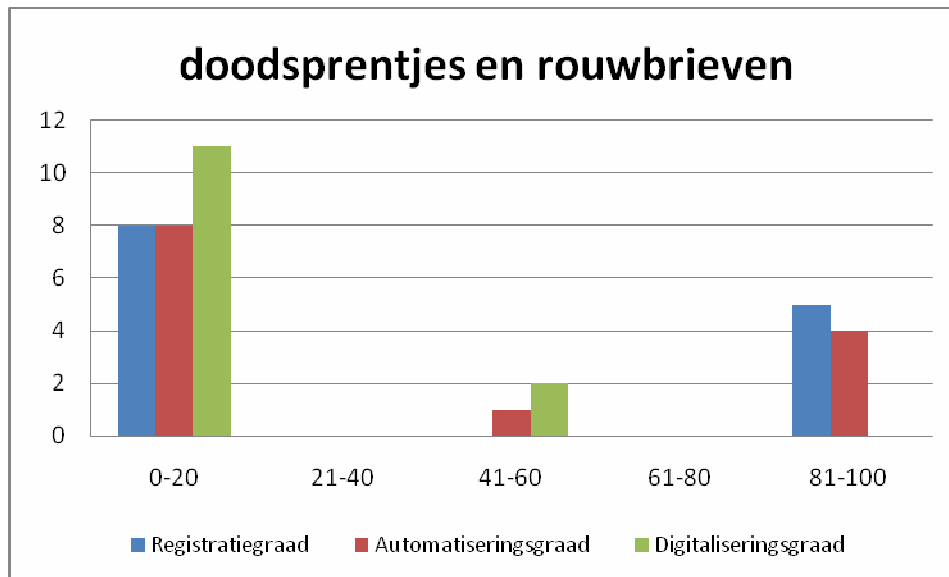
De registratiegraad van alle deelcollecties documentatie samen ligt betrekkelijk laag. Dat heeft te maken met enige zeer omvangrijke deelcollecties, zoals doodsprentjes en foto's, en met de aard van het materiaal zelf. Daarom is naast een algemeen beeld een weergave van de stand van zaken bij de omvangrijkste deelcollecties belangrijk voor het inzicht in de situatie.

3.5.2.1 Doodsprentjes en rouwbrieven

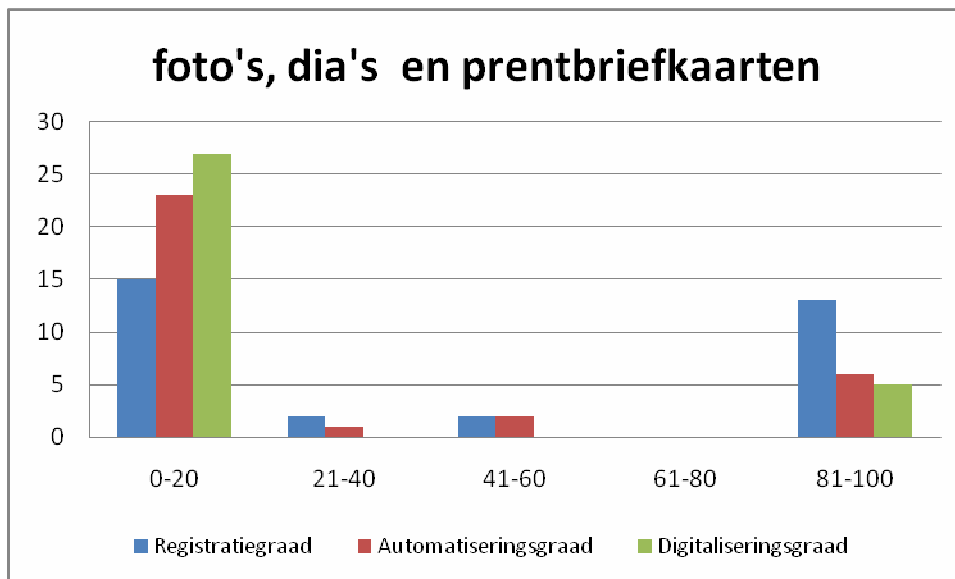
De enorme aantallen van dit materiaal en de grote aangroei per jaar per organisatie maken het registreren van deze documenten moeillijk. Soms worden ze alleen gescand zonder verdere registratie.

Waar geen inventaris voorhanden is, zijn de doodsprentjes en rouwbrieven wel netjes alfabetisch geordend, zodat zoeken op naam toch vrij snel gaat, als een onderzoeker op de juiste plaats zoekt. De meeste organisaties bewaren alleen doodsprentjes van inwoners van hun gemeente, of van mensen die er geboren zijn. Iemand die op zoek is naar genealogische informatie moet dus al over voldoende gegevens beschikken om op de juiste plaats te kunnen zoeken. Alleen de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas beschikt over een regionale collectie.

3.5.2.2 Foto's, dia's en prentbriefkaarten

Dit is één van de omvangrijkste serie deelcollecties. Gezien de enorme hoeveelheden foto's en prentbriefkaarten is het aantal dat geïnventariseerd heel redelijk: er zijn van de 64.718 foto's en prentbriefkaarten 40.209 geregistreerd. Toch is dat niet 2/3, want er is nog 29 meter materiaal dat niet per stuk geteld is en dat zeker nog duizenden foto's en prentbriefkaarten omvat. Er zijn 17.630 foto's gedigitaliseerd.

Enkele heemkundige kringen leggen zich erop toe foto's van particulieren te scannen. De originelen blijven bij de eigenaar, de kring beschikt enkel over de scans. Dat bespaart depotruimte. Het geldt voor elke soort roerend erfgoed, maar voor foto's in het bijzonder: beschrijving en datering, en dus volledige registratie, zijn heel belangrijk. Zonder die gegevens kunnen de foto's niet meer als iconografische bron gebruikt worden, ze zijn dan alleen interessant uit esthetisch of fototechnisch oogpunt. Scannen is zinvol als middel tot behoud en ontsluiting van de foto's. Ze hoeven niet meer gemanipuleerd te worden en zijn eenvoudig te bekijken.

Foto's beschrijven is veel werk, scannen eveneens. Gezien de hoeveelheden die nog niet geregistreerd en/of gescand zijn, is het niet efficiënt en wellicht ook niet nodig alle deelcollecties van a tot z te beschrijven en/of te digitaliseren. De hier gebruikte methode van beschrijven op deelcollectieniveau is te grofmazig om een beeld te krijgen van de inhoud van de deelcollecties; het is ook niet na te gaan waar overlappings in collecties zitten en welke lacunes er zijn. Over het algemeen verzamelen plaatselijke verenigingen en archieven foto's en andere afbeeldingen uit de gemeente zelf, maar de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas heeft een regionale collectie, die overlapping kan vertonen met plaatselijke verzamelingen.

Daarom is het aan te bevelen per deelcollectie eerst een basale pre-inventaris op te stellen van thema's en periodes, op basis waarvan delen van de collecties uitgekozen kunnen worden om als eerste geïnventariseerd en/of gescand te worden. De Beeldbank Waasland (www.beeldbankwaasland.be) kan hierin een coördinerende rol spelen. Deze is in de eerste plaats niet bedoeld om op grote schaal foto's te inventariseren of te digitaliseren. Wel is de manier van beschrijven die de beeldbank gebruikt, een voorbeeld voor uniforme beschrijving. Na een basale pre-inventarisatie kunnen de partners in de Beeldbank Waasland thema's kiezen, op basis waarvan foto's, dia's en andere beeldmateriaal in verschillende deelcollecties geïnventariseerd en gedigitaliseerd worden. Bij sommige organisaties worden delen van de verzameling gedigitaliseerd worden in het kader van een thema van de Beeldbank Waasland.

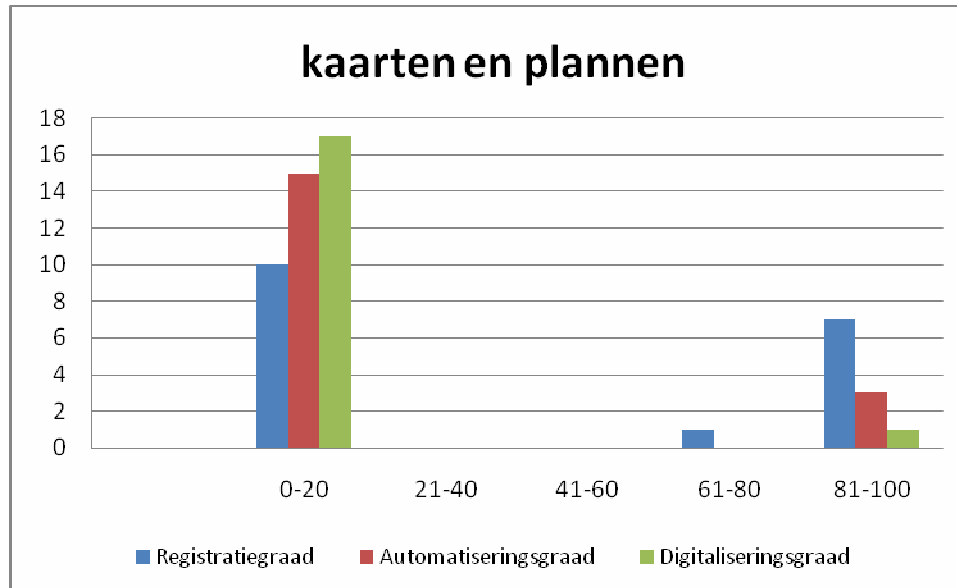

Het belangrijkste is ook hier weer het gebruik van een uniform systeem van beschrijven, digitaliseren en ontsluiten. Heemkundige Kring De Kluize in Sint-Gillis-Waas registreert foto's in MovE. De software die MovE gebruikt, is hiervoor geschikt, maar het is de vraag of het systeem berekend is op invoer van grote aantallen foto's als Heemkundige Kring De Kluize al zijn foto's (12.000) in dit systeem zet en anderen dit voorbeeld volgen.

Het is daarom aan te bevelen met de medewerkers van MovE te overleggen of deze manier van ontsluiten, die op zichzelf heel zinvol is, mogelijk blijft in de toekomst voor meer organisaties. Heemkundige Kring De Kluize werkt bovendien mee aan de Beeldbank Waasland; afstemming is nodig.

3.5.2.3 Kaarten en plannen

Hoewel op basis van onderstaande grafiek de registratiegraad van kaarten en plannen heel laag lijkt, is het beeld vertekend door de deelcollectiesystematiek. De twee grootste deelcollecties, die van de Bibliotheeca Wasiana (700 kaarten) en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (1000 kaarten) zijn respectievelijk voor 81-100% en 61-80% geregistreerd, een klein gedeelte van de collectie van de Bibliotheeca Wasiana is via hun bibliotheeksysteem op internet raadpleegbaar (<http://www.ovinob.be/sint%2Dniklaas/>). De niet-geregistreerde collecties zijn de kleinere.

De locaties van de collecties kaarten en plannen zijn moeilijk te vinden, want er zijn bijna geen geautomatiseerde inventarissen beschikbaar. Digitalisering is maar bij één kleine deelcollectie gebeurd, de Poppkaarten van Heemkundige Kring d'Euzie in Stekene. Digitalisering van kaarten is een uitstekende manier om ze te ontsluiten; ze zijn goed raadpleegbaar, zelfs met vergrotingen, en hoeven niet meer in handen genomen te worden. Het is echter een kostbare zaak, omdat grote formaten scannen alleen kan op professionele scanners. Recent kaartmateriaal is al digitaal te koop,

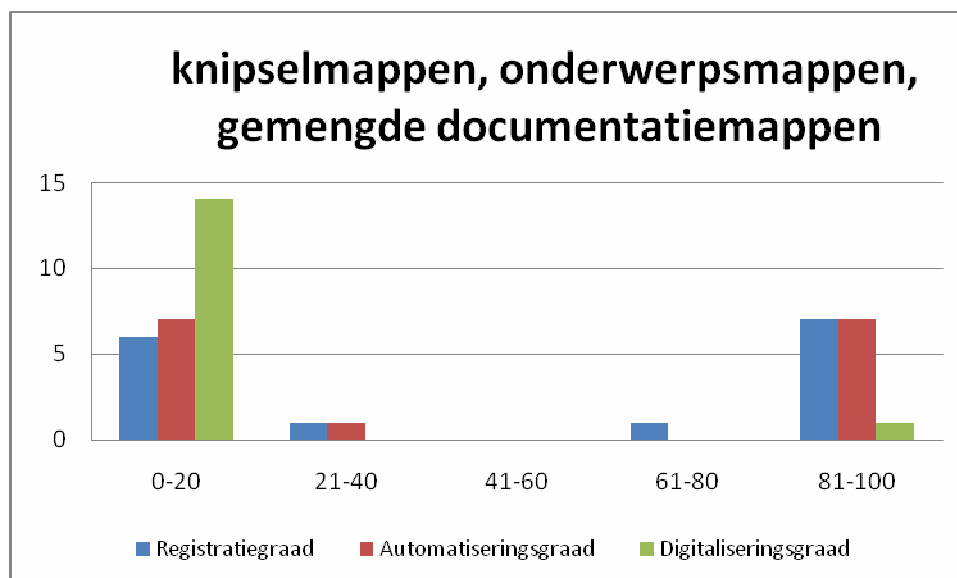
al is dit ook duur. Het is de vraag of het zinvol is voor erfgoedorganisaties recent kaartmateriaal aan te schaffen. Vrijwel alle gemeenten beschikken over GIS.

3.5.2.4 Knipselmappen, onderwerpsmappen en gemengde documentatiemappen

Dit is een omvangrijke, maar problematische categorie. De problemen zitten in de omvang van de verzamelingen en in de relatieve ontoegankelijkheid ervan. Beide hangen samen. Waar mappen geregistreerd zijn, is dit gebeurd per map. De inhoud ervan is niet op stukniveau ontsloten; hetzelfde geldt voor afzonderlijke knipsels. Die zijn vaak chronologisch geordend. De hoeveelheden materiaal zijn te omvangrijk om per stuk te beschrijven. Omdat het gehanteerde indelingssysteem per organisatie verschilt en het niet altijd duidelijk is welke informatie onder welke thema of label gegroepeerd is, is het voor een onderzoeker een lastig karwei in deze mappen informatie te vinden. De Bibliotheeca Wasiana verzamelt recente krantenartikelen digitaal.

Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen mappen die voornamelijk bedoeld zijn als documentatie voor de eigen organisatie en mappen die bedoeld zijn als documentatie voor een geïnteresseerd publiek.

Voor intern gebruik in een organisatie kan een inventaris volstaan, voor publiek biedt op termijn digitalisering van de inhoud, gekoppeld aan een inventaris, waar mogelijk, een veel betere en snellere toegang tot dit materiaal. Zeker waar het om krantenknipsels gaat is digitalisering nodig, want dit materiaal verzuurt en vergaat dus snel.

3.5.2.5 Overige deelcollecties

De registratiegraad van affiches is vrij laag: vier van de veertien deelcollecties zijn voor 81-100% geregistreerd, er is maar één automatisch ontsloten en geen enkele is gedigitaliseerd. Wel zijn enkele omvangrijke deelcollecties geheel geregistreerd.

De registratiegraad van digitale bestanden is door de aard van het materiaal hoog: het zijn voor een deel computerbestanden, bijvoorbeeld databanken met genealogische gegevens.

Van de films is de grootste deelcollectie, die van het Stadsarchief Sint-Niklaas, geregistreerd en gedigitaliseerd. Daardoor zijn drie van de acht deelcollecties geregistreerd en gedigitaliseerd (het gaat niet altijd om dezelfde deelcollecties): het gaat om ongeveer 80% van alle films.

Van de geluidsopnames is ongeveer 1/3 geregistreerd en gedigitaliseerd.

3.5.4 Conditie en bewaaromstandigheden van documentaire collecties

Het documentaire materiaal is over het algemeen tamelijk recent, laat 19de en 20ste eeuws, op de oude kaarten na. Deze laatste worden in goede omstandigheden in dichte plannenkasten bewaard. Het overige materiaal wordt eveneens zorgvuldig bewaard, maar het meeste papier niet zuurvrij.

Al zijn de bewaaromstandigheden en de conditie over het algemeen goed, het materiaal verdient in de nabije toekomst de nodige aandacht. Weliswaar verkeert het meeste papier nog wel in redelijke conditie, de papierkwaliteit van vluchtig drukwerk zoals flyers of kleine affiches is niet altijd goed en kan dus snel achteruitgaan. De andere informatiedragers (foto's, films, videobanden, geluidscassettes) zijn vaak kwetsbaar en moeten dus op andere dragers worden overgebracht. Digitalisering is een oplossing voor die problemen.

Dan zijn er de digitale bestanden zelf. Ze lijken voor de eeuwigheid bestemd, maar omdat computersystemen en software snel veranderen, is op tijd overzetten op nieuwe systemen belangrijk, zoniet worden ook digitale bestanden onbruikbaar.

3.6 SLOTBESCHOUWING

Bibliotheek- en documentair materiaal is zeer heterogeen en verspreid over heel wat organisaties. Al het materiaal is informatiedrager en vaak gemaakt met als doel te informeren (alle bibliotheekmateriaal, kaarten, knipsel- en documentatiemappen, affiches). Uniforme, eenvoudig bereikbare inventarissen zijn daarom onontbeerlijk om dit materiaal zijn belangrijkste rol te laten vervullen, dat van informatiedrager.

Omdat het materiaal zo heterogeen en zo verspreid is, is het belangrijk om een plan te maken voor het uniform registeren en toegankelijk maken van al deze materialen. Voor het bibliotheekmateriaal kan dit in de vorm van een bibliografie, voor het andere materiaal moet eerst in overleg met experts op de verschillende deelgebieden gezocht worden naar een systeem waarmee al dit materiaal toegankelijk gemaakt kan worden. De ervaring van het project in de provincie Antwerpen kan hierbij helpen.

4. IMMATERIEEL ERFGOED

4.1 INLEIDING

Hoewel de focus van het onderzoek niet in de eerste plaats lag op het immateriële erfgoed, wordt hier toch een kort overzicht gegeven, om de contextuele omkadering rond erfgoed te vervolledigen.

Cultureel erfgoed bestaat inderdaad niet alleen uit tastbaar (on)roerend erfgoed, zoals monumenten, archieven en museale voorwerpen. Het bevat ook tradities, herinneringen en verhalen die groepen of personen overgeleverd hebben gekregen meestal in een niet-materiële vorm. Mondelinge overleveringen en herbelevingen van bepaalde gebeurtenissen of fenomenen zijn zeer kwetsbaar. De grote mate van afhankelijkheid van de inzet van mensen om dit erfgoed levendig te houden, kan er toe leiden dat bepaalde tradities op termijn verdwijnen.

Unesco heeft daarom een aantal jaren geleden zijn werking op het domein van cultuur verruimd naar het immateriële erfgoed en strategieën ontwikkeld om dit 'levend' erfgoed te bestuderen, te beschermen en er respectvol mee om te gaan. De twee grootste verwezenlijkingen op dit vlak zijn:

1. De Conventie van Parijs tot behoud van het immaterieel cultureel erfgoed van 17 oktober 2003
2. De erkenning van bepaalde tradities als wereld immaterieel erfgoed of 'masterpieces of intangible cultural heritage'.

De Conventie stelt zich de volgende tot doel:

- het behoud van immaterieel erfgoed
- het respectvol omgaan met immaterieel erfgoed
- lokale, nationale en internationale actoren sensibiliseren rond het belang van erfgoed
- zorgen voor internationale samenwerking en ondersteuning.

In dezelfde lijn als de erkenning van monumenten en stads- of dorpsgezichten als werelderfgoed, worden ook een aantal tradities erkend als 'masterpiece'. Op dit moment zijn er sinds 2003 wereldwijd negentig 'meesterstukken' erkend. Elk nationaal UNESCO comité kan een voorstel doen tot erkenning. In België werden het Carnaval van Binche (2003) en de Processiereuzen (2005) reeds erkend.

Meer informatie over het immaterieel erfgoed programma van Unesco staat op de volgende website:

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00002>.

4.2 DEFINITIE VAN IMMATERIEEL ERFGOED

Unesco definieert immaterieel erfgoed als volgt: "the practices, representations, expressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artefacts and cultural spaces associated

therewith – that communities, groups and, in some cases, individuals recognize as part of their cultural heritage. This intangible cultural heritage, transmitted from generation to generation, is constantly recreated by communities and groups in response to their environment, their interaction with nature and their history, and provides them with a sense of identity and continuity, thus promoting respect for cultural diversity and human creativity.” De definitie zoals hier gehanteerd is bijzonder ruim: het gaat immers om die handelingen en de daaraan verbonden materiële elementen die van generatie tot generatie overgeleverd zijn en voortdurende geactualiseerd worden. Om enig inzicht te krijgen in dit ruime aanbod aan immaterieel cultureel erfgoed, hanteert Unesco vijf categorieën waarin de verschillende vormen van immaterieel erfgoed vervat zitten.

- Mondelinge tradities, waaronder ook taal begrepen wordt. Deze mondelinge overleveringen zijn zeer gevarieerd in uitingvormen: legenden, sagen, volksverhalen, sprookjes, gedichten.... Gemeenschappelijk hebben ze wel dat ze van oorsprong oraal zijn en achteraf eventueel opgetekend zijn. Hierin ligt een belangrijk verschil met bijvoorbeeld mondelinge geschiedenis. Hier worden mensen volgens een bepaalde methode geïnterviewd over een bepaald fenomeen. Mondelinge tradities zijn spontaan en ongedwongen ontstaan. Het is een manier om het collectieve ‘volks’geheugen en -moraliteit te behouden en door te geven.
- Performances zoals traditionele dans, muziek en theater worden in verschillende omgevingen en contexten opgevoerd. Ze geven uiting aan bepaalde facetten in het leven van een gemeenschap. Ook de objecten zoals instrumenten en kostuums horen in deze categorie thuis.
- Rituelen en festivals worden meestal beoefend tijdens overgangsfasen in iemands leven (bijvoorbeeld: doopsel, huwelijk, ...) en op kantelmomenten voor een gemeenschap (bijvoorbeeld wisseling van seizoenen).
- Kennis en ervaring over de natuur en hoe er mee om te gaan omvat de vaardigheden die personen of gemeenschappen hebben opgedaan om het hoofd te bieden aan de uitdagingen uit hun omgeving (bijvoorbeeld traditionele geneeskunde).
- Traditionele ambachten als categorie is binnen het veld van immaterieel erfgoed het meest tastbare. Naast kennis en ervaring over hoe bepaalde dingen te maken, zijn ook de gereedschappen en de materialen een integraal onderdeel van deze categorie.

4.3 IMMATERIEEL ERFGOED IN HET LAND VAN WAAS

Van de bovengenoemde categorieën werden sporen teruggevonden, met uitzondering van de vierde categorie, de kennis en ervaring over de natuur.

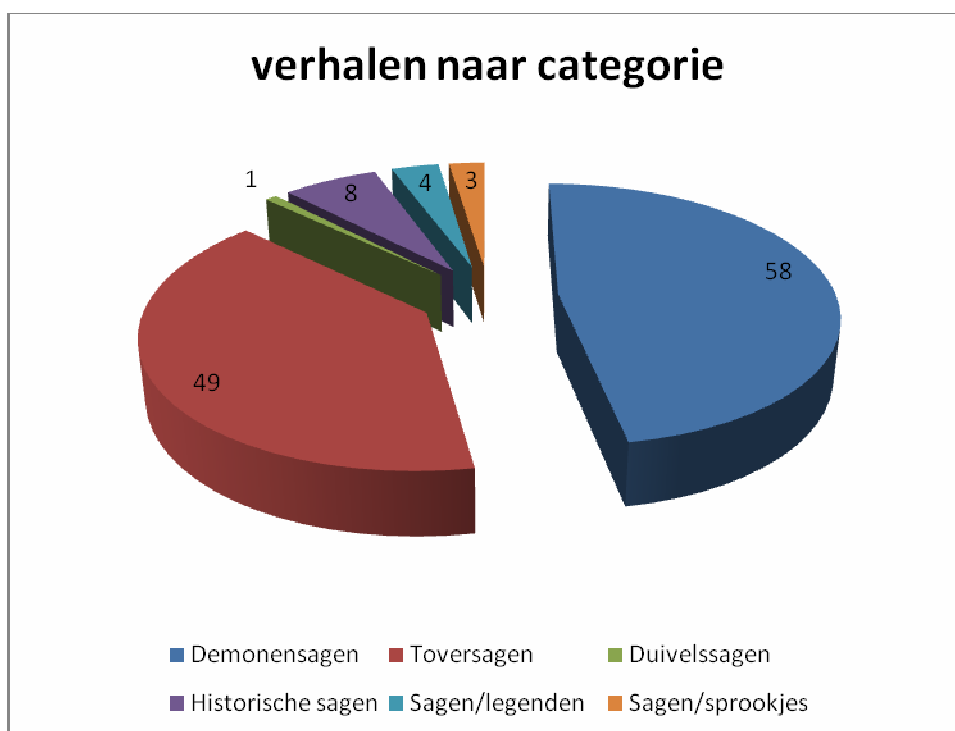
4.3.1 Mondelinge tradities

Zoals aangegeven worden wereldwijd volksverhalen doorgegeven; zo ook in het Land van Waas. Het onderzoek geeft hier een rudimentair overzicht van op basis van de volgende website:

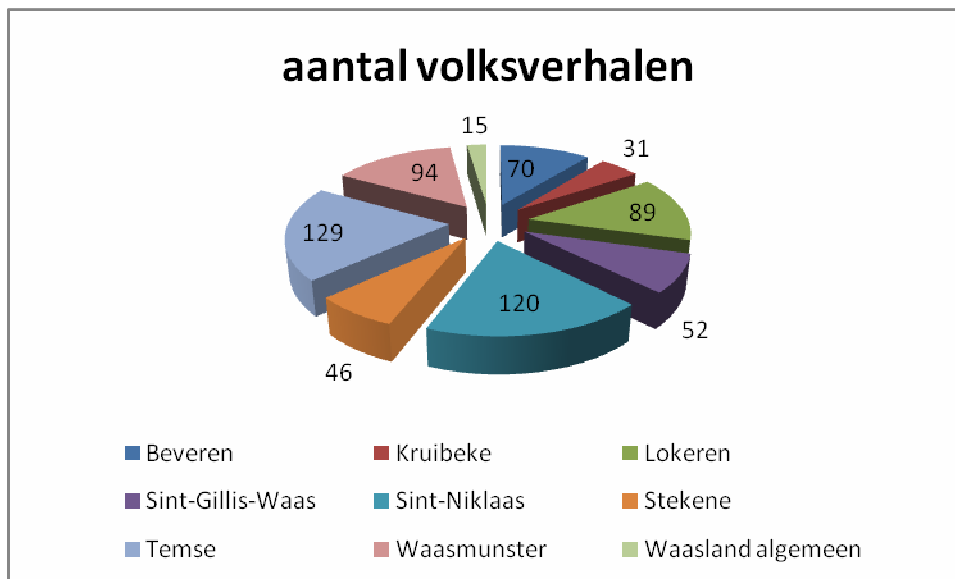
<http://www.volksverhalenbank.be>. De Katholieke Universiteit Leuven startte met dit project in 2002 en verzamelt voor elke gemeente de verhalen die verteld en doorgegeven worden. Zonder al te diep in te gaan op de concrete invulling van de categorieën, worden de verhalen opgedeeld in acht onderdelen:

1. Demonensagen
2. Toversagen
3. Duivelssagen
4. Historische sagen
5. Sagen – legenden
6. Sagen – sprookjes
7. Sprookjes
8. Legendes

In totaal werden 123 verhalen getraceerd. Deze kunnen volgens de genoemde categorieën verdeeld worden.

De Erfgoedcel Waasland zelf beschikt over een zeer ruime databank met 655 verhalen. Deze zijn als volgt verdeeld over de gemeenten.

Tien van deze verhalen werden verwerkt in het boek 'Griezelverhalen uit het Waasland' van oktober 2007, een project dat gecoördineerd werd door de Erfgoedcel Waasland.

In het Land van Waas en binnen deze categorie is in Sint-Niklaas ook het Reynaertgenootschap actief. Het legt zich toe op "het bestuderen van de rijkdom van het Reynaertverhaal, het bewaren van dat erfgoed, het overbrengen en het vulgariseren". Het genootschap maakt een verbinding tussen wat er op lokaal en internationaal niveau rond Reynaert gebeurt. Het genootschap bewaart zowel documentair erfgoed (50 boeken en 5000 krantenknipsels) als iconografisch materiaal (210 gravures en 730 exlibrisen) en het eigen verenigingsarchief (20 meter). Allemaal hebben ze betrekking op het Reynaertverhaal. Elders wordt dieper ingegaan op het Reynaertgenootschap (zie ook Hoofdstuk C, 3.3.2).

4.3.2 Performances

In het veld van traditionele dans en muziek zijn drie volkskunstgroepen actief in het Waasland: Volkskunstgroep Drieske Nijpers (Sint-Gillis-Waas), Volkskunstgroep Boerke Naas (Sint-Niklaas) en Volkskunstgroep Reintje Vos (Stekene). Alle drie brengen ze traditionele dans en muziek onder de aandacht. Er bestaan echter verschillen in de interpretatie en de manier waarop deze dans en muziek moeten gepresenteerd worden. De discussie heeft betrekking op de vraag of de dans zoals die in het verleden gedanst werd, letterlijk moet gebracht worden of er ook nieuwe elementen kunnen in gebracht worden. Daarnaast zijn de volkskunstgroepen niet onderverdeeld gelukkig met het feit dat ze zijn opgegaan in het steunpunt Danspunt (opgericht in 2002), terwijl er vroeger een aparte ondersteuningsstructuur was. Er wordt te weinig aandacht besteed aan traditionele dans en muziek in het nieuwe steunpunt en de groepen verdrinken in het grote aanbod aan dans. Het Instituut voor Vlaamse Volkskunst doet in dit verband onderzoek naar de kansen en mogelijkheden voor volkskunstgroepen. Volkskunstgroep Boerke Naas en Volkskunstgroep Drieske Nijpers verzamelen zaken die betrekking hebben op hun activiteiten. Ook hebben ze aandacht voor hun eigen archief,

respectievelijk negen en drie meter archief. Volkskunstgroep Reintje Vos heeft geen beleid van verzamelen: de foto's, het eigen archief en de kledij worden decentraal bewaard.

De collecties van Volkskunstgroep Naas en Volkskunstgroep Drieske Nijpers kunnen als volgt samengevat worden.

Deelcollectie	Volkskunstgroep Boerke Naas Aantal	Volkskunstgroep Drieske Nijpers Aantal
Boeken	2000	600
Souvenirs en geschenken	270	100
Foto's	1000	-
Kledingstukken	-	10
Materialen	100	-
Totaal	3370	710

4.3.3 Rituelen en festivals

Het Land van Waas kent een rijk aanbod aan feesten en rituelen met een traditionele inslag en verleden. Jaarlijks terugkerende festiviteiten zoals carnaval, festiviteiten rond heiligen en optochten van reuzen zijn gemeengoed in het Waasland.

Bijzonder in deze categorie is het Sint-Nicolaasgenootschap te Sint-Niklaas. Dit genootschap spant zich in voor "de instandhouding, de herwaardering en de studie van de Sinterklaasgebruiken in Vlaanderen". De collectie bestaat uit:

Deelcollectie	Aantal
Films	15
Boeken	500
Brochures	30
Knipselmappen	18
Tijdschriftartikelen	80
Postzegels	6
Afbeeldingen	100
Voorwerpen	70
Geluidsopnames	30
Totaal	849

Daarnaast beschikt het Sint-Nicolaasgenootschap over achttien meter eigen archief.

4.3.4 Traditionele ambachten

Tijdens het jaarlijks Ambachtelijk Weekend kan het publiek kennis maken met traditionele ambachten. Verschillende musea en heemkundige kringen verzamelen gereedschappen en materialen die

verwijzen naar dit ambachtelijk verleden (zie Hoofdstuk C, 2.6.1). Het levendig houden van deze ambachten gebeurt bij de Folklore groep De Klomp, weliswaar voor een specifiek ambacht, de klompenmakerij. Folklore groep De Klomp in De Klinge werd opgericht in 1976. De opdracht is alles wat te maken heeft met de klompenmakerij te verzamelen. Het ambacht aan te leren en door te geven aan de volgende generaties. De collectie bevat 700 klompen, 52 stukken gereedschap van een klompenmaker, één transportmiddel om hout te vervoeren, zes machines, 2000 foto's, dertig affiches, vijftien boeken en twee films.

Volkscultuurgroepen maken in het kader van hun activiteiten soms kledij. De kleermakers laten zich inspireren door de patronen van weleer. Niet altijd gebeurt de vervaardiging op een aloude ambachtelijke manier.

4.4 SLOTBESCHOUWING EN AANBEVELINGEN

De focus van de besproken groepen ligt voornamelijk in het tot stand houden en actualiseren van gebruiken en tradities. Toch is er, zoals ook Unesco promoot, eveneens roerend erfgoed aanwezig bij deze groepen.

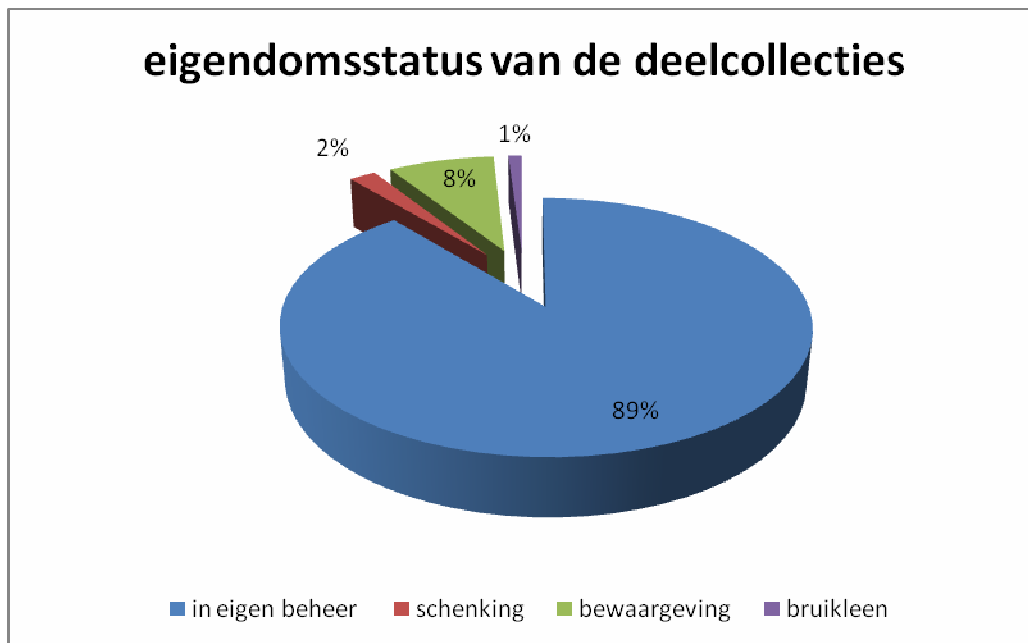
Bij wijze van samenvatting worden het aantal stukken per soort erfgoed, die door groepen met een immaterieel werkingsgebied verzameld werden, samengebracht.

In deze grafiek kan uiteraard het immateriële erfgoed niet weergegeven worden. Het is wel van belang dit verder in kaart te brengen, juist omdat het zo 'ontastbaar' is. Op basis van een inventarisatie kunnen vervolgens acties en project worden uitgetekend, volgens de domeinen die Unesco onderscheidt. Het is tenslotte aan te bevelen alle erfgoedorganisaties te sensibiliseren over het bewaren van immaterieel erfgoed.

5. EIGENDOM

Tijdens de uitvoering van het onderzoek werden regelmatig problemen vastgesteld bij het eigendomsrecht over bepaalde stukken. Het gebrek aan duidelijke procedures en het diffuus gebruik van bepaalde termen zijn een mankement dat in de toekomst kan en moet opgelost worden. Het was daarom niet altijd even eenvoudig om de eigendomstitel van deelcollecties of de afzonderlijke onderdelen ervan te achterhalen. Onderstaande grafiek is dan ook eerder indicatief te noemen.

5.1 SOORTEN EIGENDOM

Zoals aangegeven, wordt een veelheid aan termen gebruikt om de manier waarop erfgoedstukken in organisaties zijn terechtgekomen, te benoemen. Enkele voorbeelden:

- verworven
- overgebracht
- neergelegd
- in bewaring gegeven
- bruikleen
- geschonken
- overgedragen
- gekregen
- gekocht.

Een verduidelijking van termen in juridische zin is noodzakelijk. Hier alvast een overzicht van veel gebruikte termen:

- Verwerving of acquisitie is het geheel van activiteiten van een erfgoedbeheerder gericht op het overnemen in bruikleen of in eigendom van erfgoedstukken in een erfgoedbewaarplaats.

- Overdracht is de procedure waarbij een erfgoedbewaarder erfgoedstukken plaatst onder de verantwoordelijkheid van een erfgoedbeheerder. Een overdracht gebeurt het best met goede contractuele afspraken. Immers, een overdracht kan op twee manieren gebeuren: enerzijds door schenking, anderzijds door in bewaargeving.
- Bij een schenking wordt het eigendomsrecht over het erfgoed volledig overgedragen op een andere organisatie. Dit wil zeggen dat het gebruik en de terbeschikkingstelling van dit erfgoed volledig in handen komen van de bewarende instantie. Wel kunnen hier uitzonderingen op gemaakt worden in geval van auteursrechten, privacy of openbaarheid.
- Bewaargeving betekent dat het erfgoed naar een bewaarplaats overgebracht wordt zonder het eigendomsrecht te wijzigen.
- Bruikleen betreft de verplaatsing van erfgoed voor externe doeleinden. Dat kan omwille van restauratie, reproductie, studie of tentoonstelling zijn. Opnieuw gelden hier duidelijke afspraken voor.

5.2 PROBLEMEN

Los van de gebruikte terminologie zijn er tijdens het onderzoek nog een aantal problemen naar boven gekomen. Zonder de organisaties bij naam te noemen, werden de onderstaande problemen regelmatigesignaleerd.

5.2.1 Veilingen

E-Bay, maar ook andere manieren van verkoop via veilingen, is een steeds maar groeiend medium om zaken op verkocht te krijgen. Naast prullaria worden vaak ook interessante en (financieel) waardevolle voorwerpen en documenten te koop aangeboden. Schrijnend hierbij is dat in sommige gevallen ook stukken aangeboden worden, die toebehoorden of toebehoren aan een instelling of vereniging. In sommige gevallen is duidelijk sprake van diefstal. Dit kan maar verholpen worden door het goed registreren en fotograferen van de collectie. Enkel op deze manier kunnen stukken terug opgeëist worden. Ook stukken die eigendom zijn van een openbare overheid zijn terug te vinden op (online) veilingen. Deze kunnen zonder al te veel formaliteiten teruggevorderd worden op basis van het juridische begrip ‘openbaar domein’. Volgens een uitspraak van het Hof van Cassatie uit 1968 omvat het openbaar domein ‘alle goederen die toebehoren aan een overheid en die hetzij door een uitdrukkelijke, hetzij door een impliciete beslissing van de bevoegde overheid bestemd wordt voor het gebruik door allen, zonder onderscheid der personen’. Daaraan gekoppeld is het openbaar domein:

- onverjaarbaar
- niet vatbaar voor beslag
- onvervreemdbaar
- niet met zakelijke rechten te bezwaren

Het kan en mag dus niet de bedoeling zijn dat voor deze stukken geld gevraagd of betaald wordt. In de archiefsector bijvoorbeeld is dit begrip zeer ruim te interpreteren. Stukken afkomstig van overheden, ook die van uit het ancien régime, behoren tot het openbaar domein en kunnen bijgevolg

niet vervreemd worden. Het is dus ook niet mogelijk dat de eigendomstitel over gaat bij een eventueel beheer door een andere instantie.

5.2.2 Wie is eigenaar?

In sommige heemkundige kringen worden stukken soms ten persoonlijke titel in ontvangst genomen. Dit heeft vaak tot gevolg dat deze stukken als iemands individueel bezit beschouwd wordt. Het belang van een goed register van ingekomen stukken is daarbij van cruciaal belang. Ook in de statuten kan expliciet gesteld worden dat een lid of bestuurder geen aanspraak kan maken op de erfgoedstukken die aan de vereniging gegeven worden. Een andere veel gebruikte oplossing is dat niet de heemkundige kring maar wel de gemeente of stad eigenaar is van de collectie. De heemkundige kring heeft dan enkel een beherende functie.

5.2.3 Schenkingen

Sommige stukken worden na verloop van tijd opgevraagd door de schenker zelf of door diens erfgenamen. Eventuele kosten zoals voor restauratie of voor de registratie hebben dan een financiële consequentie voor rekening van de instelling of vereniging. Het toepassen van een consequente terminologie en het opstellen van een contract kan dit probleem voorkomen.

5.3 AANBEVELINGEN

Gezien de onduidelijkheid die bestaat over eigendom en allerlei vormen van overdracht is het aan te bevelen erfgoedorganisaties te stimuleren altijd contracten op te maken bij schenking, in bewaargeving en bruikleen. Daarbij moet ook gewezen worden op het belang van het gebruik van een register van inkomende stukken, zodat de instelling of vereniging en niet een individu eigenaar of bewaarder wordt.

Om te voorkomen dat overheidsdocumenten te koop worden aangeboden of gekocht worden door private personen of organisaties, is sensibilisering rond het begrip 'openbaar domein' aan te raden.

6. BELANG EN GEBONDENHEID

Tijdens het onderzoek is aan elke respondent (erfgoedbewaarders en erfgoedbeheerders) gevraagd aan te geven op welke manier het erfgoed in zijn of haar organisatie gebonden is aan de gemeente en/of het Land van Waas, wat het belang van de collectie is voor de organisatie zelf en wat het belang van de collectie is voor het Waasland.

6.1 GEBONDENHEID

Bij lokaal bewaard erfgoed is de relatie van het erfgoed met de plaats waar het bewaard wordt belangrijk. Daarom is gepeild naar hoe de verbondenheid met het erfgoed kan worden gedefinieerd: is

het gelinkt aan een persoon of verschillende personen, een plaats, een proces (bijvoorbeeld een productieproces van een ambacht), een vereniging of een instelling. Verbondenheid op meer dan één manier is uiteraard mogelijk en komt bij veel deelcollecties voor. Bij het informeren naar die verbondenheid is ook bepaald of het erfgoed een lokale gebondenheid heeft (dus afkomstig is of gebruikt in een gemeente), een regionale gebondenheid (dus afkomstig uit of gebruikt in de regio) of een wijdere gebondenheid (een nationale of zelfs internationale herkomst en/of gebruik).

6.1.1 Gebonden op verschillende manieren

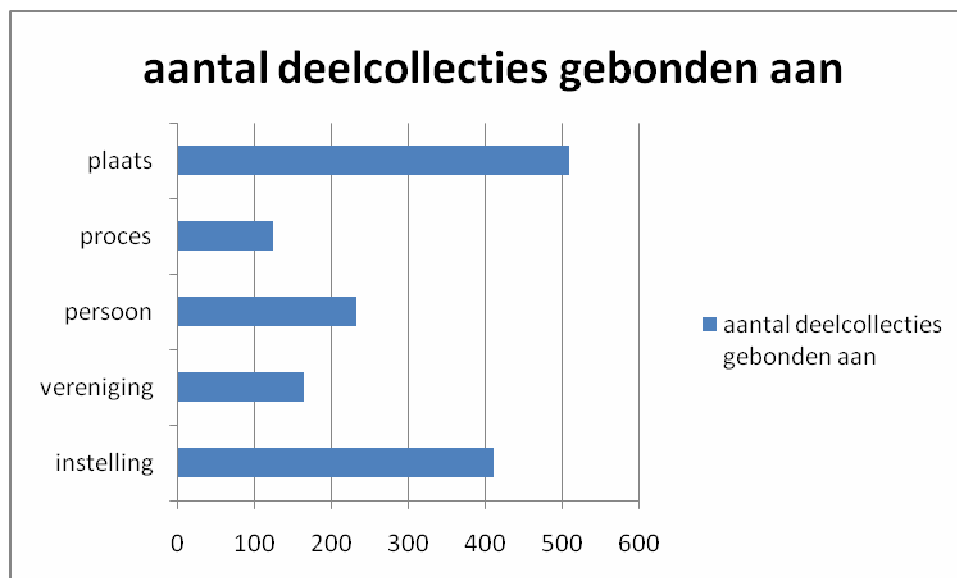
Er zijn 410 deelcollecties gebonden aan een organisatie. Ze zijn gevormd binnen die organisatie (archieven van gemeenten, OCMW's, kerken en kloosters) of worden er gebruikt (voorwerpen in kerken en kloosters).

164 deelcollecties zijn gebonden aan een vereniging. Het is ofwel erfgoed dat verzameld is door een vereniging én een plaats heeft in een museum of documentatiecentrum, ofwel erfgoed van verenigingen zelf (archieven, vaandels of ander materiaal).

231 deelcollecties zijn gebonden aan een persoon of meer personen. Dat kunnen persoonlijke collecties of archieven zijn, uitrusting van personen, zoals kleding of aan personen verbonden zaken als doodsprentjes.

123 deelcollecties zijn gebonden aan een proces. Het gaat om bedrijfsarchieven en vooral gereedschappen en andere voorwerpen afkomstig van ambachten en nijverheid.

Tenslotte zijn 508 deelcollecties gebonden aan een plaats. Dit zijn vooral lokale archieven, lokaal gebruikte of geproduceerde voorwerpen en objecten in kerken. Aangezien er in totaal 1072 deelcollecties onderzocht zijn, blijkt uit bovenstaande cijfers dat deelcollecties op meer dan één manier gebonden zijn aan een plaats of de streek.

De manier waarop een deelcollectie is verbonden met een plaats of de streek zegt nog niets over de mate waarin deelcollecties typisch of uniek zijn voor één plaats of voor de streek. Er zijn ook

deelcollecties die elders gebruikt of verworven zijn en die soms een band hebben met de streek, soms niet. Van alle deelcollecties is daarom ook hun geografische binding onderzocht.

6.1.2 Geografische binding

Het merendeel van de bibliotheekcollecties is regionaal gebonden. Sommige tijdschriften zijn zeer lokaal. De meeste boeken, kranten en tijdschriften hebben een wijder blikveld en binding dan het lokale; hun herkomst is meestal regionaal, soms nationaal.

Het grootste deel van de documentaire collecties is lokaal. Dat geldt vooral voor foto's, doodsprentjes en affiches. Documentatiemateriaal met een regionale binding is te vinden in de organisaties met een regionale opdracht, zoals de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde, de Bibliotheca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas.

Veel archieven zijn lokaal gebonden. Dat geldt voor archieven van gemeenten, OCMW's, parochies en kerkfabrieken. Deze zijn lokaal gevormd en hebben betrekking op lokale of sublokale aangelegenheden. Archieven van notarissen zijn weliswaar lokaal aan één persoon gebonden, maar het werkterrein van een notaris is meestal groter dan zijn woonplaats, vandaar dat de binding hiervan regionaal te noemen is. Archieven van polders en rechtbanken zijn om diezelfde reden regionaal. Bij archieven van privé-personen hangt de binding af van de mobiliteit van de persoon in kwestie: heeft deze zijn of haar hele leven op één plaats gewoond en gewerkt of op verschillende plaatsen, in of buiten het Waasland? De componist Edgar Tinel bijvoorbeeld is geboren in Sinaai, maar is op zijn 9de verhuisd naar Brussel en heeft daar vervolgens het grootste deel van zijn leven gewoond. Zijn archief is dus niet lokaal gebonden, zelfs niet regionaal, maar nationaal. De familiearchieven die bewaard worden in het Archief de Bergeyck zijn regionaal en zelfs nationaal gebonden, vanwege de vele activiteiten en belangen van deze families in de streek en erbuiten.

De meeste verenigingsarchieven, zoals die van harmonieën of schutterijen, zijn lokaal gebonden. Alleen archieven van verenigingen met leden uit de streek en werking in de streek, hebben een regionale binding.

Bedrijfsarchieven zijn lokaal gebonden als het gaat om de vestigingsplaats van het bedrijf, maar het werkingsgebied kan veel breder zijn. Het hangt dus van de aard van het bedrijf af hoe de binding wordt beoordeeld; veel bedrijfsarchieven worden overigens niet bewaard in het Waasland.

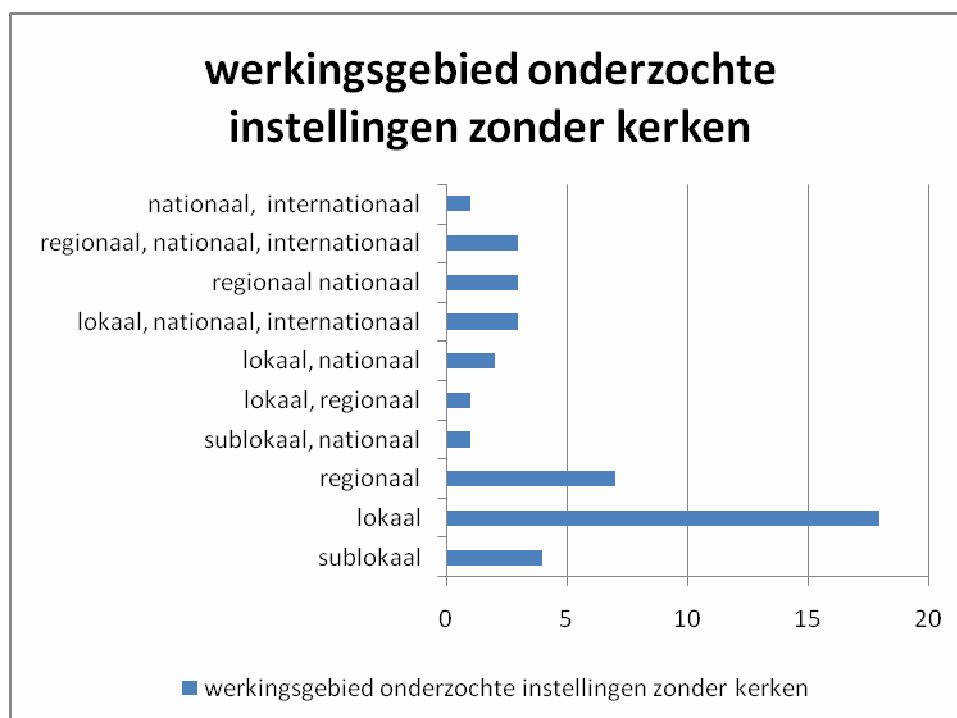
De binding bij voorwerpen is beoordeeld op grond van hun gebruik of hun herkomst. Als ze lokaal gebruikt of geproduceerd zijn, is hun binding lokaal. Bij kunstwerken is de binding beoordeeld op grond van de herkomst van de maker. Er zijn veel gebruiksvoorwerpen in de collecties aanwezig. Onder andere daardoor is ongeveer 65% van de deelcollecties lokaal gebonden. Bij het vaststellen van de binding van gebruiksvoorwerpen moet wel bedacht worden dat deze voorwerpen weliswaar lokaal gebruikt zijn, maar vaak niet typisch of uniek voor de plaats waren. Kleding in Lokeren zag er niet anders uit dan die in Waasmunster. Op regionale schaal bekeken komen er dan ook nogal wat lokaal gebonden deelcollecties voor, die eigenlijk hetzelfde zijn.

6.2 BELANG

Bij het belang voor de organisatie is gepeild naar de relatie tussen de missie van de organisatie en de deelcollectie. Een deelcollectie die goed beantwoordt aan de missie, heeft een hoog belang voor de organisatie. Dat wil zeggen dat een dergelijke deelcollectie beantwoordt aan het profiel en de doelstellingen van het museum en daarmee past in het geheel. Voor deelcollecties die maar matig of geheel niet passen in het profiel van het museum, kan op termijn een andere bestemming gezocht worden. Een lokaal museum bijvoorbeeld heeft als missie het lokale dagelijkse leven te documenteren. Het heeft naast een deelcollectie lokaal gebruikt gereedschap een deelcollectie postzegels van de hele wereld, die een verzamelaar ooit geschonken heeft. Dat gereedschap past in het profiel en is dus van hoog belang voor de organisatie, de postzegels zeggen weinig over het dagelijkse leven in de gemeenschap, tenzij ze een onderdeel zijn van een breder verhaal (en dus meer voorwerpen) over de persoon die de postzegels verzameld heeft.

Om deze relatie vast te stellen, is tijdens het onderzoek aan elke organisatie gevraagd zijn missie te formuleren. Sommige hebben deze al officieel geformuleerd, anderen hebben wel officieus een missie, maar die is nergens vastgelegd. De meeste organisaties formuleren een heldere missie en handelen daar in de praktijk ook naar.

6.2.1 Werkingsgebied

De missie hangt samen met het werkingsgebied van de organisatie. In bovenstaande grafiek is het werkingsgebied van de onderzochte organisatie weergegeven, met uitzondering van de kerken. Alle kerken werken namelijk op sublokaal niveau. Hun grote aantal (27) zou echter het beeld vertekenen, omdat ze niet actief erfgoed verzamelen en ook geen grote hoeveelheden erfgoed produceren.

Sublokaal wil zeggen: actief in een deelgemeente; lokaal betekent werkzaam in een fusiegemeente; regionaal is het Waasland of een andere cluster van gemeenten. De combinatie van werkingsgebieden slaat op enerzijds de lokale vestiging van een organisatie en (een gedeelte van) de activiteiten van zijn leden, anderzijds de werking. Het gaat bijvoorbeeld om volkskunstgroepen, die lokaal leden hebben, maar vooral nationaal en internationaal optreden. De sublokale en lokale organisaties zijn veruit in de meerderheid.

6.2.2 Missies

De missie van een organisatie verwoordt kernachtig de doelstellingen en het werkingsgebied. Er is een onderscheid tussen de missies van erfgoedbewaarders (organisaties voor wie erfgoed bijkomstig is) en van erfgoedbeheerders (organisaties die enkel met erfgoed bezig zijn). Bij de beheerders, merendeels gemeente- en OCMW-archieven, valt de tweeledigheid in de missie op. Enerzijds hebben zij de administratieve en wettelijk verplichte taak van documentbeheer, anderzijds de maatschappelijke taak van de zorgzame omgang met de eigen archieven, zodat ze toegankelijk blijven voor huidige en toekomstige generaties.

Er zijn verschillende soorten erfgoedbewaarders. Onafhankelijk van de sublokale, lokale of regionale focus leggen organisaties verschillende klemtonen.

Het onderscheid tussen de organisaties ligt niet zozeer in hun aard. Het is bijvoorbeeld niet zo dat alle heemkundige kringen dezelfde missie formuleren. Er zijn organisaties die vooral naar het verleden kijken, het erfgoed willen bewaren en 'het volksleven' van vroeger willen documenteren. Andere trekken de lijn door naar het heden en willen de neerslag van het culturele leven in verleden en heden bewaren. In sommige missies ligt de klemtoon op het verspreiden van kennis over het verleden voor de huidige bewoners van hun werkingsgebied, andere noemen daar ook volgende generaties bij. Enkele organisaties brengen in hun missie vooral de studie van het verleden of het verspreiden van kennis over erfgoedzorg naar voren.

Een andere manier van erfgoed bewaren en doorgeven is het levend houden van tradities, door het beoefenen van traditionele ambachten, culturele activiteiten als dansen en het in ere houden en/of herintroduceren van gebruiken en verhalen.

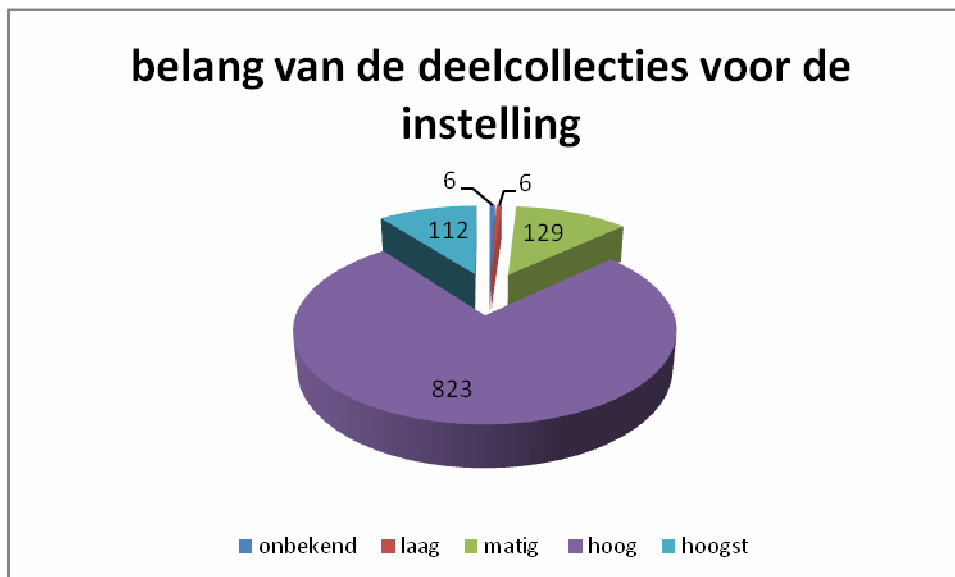
Sommige missies alluderen expliciet op herinnering van en eerbetoon aan vroegere personen of groepen. Zonder het zo te noemen, creëren sommige organisaties in hun missie al een erfgoedgemeenschap (zie deel A, hoofdstuk 5), door een erfenis uit het verleden te bewaren en expliciet open te stellen voor en door te geven aan de gemeenschap.

Het creëren van erfgoed duidt op een eigentijdse manier van omgaan met (relicten uit) het verleden. Dit zal impliciet bij de meeste organisaties wel een rol spelen, maar in slechts één missie is het ook verwoord, bij een organisatie die zich niet primair met erfgoed bezig houdt.

6.2.3 Belang voor de organisatie

Op basis van de missie hebben de respondenten aangegeven welke deelcollecties belangrijk zijn voor de organisatie, dus beantwoorden aan de missie, en welke minder of niet, dus geheel of gedeeltelijk buiten de doelstellingen van de organisatie vallen. Er zijn vier kwalificaties mogelijk: hoogst, hoog, matig en laag. Het merendeel van de deelcollecties krijgt de kwalificatie 'hoog', dus passend binnen de missie. Het hoogste belang kennen respondenten ofwel toe aan deelcollecties die volledig aansluiten bij de missie, ofwel bijzonder, uniek of kostbaar zijn. Matig belangrijke deelcollecties passen niet binnen de geografische werkingsgrenzen of maar ten dele bij het inhoudelijke werkinggebied. Heel weinig deelcollecties zijn niet passend. Van de kerken is het belang voor de organisatie niet gevraagd. Toch sluit het daar bewaarde erfgoed naadloos aan bij de opdracht van de kerkfabriek, namelijk het beheer van de materiële middelen die nodig zijn voor het uitoefenen van de eredienst en bij de bisschoppelijke richtlijnen voor het zorg dragen voor het patrimonium. Daardoor heeft alle erfgoed van kerken hoog belang voor de organisatie.

De conclusie is dat het meeste erfgoed volgens de respondenten past binnen de doelstellingen van hun organisatie.

6.2.4 Belang voor het Waasland

De respondenten hebben zelf het belang van hun eigen deelcollecties geformuleerd. Hieronder volgt een samenvatting van de antwoorden die de respondenten zelf op de vraag naar het belang voor de regio gegeven hebben. Daarna wordt dieper in gegaan op deze beoordelingen.

6.2.4.1 Geografisch

Als deelcollecties het predicaat ‘van lokaal belang’ meekrijgen, worden volgende argumenten gegeven:

- Voorwerpen zijn gebruikt of gemaakt in de gemeente. Het kan gaan om typische voorwerpen voor die gemeenschap, maar ook om elders voorkomende.
- Voorwerpen of archieven die gebonden zijn aan een persoon uit de gemeenschap.
- Voorwerpen herinneren aan plaatselijke ambachten, vrijetijdsbesteding of dagelijks leven uit het verleden. Ze zijn een illustratie van hoe het leven er vroeger uitzag. Soms wordt dit nader gespecificeerd tot ‘in de 20ste eeuw’.
- Er is een emotionele band met de objecten, zoals foto’s.
- Bronnen voor de bestudering van de geschiedenis van de plaatselijke gemeenschap.
- Mensen kunnen een stukje van hun eigen geschiedenis terugvinden in het plaatselijke erfgoed.
- Zeldzaamheid van artefacten, bijvoorbeeld een lokaal gespeeld volkspel.
- Plaatselijk bewaren wat verloren dreigt te gaan.
- Erfgoed geeft/heeft couleur locale.

Deelcollecties die van regionaal belang geacht worden, zijn dat op grond van de volgende overwegingen:

- Documentatie (ook hedendaags), historische of iconografische bronnen voor de geschiedenis van de regio, onder andere van regionaal actieve organisaties als kloosters en polders.
- Herinnering aan tradities in de streek.
- Werken van Wase kunstenaars.
- Objecten zijn uniek of zeldzaam, bijvoorbeeld kaarten.
- Lokale archieven zijn belangrijk als onderdeel van de geschiedenis van de streek. Ze zijn complementair en van belang voor vergelijking.
- Voorwerpen zijn de neerslag van economische activiteiten in de hele streek, bijvoorbeeld landbouw.
- Identificatie van de regio met bepaalde figuren en verschijnselen (Reynaert, Mercator).
- De collectie is uniek in de streek door zijn ouderdom en omvang.

Deelcollecties van bovenregionaal belang krijgen die beoordeling om de volgende redenen:

- Het is erfgoed van personen die (inter)nationaal actief waren.
- De esthetische waarde overstijgt de regio (literatuur, kaarten, partituren).
- De thema’s van de deelcollecties zijn niet verbonden met de streek (fototoestellen, oorlog).
- De historische en materiële bronnen zijn van complementair belang, ze zijn een onderdeel van en aanvulling op bredere ontwikkelingen en verschijnselen.
- De voorwerpen zijn afkomstig van buiten de streek én ofwel verbonden met een verschijnsel in de streek ofwel toevallig in de streek bewaard.

6.2.4.2 Doelgroepen

Sommige deelcollecties zijn voor bepaalde doelgroepen van belang. Dat geldt vooral voor collecties die voor genealogen interessant zijn, zoals doodsprentjes en bepaalde archieven. Andere deelcollecties hebben (voorlopig) alleen belang voor de organisatie zelf, zoals recente dossiers in archieven, die enkel administratief belang hebben, lopende verenigingsarchieven of voorwerpen die de werking ondersteunen, zoals vendels bij het vendelzwaaien.

6.2.4.3 Breder perspectief

Sommige beheerders beoordelen het belang van hun collecties in een breder perspectief: weliswaar zijn ze lokaal ontstaan of gebruikt, maar ze zijn verbonden met soortgelijke collecties in andere organisaties. Hun belang ligt daarom niet alleen in informatie over of herinnering aan plaatselijke omstandigheden, maar vergelijkend en aanvullend ook in ontwikkelingen, tradities en mentaliteit in de streek en soms daarbuiten. Collecties winnen dus aan belang als materiële, documentaire of immateriële bron in hun samenhang met andere. Enkele respondenten geven hun twijfels aan over de mate van uniciteit van plaatselijk erfgoed, benadrukken de representativiteit ervan en wijzen op deze manier ook op de bredere context van het plaatselijk belangrijke erfgoed. Enkele respondenten geven aan dat hun collectie in verband staat met andere, maar dat er te weinig bekend is welke collecties zich waar bevinden en dat er ook weinig of geen afspraken over collectiebeleid zijn. Doordat organisaties te weinig elkaars collecties kennen, ontstaan overlappingsen en lacunes. Omdat er geen onderlinge afstemming is tussen erfgoedorganisaties, kunnen collecties elkaars belang niet versterken doordat ze elkaar inhoudelijk aanvullen, samen een ruimere periode omvatten of samen meer unieke en zeldzame stukken bevatten. Deze constatering onderstreept nog eens het belang van registratie en toegankelijkheid van deze registratie.

6.2.4.4 Uitzonderlijk belang

Er zijn twee collecties die een uitzonderlijk/meta-belang hebben, die dan ook de afzonderlijke voorwerpen en de deelcollecties overstijgt. Dit zijn de collecties van het Stedelijk Museum Lokeren en van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Beide zijn ontstaan in de 19de eeuw en weerspiegelen de 19de eeuwse visie van gegoede burgers op musea en verzamelen. In Lokeren verzamelden de notabelen objecten uit prehistorie en oudheid, om daarna nostalgisch over te gaan tot verzamelingen over ambachten en landbouw. De verzamelingen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas zijn ontstaan uit bekommernis om objecten en documentatie die te maken heeft met het verleden van het Waasland te ontrukken aan de vergetelheid. Het is de enige regionale collectie, die consequent verzameld is vanaf de 19de eeuw. Beide collecties vertellen veel over hoe in de 19de en vroege 20de eeuw gedacht werd over erfgoed, al bestond dat woord nog niet in haar hedendaagse betekenis. Dat uitzonderlijke/meta-belang is enerzijds een last, omdat de voorwerpen niet gedocumenteerd zijn naar hedendaagse maatstaven, anderzijds een troef, die echter nog niet wordt gebruikt in publiekspresentaties.

6.3 WAARDE(N) VAN ERFGOED IN HET WAASLAND

In deel A, hoofdstuk 4.2 zijn we ingegaan op de verschillende soorten waarde van erfgoed. Daar is een onderscheid gemaakt tussen intrinsieke, instrumentele en institutionele waarde van erfgoed. Bij de vraag naar het belang van de deelcollecties wordt in feite gepeild naar verschillende waarden van erfgoed. Hieronder worden de antwoorden die gegeven zijn op de vraag naar het belang van de deelcollecties ingedeeld in de drie genoemde categorieën van waarden

6.3.1 Intrinsieke waarde

De intrinsieke waarde handelt over de vraag welke zaken we waardevol achten om te bewaren, de criteria die we hanteren om erfgoed te creëren. Die criteria kunnen wetenschappelijk zijn (bronnen voor onderzoek), juridisch (bewijsmateriaal), voortkomen uit een missie (documentatie over een thema passend in de organisatie) contextgebonden (de samenhang met andere objecten of documenten), emotioneel (herinnering, nostalgie), representativiteit (een artefact staat voor vele), uniciteit of esthetiek. Het merendeel van de argumenten die respondenten geven, duidt op intrinsieke waarden, op verschillende geografische schalen. Tegelijkertijd hebben de verschillende deelcollecties waarschijnlijk een hogere intrinsieke waarde dan nu aangegeven kan worden; er is namelijk te weinig bekend over de onderlinge samenhang en complementariteit van collecties. Daardoor missen veel deelcollecties een bredere context en kan het belang van plaatselijke collecties voor de regio moeilijk ingeschat worden. Het is daarom van groot belang dat – op basis van inventarisatie – collectiebeheerders van dezelfde soort collecties elkaar ontmoeten, hun expertise uitwisselen en komen tot afspraken over collectiebeleid. Alleen zo kan ingeschat worden wat écht plaatselijk gebonden is en wat niet, kunnen afspraken over specialisatie rond thema's gemaakt en lacunes gevuld worden.

6.3.2 Erfgoedgemeenschappen

Met het creëren van grotere samenhang tussen de collecties en meer samenwerking tussen de erfgoedbeheerders en –bewaarders krijgt het begrip erfgoedgemeenschap meer vorm. Zoals al is opgemerkt zijn heel wat organisaties impliciet of expliciet al een erfgoedgemeenschap: zij beheren en behouden bepaalde soorten erfgoed voor toekomstige generaties door publieke actie, zoals het openstellen van een archief of een museum. Deze tot nu toe beperkte invulling van het idee erfgoedgemeenschap kan op verschillende manieren verbreed worden. Dat kan in de eerste plaats (zoals hierboven al is aangegeven) door collectiebeheerders van dezelfde soort collecties samen te brengen. Dat kan thematisch gebeuren, bijvoorbeeld rond landbouw, ambachten, dagelijks leven religieus erfgoed, muzikaal erfgoed, iconografie of hedendaagse beeldende kunst. Deze erfgoedgemeenschappen geven in de regio samen betekenis aan deze thema's via het erfgoed dat ze beheren. Ze kunnen dankzij hun samenwerking een beter gestoffeerd 'verhaal' – inhoudelijk, wat betreft ouderdom, zeldzaamheid, esthetiek en variatie in voorwerpen – over hun erfgoed aan het publiek brengen. In de tweede plaats geven erfgoedgemeenschappen de mogelijkheid aan te sluiten

bij bredere verbanden, zoals landelijke koepelorganisaties. Sommige organisaties hebben deze contacten al, maar op individuele basis. Juist door als erfgoedgemeenschap te opereren, kan dit contact met landelijke of zelfs internationale organisaties gestructureerder verlopen en meer opleveren. Dit maakt het ook mogelijk beheerders van (deel)collecties die niet echt gebonden zijn aan de streek in contact te brengen met andere organisaties buiten de streek, die rond hetzelfde thema werken en op die manier een erfgoedgemeenschap te vormen. Hier ligt ook een belangrijke intermediaire taak voor het Erfgoedconvenant Land van Waas tussen de erfgoedgemeenschappen in de regio en allerlei koepelorganisaties.

6.3.3 Institutionele waarde

De erfgoedzorgers gaan meestal uit van intrinsieke waarden en houden zich van daaruit bezig met de institutionele waarden, dat zijn processen en technieken waarmee zij erfgoed aan het publiek presenteren. Enerzijds gaat het om expertise over het beheer van bepaalde soorten erfgoed, anderzijds om de interpretatie en de vertaling ervan naar een breed publiek. Sommige erfgoedorganisaties in het Waasland geven in hun missie aan dat expertise belangrijk is, andere doen dat niet, maar bouwen die expertise wel op, bijvoorbeeld rond restauratie en conservatie. Het is opvallend dat de aanwezige expertise weinig op structurele wijze gedeeld wordt met anderen en binnen de muren van de eigen organisatie blijft. Sommige organisaties zijn zich niet echt bewust van het belang van hun deskundigheid. Het is daarom een belangrijke taak de specifieke deskundigheid rond behoud en beheer, inventarisatie en andere zaken in de erfgoedorganisaties te inventariseren, om daarna te komen tot onderlinge deskundigheidsbevordering en specialisatie.

Zorgvuldig omgaan met erfgoed komt voort uit de intrinsieke waarden die mensen eraan toekennen en genereert anderzijds een grotere publieke belangstelling voor of begrip over dat erfgoed. Dat gebeurt door de manier waarop organisaties hun collecties samenstellen, interpreteren en presenteren. Dit gebeurt meestal individueel: elke organisatie verzorgt zijn eigen presentaties, publicaties en andere publieksactiviteiten. De bewaarders nemen wel kennis van elkaars activiteiten, maar komen niet tot samenwerking of uitwisseling. Daardoor blijft de instrumentele waarde van hun erfgoed beperkt tot de eigen gemeenschap en de eigen collectie. Door deze versnippering is het moeilijk bredere betekenis te geven aan het erfgoed in de regio door middel van een topstukkenlijst, een canon of een culturele biografie. Welke benadering men ook kiest, deze is pas zinvol als daarbij alle erfgoed in en over de regio betrokken wordt. Erfgoedgemeenschappen kunnen hieraan een belangrijke bijdrage leveren, omdat zij mensen en organisaties thematisch of geografisch verenigen.

6.3.4 Instrumentele waarden

Het erfgoed een plaats geven in een samenhang van topstukken, canon of culturele biografie leidt naar de instrumentele waarde van erfgoed, het maatschappelijk belang ervan. Al deze interpretatiekaders zijn immers geen doel op zich, ze kunnen een functie hebben bij het vergroten van de verbondenheid van individuen en groepen met de samenleving als geheel. Erfgoed speelt daarin

een rol, omdat mensen zich als individu of als groep (h)erkennen in dit erfgoed en dit een gevoel van eigenheid en onderlinge verbondenheid geeft.

Hoe voorzichtig deze identiteitsconstructies ook gebruikt moeten worden, ze bestaan wel én spelen een rol. De twee belangrijkste thema's binnen een collectieve identiteit zijn Reynaert en Mercator. Deze spelen een afzonderlijke rol en maken nog geen deel uit van een 'verhaal van het Waasland', omdat dat nog maar fragmentair bestaat.

6.3.4.1 Mercator

Het verzamelen van voorwerpen en documentatie rond Mercator dateert uit de 19de eeuw en is voornamelijk het resultaat van de inspanningen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Deze collectie is ontstaan door de 19de eeuwse occupatie met 'grote Waaslanders', de behoefte zich te identificeren met 'grote mannen', die destijds als belangrijke stuwende kracht in de geschiedenis werden gezien. Sindsdien speelt Mercator een belangrijke rol als beroemde Waaslander. Deze sociale constructie van grote mannen die de eigenheid van de regio mee bepalen geeft de regio een eigen gezicht. De aandacht voor Mercator is de tastbare getuigenis van een mentaliteit en van een proces van identiteitsvorming. Deze collectie wordt nog steeds aangevuld, waardoor een unieke verzameling werken over Mercator en cartografie bijeen is gebracht, met historische en symbolische waarde.

6.3.4.2 Reynaert

Het Reynaert-thema speelt in diverse organisaties een rol. Net als Mercator is Reynaert de Vos sinds de 19de eeuw en zeker sinds de jaren '50 van de vorige eeuw een figuur waarmee inwoners van de streek zich identificeren. Er is een wisselwerking tussen de toeristische vermarkting van Reynaert en het wetenschappelijk onderzoek, dat onder andere uitwees dat verschillende toponiemen in het middeleeuwse verhaal verwijzen naar het Land van Waas. Het wetenschappelijk onderzoek enerzijds en de publiekswerking rond het thema anderzijds resulteerden in een breed draagvlak voor Reynaert, in een soort band met het literaire meesterwerk en de creatie van een literair landschap in het Waasland (en daarbuiten). Een literair landschap is een regio waarin een fictief verhaal zich heeft afgespeeld, die een grote aantrekkingskracht uitoefent op mensen en waarin de grens tussen feit en fictie vervaagt.

Reynaert is geen typisch Waas gegeven, maar het thema speelt een belangrijke rol in het Waasland. Helaas is er overlapping in de collecties enerzijds en versnippering anderzijds, zodat dit thema inboet aan instrumentele (wetenschappelijke en esthetische) en institutionele waarde (de context, samenwerking tussen verschillende organisaties). De instrumentele waarde in toeristische exploitatie is er wel, bijvoorbeeld in het intergemeentelijk project Land van Reynaert.

6.3.4.3 Canon, culturele biografie en topstukken

Beide thema's spelen een rol in de constructie van de eigenheid van het Waasland. Ze zijn bouwstenen voor een interpretatie van het verleden van de streek, maar nog weinig samenhangend.

Er zijn uiteraard meer thema's, die een belangrijk stempel hebben gedrukt op de wording van de streek en zijn bewoners tot wat deze nu is. Ze kunnen geëxtrapoleerd worden uit de aanwezige collecties en op deze manier bouwstenen vormen voor een Waaslands canon, topstukkenlijst of culturele biografie. Canon, culturele biografie of topstukkenlijsten zijn drie verschillende manieren van ordenen van gegevens en interpretatie daarvan. Het zijn referentiekaders, waarbinnen afzonderlijke delen passen. Het referentiekader bepaalt de werkwijze en de selectie van thema's. Tot nu toe is er geen samenhangende visie op het verleden en de eigenheid van het Waasland. Het maken van de keuze van een referentiekader wordt een belangrijke opdracht voor het Erfgoedconvenant Land van Waas. Daarbinnen kunnen dan afzonderlijke actoren en erfgoedgemeenschappen bouwstenen aanreiken voor samenhangende 'verhalen van de streek'.

Een minder abstracte instrumentele waarde van erfgoed ligt in het sociale aspect ervan. Verenigingen waarin mensen samenwerken rond erfgoed zorgen voor meer maatschappelijke betrokkenheid van hun leden. Erfgoedverenigingen zorgen samen met andere verenigingen in het maatschappelijke middenveld voor meer sociale cohesie. Deze waarde staat los van de rol die hun presentatie en interpretatie kan spelen bij het creëren van een gevoel van eigenheid van verbondenheid.

6.4 DOORDACHT BEWAREN

Daarnaast moet met alle erfgoedpartners in de regio nagedacht worden over welk erfgoed, van wie en voor wie in de toekomst verzameld en getoond wordt. Deze afstemming van collectiebeleid is niet alleen belangrijk om dubbel werk en overlapping in collecties te voorkomen of lacunes aan te vullen, het gaat verder. Het is duidelijk geworden uit de missies en het belang dat gehecht wordt aan het erfgoed in het Waasland dat dit erfgoed een belangrijke rol speelt in plaatselijke gemeenschappen én in de regio. Maar om welk erfgoed gaat het en voor wie is het van belang? Is het 20ste eeuwse erfgoed een feest van herkenning voor iedereen? Reflecteren de archieven de aanwezigheid van alle groepen in de gemeenschap? Voor ouder erfgoed is het moeilijk alsnog te zorgen dat dit een afspiegeling vormt van de maatschappij van dat moment. Erfgoed is tenslotte kwetsbaar en vergankelijk. Maar voor het selecteren en bewaren van recenter erfgoed voor de huidige bewoners en voor toekomstige generaties kunnen wel criteria opgesteld worden.

Voor publiekrechtelijke archieven bestaan die criteria al, voor private en bedrijfsarchieven nog niet. Deels is dit een vraagstuk dat de reikwijdte van het Erfgoedconvenant Land van Waas te boven gaat, maar de huidige praktijk is dat private en bedrijfsarchieven verzameld worden bij heemkundige kringen en in gemeentearchieven. Daarom zijn onderlinge afspraken nodig en richtlijnen voor selectie en afstoting op basis van wat voor de inwoners van de streek belangrijk geacht wordt.

Voor documentaire en objectencollecties rijzen drie belangrijke vragen: welk materiaal bewaren we, uit welke periode en hoe verdelen we de taken? Wat vooral opvalt bij collecties over ambachten en dagelijks leven in de 20de eeuw is dat er nauwelijks verzamelingen doorlopen tot het heden. Er is

weinig 'erfgoed met een stekker', de meeste collecties voorwerpen zijn pre- of protoindustriële. Dat heeft te maken met de mensen die het verzamelen of verzameld hebben. Herinnering en nostalgie spelen een belangrijke rol bij het selecteren van de te bewaren voorwerpen of documentatie. Hoewel dit valabele motieven zijn, is de herinnering van een 70-jarige anders dan die van een 30-jarige. Als herkenbaarheid van erfgoed belangrijk is, moeten de collecties ook herkenbaar zijn voor verschillende (leeftijds)groepen in de gemeenschap. Dan horen de lp en de transistorradio, de mp3-speler en de gameboy, de computer en de mixer ook in het museum. De cultuur van alledag, het sociaal-economische leven en de vrijetijdsbesteding, thema's die nu veelvuldig voorkomen, zijn enorm veranderd de laatste vijftig jaar. Er is weinig dat nog plaatsgebonden is; dat maakt het des te dringender samen na te denken over welk erfgoed een beeld geeft van het leven in de plaatselijke of regionale gemeenschap en hoe verzameltaken verdeeld worden. Het heeft weinig zin allemaal ongeveer hetzelfde te bewaren. Daarbij moet ook meegenomen worden dat de gesloten samenlevingen open zijn geworden, de bevolking mobieler. Hoe komt dat tot uiting in het te bewaren erfgoed? Komen de dierbare stukken van de asielzoekers in Sint-Niklaas ook in het museum, zoals de koffertjes en Bijbeltjes van de immigranten die naar de Verenigde Staten kwamen nu in vitrines op Ellis Island staan? Is er aandacht voor de archieven van de islamitische kerkfabrieken?

De genoemde thema's zijn gebaseerd op wat er al is, maar er zijn lacunes. Zo is er nog nauwelijks erfgoed in de regio en er is nog niet vast gesteld welke thema's voor de regio van belang zijn. Deze belangrijke oefening kan maar op termijn en in stappen gedaan worden. Toch kan er nu al, op basis van wat er bekend is geworden over het erfgoed en de erfgoedorganisaties, nagedacht worden over het bewaren van erfgoed voor de zoveel mogelijk mensen in de streek, nu en in de toekomst. De erfgoedgemeenschappen kunnen hierin een belangrijke rol spelen, gecoördineerd en geïnspireerd door de Erfgoedcel Waasland.

HOOFDSTUK D ORGANISATIE EN OMKADERING

1. VRIJWILLIGERS EN PROFESSIONELEN

Het roerende erfgoed in de regio wordt voor een groot deel beheerd door vrijwilligers, dat wil zeggen onbezoldigde medewerkers. De term vrijwilligers wordt hier enkel gebruikt in tegenstelling tot bezoldigde medewerkers. De termen zeggen niets over de inzet, het enthousiasme of de deskundigheid van de medewerkers.

Aantal organisaties met professionele krachten en vrijwilligers

	Professionele krachten (minstens 0,5 VTE)	Professioneel, maar geen duidelijke erfgoedtaken	Uitsluitend vrijwilligers	Samenwerking van professionelen (minstens 0,5 VTE) en vrijwilligers
Archieven	6	9 ⁵⁷		1
Musea en collecties	1		18	1
Bibliotheken en documentatiecentra			1	1
Kerken en kloosters			28	
Andere	1		5	

Een speciale categorie die hierin niet genoemd is, zijn de professionele vrijwilligers; dit zijn mensen die professioneel in de erfgoedsector werken en zich bijkomend in een vrijwilligersorganisatie inzetten. Zij betekenen een meerwaarde, omdat zij hun professionele deskundigheid inzetten. Zij werken in verschillende erfgoedverenigingen in het Waasland mee.

1.1 VRIJWILLIGERS

Om te beginnen moet duidelijk zijn wat onder vrijwilligers verstaan wordt. In de wet betreffende de rechten van vrijwilligers wordt vrijwilligerswerk als volgt omschreven:

“1. Vrijwilligerswerk is elke activiteit die onbezoldigd en onverplicht wordt verricht, ten behoeve van één of meer personen, andere dan degene die de activiteit verricht, van een groep of organisatie of van de samenleving als geheel; die ingericht wordt door een organisatie anders dan het familie- of privé-verband van degene die de activiteit verricht; en die niet door dezelfde persoon en voor dezelfde organisatie wordt verricht in het kader van een arbeidsovereenkomst, een dienstencontract of een statutaire aanstelling.

2. De vrijwilliger is elke natuurlijke persoon die een activiteit verricht zoals omschreven in 1.

3. Een organisatie is elke feitelijke vereniging of private of publieke rechtspersoon zonder winstogmerk die werkt met vrijwilligers⁵⁸”.

In de hierna volgende tekst zijn vrijwilligers personen die aan bovenstaande definitie voldoen. Particuliere verzamelaars of anderen, die zich buiten een organisatie met erfgoed bezighouden

⁵⁷ Het OCMW van Kruike is niet bezocht, het archief van het OCMW van Lokeren ligt in het Stadsarchief Lokeren.

⁵⁸ www.vrijwilligerswerk.be.

(genealogen bijvoorbeeld, tenzij ze in georganiseerd verband zoals de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde werken) zijn in deze zin geen vrijwilligers. Gidsen zijn dat ook niet, tenzij ze voor hun diensten niet vergoed worden.

Het feit dat zoveel erfgoedzorg door vrijwilligers gebeurt, brengt specifieke vragen en problemen met zich mee. Daarom is in het onderzoek aan alle vrijwilligers en professionelen, die samenwerken met vrijwilligers binnen hun organisatie, gevraagd aan te geven wat hun noden en problemen zijn en welke oplossingen ze daarvoor suggereren vanuit het Erfgoedconvenant Land van Waas. Tenslotte is gevraagd of vrijwilligers vergoed werden voor hun onkosten en of ze verzekerd zijn. Dat laatste is een wettelijke verplichting, maar blijkt nog voor lang niet alle verenigingen geregeld te zijn.

1.1.1 Verzekering en vergoeding

De meeste vrijwilligersorganisaties zijn wel verzekerd, minstens voor burgerlijke aansprakelijkheid. Soms zijn er ongevallenverzekeringen, andere soorten verzekering zijn niet gemeld. Het gaat om zestien van de 24 vrijwilligersorganisaties. Aan de kerkbesturen is de vraag niet gesteld. Sommige hebben een eigen verzekering burgerlijke aansprakelijkheid, anderen verzekeren zich daarvoor via een koepelorganisatie of de gemeente. Enkelen zijn bezig met het afsluiten van een verzekering burgerlijke aansprakelijkheid of verwachten van de gemeente dat deze een gezamenlijke verzekering voor alle verenigingen afsluit. Vrijwel iedereen weet dat een verzekering verplicht is.

Onkostenvergoedingen komen weinig voor. Slechts vijf organisaties geven een onkostenvergoeding. De meeste vrijwilligers vinden een vergoeding niet nodig. Zij werken voor hun plezier en dragen de extra kosten zelf wel.

1.1.2 Subsidies en financiën

In de marge van het onderzoek kwamen andere financiële aspecten ter sprake, meestal naar aanleiding van de vraag of er een apart budget voor behoud en beheer bestond in de organisatie. Het merendeel van de erfgoedorganisaties (professioneel en vrijwillig) heeft geen apart budget voor behoud en beheer. In de professionele organisaties worden deze kosten meestal betaald van algemene administratieve posten. In vrijwilligersorganisaties zijn de totale beschikbare budgetten erg klein. Daarom doen de medewerkers veel zelf, met plezier.

Hoeveel subsidie of ondersteuning in natura, zoals een gratis gebouw, vrijwilligersorganisaties krijgen, is in het kader van dit onderzoek niet onderzocht. Wel bleek dat

- elke gemeente een ander subsidiesysteem hanteert
- gemeenten vaak gebouwen beschikbaar stellen
- sommige heemkundige kringen een subsidie voor hun tijdschrift ontvangen van het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen en/of de Vlaamse Gemeenschap. Van welke andere subsidiestromen organisaties gebruik maken is niet volledig bekend.

Aangezien het nieuwe Erfgoeddecreet een andere subsidiesystematiek voorziet (waarbij erfgoedconvenanten een rol spelen) is het zinvol een vollediger zicht te krijgen op de draagkracht van de vrijwillige erfgoedorganisaties, de financiële of andere ondersteuning van gemeenten en eventuele andere subsidiekanalen, waarvan deze organisaties gebruik (kunnen) maken.

1.1.3 Motivatie

Subsidies en andere inkomsten zijn belangrijk voor vrijwilligersorganisaties, maar fundamenteeler voor de werking is de motivatie van de vrijwilligers. Zij steken immers veel tijd, geld en energie in het erfgoed dat zij bewaren. De meeste vrijwilligers geven ongeveer dezelfde drijfveren voor hun inzet aan:

- interesse in het onderwerp
- zinvolle vrijetijdsbesteding
- inzet voor de gemeenschap
- sociale aspecten van het verenigingsleven.

Meestal is het niet één van deze motieven, maar een combinatie ervan die hen de energie geeft dit werk te blijven doen.

1.1.4 Sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen

Alle respondenten hebben zelf een lijst van sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen van hun werking gemaakt. Daaruit komen veel parallellen tevoorschijn.

Sterke punten die veelvuldig genoemd worden, zijn gedrevenheid, de sociale aspecten van het werk, samenwerking met professionelen en deskundigheid. Die deskundigheid kunnen de leden al doende verworven hebben of kunnen ze meebrengen uit professionele activiteiten (in en buiten de erfgoedsector).

Zwakke kanten die regelmatig genoemd worden, zijn de overbelasting van vrijwilligers, het los-vaste engagement, gebrek aan deskundigheid op een bepaald terrein of gebrek aan aansluiting bij grotere gehelen.

Kansen zien de meesten, zij het op verschillende terreinen: de één ziet kansen in steun van de stad of de gemeente, de ander in het Vlaamse erfgoedbeleid, nog anderen in structurelere samenwerking tussen professionelen en vrijwilligers of deskundigheidsuitwisseling tussen vrijwilligers.

De grootste gemeenschappelijk gesignaleerde bedreiging is het gebrek aan vrijwilligers, deels veroorzaakt door vergrijzing. De professionele organisaties, die met vrijwilligers werken, zien twee snelheden bij professionelen en vrijwilligers en als gevolg daarvan een kloof tussen beide groepen. De reglementeringslast door toepassing van een aantal wetten veroorzaakt onduidelijkheid. Tenslotte worden vrijwilligers overspoeld met aanbiedingen van vorming, studiedagen en andere activiteiten, die vaak overdag en ver weg georganiseerd worden. Vormingsactiviteiten overdag zijn voor vrijwilligers die een reguliere baan hebben lastig, voor anderen is dat geen probleem.

1.1.5 Swot-analyse

De genoemde sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen kunnen met elkaar verbonden worden in een matrix. Een sterkte en een kans die bij elkaar passen, verdienen extra aandacht en geven veel kans op succes. Een sterkte en een bedreiging kunnen samen een bedreiging afwenden. Een zwakte die aan een kans gekoppeld kan worden kan met de juiste acties omgezet worden in een sterkte en over een zwakte die ook nog met een bedreiging samenhangt, moet een duidelijke beslissing worden genomen, eventueel om deze werking af te bouwen.

Swot-matrix

	Kansen	Bedreigingen
	steun van de stad of de gemeente	gebrek aan vrijwilligers
	Vlaams erfgoedbeleid	twee snelheden bij professionelen en vrijwilligers
	structurele samenwerking tussen professionelen en vrijwilligers	reglementeringslast
	deskundigheidsuitwisseling tussen vrijwilligers	
Sterktes		
gedrevenheid		zorg voor regelmatig informeel contact tussen professionelen en vrijwilligers
sociale aspecten		gebruik de sociale aspecten om nieuwe vrijwilligers te zoeken.
samenwerking met professionelen	organiseer structurele samenwerking tussen professionelen en vrijwilligers	organiseer structurele samenwerking tussen professionelen en vrijwilligers
deskundigheid	organiseer uitwisseling van deskundigheid tussen vrijwilligers	
Zwaktes		
overbelasting		
los-vast engagement		
gebrek aan deskundigheid	organiseer vorming op maat. organiseer uitwisseling van deskundigheid tussen vrijwilligers	
gebrek aan aansluiting bij grotere gehelen	laat het Erfgoedconvenant Land van Waas functioneren als een filter tussen grotere gehelen en plaatselijke werking	
reglementeringslast		zoek naar gezamenlijke oplossingen voor juridische problemen
Te veel aanbod van (vormings)activiteiten	laat het Erfgoedconvenant Land van Waas functioneren als een filter tussen grotere gehelen en plaatselijke werking organiseer vorming op maat van de streek	

Overduidelijk is hieruit

- de vraag naar meer samenwerking tussen professionelen en vrijwilligers
- de vraag naar meer onderlinge deskundigheidsbevordering
- vorming op maat.

Er liggen hier dus heel duidelijke taken voor het Erfgoedconvenant Land van Waas als stimulator van samenwerking tussen professionelen en vrijwilligers, als coördinator van onderlinge deskundigheidsbevordering en als doorgeefluik voor en 'filter' op het overweldigende vormingsaanbod.

1.1.6 Vragen aan het Erfgoedconvenant Land van Waas

Zonder bovenstaande analyse te maken, is alle respondenten gevraagd wat zij van het Erfgoedconvenant Land van Waas verwachten om hun werking te kunnen verbeteren. Veel vragen betreffen vorming of een vorm van praktische ondersteuning. Wat betreft vorming zijn de vragen tweeledig: er is al heel veel vorming, er is zelfs een overaanbod. Daarom vragen verschillende organisaties:

- enerzijds gerichte informatie, een soort filter op de stroom informatie die de organisaties bereikt.
- anderzijds vragen zij vorming en begeleiding op maat van de organisaties in de regio.

Bijkomende suggesties zijn:

Een cursus archivistiek op regionaal niveau, als ondersteuning voor professionelen en vrijwilligers. Meer vorming en praktische hulp op maat bij inventarisatie.

- Follow-up van vorming zodat wat geleerd is (onder begeleiding) geïmplementeerd kan worden.
- Begeleiding bij de opvolging en implementatie van juridische zaken als vzw-wetgeving, SABAM, de bewakingswet, de verzekering van vrijwilligers, auteursrechten en privacywetgeving
- Begeleiding bij de uitvoering van projecten
- Financiële ondersteuning bij informatica

Een vraag die nogal eens voorkwam, maar die buiten de mogelijkheden van het Erfgoedconvenant Land van Waas ligt, is hulp bij het rekruteren van vrijwilligers. Waarschijnlijk zijn deze respondenten weinig op de hoogte van mogelijkheden die hiervoor al bestaan, zoals websites met vraag en aanbod van vrijwilligerswerk. Het zoeken van vrijwilligers is de verantwoordelijkheid van de verenigingen zelf. Wel kan het Erfgoedconvenant Land van Waas betere voorwaarden en omstandigheden scheppen voor vrijwilligers.

De vraag naar financiële ondersteuning kan beter aan de gemeente gesteld worden. Gemeenten verlenen ook al andere logistieke steun.

1.2 PROFESSIONELEN

Er zijn maar weinig erfgoedorganisaties met bezoldigd of professioneel personeel: twee musea, één bibliotheek en zeven archieven (het Rijksarchief Beveren meegerekend). Hun aanwezigheid is een grote stimulans voor de vrijwilligers. Hoewel de streek ten opzichte van de rest van het land niet slecht voorzien is van professionele archivariissen, is er toch behoefte aan meer professionalisering in de

archieffsector. Deze kwestie komt uitgebreider aan de orde in deel C, hoofdstuk 1. De werking van de professionele organisaties is niet nader geanalyseerd in dit onderzoek.

2. PUBLIEKSWERKING

2.1 EEN ANALYSEKADER VOOR DE PUBLIEKSWERKING

De erfgoedsector heeft naast de belangrijke basistaken bewaren en beschrijven ook een maatschappelijke rol te vervullen. Het bekendmaken van, het laten proeven van en het kennismaken met cultureel erfgoed geniet de jongste jaren een verhoogde belangstelling. Doelstellingen van publiekswerking kunnen op verschillende manieren omschreven worden: het warm maken van de bevolking om aandacht te besteden aan erfgoed, het doen reflecteren over heden, verleden en toekomst, het betrekken van doelgroepen bij erfgoedwerking ... Telkens is er een leerproces aan verbonden. Met andere woorden: mensen leren iets bij over hun eigen verleden of die van een vereniging, persoon of geografische entiteit. Ze verschillen nogal in de wijze waarop ze erfgoed leren kennen. Erfgoed leren kennen is een proces dat uiteindelijk resulteert in een beter of ander begrip over cultureel erfgoed.

In dit onderzoek wordt een beroep gedaan op de leerstijltheorie van Kolb⁵⁹. Kolb onderzocht de verschillende manieren van leren en hij onderscheidde er vier:

1. concreet ervaren
2. waarnemen en overdenken
3. abstracte begripsvorming
4. actief experimenteren.

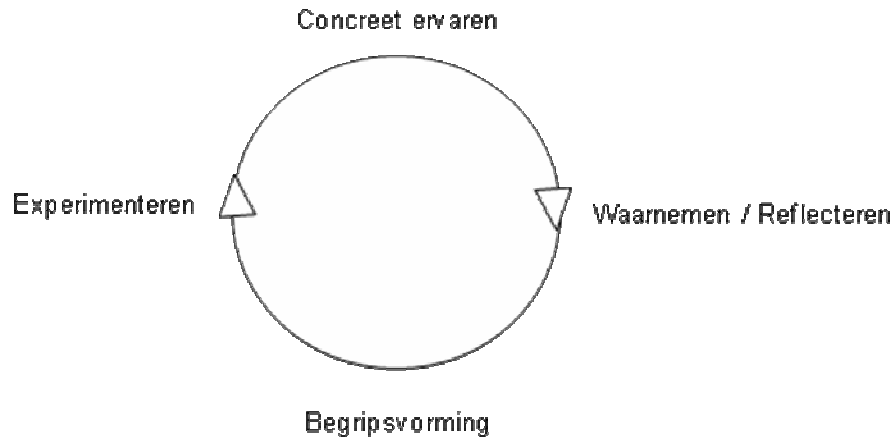
Deze vier manieren staan in een logisch verband tot elkaar: als je iets meemaakt (ervaring) is het belangrijk daarna je ervaringen te overdenken (reflectie) en te veralgemenen (begripsvorming). Vanuit dit kader worden trajecten ontwikkeld om een overeenkomstige gebeurtenis aan te pakken. De vier manieren hoeven niet in deze volgorde gehanteerd te worden: het beginpunt kan variëren. Het reikt een kader waardoor het mogelijk wordt om mensen te positioneren.

Samengevat kan het als volgt voor gesteld worden:

---

⁵⁹ HOOGSTRAAT (E.), *De leertheorie van Kolb in het museum*, Museumvereniging Nederland, 2006.

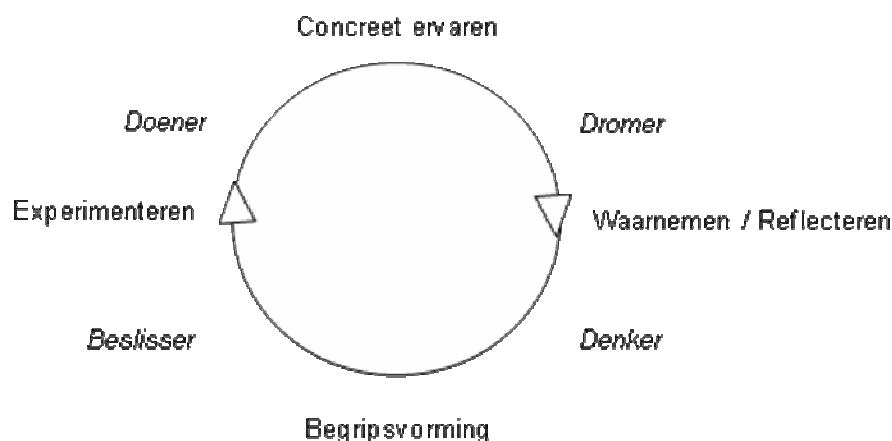

Het leerproces wordt dus als een cyclisch leerproces voorgesteld. Mensen hebben voorkeuren voor bepaalde manieren van leren. Ze starten graag in een bepaalde fase om iets bij te leren. Door het cyclische karakter worden ze bijna gedwongen om verder te werken via een andere leerwijze. Het model van Kolb koppelt hier vier types 'leerders' aan:

1. De dromer leert voornamelijk via het observeren van zaken en deze waarneming kan, maar is geen noodzaak, resulteren in een persoonlijke betekenisgeving.
2. De denker bevindt zich op de leercyclus op het raakvlak tussen reflectief observeren en begripsvorming. De denker gaat zelf zoeken naar informatie, feiten, begrippen en context om daaruit modellen, concepten, schema's af te leiden.
3. De beslisser werkt vanuit een theorie en past deze toe.
4. De doener gaat zelf aan de slag: door experimenteren doet men concrete ervaringen op.

Samengevat kan het als volgt voor gesteld worden.

Ook in erfgoed geïnteresseerde mensen of nieuwe doelgroepen hebben hun 'favoriete' leerstijl. Van aanbodzijde is het dan ook belangrijk deze te kennen. Het is niet alleen van belang 'interessante' thema's of onderwerpen aan te reiken, maar ook na te denken over de wijze waarop mensen zich een

specifiek erfgoed gerelateerd onderwerp kunnen eigen maken. Hoe interessant of saai een bepaald onderwerp ook is, veel hangt af van de wijze waarop mensen daarover iets kunnen 'leren'.

Dit kader kan eveneens toegepast worden in het Land van Waas. Een eerste paragraaf geeft een feitelijk overzicht van de publiekswerking van de erfgoedorganisaties. Daarna wordt dit geanalyseerd aan de hand van bovengenoemd model.

2.2 FEITELIJKE GEGEVENS OVER PUBLIEKSWERKING

De aard en de wijze van werken bepaalt mee de publiekswerking van een organisatie. Het al dan niet beschikken over personeel en het statuut van hetzij een openbare hetzij een private organisatie zijn daarbij de belangrijkste parameters. Hierna volgt een overzicht van de momenten dat de organisaties kunnen bezocht worden. Het overzicht beperkt zich tot Wase organisaties met Waas erfgoed en een locatie om bezoekers te ontvangen. Een aantal musea werd niet opgenomen omwille van verbouwingen of verhuizingen. Onderstaande tabel biedt een overzicht van organisaties die tijdens wekdagen (al dan niet met een afspraak) en/of weekenddagen open zijn. De aantallen verschillen door het gemengd karakter van de openingstijden.

Openingstijden

	Heel het jaar	Weekdagen	Zaterdag	Zondag
Musea (14)	Ja: 9 Neen, seizoensgebonden: 5	Zonder afspraak: 5 Met afspraak: 2 Gemengd: 0	8	12
Archieven (13)	Ja: 13 Neen, seizoensgebonden: 0	Zonder afspraak: 1 Met afspraak: 9 Gemengd: 3	0	0
Heemkundige musea (6)	Ja: 5 Neen, seizoensgebonden: 1	0	0	6
Documentatiecentra (4)	Ja: 4 Neen, Seizoensgebonden: 0	Zonder afspraak: 0 Met afspraak: 1 Gemengd: 2	3	1
Totaal (37)	Ja: 31 Neen, seizoensgebonden: 6	Zonder afspraak: 6 Met afspraak: 12 Gemengd: 5	11	19

De sectorverschillen zijn opvallend: archieven zijn tijdens de wekdagen geopend zij het dan wel in de meeste gevallen mits een voorafgaande afspraak. De musea en zeker de stedelijke musea zijn alle dagen open en afspraak is enkel nodig bij geleide groepsbezoeken. De openingstijden van private musea zijn eerder seizoensgebonden. De meesten nemen het toeristische seizoen als uitgangspunt.

In alle steden en gemeenten zijn toeristische diensten actief. Deze bieden de bezoeker een ruim aanbod aan toeristische mogelijkheden op het vlak van wandelingen, fietstochten, geleide bezoeken. In de meeste pakketten is er ook een link gemaakt met het aanwezige erfgoed. Toch valt op dat dit zich meestal beperkt tot monumenten en landschappen. Een verdere integratie van het ruime erfgoed

in het toeristische aanbod is in de toekomst een mogelijk actiepunt. De openingsuren van toeristische diensten zijn overigens niet altijd even publieksgericht (op week- in plaats van op weekenddagen).

Slechts vijf van de 37 organisaties vragen een toegangsprijs die tussen € 1 en € 5 schommelt. De overige zijn gratis te bezoeken, tenzij een rondleiding gevraagd wordt

Het bekendmaken van erfgoed en de werking daarrond gebeurt ook via geschreven kanalen. De meeste heemkundige kringen geven een periodiek tijdschrift uit. De overige erfgoedorganisaties doen dit niet, maar werken net, zoals de heemkundige kringen, wel mee aan gelegenheidspublicaties. 90% van de organisaties beschikt over een eigen website.

Het overgrote deel van de organisaties neemt deel aan de Erfgoeddag en daar waar het thema dit toe laat werken de organisaties mee aan de Open Monumentendag. De deelname aan andere evenementen, zoals het Ambachtelijk Weekend, de Week van de Smaak, de Nacht van de Geschiedenis wordt mee bepaald door het onderwerp en de beschikbaarheid van personeel en vrijwilligers.

2.3 TERUGKOPPELING NAAR HET ANALYSEMODEL

Openingstijden en deelname aan publieksmomenten zijn van groot belang. Deze bieden mensen de kans om kennis te maken met het erfgoed bewaard in de organisatie. Even zo belangrijk is de wijze waarop het erfgoed getoond en gepresenteerd wordt. Hoewel niet altijd een strikte scheidingslijn kan getrokken worden, wordt nagegaan op welke wijze de organisaties volgens het model van Kolb hun erfgoed tonen en kenbaar maken.

	Ervaren	Kijken	Denken	Doen
Musea	4	14		
Archieven		4	13	
Heemkundige musea	2	6		
Documentatiecentra			4	
Volkskunstgroepen				3

De helft van de organisaties heeft voornamelijk tot doel te laten zien welk erfgoed men heeft. Op basis daarvan kan de bezoeker zien hoe in het verleden was. Niet altijd krijgt de bezoeker een presentatie die aanzet tot reflectie. Wel gaat de bezoeker op zoek naar aanknopingspunten die herkenbaar zijn. Bijvoorbeeld de tentoonstelling 'Trouwen is houwten' van de Heemkundige Kring Wissekerke toonde veel trouwfoto's, wat bij het publiek de spontane reactie uitlokte na te gaan wie er nu precies op de foto staat. Een echte reflectie over tijd en verleden is dit niet.

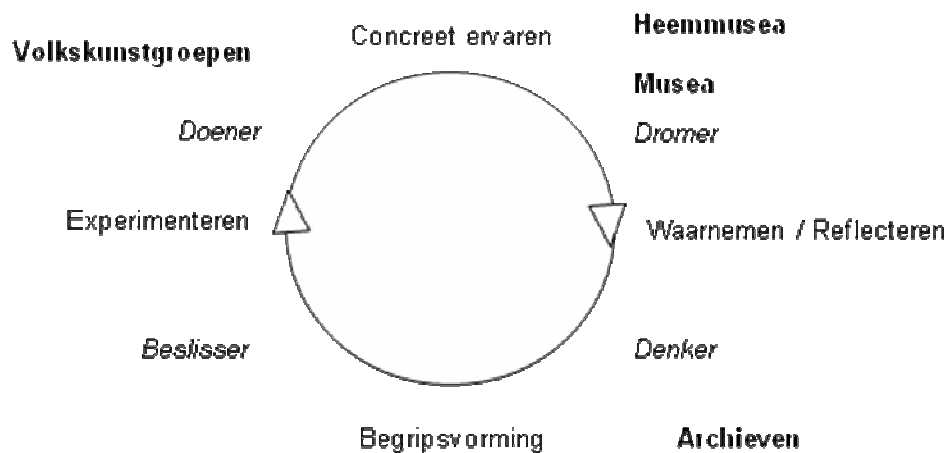
Het ervaringsgericht leren omgaan met erfgoed (behalve dan voor de leden zelf) is nog niet of nauwelijks uit gewerkt. De cijfers in de tabel bij ervaren geven eerder een beeld weer hoe de leden zelf werken rond erfgoed. Heemkundige Kring d'Euzie bijvoorbeeld geeft leden de kans zich bij te

scholen in restauratietechnieken. De praktijk in eigen huis geeft die leden een meerwaarde en levert ervaringsdeskundigen op.

Archieven worden ook vaak getoond op tentoonstellingen. Meestal niet omwille van de informatie die hierin vervat zit, wel omwille van het esthetisch of oude karakter van de stukken. Archiefdiensten zelf richten zich in de eerste plaats op de bezoeker van de leeszaal en verwachten van deze een zekere bagage om het archief te doorzoeken. Het denken in administratieve kaders is van belang om iets te hebben aan archiefonderzoek. Van de bezoeker wordt dus al een zeker referentiekader verwacht. Zowel openbare als private archieven vragen een bepaalde methodische aanpak.

Volkskunstgroepen daarentegen leren traditionele dansen aan. Het is niet zozeer het publiek dat leert, maar de leden die dansen. Het blijft voor het publiek meestal bij voorstellingen. Hier liggen natuurlijk wel kansen om het publiek actiever te betrekken, zoals bij boombals. Een beperkt aantal mensen verdiept zich in de literatuur over deze dansen.

Samengevat kunnen de organisaties in het schema als volgt gepositioneerd worden:

Het verwachtingspatroon van een aantal type leerders wordt hierbij ingevuld, maar een groot deel haakt af omwille van de wijze waarop men in aanraking komt met het erfgoed. De betrokkenheid ligt eerder laag. Het publiek komt kijken naar een afgewerkt product of zoekt naar informatie op basis van bestaande inventarissen of databanken. Zoals eerder aangegeven gaat het daarbij niet alleen om datgene wat getoond wordt, wel om de wijze waarop het getoond wordt.

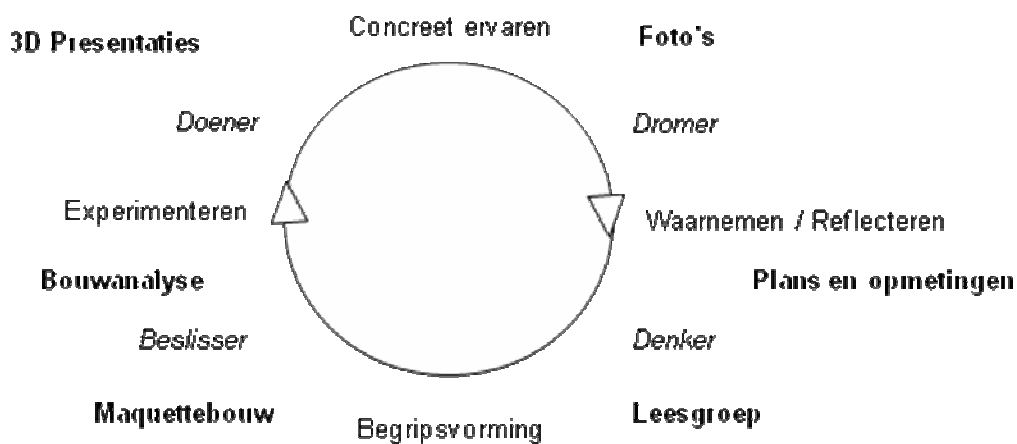
2.4 DE GHESELLEN VAN SINT-PIETER ALS CASUS⁶⁰

Bovenstaand model wordt toegepast op de Ghesellen. Qua publiekswerking is de vereniging Ghesellen van Sint-Pieter uniek voor het Land van Waas. Deze projectvereniging startte in 2003 met een project rond de ontsluiting van het erfgoed, zowel roerend als onroerend, van de Sint-Petruskerk in Bazel. Vanaf het begin werd vooropgesteld dat de vereniging slechts vijf jaar zal bestaan. De

⁶⁰ Zie ook: <http://www.ghesellen.org>.

vereniging beheert noch verzamelt erfgoed en ontsluit enkel het bestaande erfgoed dat zich op diverse plaatsen kan bevinden. De vereniging werkt met vijftien vrijwilligers. Deze worden verder opgedeeld in werkgroepen: archieven, documentatie, archeologie, monument, maquette. De eindresultaten worden verwacht in september 2008: een tentoonstelling, publicatie en een cd-rom. De Ghesellen van Sint-Pieter bereiken door hun gedifferentieerde aanpak verschillende doelgroepen – type leerders. Het publiek wordt meegenomen in het hele traject van de (re)constructie van de geschiedenis van de kerk.

Om de publiekswerking van de Ghesellen te kunnen omkaderen, wordt het schema van Kolb hernomen. De verschillende acties worden hierop geplaatst.

Vanuit de diverse leerstijlen wordt er gewerkt aan het verleden en het erfgoed van de Sint-Petruskerk. Leden van de werkgroepen met een bepaalde voorkeur voor leerstijl kunnen participeren aan dit project en krijgen extra input vanuit de andere groepen. Het zet tevens aan tot de verdere ontwikkeling van hun eigen interesses in dit onderwerp. Tevens is de manier waarop de Ghesellen werken (en zeker als ze tonen hoe ze werken) een stimulans voor een ruimer publiek om ook actief deel te nemen aan het project. Dit is uniek voor het Land van Waas: heel wat heemkundige kringen werken wel met werkgroepen maar niet altijd even gestructureerd en methodisch. Vaak is dit ook minder zichtbaar voor het ruime publiek.

2.5 AANBEVELINGEN

De erfgoedorganisaties in het Land van Waas werken actief aan het bekendmaken van hun erfgoed. De openingstijden zijn redelijk ruim en de eventuele toegangsprijzen zijn democratisch. De erfgoedorganisaties nemen eveneens deel aan publieksevenementen. De focus ligt daarbij voornamelijk op 'wat' getoond wordt en niet op 'de wijze' waarop het gebracht wordt. Het tonen en beschikbaar stellen van erfgoed wordt nog te veel gezien als het leveren van een product en niet als een proces.

Vandaar de bijzondere aandacht voor het project van de Ghesellen van Sint-Pieter, als een project waarin het proces en de betrokkenheid van verschillende typen leerders geïntegreerd is. Deze manier van werken kan als voorbeeld dienen voor andere erfgoedorganisaties in het Land van Waas, zodat er in plaats van uitsluitend productgerichte publieksmomenten meer procesgerichte publieksmomenten komen. Hiermee kunnen erfgoedorganisaties werken aan differentiatie van hun publiek. Uiteraard is het belangrijk nieuwe presentatievormen, die aansluiten bij de verschillende manieren van leren, goed te evalueren en te onderzoeken, of hiermee inderdaad nieuw publiek aangesproken wordt. Tenslotte is het ontwikkelen van trajecten met toeristische diensten om roerend erfgoed ook mee op te nemen een belangrijke impuls voor de publiekswerking van de erfgoedorganisaties.

HOOFDSTUK E CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

1. CONCLUSIES

1.1 HET ONDERZOEK

Het uitgangspunt voor het onderzoek naar deelcollecties roerend erfgoed in het Waasland was alle deelcollecties van alle erfgoedbeheerders en –bewaarders in het werkingsgebied van het Erfgoedconvenant Land van Waas in kaart te brengen en te beschrijven. 44 erfgoedorganisaties die roerend erfgoed in huis hebben zijn bezocht en uitgebreid ondervraagd. Van de in totaal 53 kerkfabrieken vulden veertien een uitgebreide schriftelijke enquête in; van 22 andere werd informatie gevonden over hun deelcollecties bij het Rijksarchief Beveren (archieven) en het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (voorwerpen). Dat betekent dat de informatie over het erfgoed van kerken niet volledig is, maar wel representatief: de informatie over archieven is afkomstig van 56% van het totaal (30 van de 53), de informatie over objecten betreft 41% van het totale aantal kerkfabrieken (22 van de 53). De polderbesturen hebben niet gereageerd op de enquête en zijn ook niet verder onderzocht.

Het onderzoek naar de deelcollecties roerend erfgoed omvatte veel meer dan het inventariseren van aantallen en categorieën erfgoed. De manier waarop organisaties hun roerend erfgoed beheren, hangt niet alleen af van de soort of de soorten erfgoed die de organisatie onder zijn hoede heeft, maar ook van andere factoren, zoals vrijwillige of professionele medewerkers, de missie van de organisatie en de behuizing. Daarom is informatie over de context van de organisaties verzameld en in verband gebracht met het beheer van de deelcollecties. Daarnaast is ingegaan op bredere kwesties zoals bijvoorbeeld belang en gebondenheid van het erfgoed en publiekswerking. Op deze manier is een algemene doorlichting gemaakt van de deelcollecties roerend erfgoed en de erfgoedorganisaties in het Waasland.

1.2 DE SITUATIE IN DE GEMEENTEN

De deelcollecties zijn op drie manieren geanalyseerd:

1. per gemeente (deel B)
2. per categorie (deel C)
3. per soort erfgoedorganisatie (deel D).

De analyses per gemeente zijn gemaakt om te illustreren hoe de specifieke situatie van het lokaal bewaarde erfgoed is. Deze analyses staan echter niet los van de algemene overzichten. Hoewel veel erfgoed lokaal gebonden is, is het niet geïsoleerd van een omgeving ontstaan. Lokaal erfgoed moet dus in een bredere context gezien worden

In de steden en gemeenten zijn goede voorbeelden aangetroffen, die inspirerend kunnen werken voor anderen. Regelmatig zijn dezelfde soort obstakels en problemen gesignaleerd, die soms op gemeentelijk, maar meestal beter op regionaal niveau aangepakt kunnen worden.

Voor de specifieke conclusies en aanbevelingen voor elke gemeente wordt verwezen naar deel B. Hieronder volgen alleen algemene conclusies.

1.3 DE DEELCOLLECTIES

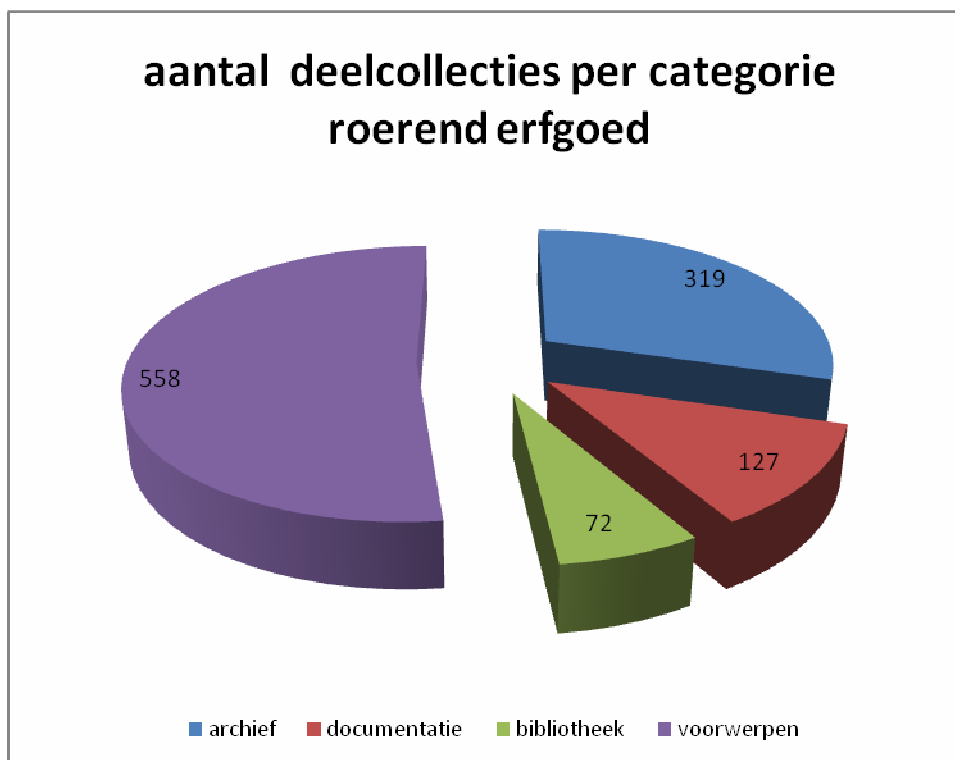
1.3.1 Omvang van de deelcollecties

In totaal zijn 1076 deelcollecties aangetroffen in zeer uiteenlopende organisaties. Het aantal deelcollecties voorwerpen is het grootst, daarna komt archief, gevolgd door documentatie; bibliotheek sluit de rij. Van de categorieën 'voorwerpen' en 'archief' is bij benadering bekend hoe groot de omvang is: er zijn ongeveer 217.500 voorwerpen (inclusief de grootste deelcollecties van 160.000 exlibris in de Stedelijke Musea Sint-Niklaas) en ongeveer 11.300 meter archief. Deze cijfers zijn niet exact; van ongeveer de helft van de deelcollecties is de grootte geschat.

Van documentatie en bibliotheek zijn geen totalen te berekenen, omdat de meeteenheden in deze categorieën verschillend zijn.

De omvang van de categorieën is niet onderling te vergelijken, omdat per categorie verschillende meeteenheden gebruikt worden.

Hieronder vindt u een tabel die illustreert hoeveel deelcollecties iedere categorie roerend erfgoed telt.

1.3.2 Aard van de deelcollecties

1.3.2.1 Voorwerpen

De meest omvangrijke topcategorieën zijn 'beeldmateriaal', 'gereedschap en uitrusting' en 'houders'. De categorie 'beeldmateriaal' is zeer divers, hier vallen onder andere de meeste kunstwerken onder. 'Gereedschap en uitrusting' zijn terug te vinden in de vele heemkundige collecties. 'Houders' komen vooral voor in kerken. Wanneer je de kerkelijke collecties buiten beschouwing laat, ligt het zwaartepunt bij heemkundige collecties uit de 19de en de eerste helft van de 20ste eeuw.

1.3.2.2 Archief

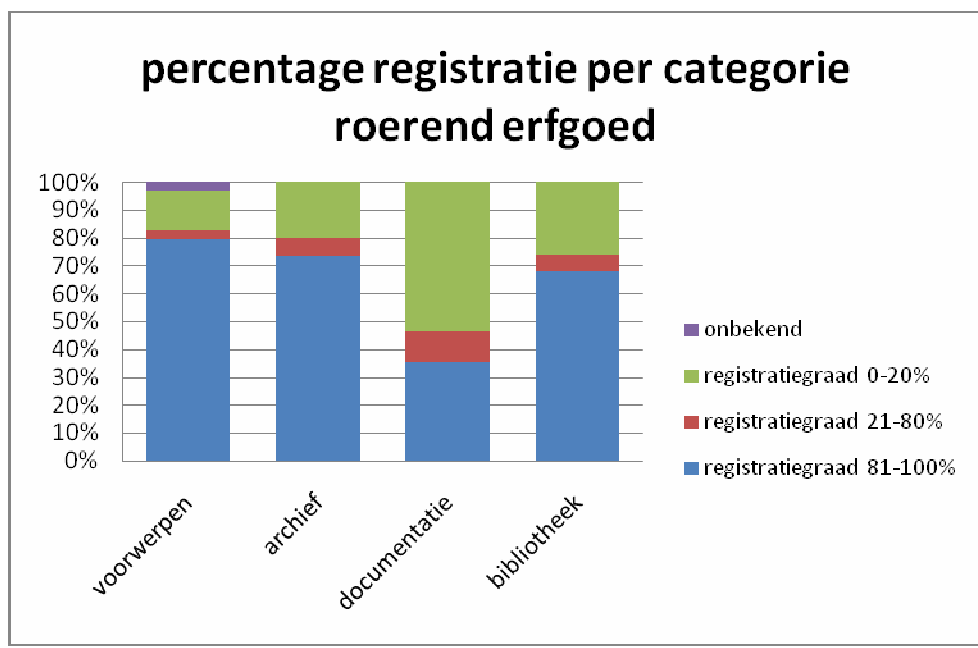
Van 86% van de aangetroffen archieven zijn gemeenten en OCMW's de archiefvormers. Hiervan is het merendeel hedendaags archief.

1.3.2.3 Bibliotheek en documentatie

In de categorie bibliotheek zijn de deelcollecties boeken de omvangrijkste. In totaal zijn er ongeveer 27.500 boeken geteld. In de zeer heterogene categorie documentatie springen de foto's en prentbriefkaarten eruit als omvangrijkste deelcollecties. Hoewel er niet zo veel deelcollecties doodsprentjes en rouwbrieven zijn, bevatten deze wel meer dan 120.000 exemplaren.

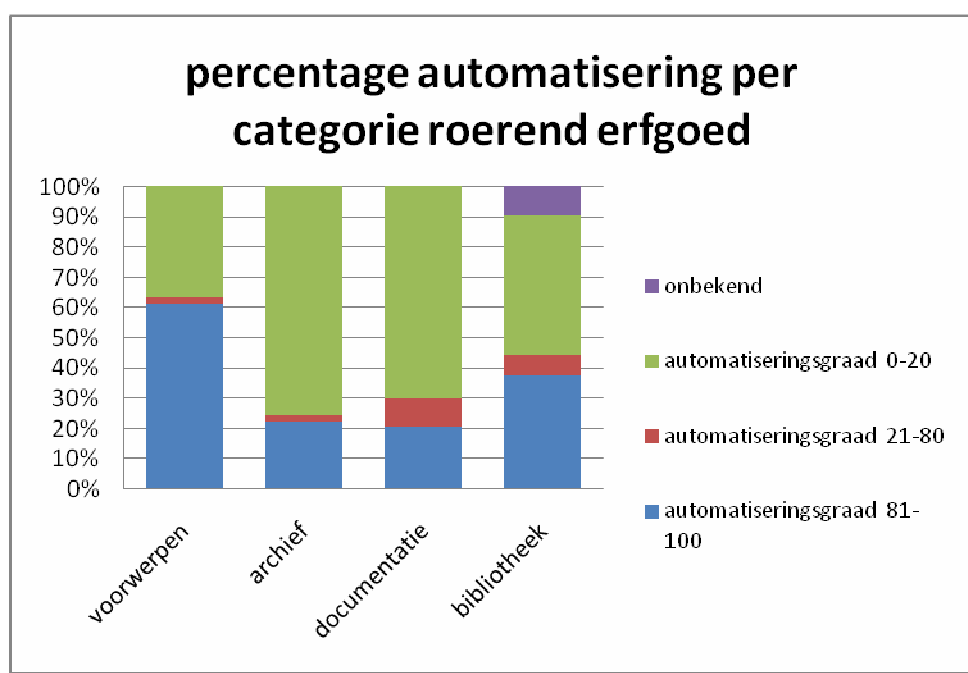
1.3.3 Registratiegraad van de deelcollecties

Een belangrijke vraag in het onderzoek was hoeveel van deze deelcollecties geregistreerd zijn. Uit onderstaande grafiek blijkt dat de categorieën 'voorwerpen' en 'archief' het best geregistreerd zijn. Van ongeveer 80% van de voorwerpen en 73% van de deelcollecties is een volledige of vrij volledige inventaris beschikbaar. Bij documentatie is de situatie ongunstiger, daarvan is 38% van de deelcollecties helemaal of bijna helemaal geïnventariseerd. Van de gehele categorie bibliotheek, dus handbibliotheken, historische onderzoeksresultaten en oude drukken, is 67% geregistreerd. De manier waarop deelcollecties worden geregistreerd, loopt eveneens uiteen van basale registratie met slechts enkele gegevens tot volledige registratie in gespecialiseerde software.

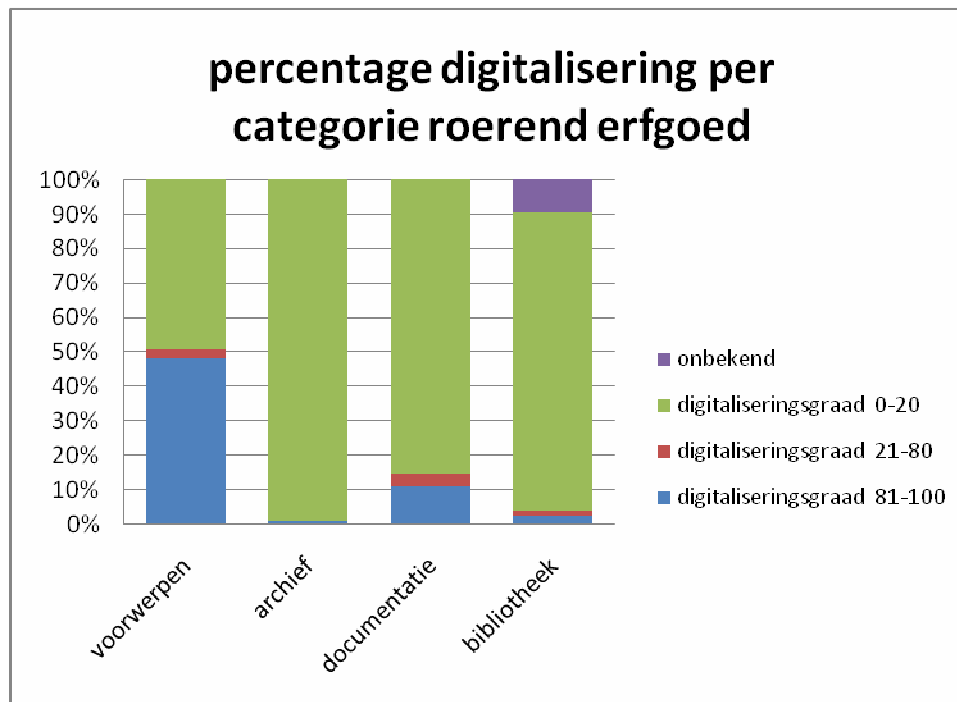

De mate waarin inventarissen zijn geautomatiseerd (dat wil zeggen geregistreerd met behulp van software) ligt lager. Het gunstigst is de situatie bij de voorwerpen; daarvan is 60% van de deelcollecties voor 81-100% in één of andere geautomatiseerd register opgenomen (tekstverwerker, spreadsheet of databank). Daarna volgen 'bibliotheek' (handbibliotheken, resultaten van historisch onderzoek en oude drukken), waarvan 41%, 'archieven', waarvan 22%, en documentatie, waarvan 21% van de deelcollecties voor 81 tot 100% zijn geautomatiseerd.

Veel beheerders besteden zorg aan het registreren van hun roerende erfgoed, maar helaas gebeurt dat in verschillende systemen.

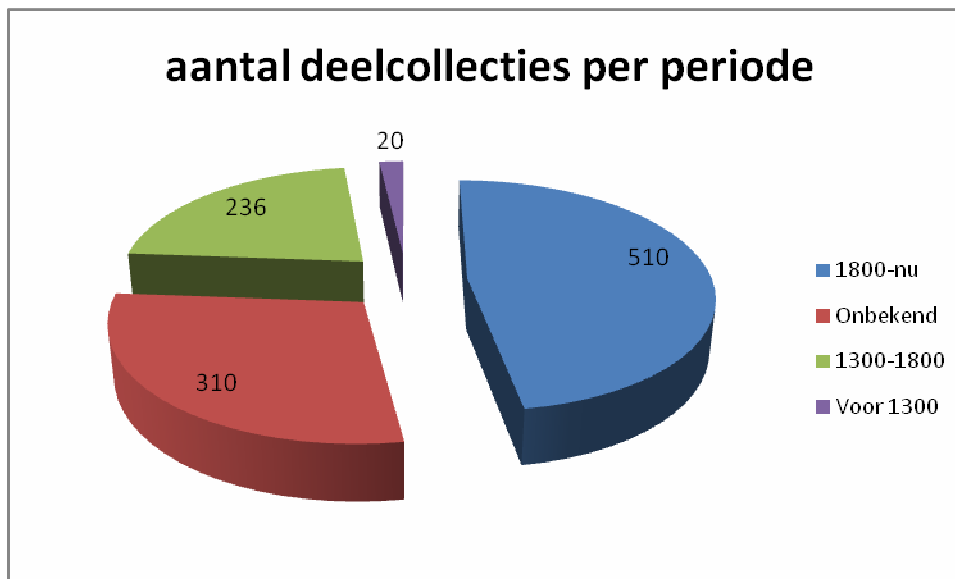
De graad van digitalisering (dat wil zeggen gescand of digitaal gefotografeerd) is het ongunstigst. 46% van de deelcollecties 'voorwerpen' is voor 81-100% digitaal gefotografeerd of gescand (dit kan gebeuren bij beeldmateriaal), daarna volgen deelcollecties 'documentatie', waarvan 12% (vrijwel) volledig is gedigitaliseerd. Dit percentage bij de categorie documentatie is vooral te danken aan de vele foto's die gescand zijn en aan de digitale foto's die gemaakt zijn in het kader van inventarisatie binnen MovE. De hekkensluiters zijn bibliotheek (waarvan 3%) en archief (waarvan 1% van de deelcollecties) voor 81-100% zijn gedigitaliseerd.

Er is veel versnippering. De meeste inventarissen, op papier of geautomatiseerd, zijn alleen te raadplegen in de organisatie zelf. Weinig inventarissen zijn raadpleegbaar via internet. Daardoor zijn collecties weinig toegankelijk. Uitwisseling en collectiemobiliteit worden daardoor bemoeilijkt. Onder andere omdat uitwisseling van informatie zo moeilijk is, bestaat weinig samenwerking rond collectievorming.

1.3.4 Datering

Datering van deelcollecties bleek een moeilijke zaak om twee redenen. Ten eerste blijkt van heel wat voorwerpen niet geregistreerd te zijn uit welke periode ze stammen. Ten tweede leidt de methodiek van deelcollecties tot vrij grove periodisering. De periode die een deelcollectie omvat loopt van het oudste tot het jongste voorwerp, dat kan soms wel vier eeuwen zijn. De gegevens over datering moeten daarom met de nodige voorzichtigheid gehanteerd worden.

Van de 1076 deelcollecties beginnen veertien deelcollecties voor het jaar 500 na Chr. en die niet doorlopen tot na 1000 na Chr.. 241 deelcollecties beginnen tussen 1000 en 1800, zijn dus middeleeuws of uit het ancien régime. 510 deelcollecties zijn 19de en 20ste eeuws. Van 310 deelcollecties is niet bekend uit welke periode ze stammen, maar van een groot deel daarvan kan aangenomen worden (maar dat is dus niet gedocumenteerd) dat ze 19de en 20ste eeuws zijn. Er is dus een duidelijk overwicht van redelijk recent materiaal. De deelcollecties uit middeleeuwen en ancien régime zijn vooral archieven van kerkfabrieken, gemeenten en families, kaarten en voorwerpen.

1.3.5 Gebondenheid

Het lokaal bewaarde erfgoed heeft meestal een band met de plaats waar het bewaard wordt. Vaak op meer dan één manier, bijvoorbeeld omdat het verbonden is met een persoon en een plaats, of een organisatie en een plaats. Wat betreft herkomst zijn er verschillen. De meeste archieven en documentaire collecties hebben een lokale herkomst, ongeveer 65% van de voorwerpen heeft een lokale herkomst of zijn lokaal gebruikt. De rest heeft een regionale herkomst of komt van nog verder weg. De bibliotheekcollecties hebben het meest een regionale, nationale of internationale herkomst.

1.3.6 Belang van erfgoed

De meeste organisaties vinden dat er een sterke relatie is tussen hun missie – datgene dat zij als organisatie willen verzamelen en tonen – en hun collectie. Er zijn weinig deelcollecties die niet in de organisatie thuis horen en volgens de bewaarders of beheerders afgestoten zouden kunnen worden.

Naast het belang voor de organisatie is gevraagd wat het belang van de deelcollectie voor het Waasland is. Uiteraard zijn de antwoorden hierop subjectief, maar er is een lijn in aan te brengen. Vrijwel voor alle deelcollecties konden de bewaarders of beheerders aangeven waarom ze het

bewaren waard zijn, op verschillende geografische schalen (voor de gemeente, de regio, Vlaanderen, België of internationaal). Deze intrinsieke waarde hebben de deelcollecties onder andere omdat ze bronnen voor lokale of regionale geschiedenis zijn, er herinneringen en emoties mee verbonden zijn, ze representatief zijn voor een proces, een periode of een plaats, omdat ze uniek of mooi zijn. De verschillende deelcollecties hebben waarschijnlijk een hogere intrinsieke waarde, omdat er te weinig bekend is over de onderlinge samenhang en complementariteit van collecties. Dat wil zeggen dat deelcollecties nog aan belang kunnen winnen doordat ze elkaar aanvullen; informatie over bepaalde deelcollecties ook relevant is voor andere; of vergelijking oplevert dat sommige deelcollecties echt uniek zijn. Nu missen veel deelcollecties een bredere context en kan het belang van plaatselijke collecties voor de regio moeilijk ingeschat worden en kunnen deelcollecties elkaars belang niet versterken doordat ze elkaar niet inhoudelijk aanvullen, samen geen ruimere periode omvatten of samen minder unieke en zeldzame stukken bevatten. Deze constatering onderstreept nog eens het belang van registratie en toegankelijkheid van deze registratie.

1.3.7 Conditie en depots

De conditie van de meeste deelcollecties is redelijk tot goed, al is dit niet voor elke deelcollectie in detail onderzocht. Verschillende organisaties hebben heel wat expertise opgebouwd over conservering en restauratie.

Om de kwaliteit van de depots te meten zouden langdurige metingen moeten plaatsvinden, die in het kader van dit onderzoek niet mogelijk waren. Er zijn weinig gespecialiseerde erfgoeddepots aangetroffen. Van de 49 onderzochte depotruimtes van 33 erfgoedorganisaties (er zijn weinig gegevens bekend van kerken en kerkbesturen) zijn er 35 redelijk tot goed en twaalf met problemen als stof, temperatuurschommelingen en vocht. Twee van de 33 erfgoedorganisaties hebben geen depot.

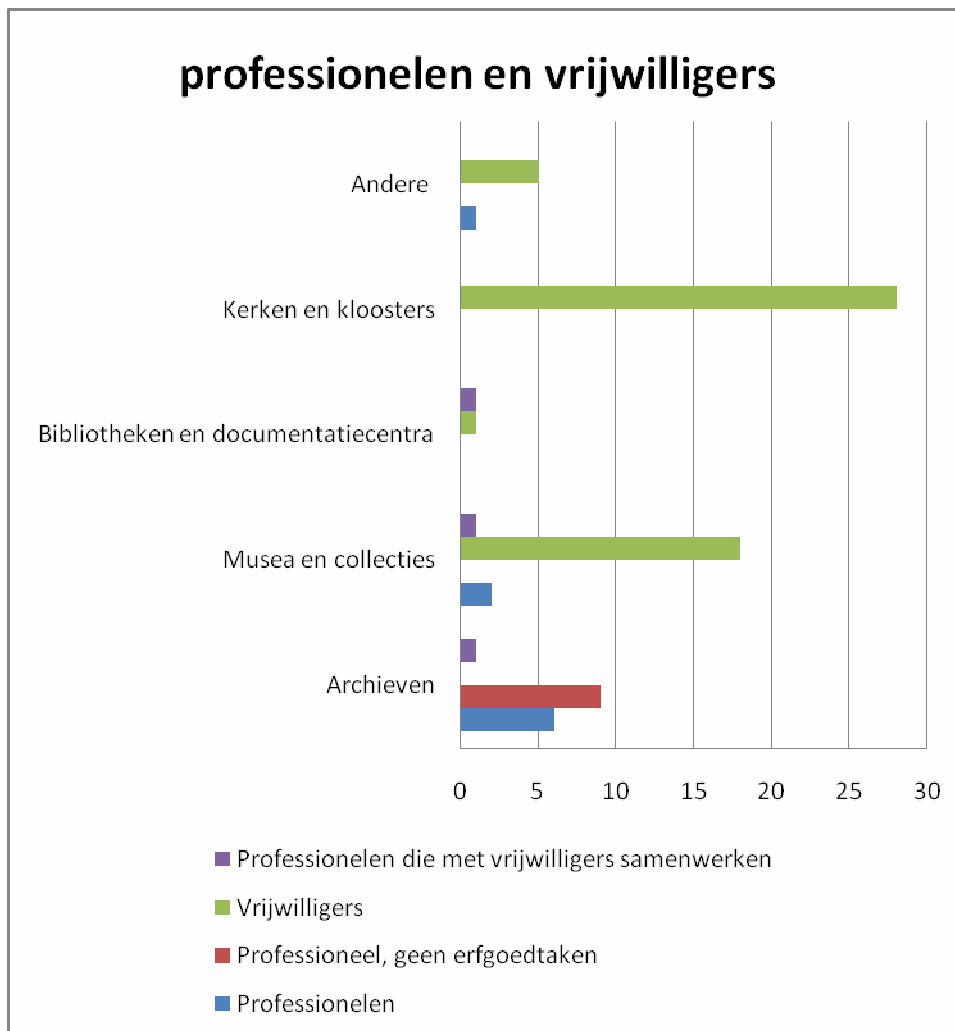
Het meest nijpende probleem is de omvang van de depots. De meeste staan vrij vol, van twintig depots is bekend dat ze helemaal vol zijn. In elke gemeente kampen erfgoedorganisaties met een tekort aan depotruimte. Elke organisatie gaat apart op zoek naar oplossingen en klopt daarvoor vaak bij de gemeente aan.

1.3.7 Eigendom

Er bestaat onduidelijkheid over eigendom en allerlei vormen van overdracht. Schenkingen, bewaargevingen en bruiklenen worden vaak niet duidelijk contractueel vastgelegd, wat leidt tot problemen. Het is onvoldoende bekend dat overheidsdocumenten altijd 'openbaar domein' blijven en dus niet verkocht mogen worden of beschouwd kunnen worden als bezit van een persoon of een vereniging.

1.3.8 Erfgoedorganisaties

Er zijn veel meer erfgoedorganisaties van wie de werking volledig gedragen wordt door onbezoldigde medewerkers, gemakshalve vrijwilligers genoemd, dan organisaties waarbij bezoldigde medewerkers aan de slag zijn, gemakshalve professionelen genoemd. Dit onderscheid houdt geenszins een waardeoordeel in over de werking van de organisaties en evenmin over de inzet van de medewerkers. Steden en gemeenten, OCMW's en kerkfabrieken hebben niet als hoofdtaak het beheren van erfgoed maar zijn toch wettelijk verplicht een archief bij te houden. De stads-, gemeente- en OCMW-archieven hebben allen professioneel personeel. Al moet opgemerkt worden dat er slechts vijf stads- en gemeentearchieven een professionele archivaris (minstens halftijds) in dienst hebben. De kerkfabrieken worden geheel beheerd door vrijwilligers.

Erfgoedbewaarders zijn degenen die het bewaren en de zorg voor erfgoed als hoofdtaak hebben: musea, bibliotheken, documentatiecentra en andere roerende erfgoedcollecties. Bij hen is het aandeel van de organisaties die volledig werken met vrijwilligers het grootst.

In enkele organisaties werken professionelen samen met vrijwilligers. De professionelen beoordelen deze samenwerking als positief. Waar binnen gemeenten of steden vrijwilligersorganisaties contact hebben met professionele organisaties, beoordelen de vrijwilligers dit contact ook als positief.

Vrijwilligers- en andere erfgoedorganisaties ervaren een enorm aanbod aan informatie en initiatieven van allerlei kanten. Steunpunten en koepelorganisaties zijn zeer actief en ontwikkelen een uitgebreid aanbod aan activiteiten en vorming, maar vooral de vrijwilligers voelen zich overbevraagd en kunnen het aanbod niet bijbenen. Zij hebben grote behoefte aan een 'filter' op deze informatiestroom.

Over het algemeen is de motivatie van vrijwilligers hoog en draagt hun inzet in belangrijke mate bij aan de erfgoedwerking in het Waasland.

1.3.9 Samenwerking en versnippering

Over het algemeen is er weinig contact, en dus ook geen samenwerking, tussen erfgoedorganisaties, zelfs niet binnen één gemeente. Er is een grote organisatorische versnippering. Dat is jammer, want op heel wat plaatsen wordt goed werk verricht en is specifieke deskundigheid opgebouwd, die niet ten goede komt aan derde organisaties. Zelfs de twee professionele musea in de regio (Lokeren en Sint-Niklaas) stippelen onafhankelijk van elkaar hun beleid uit, terwijl ze een tamelijk gelijkaardig profiel hebben.

Er is wel behoefte aan samenwerking, die vooral bij gemeentelijke archieven leeft. Het is duidelijk dat archiefbeheer deskundigheid vereist, die niet in elke gemeente voorhanden is. Een gezamenlijke aanpak is op verschillende plaatsen geopperd als mogelijkheid.

De versnippering is ook zichtbaar bij de categorieën erfgoed die organisaties beheren of bewaren. Er is vrijwel geen enkele erfgoedorganisatie onderzocht die maar één categorie erfgoed in huis heeft. De meeste archiefinstellingen en professionele musea beheren ook documentatie en/of bibliotheek, heemkundige kringen hebben vrijwel altijd materiaal uit de vier categorieën, kerkfabrieken beheren voorwerpen en archief, soms ook documentatie. Dit vereist deskundigheid rond heel wat soorten materiaal en leidt tot kleine deelcollecties, die veel overlapping vertonen: handbibliotheken, heemkundige tijdschriften, gereedschap en uitrusting.

1.3.10 Publiekswerking

De erfgoedorganisaties werken actief aan het bekendmaken van hun erfgoed. De openingstijden zijn redelijk ruim en de eventuele toegangsprijzen zijn democratisch. De erfgoedorganisaties nemen eveneens deel aan publieksevenementen. De focus ligt daarbij voornamelijk op 'wat' getoond wordt en niet op 'de wijze' waarop het gebracht wordt. Het tonen en beschikbaar stellen van erfgoed wordt nog te veel gezien als het leveren van een product en niet als een proces, waar bezoekers actief aan deel kunnen nemen.

In alle steden en gemeenten zijn toeristische diensten actief. In hun aanbod zit ook erfgoed, dat zich meestal beperkt tot monumenten en landschappen

1.4 HET WAASLAND VERGELEKEN MET ANDERE REGIO'S

In dit onderzoek is de situatie van het roerende erfgoed op deelcollectieniveau in het Waasland geanalyseerd. Het zou interessant zijn te weten of deze situatie beter, slechter of dezelfde is dan in andere delen van Vlaanderen. Omdat dit onderzoek het eerste is, dat in Vlaanderen is uitgevoerd volgens de deelcollectiemethode, is er geen vergelijkingsmateriaal. Er bestaan beleidsrapporten over verschillende deeldomeinen, zoals digitalisering, depotproblematiek of de vrijwilligersorganisaties. Waar het relevant was, is in diverse hoofdstukken verwezen naar deze studies of naar websites, die informatie over het besproken thema bevatten. In de literatuurlijst is een overzicht ervan opgenomen.

1.4.1 Papieren erfgoed

Op deelgebieden zijn of worden interessante inventarisatieprojecten uitgevoerd, zoals het project 'registratie van het documentair erfgoed bij lokale erfgoedhouders in de provincie Antwerpen'. De conclusies van dit onderzoek naar collecties archieven, bibliotheek en documentatie bij vrijwillige erfgoedorganisaties in de provincie Antwerpen leidde tot dezelfde conclusies als dit onderzoek in het Waasland:

- helemaal geen volledige registratie van de collecties;
- een grote verscheidenheid aan registratiesystemen en aan manieren van registreren;
- veel aandacht voor bewaring en conservering;
- weinig onderlinge samenwerking;
- en een grote behoefte aan vorming en informatie op maat van de vrijwilligersorganisaties.

1.4.2 Publiekrechtelijke archieven

Wat betreft publiekrechtelijke archieven zijn er enige cijfers bekend over het aantal instellingen. Vergeleken met Vlaanderen (67,5%) en Oost-Vlaanderen (61%) is het percentage gemeenten met een archiefverantwoordelijk ongeveer gelijk: 62,5%. De situatie wat betreft volwaardige archiefdiensten (een voltijdse archiefmedewerker en een toegankelijke leeszaal) is zelfs beter: in het Waasland beschikt de helft van de gemeenten daarover, tegen 29% in Vlaanderen en 26% in Oost-Vlaanderen.

1.4.3 Musea

Relevant vergelijkingsmateriaal is er voor Vlaanderen niet wat betreft musea. Er is wel een rapport over musea in Terneuzen, gemaakt op basis van een onderzoek via de Musip-methode. Hoewel de Nederlandse situatie niet helemaal gelijklopend is met de Vlaamse, is een vergelijking toch waardevol. Het onderzoek is uitgevoerd volgens dezelfde deelcollectiemethodiek in negen musea, waarvan zeven

met een streekgebonden collectie. Alle musea draaien op vrijwilligers en zijn ongeveer even groot als de niet-professionele musea in het Waasland.

Veel deelcollecties lijken erg op degene die in het Waasland zijn aangetroffen: huishoudelijke voorwerpen, gereedschappen van landbouw en ambachten en andere voorwerpen uit het dagelijks leven. De musea in Terneuzen blijken nauwelijks samen te werken. Ook hier treffen de onderzoekers enthousiaste vrijwilligers aan, met veel aandacht voor behoud en beheer. Krappe behuizing en weinig mogelijkheden door kleinschaligheid blijken veel voorkomende problemen.

In grote lijnen zijn er tal van overeenkomsten tussen de musea net over de grens en in het Waasland. Veel zaken hangen samen met de aard van de organisaties (vrijwilligers), de kleinschaligheid en het ontbreken van een grootstedelijke context.

1.5 OP MAAT

De lokale en regionale binding van het erfgoed is sterk en belangrijk en zorgt voor een draagvlak in de streek. Het is overduidelijk dat de zeer gemotiveerde vrijwilligers en professionals, met behoud van hun eigenheid, behoefte hebben aan ondersteuning op maat op allerlei terreinen. De Erfgoedcel Waasland kan daarin functioneren als een intermediair tussen het lokale niveau en allerlei initiatieven op het provinciale en Vlaamse niveau. Want het erfgoed in het Waasland en het beheer ervan staan niet los van wat er in de rest van Vlaanderen gebeurt. In de aanbevelingen is rekening gehouden met de mogelijkheden en bevoegdheden van de verschillende niveaus. Aanbevelingen die uitsluitend voor het lokale niveau gelden, staan in deel B aan het eind van elk hoofdstuk en worden hierna niet herhaald.

1.6 PRIORITEITEN

Dit onderzoek op deelcollectieniveau van het roerende erfgoed in het Waasland heeft een soort röntgenfoto opgeleverd. Er is dwars door collecties en organisaties heen gekeken en de gezonde en de zwakkere delen zijn aan het licht gekomen.

Gezond, en een goede basis voor de toekomst, zijn:

- de motivatie, de inzet en de deskundigheid van de erfgoedwerkers (professioneel en vrijwillig);
- het gevarieerde erfgoed.

Zwakker zijn:

- de kennis van de deelcollecties door het ontbreken van uniforme en toegankelijke registratie;
- expertise-uitwisseling,
- context van en samenhang tussen collecties.

Het zal onmogelijk zijn alle aangetroffen problemen of zwakheden in korte tijd aan te pakken. Dat is niet realistisch en niet nodig.

De aanbevelingen, die hierna volgen, zijn bedoeld om binnen het Erfgoedconvenant Land van Waas, in overleg met alle partners, keuzes te kunnen maken en prioriteiten aan te kunnen duiden.

Uniforme en toegankelijke registratie, het skelet, de basis waarop alle andere initiatieven voort kunnen bouwen, moet echt prioritair aangepakt worden.

Dat betekent niet dat alle aandacht hiernaar moet uitgaan, het Erfgoedconvenant Land van Waas heeft immers de opdracht integraal te werken rond erfgoed. Andere opdrachten mogen hierdoor niet in het gedrang komen.

2. AANBEVELINGEN

Doorheen de tekst werden al concrete acties en aanbevelingen aangegeven. Deze worden mee op basis van de bovengenoemde conclusies samengebracht. De aanbevelingen worden opgedeeld in vier clusters, die rekening houden met de initiële doelstellingen en uitgangspunten van het rapport:

1. de versterking van de interne erfgoedwerking in de organisaties zelf
2. de versterking van de externe erfgoedwerking van de organisaties
3. de versterking van de maatschappelijke rol van erfgoedbeheerders
4. ondersteuning bieden bij de noodzakelijke voorwaarden, nodig om een organisatie te laten functioneren.

Deze aanbevelingen kunnen:

- op het niveau van de gemeenten (zie deel B),
- op het niveau van het Erfgoedconvenant Land van Waas of
- op Vlaams niveau opgevolgd worden.

Per aanbeveling zal daarom aangegeven worden voor welk niveau of welke niveaus ze bedoeld zijn.

De aanbevelingen over registratie zijn prioritair, aangezien deze de basis van alle andere werking vormen. In de uitvoering van de andere aanbevelingen die voor het regionale niveau gelden kunnen de partners in het Erfgoedconvenant Land van Waas zelf prioriteiten bepalen.

2.1 VERSTERKING VAN DE INTERNE ERFGOEDWERKING VAN DE ORGANISATIES

Met de aanbevelingen voor de versterking van de erfgoedwerking worden die activiteiten bedoeld die betrekking hebben op de kernactiviteit van de organisaties, met name het beheer van het erfgoed. De focus ligt daarbij voornamelijk op het registreren en behoud en beheer van de collectie. De publiekswerking wordt hier niet in behandeld. Deze wordt mee geïntegreerd in de versterking van de externe erfgoedwerking van de organisaties.

2.1.1 Registratie

Zowel in de gemeentelijke analyses als die van de organisaties zelf, blijkt een (dringende) nood aan het verbeteren en verfijnen van de registratie.

1. Registreer alle erfgoedcollecties op een uniforme en platform-onafhankelijke manier

Het is belangrijk om voor documentair erfgoed een plan te maken voor het uniform registreren en toegankelijk maken van al deze materialen, aangezien het materiaal zo heterogeen en zo verspreid is. Dit kan in samenwerking met Heemkunde Vlaanderen.

Stimuleer hierna registratie van documentair en bibliotheekmateriaal in het gekozen systeem door de erfgoedorganisaties zelf.

2. Ontsluit de heemkundige tijdschriften

Stimuleer, in samenwerking met Heemkunde Vlaanderen, erfgoedorganisaties die een eigen tijdschrift uitgeven de artikelen erin te exciperen en deze samenvattingen beschikbaar te stellen voor andere organisaties en abonnees.

Stimuleer in een volgende fase, in samenwerking met Heemkunde Vlaanderen, heemkundige kringen om hun tijdschriften via pdf op internet beschikbaar te stellen, mogelijk enige tijd na het verschijnen van de papieren versie, als de vereniging het belangrijk vindt papieren abonnees te houden.

3. Maak een stappenplan voor inventarisatie van foto's, dia's en prentbriefkaarten. Geef de Beeldbank Waasland hierin een coördinerende rol

Voor foto's, prentkaarten en dia's is het aan te bevelen per deelcollectie eerst een basale pre-inventaris op te stellen van thema's en periodes, op basis waarvan delen van de collecties uitgekozen kunnen worden om prioritair geïnventariseerd en/of gescand te worden. In dit verband is blijvend overleg met MovE aangewezen aangezien in dit systeem ook foto's als objecten geïnventariseerd worden. Het is de vraag of dit de bedoeling is of dat het inventariseren van foto's andere vereisten stelt. De Beeldbank Waasland kan hierin een coördinerende rol spelen en thematisch collecties blijven ontsluiten, zoals nu ook al gebeurt.

4. Maak een inventaris van knipsel- en onderwerpsmappen; digitaliseer krantenknipsels en op termijn ander materiaal dat blijvend beschikbaar moet zijn uit deze mappen

Voor knipselmappen kan voor intern gebruik in een organisatie een inventaris volstaan. Voor publiek biedt digitalisering van de inhoud ⁶¹, gekoppeld aan een inventaris op termijn een veel betere en snellere toegang tot dit materiaal. Zeker waar het om krantenknipsels gaat, is digitalisering nodig, want dit materiaal verzuurt en vergaat dus snel. Op termijn zijn knipselmappen een achterhaalde vorm van informatievoorziening, aangezien de meeste krantenartikelen digitaal beschikbaar zijn.

---

⁶¹ Waar wenselijk, alleen dat materiaal dat blijvende informatieve waarde heeft en dat niet elders gedigitaliseerd is.

5. Registreer archiefmateriaal in een uniform systemen volgens gangbare normen in de archiefwereld

Ook in de archieffector is er nood aan geautomatiseerde inventarisatie op basis van een uniform betaalbaar softwarepakket. Dit is echter een instrument en geen doel op zich. Het is niet aan de Erfgoedcel Waasland om zo'n programma mee te ontwikkelen. De archiefdiensten zelf kunnen een actieve rol spelen in deze ontwikkeling. De Erfgoedcel Waasland kan wel voorzien in de opleiding van mensen die niet vertrouwd zijn of onvoldoende kennis en ervaring hebben met de archiefmethodologie.

Van cruciaal belang is inderdaad dat archieven niet alleen geregistreerd worden maar ook volgens in de archiefwereld gangbare principes geïnteriseerd worden.

6. Stimuleer registratie van museale voorwerpen in MovE

MovE is een bestaand en volgens gangbare museumnormen werkend inventarisatiesysteem, dat gratis beschikbaar is voor musea in de provincie Oost-Vlaanderen. De Erfgoedcel Waasland kan musea stimuleren hun collectie te inventariseren in MovE. Opnieuw gaat het hier om een instrument en ook hier is opleiding en verdere opvolging een absolute noodzaak. Dit wordt slechts gedeeltelijk ingevuld door de medewerkers van MovE zelf. Het uniform registeren, in het bijzonder het goed dateren en het toevoegen van contextuele informatie, is van cruciaal belang bij het ontsluiten en begrijpbaar maken en houden van erfgoed(stukken).

7. Zoek voor collecties voorwerpen van niet-museale organisaties een registratiesysteem, dat aansluit bij en uitwisselbaar is met MovE

MovE is uitsluitend bedoeld voor musea. Erfgoedorganisaties die geen museum zijn, kunnen hierin hun voorwerpen niet registeren. Op basis van de in Hoofdstuk A, 4. genoemde criteria kan het Erfgoedconvenant Land van Waas een systeem kiezen, dat aansluit bij MovE.

8. Stimuleer registratie van kerkelijke objectencollecties in www.religieuserfgoed.be

Voor kerkfabrieken is het nieuwe instrument van het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen en het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur, www.religieuserfgoed.be, een goed instrument.

9. Maak een beredeneerde bibliografie

Op verschillende plaatsen in de regio is achtergrondinformatie aanwezig, die onderzoekers nodig kunnen hebben. Er is al veel onderzoek gebeurd, maar de resultaten daarvan zijn weinig bekend en verspreid over verschillende instellingen. Stel daarom een beredeneerde bibliografie samen op basis van alle bibliotheekcollecties. Een beredeneerde bibliografie houdt in dat de publicaties kort toegelicht worden, eventueel thematisch geordend, en dat hun bewaarplaats vermeld wordt. Deze publicaties komen daarmee tot hun recht. Onderzoekers en geïnteresseerden kunnen er snel hun weg in vinden.

2.1.2 Depot en bewaaromstandigheden

1. Maak in overleg met het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen een regionaal depotbeleid, na grondige inventarisatie en eventuele afstoot of ruil van deelcollecties

De investering voor een goed uitgerust depot kan moeilijk door één gemeente of organisatie gedragen worden. Het is daarom aan te bevelen een regionaal depotbeleid uit te stippelen in overleg met het Provinciebestuur.

Nadat een inventarisatie heeft plaats gevonden van al het erfgoed in de regio en nadat een discussie op gang is gebracht over het belang van het lokale erfgoed voor de lokale gemeenschap. Op basis van deze discussie kunnen eventueel stukken afgestoten of geruild worden.

Door de bundeling van middelen kunnen betere bewaaromstandigheden gegarandeerd worden. De realisatie van zo'n gemeenschappelijk depot vraagt tijd en kan pas op lange termijn gerealiseerd worden.

2. Stel een regionaal calamiteiten- en rampenplan op

Naar analogie met de Erfgoedcel Mechelen kan gewerkt worden aan een regionaal calamiteiten- en rampenplan. Daarnaast zou meetapparatuur beschikbaar moeten zijn voor een exacte vaststelling van de bewaaromstandigheden zodat de evaluatie van de bestaande depots beter onderbouwd kan worden.

3. Organiseer uitwisseling van expertise rond behoud en beheer

Het in goede staat bewaren van erfgoed betekent niet alleen een depotbeleid, maar ook een correcte behandeling van de stukken. Er is veel expertise aanwezig rond behoud en beheer, maar alweer versnipperd. Hier kan samenwerking binnen MuWa en Waas ArchievenOverleg ervoor zorgen dat deze expertise gedeeld wordt en dat organisaties kunnen profiteren van specialisaties van collega-musea en -archieven. Bijvoorbeeld de expertise die de medewerkers van Heemkundige Kring d'Euzie hebben opgebouwd op het gebied van restauratie van schilderijen, is bijzonder en zou uitgewisseld moeten worden met medewerkers van gelijkaardige musea in de streek.

4. Maak een schade-inventaris van erfgoedbibliotheken

Erfgoedbibliotheekcollecties op schade screenen en in samenwerking met gespecialiseerde erfgoedbibliotheken een plan voor deskundige conservering en bewaring van de boeken opstellen.

2.2 VERSTERKEN VAN DE EXTERNE ERFGOEDWERKING VAN DE ORGANISATIES

In deze cluster gaat het om de uitwisseling van kennis en kunde tussen organisaties die als taak erfgoedbeheer hebben. Het extra muros ter beschikking stellen van deze kennis werd nog onvoldoende geëxploiteerd.

1. Ontwikkel een competentiepool van erfgoedzorgers in het Waasland

De diverse organisaties, zowel professionelen als vrijwilligers, hebben veel kennis en ervaring in huis. Deze zijn vaak versnipperd. Maak daarom een competentiepool, waarin erfgoedzorgers uit het Land van Waas zijn opgenomen, zodat bij een concrete vraag iemand uit de regio als aanspreekpunt fungeert.

2. Maak een draaiboek van 'best practices' in erfgoedzorg in het Waasland

Maak in samenspraak met landelijke experts 'best practices' of 'good practices' op, die een draaiboek vormen voor andere organisaties. Het op regelmatige basis organiseren van contactmomenten tussen professionelen en vrijwilligers of tussen vrijwilligers onderling biedt mogelijkheden tot verdere structurele samenwerking. De Erfgoedcel Waasland functioneert hier als intermediair tussen de regio en landelijke organisaties die deze informatie verder kunnen bundelen en verspreiden.

3. Zorg voor onderlinge begeleiding

Via een 'peter en meter' systeem kan een begeleidingsstructuur ontwikkeld worden, waarin ervaren erfgoedzorgers (professioneel of vrijwillig) minder ervaren erfgoedzorgers in hun eigen omgeving begeleiden.

2.3 VERSTERKEN VAN DE MAATSCHAPPELIJKE ROL VAN DE ERFGOEDORGANISATIES

2.3.1 Belang van erfgoed

1. Start op termijn, na registratie van de diverse categorieën erfgoed, een discussie over de rol van het aanwezige roerende erfgoed in 'culturele biografie van de streek'

Uitspraken over het belang van Waas erfgoed kunnen momenteel onvoldoende onderbouwd worden. Door middel van gefaseerde registratie van de verschillende soorten erfgoed en het ontsluiten van de informatiebronnen, bijvoorbeeld thematisch, kunnen collectiebeheerders werken aan 'verhalen van de streek', de 'geschiedenis van de streek', de 'canon van de streek' of 'de culturele biografie van de streek', die verteld kunnen worden met voorwerpen, archieven, documentair erfgoed in het Waasland. Dit is werk van lange adem en nooit af,

Uiteraard blijft de lokale verankering van het erfgoed belangrijk, maar deze moet ook overstegen kunnen worden. Het reflecteren over de regionale invalshoek kan stap voor stap aangevat worden.

2.3.2 Erfgoed als instrument tot city marketing

1. Integreer roerend erfgoed in het toeristische aanbod

Het aanbod voor toeristen is uitgebreid en gevarieerd. Het valt echter op dat voornamelijk de onroerende erfgoedsector sterk in beeld gebracht wordt door de toeristische diensten. Sensibiliseer daarom de toeristische sector over roerend erfgoed en zorg voor een inhoudelijk aantrekkelijk aanbod voor de toeristische sector die zelf voor de toeristische producten moet zorgen, die erop gebaseerd worden.

2.3.3 Erfgoed als instrument tot social inclusion

Een gemeente, een stad of een streek verkopen is één, mensen hetzij als publiek hetzij als lid van een organisatie betrekken bij de werking en de geschiedenis van de entiteit is iets anders. Vandaar de bijzondere aandacht voor het project van de Ghesellen van Sint-Pieter, als een project waarin de betrokkenheid van verschillende typen leeders volgens het model van Kolb, geïntegreerd is.

1. Stimuleer erfgoedorganisaties tot meer procesgerichte en interactieve publiekswerking

Met vorming over de verschillende leerprocestheorieën en goede voorbeelden kunnen erfgoedorganisaties hun werking dynamischer maken, hun publiekswerking differentiëren en zo nieuwe doelgroepen bereiken. Uiteraard is het belangrijk nieuwe presentatievormen, die aansluiten bij verschillende manieren van leren, goed te evalueren en te onderzoeken, of hiermee inderdaad nieuw publiek aangesproken wordt.

2. Werk projecten en acties uit waarin materieel en immaterieel erfgoed een rol speelt

Acties en projecten waarin immaterieel en materieel erfgoed gekoppeld worden, kunnen een hefboom zijn om alle erfgoedorganisaties te sensibiliseren over het bewaren van immaterieel erfgoed. Omgekeerd kunnen ook verenigingen die werken rond immaterieel erfgoed aangemoedigd worden zorg te dragen voor de tastbare getuigen van het immateriële. Maak net zoals Unesco geen strikt onderscheid tussen het immateriële en de bijhorende voorwerpen.

2.4 ONDERSTEUNING BIEDEN BIJ DE VOORWAARDEN, NODIG VOOR HET FUNCTIONEREN VAN DE ORGANISATIES

2.4.1 Verder uitwerken van samenwerkingsverbanden

In de sector van zowel de openbare als de privaatrechtelijke archieven, bestaat een duidelijke behoefte aan een gestructureerde samenwerking.

1. Intensiveer het bestaande overleg binnen het Waas ArchievenOverleg tot een structureel overleg over archiefwerking in alle aspecten.

2. Stimuleer intragemeentelijke samenwerking op het gebied van archiefbeheer

Een aantal kleinere gemeenten kan geen volwaardige archiefdienst uitbouwen. Een samenwerking rond archiefbeheer tussen de gemeente, het OCMW en eventueel kerkfabrieken in de gemeente zelf kan een oplossing bieden.

3. Initieer intergemeentelijke samenwerking naar analogie met de Nederlandse streekarchivaten en streekarchieven in samenwerking met het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen

Het Decreet houdende de intergemeentelijke samenwerking van 6 juli 2001 creëert een kader voor de samenwerkingsverbanden voor gemeenten binnen de grenzen van het Vlaams Gewest, teneinde deze gemeenten de kans te geven om gemeenschappelijke behartiging van doelstellingen te realiseren. De partners in het Erfgoedconvenant Land van Waas kunnen in samenwerking met het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen een structuur en een opdracht voor intergemeentelijke archiefsamenwerking bepalen.

4. Stimuleer samenwerkingsverbanden met bijvoorbeeld landelijke organisaties in verband met inventarisatie

Verschillende organisaties houden zich bezig met en hebben expertise rond inventarisatie, zoals Rijksarchief, Forum Kerkelijk Archieven Vlaanderen en Heemkunde Vlaanderen. De Erfgoedcel Waasland kan een bemiddelende rol spelen bij contacten tussen deze landelijke organisaties en de actoren in de streek.

5. Promoot het model van het Archief de Bergeyck als voorbeeld voor privaatrechtelijke archieven

Voor de sector van de musea is eveneens een verdere samenwerking gewenst. Ook hier zijn verschillende manieren mogelijk.

6. Geef de Stedelijke Musea Sint-Niklaas en het Stedelijk Museum Lokeren, een voortrekkersrol binnen 'MuWa

Beide musea hebben een vrij gelijkaardige collectie met een regionale uitstraling en zijn erkend of streven naar erkenning. Decretaal zijn ze verplicht tot samenwerking. De deskundigheid van deze musea kan een belangrijke stimulans en steun voor de andere musea zijn.

7. Streef op termijn binnen MuWa naar expertise-uitwisseling, collectiemobiliteit en gezamenlijke projecten

Uniforme registratie van alle collecties is hiervoor een conditio sine qua non. Vervolgens kan binnen deze groep gewerkt worden aan expertise-uitwisseling rond behoud en beheer, onderlinge bruiklenen of ruil om lacunes op te vullen of vergelijkingsmateriaal op te stellen. Gezamenlijke projecten als

reizende tentoonstellingen op basis van alle collecties of gasttentoonstellingen in elkaars organisaties vergroten de onderlinge samenhang van de musea. Zonder de lokale verankering aan te tasten, kunnen de collecties beter beheerd worden, evenwichtiger samengesteld worden en geplaatst worden in een context van de regio.

8. Structureer samenwerking van landbouwmusea in en buiten de streek

De musea en de organisaties met landbouwcollecties hebben behoefte aan een structurele en gestructureerde samenwerking. Collectiemobiliteit en het uitwisselen van materialen in en buiten het Land van Waas bieden een meerwaarde aan het verhaal van 'Wase landbouw'. De Erfgoedcel Waasland kan een intermediaire rol spelen tussen koepelorganisaties en musea buiten de streek en organisaties met landbouwcollecties in het Waasland.

2.4.2 Evaluatie van financieringskanalen

1. Inventariseer bestaande subsidie- en financieringskanalen van en voor erfgoedorganisaties

Aangezien het nieuwe Erfgoeddecreet een andere subsidiesystematiek voorziet, waarbij erfgoedconvenanten zijn betrokken, is het zinvol zicht te krijgen op de draagkracht van de vrijwillige erfgoedorganisaties, de financiële of andere ondersteuning van die gemeenten geven en eventuele andere subsidiekanalen, waarvan deze organisaties gebruik (kunnen) maken.

2.4.3 Ondersteuning bij juridische vragen en vraagstukken

1. Begeleid vrijwilligersorganisaties rond juridische vraagstukken

De Erfgoedcel Waasland kan voorzien in de begeleiding bij de opvolging en implementatie van juridische zaken als de VZW-wet, SABAM, de Bewakingswet, de verzekering van vrijwilligers, auteursrechten en privacywetgeving.

2.4.4 Ondersteuning bij de uitwerking van eigendomsoverdrachten

1. Stimuleer erfgoedorganisaties duidelijke contracten op te stellen bij alle vormen van overdracht van materiaal. Werk samen met landelijke organisaties om goede voorbeelddocumenten op te stellen of als deze organisaties daarover al beschikken, voorbeelden beschikbaar te stellen.

Gezien de onduidelijkheid die bestaat over eigendom en allerlei vormen van overdracht is het aan te bevelen erfgoedorganisaties te stimuleren altijd contracten op te maken bij schenking, in bewaargeving en bruikleen. Daarbij moet ook gewezen worden op het belang van het gebruik van een register van inkomende stukken, zodat de organisatie of vereniging en niet een individu eigenaar of bewaarder wordt.

2. Sensibiliseer rond het begrip 'openbaar domein'

Om te voorkomen dat overheidsdocumenten te koop worden aangeboden of gekocht worden door private personen of organisaties, is sensibilisering rond het begrip 'openbaar domein' aan te raden.

2.4.5 Ondersteuning en begeleiding bij de erfgoedpraktijk

1. Biedt vorming op maat van de erfgoedorganisaties in de streek aan

Vorming aangeboden in de regio en aansluitend bij de behoeften van de erfgoedorganisaties in de streek zal meer effect hebben dan cursussen ver weg en 'boven de hoofden' van de vrijwilligers.

2. Zorg voor praktische ondersteuning bij basistaken als registratie, behoud en beheer en publiekswerking

Vrijwilligersorganisaties zijn gebaat bij heel praktische ondersteuning om ze op weg te helpen of om knelpunten op te lossen. De Erfgoedcel Waasland kan zelf deze hulp beiden of doorverwijzen naar deskundigen en consultants die praktische hulp kunnen bieden.

2.5 WIE DOET WAT?

De inventarisatie van de deelcollecties in het Waasland betrof veel meer aspecten dan het opstellen van een overzicht van deelcollecties. Vrijwel alle aspecten van erfgoedzorg zijn mee onder de loep genomen. Dat heeft tot gevolg dat er een uitgebreid rapport is ontstaan, met zeer veel aanbevelingen. Die aanbevelingen kunnen niet allemaal opgevolgd worden. Er moeten keuzes gemaakt worden en prioriteiten gesteld worden. De uitvoering van de aanbevelingen vergt tijd. De beleidslijnen, die het Erfgoedconvenant Land van Waas uitzet, onder andere op basis van dit rapport, gelden voor zes jaar. De uitvoering van sommige aanbevelingen zal de beleidsperiode van zes jaar overstijgen, omdat ze zo fundamenteel en veelomvattend zijn.

De uitvoering van deze aanbevelingen overstijgt vaak het werkingsgebied van het Erfgoedconvenant Land van Waas. Binnen het erfgoedconvenant heeft elke partner zijn eigen verantwoordelijkheden, waar in de aanbevelingen bij deel B op is gewezen. Binnen de mogelijkheden die de Erfgoedcel Waasland, als onderdeel van het Erfgoedconvenant Land van Waas, heeft, moet deze, nu eens als initiatiefnemer of stimulator dan eens als coördinator, begeleider of bemiddelaar optreden. De Erfgoedcel Waasland en de andere partners in het Erfgoedconvenant Land van Waas zullen regelmatig een beroep moeten doen op andere organisaties of taken aan hen overlaten.

Dit rapport heeft niet de bedoeling onuitvoerbare ambities op te leggen, maar biedt keuzemogelijkheden, die met de beschikbare mensen, middelen, tijd en decretaal vastgelegde opdrachten uitvoerbaar zijn.

Het Land van Waas is, zoals gebleken uit de diverse analyses, een regio met een rijk en boeiend verleden. Het culturele erfgoed in de streek verdient voortdurende aandacht en hedendaagse aanvulling. De aangereikte oplossingen en aanbevelingen zijn daarbij niet de enige zaligmakende, maar bieden een kader tot verdere acties en projecten. Want het erfgoed van morgen groeit vandaag.

LITERATUUR

In de volgende literatuurlijst worden zowel onderzoeksrapporten als publicaties die een algemeen inzicht geven in erfgoedbeheer en websites opgenomen. In het rapport werden een aantal van deze werken geciteerd, de andere werden gebruikt om het inzicht in bepaalde aspecten te verruimen.

1. ONDERZOEKSRAPPORTEN

DRIESEN (P.), Wenselijkheids- en haalbaarheidsstudie voor een open, geïntegreerde en integrale depotwerking in Limburg (Hasselt, 2003)

GEERTS (F.), LEMAN (S.), VERCUATEREN (G.), In eigen beheer. Een vergelijkend onderzoek naar objectregistratieprogramma's voor het beheer van kleine erfgoedcollecties (Antwerpen/Mechelen 2006)

JACOBS (M.), WALTERUS (J.), Een kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar het actuele lokaal historisch, volks- en heemkundig landschap in Vlaanderen. Eindrapport (Brussel, VCV, 2003)

KENIS (D.), WALTERUS (J.), Beleidsvisies voor 'digitaal erfgoed' in Vlaanderen – Een beleidsverkennd onderzoek (Brussel 2005)

LEMAN (S.), Objectregistratie Vlaanderen 2003 – een stand van zaken (Antwerpen, CBV, 2003)

Lokaal Erfgoed onder de loep. Verslag van het veldonderzoek 'Het lokale erfgoed als geheugen voor de lokale samenleving' (Mechelen, 2006)

Onderzoeksrapport: wenselijkheid en mogelijkheden voor een gemeenschappelijke depotwerking in een stedelijke context (2003)

SCHEELINGS (F.), Archiefnoden in Vlaanderen (Brussel, 2004)

STEEN (I.), Rapport van de expertisegroep erfgoedcellen vrijwilligers (CBV, 2007)

TIJSKENS (E.), BERCKMOES (T.), Publiekscommunicatie cultureel erfgoed en erfgoedweekend (Brussel, Cultuurnet, 2003)

VOS (I.), Masterplan Cultureel Erfgoed. Voorrapport (Brussel, 2004)

WALTERUS (J.), Bewaar(de)bibliotheken in Vlaanderen (Brussel, VCV, 2003)

WOESTENBORGHES (B.), Veldwerk/Denkwerk. Agrarisch erfgoed in Vlaanderen: stand van zaken en analyses (Leuven, CAG, 2005)

2. LITERATUUR

ABICHT (L.), TORFS (R.), VERMEERSCH (E.), e.a., Rapport Vlaamse waarden (2006)

ADRIAENSSENS (I.), COECKELBERGH (C.), Van advies gediend. Kwaliteitsbevordering in het erfgoedbeheer (Brussel, KBS, 2003)

ANDERSON (B.) Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism, (Londen, 1983)

BIJSTERVELD (A.J.A.), Brabant bestaat niet. Een fotografisch onderzoek naar de vermeende identiteit van Brabant (Amsterdam, 2006)

CAPENBERGHS (J.), COOLS (J.), DE RYNCK (P.), Erfgoed in breedbeeld. Visies op erfgoed in Vlaanderen en Europa (Antwerpen, CBV, 2003)

CLARK (K.) (ed.), Capturing the public value of heritage. The proceedings of the London conference, 25-26 January 2006

DEKEYSER (B.) In de zon en de schaduw. Gemeentearchieven in het Vlaamse erfgoedbeleid, (Antwerpen, VVBAD, 2004)

DEVOS (G.), COPPIETERS (G.), LEMAYEUR (B.) en SAS (B.) Gids van bedrijfsarchieven en archieven bij werkgevers-, werknemers- en beroepsverenigingen in de provincie Antwerpen. Resultaten van twee enquêtes gehouden door het Centrum voor Bedrijfsgeschiedenis, UFSIA, Universiteit Antwerpen (Brussel, 2002)

GIELEN (P.), LAERMANS (R.), Cultureel Goed. Over een (nieuw) erfgoedregiem (Leuven, 2005)

HEIRMAN (P.) e.a. (red) Hoera een jubileum?! Een vormingsproject voor verenigingen (Leuven, 2004)

HOOGSTRAAT (E.), De leertheorie van Kolb in het museum (Museumvereniging Nederland, 2006)

HOWARD (P.), Heritage: Management, Interpretation, Identity (Londen, 2003)

JABOBS (M.) 'Breughel met stroom', In: DE MUNCK (B.) en VANHOOF (W.), De poppen aan het dansen. Honderd jaar Antwerps Volkskundemuseum. Nieuwwe visies op erfgoed en musea (Nijmegen, 2007) p. 225-244

JACOBS (M.), 'Een nieuwe sleuteltekst voor erfgoedbeleid in de 21ste eeuw' in: Mores, 2006, 1, p. 11-13

MATHIJSEN (M.), 'Wie bewaart, bezwijkt .... De paradox van het behoud van het verleden' in: Mores, 7, 2006, 1, p. 21-23

O'TOOLE (J.), 'The symbolic significance of archives' in: American Archivist, 1993, p. 234-255

PLAISIER (K.), ADRIAANSE (L.) en DE WIT (J.) Drie maal drie musea in Terneuzen. Quick scan museumbeleid gemeente Terneuzen (Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland, 2007)

ROOIJAKKERS (G.), 'Het leven van alledag benoemen. Cultureel erfgoed tussen ondernemerschap en nieuwe technologie' in: Boekmancahier, 41, 1991, p. 275-290

STEEN (I.), Oud Nieuws, nieuw leven? Verslag van de studiedag over digitale bewaring en ontsluiting van historische kranten (Ieper, 2007)

VAN CAMPENHOUDT (N.), 'Canon. Erfgoed, geschiedenis en maatschappij' in: Mores, 6, 2005, 3, p. 13-14

3. WEBSITES

Archiefbank Vlaanderen: <http://www.archiefbank.be>

Art and Architecture Thesaurus Nederlandstalig: <http://www.aat-ned.nl>

Centrum voor Agrarische Geschiedenis: <http://www.cagnet.be>; <http://www.hetvirtueleland.be>

Centrum voor religieuze Kunst en Cultuur: <http://www.crkc.be>

Culturele Biografie Vlaanderen: <http://www.culturelebiografie.be>

Cultuur Lokaal: <http://www.cultuurlokaal.be>

Danspunt: <http://www.danspunt.be>

Erfgoedcellen: <http://www.erfgoedcellen.be>

Erfgoedhouders in Antwerpen: <http://www.lokaalerfgoed.be>

Forum Kerkelijke Archieven: <http://www.fokav.be>

Heemkunde Vlaanderen: <http://www.heemkunde-vlaanderen.be>

Helpdesk lokaal erfgoed: <http://www.helpdesklokaalerfgoed.be>

Koninklijk Instituut voor Kunstpatrimonium: <http://www.kikirpa.be>

MovE project: <http://www.museuminzicht.be>

Museum Inventarisatie Project: <http://www.musip.nl>

Religieus erfgoed in de provincie Oost-Vlaanderen: <http://www.religieuserfgoed.be>

Resonant: <http://www.resonant.be>

Rijksarchief Beveren: <http://www.arch.be>

Unesco Cultuur: <http://www.unesco.org/culture>

Vlaams Centrum voor Volkscultuur: <http://www.vcv.be>

Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief- en Documentatiewezen: <http://www.vvbad.be>

Vrijwilligerswerk: <http://www.vrijwilligerswerk.be>

BIJLAGEN

BEWAARTERMIJNEN VAN DIVERSE BEDRIJFSDOCUMENTEN

Boekhouddocumenten

Documenten	Bewaringstermijn	Vorm	Ingangsdatum van de bewarings- termijn	Wet
Handelsboeken dagboek, centraal boek, inventarisboek. Van deze drie dagboeken moet het origineel bewaard worden.(1)	10 jaar(2)	origineel	Vanaf 1 januari van het jaar dat volgt op de sluiting van het boekjaar.	Art. 9 van het uitvoerings K.B. bij de Jaarrekeningenwet
Rechtvaardigende bescheiden dit zijn verantwoordingsstukken die kunnen dienen als bewijs tegenover derden. Het gaat om stukken waarop elke boeking berust.(1)	10 jaar(2)	origineel of afschrift	Vanaf 1 januari van het jaar dat volgt op de sluiting van het boekjaar.	Art.6 §4 Jaarrekeningenwet
Bescheiden die niet als bewijs tegenover derden dienen dit zijn stukken die geen rechtstreekse betrekkingen met derden weergeven.(1)	3 jaar(2)	origineel of afschrift	Vanaf 1 januari van het jaar dat volgt op de sluiting van het boekjaar.	Art.6 §4 Jaarrekeningenwet

Documenten inzake vennootschapsrecht

Documenten	Bewarings- termijn	Vorm	Ingangsdatum van de bewarings- termijn	Wet
------------	-----------------------	------	---	-----

Archieven van de vennootschappen en door de vennootschapswetgeving voorgeschreven vennootschapsdocumenten bv. notulen van de gewone en de buitengewone algemene vergaderingen, verslagen van de zaakvoerders en commissarissen, aanwezigheidslijsten van de vergaderingen en het aandelenregister.	5 jaar	origineel(3)	Vanaf de publicatie van het besluit van de vereffening. De publicatie gebeurt door neerlegging van een uittreksel van de akte. In dit uittreksel moet de plaats aangeduid worden waar de bescheiden bewaard zullen worden.	Art. 195 Wb. Vennootschappen
--	--------	--------------	--	------------------------------

Fiscale documenten

Documenten	Bewaringstermijn	Vorm	Ingangsdatum van de bewarings- termijn	Wet
Inzake inkomstenbelastingen - “de boeken en bescheiden die noodzakelijk zijn om het bedrag van de belastbare inkomsten te bepalen”. Dit begrip dient zeer ruim te worden geïnterpreteerd. Het behelst meer dan het voorleggen van de wettelijk voorgeschreven bescheiden alleen (Gent, 05/11/1998, Fiscale Actualiteiten, 1998, afl.4, blz.5). Voorbeelden van “boeken en bescheiden” zijn: <ul style="list-style-type: none"> • de boeken en bescheiden waarvan het gebruik verplicht is, zoals de dagboeken en ontvangstbewijsboekjes voor personen die een vrij beroep uitoefenen; 	5 jaar(4)	origineel	Tot het verstrijken van het vijfde jaar of boekjaar volgend op het belastbaar tijdperk.	Art. 315 W.I.B.

<ul style="list-style-type: none"> • de boekhouddocumenten, d.w.z. alle bescheiden die tot het bijhouden van de boeken hebben gediend; • alle andere bescheiden in de mate dat zij kunnen dienen tot het bepalen van de belastbare inkomsten, zoals o.m. registers van aandelen en obligaties op naam, de gegevens van de analytische boekhouding, offertes en bestekken, de registreerbladen van de tachograaf. 				
- geïnformatiseerde systemen.	5 jaar(4)		Vanaf 1 januari van het jaar volgend op het laatste jaar waarin het systeem werd gebruikt.	Art. 315 bis W.I.B.
- ontvangstgetuigschriften en getuigschriften voor verstrekte hulp.	6 jaar(4)		Vanaf 1 januari van het jaar van het gebruik.	

Sociale documenten

Documenten	Bewaringstermijn	Vorm	Ingangsdatum van de bewarings- termijn	Wet
Het personeelsregister	5 jaar	elke vorm	Vanaf de dag van de laatste verplichte vermelding.	Art. 2 KB van 8/8/1980
Het speciaal personeelsregister.	5 jaar	elke vorm	Vanaf de dag van de laatste verplichte vermelding.	Art. 2 KB van 8/8/1980
De overeenkomst	5 jaar	elke vorm	Vanaf de dag	Art. 25 KB van

voor tewerkstelling van studenten.			die volgt op het einde van de uitvoering van de overeenkomst.	8/8/1980
De individuele rekening.	5 jaar	elke vorm	Vanaf het verstrijken van de periode van het bijhouden van dit document.	Art. 2 KB van 8/8/1980
Werkrooster van de deeltijdse werknemers Werkrooster van de deeltijdse werknemers en documenten waarin alle afwijkingen op de werkroosters moeten worden opgetekend.	5 jaar	elke vorm	Vanaf de datum van de laatste verplichte vermelding tot vijf jaar na het einde van de maand die volgt op het kwartaal waarin de inschrijving is verricht.	Art. 167 Programmawet van 22/12/1989
Lijsten De wetgever bepaalt dat de werkgever verscheidene maatregelen moet nemen voor de werknemers die een veiligheidsfunctie, een functie met verhoogde waakzaamheid, een activiteit met welbepaald risico, of een activiteit verbonden met voedingswaren	zolang de betrokkene in de onderneming werkt	papier of elektronische gegevensdrager	Vanaf de datum dat deze lijsten werden opgesteld.	Art. 9 K.B. betreffende het gezondheidstoezicht op de werknemers, 28/05/2003 (Belgisch Staatsblad, 16/06/2003)

<p>uitoefenen. Dit houdt onder meer in het opstellen van volgende lijsten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een lijst met de veiligheidsfuncties, functies met verhoogde waakzaamheid en activiteiten met welbepaald risico en activiteiten verbonden aan voedingswaren; • een naamlijst met de werknemers die verplicht aan het gezondheidstoezicht onderworpen zijn, met naast de naam van elke werknemer de aard van de effectief uitgeoefende veiligheidsfunctie, functie met verhoogde waakzaamheid of activiteit met welbepaald risico of activiteit verbonden aan voedingswaren; • een naamlijst met de werknemers die onderworpen zijn aan de verplichte inentingen of tuberculinetests; • een nominatieve lijst van de werknemers welke op gezette tijden een gezondheidstoezicht wensen te laten 				
--	--	--	--	--

uitvoeren.				
Een afschrift van het boekhoudraam van elke R.S.Z.-kwartaalaangifte.	5 jaar	kopie	Vanaf de uiterste datum van verzending van de aangifte.	Art. 33 §2 3de lid K.B. van 28/11/1969
Gezondheidsdossiers. Het gezondheidsdossier van de werknemer bestaat uit de opslag van alle relevante informatie betreffende de werknemer.	15 jaar Na verloop van deze tijd dient het dossier gestuurd te worden naar de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, Administratie van de arbeidshygiëne en -geneeskunde	origineel	Vanaf het vertrek van de werknemer.	Art. 85 K.B. betreffende het gezondheidstoezicht op de werknemers, 28/05/2003 (Belgisch Staatsblad, 16/06/2003)

Inzake B.T.W.

Documenten	Bewaringstermijn	Vorm	Ingangsdatum van de bewarings- termijn	Wet
1. Het boek van inkomende facturen, het boek van uitgaande facturen, het dagboek van ontvangsten, het register van de teruggaven, het maakloonregister. De bewaarplicht bestaat ook voor stukken die niet door de BTW-wetgeving voorgeschreven zijn, maar wel betrekking hebben op	7 jaar	origineel of elektronisch(5)	Vanaf 1 januari volgend op de sluitingsdatum van het boekjaar.	Art. 60 §1 Wb. B.T.W.

de economische activiteit.				
<p>2. Het factuurboek, het garagistenregister: documenten waarvan de opmaak of de uitreiking voorgeschreven is door de B.T.W.-wetgeving, bv. facturen, vervoerdocumenten, rekeningen en ontvangsbewijzen, invoer- en uitvoerdocumenten.</p> <p>Facturen of documenten die als dusdanig dienst doen met betrekking tot de verwerving van goederen binnen de E.U. of tot in het buitenland verrichte aankopen. Uittreksels van rekeningen van financiële instellingen, fiscale afrekeningen en kwitanties, het bestek, de inventaris, de gedetailleerde facturen en het leveringsbewijs waarnaar de factuur verwijst. De bewaarplicht bestaat ook voor stukken die niet door de BTW-wetgeving voorgeschreven zijn, maar wel betrekking hebben op de economische activiteit.</p>	7 jaar	origineel of elektronisch(5)	Vanaf 1 januari volgend op de sluitingsdatum van het boekjaar of volgend op de datum van opmaak of uitreiking.	Art. 60 §1 Wb. B.T.W.
<p>3. De normale bewaartermijn voor facturen zoals boven vermeld is 7 jaar, deze</p>	15 jaar	origineel (5)	Vanaf 1 januari volgend op de sluitingsdatum van het boekjaar	Art. 9 §1 K.B. nr. 3 van 10/12/1969

periode wordt evenwel verlengd tot 15 jaar voor documenten die betrekking hebben op de oprichting of de verkrijging van een gebouw dat als bedrijfsmiddel dient, of van de verkrijging van zakelijke rechten op een dergelijk gebouw.			of volgend op de datum van opmaak of uitreiking.	
4. Tachograafschijven. Omwille van de vergankelijkheid van het voor tachograafschijven gebruikte papier staat de administratie op grond van artikel 60 §3 Wb. B.T.W. evenwel een bijzondere bewaartermijn toe.	3 jaar	origineel of elektronisch	Te rekenen vanaf hun datum	B.T.W- Revue nr 129, p. 611

Algemene rechtsvorderingen

Documenten	Bewaringstermijn	Vorm	Ingangsdatum van de bewarings- termijn	Wet
Stukken i.v.m. rechtsvorderingen zowel zakelijke als persoonlijke.	30 jaar Tenzij er wordt van afgeweken in een bijzondere wet	origineel	Ontstaan van de rechtsvordering.	Art. 2262 Belgisch Burgerlijk Wetboek

Documenten van advocaten

Documenten	Bewaringstermijn	Vorm	Ingangsdatum van de bewarings- termijn	Wet
Stukken.	5 jaar	origineel	Na het beëindigen van hun taak.	Art. 2276 bis

			Deze verjaring is echter niet van toepassing indien de advocaat uitdrukkelijk met het bewaren van bepaalde stukken is belast.	Burgerlijk Wetboek
--	--	--	---	--------------------

Documenten van deskundigen

Documenten	Bewaringstermijn	Vorm	Ingangsdatum van de bewarings- termijn	Wet
Stukken en verslagen.	10 jaar	origineel	Na het beëindigen van hun taak.	Art. 2276 ter Burgerlijk Wetboek
Stukken en verslagen die krachtens een wetgeving worden opgesteld.	5 jaar	origineel	Na de indiening van hun verslag.	Art. 2276 ter Burgerlijk Wetboek

Faillissementswet

Documenten	Bewaringstermijn	Vorm	Ingangsdatum van de bewarings- termijn	Wet
Archieven (te bewaren door curatoren).	10 jaar	origineel	Indien het faillissement langer dan 10 jaar loopt dient de curator, indien hij de archieven niet kan teruggeven aan de gefailleerde, de archieven te bewaren gedurende zes maanden na afsluiting van het faillissement.	Art. 45, 2de tot 4de lid van de faillissementswet van 8/8/1997
Dossiers aangelegd door de curators.	5 jaar	origineel	Na het beëindigen van hun taak.	Art. 2276 bis Burgerlijk Wetboek

COLOFON

In opdracht van

Erfgoedcel Waasland

I.C.W.

Lamstraat 113

9100 Sint-Niklaas

03 780 52 10

erfgoedcel@icwaas.be

www.erfgoedcelwaasland.be

Concept en onderzoeksmethodiek

© Erfgoedcel Waasland

Coördinatie en contact

Erfgoedcel Waasland

Ode De Zutter, 03 780 52 11, ode.dezutter@icwaas.be

Onderzoekers

Iris Steen

iris.steen@skynet.be

Patrick Van den Nieuwenhof

patrick.nieuwenhof@hotmail.com

Eindredactie

Isabelle Rossaert

Met dank aan

De gemeente-, stads- en OCMW-besturen van Beveren, Kruibeke, Lokeren, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster, Archeologische Dienst Waasland (Sint-Niklaas), Archief de Bergeyck (Beveren), Belgische Vereniging voor Paleontologie (Sint-Gillis-Waas), Bibliotheca Wasiana (Sint-Niklaas), Folklore groep De Klomp (Sint-Gillis-Waas), Gemeentearchief van Beveren, Kruibeke, Sint-Gillis-Waas, Temse en Waasmunster, Gemeentemusea Temse, Ghesellen van Sint-Pieter (Bazel, Kruibeke), Heemkundige Kring 't Sireentje (Waasmunster), Heemkundige Kring Braem (Elversele, Temse), Heemkundige Kring De Kluize (Sint-Gillis-Waas), Heemkundige Kring De Souvereinen (Lokeren), Heemkundige Kring Den Dissel (Sinaai, Sint-Niklaas), Heemkundige Kring d'Euzie (Stekene), Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 (Nieuwkerken, Sint-Niklaas), Heemkundige Kring Wissekerke (Kruibeke), Heirbrugmolen (Lokeren), Hertogelijke Heemkundige

Kring Land van Beveren (Beveren), Historisch Pijp- en Tabaksmuseum (Sint-Niklaas), kerkfabrieken van Sint-Antonius van Padua (Lokeren), Sint-Anna Heirbrug (Lokeren), Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart (Eksaarde), Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart (De Klinge), Kristus Koning (Sint-Niklaas), Heilig Hart (Sint-Niklaas), Sint-Jan de Doper (Sint-Niklaas), Sint-Jozef (Sint-Niklaas), Sint-Johannes Bosco (Sint-Niklaas), Sint-Jacobus (Kemzeke), Sint-Margriet (Temse), Onze-Lieve-Vrouw ten Hemelvaart (Temse) en Sint-Rochus (Sombeke), Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (Sint-Niklaas), Landbouwmuseum Stekene (Stekene), Museum De Schuur (Kruibeke), Museum van de Abdij van Roosenberg (Waasmunster), OCMW van Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas en Waasmunster, Regionaal Politiemuseum en – documentatiecentrum (Sint-Niklaas), Reynaertgenootschap (Sint-Niklaas), Rijksarchief Beveren, Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen (Sint-Niklaas), Stadsarchief Lokeren en Sint-Niklaas, Stedelijke Musea Sint-Niklaas, Stichting Vilain XIII (Bazel, Kruibeke), Tinelmuseum, Sinaai (Sint-Niklaas), Vlaamse Vereniging voor Familiekunde - Afdeling Land van Waas (Sint-Niklaas), Volkskunstgroep Boerke Naas (Sint-Niklaas), Volkskunstgroep Drieske Nijpers (Sint-Gillis-Waas), Volkskunstgroep Reintje Vos (Stekene), Vzw Durme (Lokeren)

Verantwoordelijke uitgever

Bart Casier, directeur I.C.W.

Lamstraat 113, 9100 Sint-Niklaas

Wettelijk depotnummer

D/2008/11.208/2